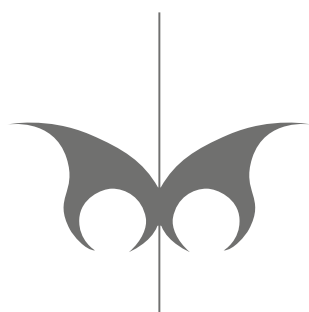

Zveza bibliotekarskih društev Slovenije
Narodna in univerzitetna knjižnica

66/1–2

ISSN 0023-2424
Ljubljana, december 2022

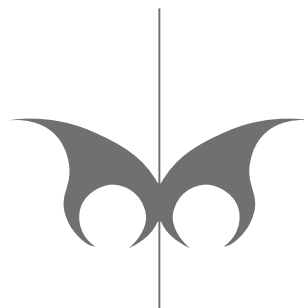
KNJIŽNICA

**Revija za področje bibliotekarstva
in informacijske znanosti**

LIBRARY

***Journal of Library
and Information Science***

*Slovenian Library Association
National and University Library*

VSEBINA CONTENTS

UVODNIK – EDITORIAL

Polona Vilar 9

Uvodnik odgovorne urednice

ČLANKI – CONTRIBUTIONS

Mihela Pauman Budanović, Maja Žumer 15

Konceptualna zasnova sistema za katalogizacijo
na osnovi IFLA library reference model (LRM)

*Conceptual design of a cataloguing system based
on the IFLA library reference model (LRM)*

Teja Zorko 43

Potenciali sodelovanja knjižnic, muzejev in arhivov
kot dediščinskih ustanov: raziskava med direktorji in
direktoriciami osrednjih območnih knjižnic, državnih
muzejev in pokrajinskih arhivov

*The potentials for cooperation between libraries,
museums and archives as heritage institutions:
a survey of directors of central regional libraries,
state museums and provincial archives*

Sanjica Faletar Tanacković 75

Trendi knjižničnih zbirk in storitev v hrvaških zaporih
*Recent trends in Croatian prisons library collections
and services*

105 Nina Jamar

Berljivost izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti: na primeru izvlečkov iz revije Knjižnica

Readability of abstracts from the field of library and information science: on the example of abstracts from the scientific journal Knjižnica or Library

123 Irena Eiselt, Miha Mali

Vloga nacionalnih knjižnic pri omogočanju dostopa do digitalizirane filmske dediščine

The Role of National Libraries in Enabling Access to Digitized Film Heritage

BIBLIOGRAFIJE – BIBLIOGRAPHIES

149 Mojca Dolgan Petrič, Tjaša Pavletič Lacko, Špela Zupanc

Slovenske bibliografije v letu 2020

Slovenian bibliographies published in 2020

IN MEMORIAM

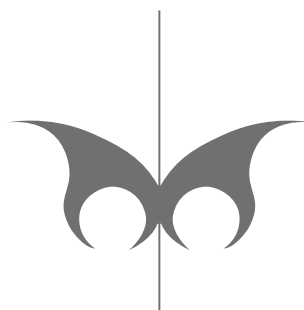
173 Dragica Turjak

Darja Kramberger (14. 2. 1932–11. 11. 2022)

177 Osebna bibliografija Darje Kramberger za obdobje 1967–2018

UVODNIK

EDITORIAL

Uvodnik odgovorne urednice

Editorial

Polona Vilar

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.1>

Pred nami je nova dvojna številka revije Knjižnica. Prva, ki zares spada v letnik 66 in leto 2022, in prva, ki jo v celoti izdaja novo uredništvo v sestavi: odgovorna urednica dr. Polona Vilar in glavna urednica dr. Mojca Rupar Korošec. Letos je pred to številko izšel že letnik 65 za leto 2021, delno pripravljen še pod prejšnjim uredništvom. Na njem se je novo uredništvo učilo in še vedno se učimo, saj smo se z mnogimi stvarmi srečali prvič in smo prejšnjemu uredništvu močno hvaležni za vse informacije in pomoč, Zvezi bibliotekarskih društev Slovenije pa za zaupanje in podporo.

Prav zaradi teh dogajanj smo v novem uredništvu tudi počakali z uvodnikom do prve zares »svoje« številke, ki jo sedaj ponosno pošiljamo v svet. Smo na začetku nečesa novega, pionirskega za našo stroko in znanost, poglobljamo tisto, kar so najnovejši znanstveni trendi in hkrati že od nekdaj osnova identitete naše profesije: sodelovanje in povezanost.

Ko se ozremo na pot, prehojeno v zadnjem letu, jo lahko označimo skoraj za kvantni preskok. Ne le, da smo trdo delali na ponovnem zagonu nastajanja in izhajanja naše najstarejše znanstvene in strokovne ter stanovske revije – do sedaj prehojena pot je dokaz, da s skupnimi močmi zmoremo veliko. Začeli smo uporabljati novo uredniško okolje, prenesli vanj vse predhodno pridobljeno gradivo, prenovili navodila za avtorje in recenzente, prevetrili uredniški odbor, s pomočjo prizadevne delovne skupine prešli na odprto izdajanje revije, pridobili digitalni identifikator za vse prispevke od letnika 65 naprej. Sproti smo reševali tehnične in vsebinske izzive, mnogo načrtov pa pustili za v prihodnje. Še enkrat ponovimo najpomembnejše: revijo smo začeli izdajati kot popolnoma odprto, s

čimer gremo v korak s sodobnimi trendi v izdajanju znanstvenih in strokovnih revij. To prinaša nekatere novosti za dosedanje naročnike revije, a najvažnejše je, da je revija še vedno z nami, da redno in ažurno izhaja in da je vsebinsko bogata in sodobna. Nekaj časa je bilo zaradi finančnih okoliščin tudi videti, da ne bomo mogli več izdati revije v tiskani obliki, a nam je to na koncu vendarle uspelo.

Tudi pogled naprej razkrije, da je pred nami čas, poln izzivov. Letnik 66 izhaja v času, ko je ZBDS sklenila sporazum o sodelovanju z novim sozaložnikom, Založbo Univerze v Ljubljani, kar odpira nove možnosti za njeno delovanje in razvoj. Še en dokaz sodelovanja in skupnega prizadevanja za še svetlejšo prihodnost revije.

Seveda je treba spregovoriti tudi o vsebinah, ki jih najdete v letniku 65 ter v tej številki Knjižnice. Veseli nas, da smo lahko vključili zanimive, aktualne tematike, nekatere znanstvene, druge bolj namenjene stroki. Lanska prva dvojna številka je prinesla članke z raziskavami na temo ustvarjalnic v splošnih knjižnicah, storitev splošnih knjižnic za gluhe in naglušne uporabnike, učbeniških skladov, študijo primera bralnih navad srednješolcev ter dva strokovna prispevka, prvega o standardih in zakonskih predpisih za pripravo publikacije, drugega o primeru uresničevanja knjižničnih vlog v splošni knjižnici. V številki 3/4 ste lahko prebirali o raziskavah dostopnosti elektronskih knjig osebam s slepoto ali slabovidnostjo, dostopnosti knjižnične dejavnosti na podežlju na primeru knjižnic podružničnih šol, kompetencah zaposlenih za delo z uporabniki v eni od velikih slovenskih splošnih knjižnic, bibliometrijo znanstvenih objav skozi dimenzijo spola na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, pregled založniške dejavnosti slovenskih muzejev in galerij ter zopet dva strokovna prispevka: bibliografsko predstavitev Glasbene šole Jesenice ter predstavitev vzpostavitve anatomskih zbirk v knjižnicah Medicinske fakultete Univerze v Mariboru ter Univerzitetne knjižnice Maribor.

Bralce v tej številki čakajo raziskave konceptualne zasnove sistema za katalogizacijo na osnovi IFLA Library Reference Model, potencialov sodelovanja knjižnic, muzejev in arhivov kot dediščinskih ustanov, knjižničnih storitev in zbirk v hrvaških zaporih, berljivosti izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti, pregled dela in vlog nacionalnih knjižnic pri omogočanju dostopa do digitalizirane filmske dediščine ter bibliografija slovenskih bibliografij, izdanih v letu 2020 in nekaterih prej nepopisanih bibliografij. Žal je tu tudi slovo od kolegice Darje Kramberger.

Veliko sodelavcev, torej, in veliko zanimivega in aktualnega branja, ki nam je vsem skupaj v navdih in veselje, da gre slovensko knjižničarstvo živahno v korak s časom in trendi. Velika zahvala gre vsem, ki nam pomagajo soustvarjati

revijo: poleg avtorjev tudi recenzentom, tehnični in administrativni ter strokovni podpori.

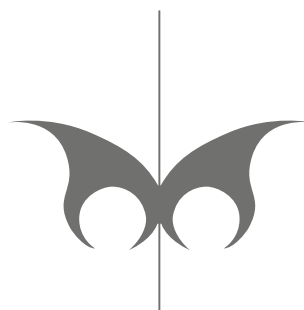
Lahko rečemo samo: Bravo!

Prof. dr. Polona Vilar

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo,
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: Polona.Vilar@ff.uni-lj.si

ČLANKI

CONTRIBUTIONS

Konceptualna zasnova sistema za katalogizacijo na osnovi IFLA library reference model (LRM)¹

Conceptual design of a cataloguing system based on the IFLA library reference model (LRM)

Mihela Pauman Budanović, Maja Žumer

Oddano: 22. 9. 2021 – Sprejeto 12. 5. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 Original scientific article

UDK 025.31

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.2>

Izvleček

Namen: Namen raziskave je bil zasnova prototipnega katalogizacijskega sistema, ki omogoča lažji vnos bibliografskih podatkov, temelji na prednostih modela IFLA LRM in sledi miselnemu procesu katalogizatorjev.

Metodologija/pristop: Pred konceptualno zasnovo novega katalogizacijskega sistema smo za celovito razumevanje miselnih procesov katalogizatorjev v različnih kontekstih izvedli pet kvalitativnih raziskav. V raziskavah, opravljenih med majem 2014 in majem 2019, je sodelovalo 119 slovenskih katalogizatorjev iz 11 knjižnic. Za zbiranje podatkov so bili uporabljeni različni metodološki pristopi, kot so: opazovanje, glasno razmišljanje, snemanje zaslona, izdelava miselnih vzorcev, fokusna skupina in metoda »čarovnik iz Oza«.

Rezultati: Predlagani prototip predstavlja možen pristop za bolj učinkovit vnos bibliografskih podatkov in proces katalogizacije, ki prinaša manj podvojenega dela in ponavljanja ter prikazuje, kako bi lahko na LRM osnovan katalogizacijski modul izboljšal obstoječ proces katalogizacije.

¹ Članek predstavlja glavne ugotovitve raziskave, opravljene v okviru doktorskega študija na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete. Celotna raziskava je predstavljena v doktorski disertaciji Pauman Budanović (2019).

Omejitve raziskave: Raziskava je bila omejena le na leposlovje in opisno katalogizacijo. Prav tako je bil implementiran le osnovni nabor entitet LRM.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Naša raziskava bi lahko služila kot osnova za razvoj programske opreme COBISS/Katalogizacija, ko bomo v Sloveniji prešli na novo katalogizacijsko paradigmo. Prototip bi lahko uporabili tudi kot ilustrativno orodje za usposabljanje in seznanjanje katalogizatorjev z modelom LRM.

Ključne besede: IFLA Library Reference Model (LRM), katalogizatorji, miselni procesi, knjižnični katalogi, katalogizacijski proces

Abstract

Purpose: The purpose of the research was the design of a prototype cataloguing system, which provides easier bibliographic data entry, is based on the advantages of the IFLA LRM model and follows cataloguers' thought process.

Methodology/approach: Prior to the conceptual design of the new cataloguing system, we have conducted five qualitative studies for a comprehensive understanding of the cataloguers' thought processes in different contexts. A total of 119 Slovenian cataloguers from 11 libraries took part in the studies conducted between May 2014 and May 2019. Various methodological approaches have been used for data gathering, such as: observation, think-aloud protocol, screen recording, concept mapping, focus group, and "Wizard of Oz" method.

Results: The proposed prototype presents a possible approach towards more efficient bibliographic data entry and a cataloguing process resulting in less duplicate work and repetition and shows how a LRM-based cataloguing module could improve the existing cataloguing process.

Research limitation: The research was limited only to works of fiction and descriptive cataloguing. Additionally, only the basic set of LRM entities was implemented.

Originality/practical implications: Our research could serve as a basis for the future development of COBISS cataloguing software, when we switch to the new cataloguing paradigm in Slovenia. The prototype could also be considered as an illustrative training tool to familiarize cataloguers with LRM.

Keywords: IFLA Library Reference Model (LRM), cataloguers, mental processes, library catalogues, cataloguing process

1 Uvod

Z razvojem informacijske tehnologije so knjižnični katalogi doživeli številne spremembe in izboljšave, od nosilcev do vsebine in funkcionalnosti, a sam koncept organizacije informacij večinoma še vedno izhaja iz klasičnih ciljev in načel, definiranih v Pariških načelih leta 1961. Online knjižnični katalogi torej

še vedno (večinoma) nastajajo in delujejo v skladu s paradigmo, zasnovano za listkovne kataloge, in ne podpirajo vseh osnovnih funkcij, lahko bi rekli tudi nalog in ciljev, ki so jih že davno zastavili velikani teorije katalogizacije, kot so Panizzi, Cutter, Ranganathan, Lubetzky in Verona, prav tako pa ne izkoriščajo celotnega potenciala tehnologije za prikaz bibliografskega univerzuma (Svenonius, 2000; Le Boeuf, 2001; Yee, 2005; Wakimoto, 2009). Omejitve obstajajo tudi v katalogizacijskih pravilih in standardih, ki sicer omogočajo standardizacijo in izmenjavo bibliografskih zapisov, ne zagotavljajo pa ustrezne izrabe bibliografskih in normativnih podatkov (Coyle in Hillmann, 2007; Coyle, 2010). Motivacija za raziskavo je izhajala iz težav online knjižničnih katalogov, ki so posledica trenutne katalogizacijske prakse in bi jih lahko odpravili z implementacijo modela IFLA Library Reference Model (LRM) (Riva, Le Boeuf in Žumer, 2017) v katalogizacijska orodja.

Med pomanjkljivostmi knjižničnih katalogov, ki uporabnikom povzročajo največ težav pri iskanju, izbiri in raziskovanju, avtorji izpostavljajo predvsem: premalo zabeleženih relacij (nadaljevanje – predhodno delo, sorodna dela); pomanjkanje informacij o verziji besedila (skrajšano, poenostavljeno ipd.); nestrukturirane informacije o ilustracijah, spremni besedi ipd.; slab dostop do posameznih del v zbranih ali izbranih delih itd. (Leskovec, 2005; Zhang in Salaba, 2009b; Merčun, 2012; Rogina, 2014; Švab, 2016). LRM pa z identifikacijo entitet in relacij med njimi omogoča potrebne strukture za učinkovitejši vnos in bolj intuitivno predstavitev bibliografskih podatkov in njihovih odnosov v katalogu.

IFLA LRM predstavlja pomemben korak na poti do spremembe zastarele paradigme knjižničnega kataloga, saj uvaja celovit konceptualni model bibliografskega univerzuma, ki predstavlja sodobno in z najnovejšimi koncepti semantičnega spleta usklajeno osnovo za razvoj katalogizacijskih pravil, bibliografskih formatov in bibliografskih informacijskih sistemov (Riva et al., 2017). Entitetno-relacijski model LRM z uvajanjem drugačnih konceptov obdelave, shranjevanja in uporabe bibliografskih informacij katalogizacijo postavlja na nove temelje. Med najpomembnejšimi spremembami je zagotovo ločevanje fizičnega in vsebinskega aspekta knjige. Čeprav razprave o ločevanju niso nove, se opredelitev štirih aspektov publikacije, definiranih kot štiri ločene, a med seboj povezane entitete: *delo*, *izrazna oblika*, *pojavnost oblika* in *enota* (t. i. WEMI - angl. kratica, ki jo tvorijo začetnice entitet *work*, *expression*, *manifestation* in *item*), prvič pojavi leta 1998 v konceptualnem modelu FRBR, enem od izhodišč za LRM. Po mnenju mnogih avtorjev tak pristop rešuje številne težave, ki v knjižničnih katalogih obstajajo že več kot stoletje, na primer iskanje del, razpršenih po več zapisih, razvrščanje rezultatov na nivoju *del* in *izraznih oblik*, zmanjšanje števila odvečnih zapisov itd. (Allgood, 2007; Carlyle, 2006; Bowen, 2005; Zhang in Salaba, 2012) ter po drugi strani prinaša manj podvojenega dela in ponavljanja

pri katalogizaciji (Zhang in Salaba, 2009a). Modela LRM ne bomo podrobneje opisovali, predstavljen je v članku Maje Žumer (2017).

Spremembe v konceptualizaciji bibliografskih podatkov so močno vplivale na razvoj in reorganizacijo novih katalogizacijskih načel (ICP), Mednarodnega standardnega bibliografskega opisa (ISBD), novih katalogizacijskih pravil, kot je RDA (Resource Description and Access), ter bibliografskega formata BIBFRAME. Tudi RDA Toolkit, glavno orodje in vodilo za katalogizacijo po RDA, je bil nedavno prenovljen in je sedaj usklajen z LRM (RDA Toolkit, 2021).

Glede na to, da je katalogizacijska praksa zelo odvisna od tega, kako so načela navedena in implementirana ne samo v pravilih, ampak tudi v katalogizacijskem sistemu, močan vpliv LRM in njegovih predhodnikov iz družine FR prinaša pomembne spremembe, tako v katalogizatorjeve miselne procese kot v sam katalogizacijski proces. V tovrstnih razpravah zasledimo, da se spremembe v polni meri pokažejo šele v praksi, torej z uporabo konkretnih katalogizacijskih orodij, kot so na primer Aura (Wright, 2018), RIMMF (Dunsire, Fritz D. in Fritz R., 2020) in Bibframe Editor (Sandberg, 2015). Katalogizacija z uvedbo konceptov modela LRM od katalogizatorjev zahteva poglobljeno razumevanje entitet in njihovih odnosov in na ta način katalogizacijski postopek postane bolj intelektualno hvalno delo.

Čeprav bi LRM lahko pomagal premagati nekatere pomanjkljivosti katalogizacijskih sistemov, mnogi avtorji pojasnjujejo, da v trenutnih katalogizacijskih sistemih ne moremo izkoristiti potenciala konceptualnih modelov (oziroma/in RDA) v polni meri, ker sistemi niso sposobni odražati entitetno-relacijskega modela (Cronin, 2011; Wacker in Han, 2013; Park in Tosaka, 2015; Dunsire et al., 2020). Zato je eden od večjih izzivov implementacije modela LRM ustvariti katalogizacijski vmesnik, ki zagotavlja učinkovit in uspešen vnos podatkov na podlagi izkoriščanja njegovih prednosti, a so bili dosedanja poskusi tovrstnih implementacij redki in zelo omejeni. Večina prizadevanj na področju implementacije modela LRM je bila doslej usmerjena predvsem na katalogizacijska pravila in bibliografske formate (npr. RDA in BIBFRAME), ki bi bolje delovali na področju povezanih podatkov, vendar še vedno primanjkuje smernic in primerov praks pri implementaciji LRM, ki bi pokazale, kako vse komponente modela dosledno implementirati v katalogizacijske sisteme. V tujini je še vedno relativno malo primerov na LRM osnovanih sistemov za katalogizacijo, in še ti so predvsem raziskovalne narave, kot so Bibframe Editor, RIMMF (RDA in Many Metadata Formats), Aura, LibFRBR, Virtua, VisualCat, AquaBrowser, Endeca, WeCat, Variations/FRBR Cataloging Tool, IFPA (ISIS FRBR Prototype Application) (Sturman, 2005; Riley, 2010; Wright, 2018; Sandberg, 2015; Dunsire et al., 2020; Guerrini in Possemato, 2016).

Glavni cilj raziskave je bil konceptualna zasnova na modelu LRM osnovanega prototipnega sistema za katalogizacijo, ki zagotavlja lažji in kvalitetnejši vnos bibliografskih podatkov in sledi miselnemu procesu katalogizatorjev. Zavedajoč se, da ne obstaja rešitev, ki bi ustrezala vsem, in da je treba orodja za katalogizacijo prilagoditi določeni katalogizacijski praksi, smo se v raziskavi osredotočili na slovensko katalogizacijsko prakso. Pri načrtovanju raziskovanja smo bili osredotočeni na dva glavna vidika:

- miselne procese katalogizatorjev v različnih kontekstih (usklajenost s konceptualnim modelom LRM, med verbalnim prostim opisom publikacij, med procesom katalogizacije, pri simuliranju dela z normativo *del* in *izraznih oblik*);
- prednosti konceptualnega modela LRM za katalogizacijo.

2 Raziskava

2.1 Raziskovalna vprašanja

V raziskavi smo se posvetili vprašanju, kakšen naj bo katalogizacijski vmesnik kot učinkovito orodje za upravljanje z bibliografskimi podatki, da bo zagotavljal učinkovit in uspešen vnos podatkov na podlagi izkoriščanja prednosti modela IFLA LRM in bo sledil miselnemu procesu katalogizatorjev. Raziskovalno vprašanje smo razdelili na več delov:

- (RV1) Kako običajno poteka katalogizacijski proces pri delu z obstoječim sistemom pri slovenskih katalogizatorjih?
- (RV2) Kateri koraki in kognitivni procesi so prisotni pri procesu opisne katalogizacije?
- (RV3) Ali so koraki in kognitivni procesi drugačni, če jih obstoječi sistem ne omejuje, oziroma kako bi opisali publikacije brez uporabe programa za katalogizacijo?
- (RV4) Katera orodja uporabljajo katalogizatorji pri svojem delu in katera bi potrebovali v novem okolju?
- (RV5) Kakšne težave imajo pri katalogizaciji in kako jih zdaj rešujejo?
- (RV6) Ali lahko LRM preprosto umestimo v obstoječe kataloge brez prilagoditev katalogizacijskega procesa in podatkov ali pa bo prišlo do znatnih sprememb pri katalogizaciji?

2.2 Metodologija

Da bi odgovorili na zastavljena raziskovalna vprašanja, smo izvedli pet krajših kvalitativnih raziskav oziroma raziskovalnih sekvenc miselnih procesov slovenskih katalogizatorjev, osrednji del raziskave pa je zajemal konceptualno zasnovo sistema za katalogizacijo.

2.2.1 Izbor in opis metod

Raziskovanja smo se lotili z več vidikov in z različnimi metodološkimi pristopi, saj smo želeli priti do celovitega razumevanja preučevanih miselnih procesov katalogizatorjev. Ob zavedanju pomena triangulacije smo objektivnost raziskav poskušali zagotoviti s kombiniranjem različnih metod, kar po eni strani daje več podatkov, po drugi pa omogoča lažjo interpretacijo rezultatov. Želeli smo se izogniti tudi razlikam med subjektivnim mnenjem in opažanji, saj se pogosto dogaja, da udeleženci trdijo, da so nekaj uporabili/naredili, medtem ko opazovanje kaže, da niso, in obratno. V vseh raziskavah smo kombinirali metodi opazovanja in glasnega razmišljanja pri izvajanju vnaprej pripravljenih nalog z jasnim okvirjem in sistemom kodiranja. Metodi se namreč uporabljata za sledenje miselnih procesov in jih praviloma ne motita (Van Someren, Barnard in Sandberg, 1994). Po potrebi smo omenjeni metodi dopolnjevali z drugimi metodami (npr. izdelava miselnih vzorcev, nestrukturiran intervju, vprašalnik za zbiranje osebnih podatkov, snemanje zaslona). V zadnji raziskavi smo s kombinacijo fokusne skupine in metode »čarovnik iz Oza« preverjali uporabnost prototipa. Fokusna skupina omogoča hitro razumevanje dožemanja uporabnikov o določeni temi ali konceptu (Baxter, Courage in Caine, 2015). Metoda »čarovnik iz Oza« (angl. the wizard of Oz) pa je simulacijska tehnika, ki omogoča preverjanje interakcije uporabnikov s sistemom v vseh fazah razvoja (Fraser, Gilbert, McGlashan in Wooffitt, 2013).

2.2.2 Kraj in čas izvedbe raziskave

V obdobju od maja 2014 do maja 2019 smo opravili pet raziskav miselnih procesov katalogizatorjev. Raziskave smo z osebnimi srečanji z udeleženci izvajali v prostorih knjižnic, najpogosteje na njihovih delovnih mestih.

2.2.3 Vzorec

Ciljna populacija vseh raziskav so bili slovenski katalogizatorji, ki so aktivno sodelovali v vseh fazah načrtovanja, od konceptualizacije do priprave in testiranja

prototipa. V priložnostni vzorec vsake raziskave smo zajeli tako izkušene kot manj izkušene katalogizatorje iz različnih tipov in velikosti knjižnic. V raziskavah je skupaj sodelovalo 119 katalogizatorjev iz 11 knjižnic.² Med sodelujočimi je bilo 111 žensk in 8 moških vseh starosti. Samo eden je bil mlajši od 30 let, polovica pa je imela več kot 50 let. Le 28 % sodelujočih knjižničarjev je imelo bibliotekarsko izobrazbo, medtem ko so imeli ostali izobrazbo iz drugih strok. Skoraj polovico vzorca (45 %) predstavljajo katalogizatorji iz splošnih knjižnic, nekoliko manj (39 %) iz visokošolskih, preostalih 16 % pa iz Narodne in univerzitetne knjižnice. Večina, kar tri četrtine udeležencev, se je ukvarjalo pretežno s katalogizacijo, ostali (predvsem iz manjših in nekaterih visokošolskih knjižnic) pa so poleg katalogizacije večino časa opravljali še druga dela v knjižnici. Sodelujoči katalogizatorji so imeli v času raziskav od enega do več kot 30 let izkušenj s katalogiziranjem: kar 60 % jih je katalogizacijsko delo opravljalo več kot 15 let, medtem ko se je le 9 % kandidatov s katalogizacijo ukvarjalo manj kot 5 let.

2.3 Omejitve raziskave

Kljub skrbni pripravi in sistematični izvedbi raziskave je treba omeniti tudi nekatere omejitve. Tako v raziskavah miselnih procesov katalogizatorjev kot tudi pri zasnovi prototipnega sistema za katalogizacijo smo se omejili le na leposlovje in opisni del katalogizacije. Prav tako je obseg entitet LRM veliko širši, kot je implementiran v predlaganem prototipu, vendar je njegova modularna zasnova zelo prilagodljiva za integracijo drugih entitet, kar bi lahko bil naš naslednji korak.

Naslednja omejitev je vzorec katalogizatorjev v raziskavah miselnih procesov, ki ni bil dovolj velik za statistično pomembne rezultate in posploševanje na širšo populacijo, vendar je zadostoval za pridobitev vpogleda v njihove miselne modele. Vzorec katalogizatorjev bi bilo vsekakor treba razširiti tudi pri testiranju prototipa, saj na tako majhnem vzorcu (7) testiranje predstavlja le pilotno študijo. Potrebna bi bila dodatna testiranja na večjem vzorcu katalogizatorjev, morda tudi z uporabo drugih oblik uporabniških študij.

Kar se tiče omejitev prototipnega sistema za katalogizacijo je treba izpostaviti, da je prototip le delno funkcionalen. Osredotočili smo se predvsem na funkcionalnost pri vnosu podatkov, za iskanje in prikaz podatkov pa smo prikazali

² Narodna in univerzitetna knjižnica, Univerzitetna knjižnica Maribor, Mestna knjižnica Ljubljana, Mariborska knjižnica, Osrednja knjižnica Celje, Knjižnica Josipa Vošnjaka Slovenska Bistrica, Cankarjeva knjižnica Vrhnika, Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, Knjižnica OHK (Filozofska fakulteta Ljubljana), Miklošičeva knjižnica (Filozofska fakulteta Maribor), Knjižnica Pedagoške fakultete v Ljubljani.

le osnovne funkcije. Zavedamo se, da bi za optimalno delovanje sistem moral podpirati vse funkcije, ter nadaljnji razvoj prototipa vidimo predvsem na področju prikaza podatkov za katalogizatorje (WEMI strukture), pri katerem bi lahko upoštevali tudi vizualizacijske tehnike, ki jih je za bolj intuitiven prikaz bibliografskega univerzuma predlagala Merčun (2012).

3 Rezultati³

Za uresničitev zadanega cilja je bilo pomembno razumevanje miselnih procesov katalogizatorjev. Zato smo izvedli niz kvalitativnih raziskav miselnih procesov slovenskih katalogizatorjev, s katerimi smo iskali odgovore na zastavljena raziskovalna vprašanja. Postopka ne moremo opisati kot togega zaporedja faz, saj je šlo za iterativen proces, v katerem smo se pri vsakem koraku vrnili in pregledali vse prejšnje ugotovitve. Tak način nam je omogočil, da smo pridobljeno znanje upoštevali pri načrtovanju naslednjega koraka. Podatki, ki smo jih pridobili z raziskavami miselnih procesov, pa so nas vodili v razmišljanje, kako zasnovati prototip, ki bo hkrati upošteval konceptualni model LRM in miselne procese katalogizatorjev.

3.1 Raziskava miselnih modelov bibliografskega univerzuma

3.1.1 Ozadje

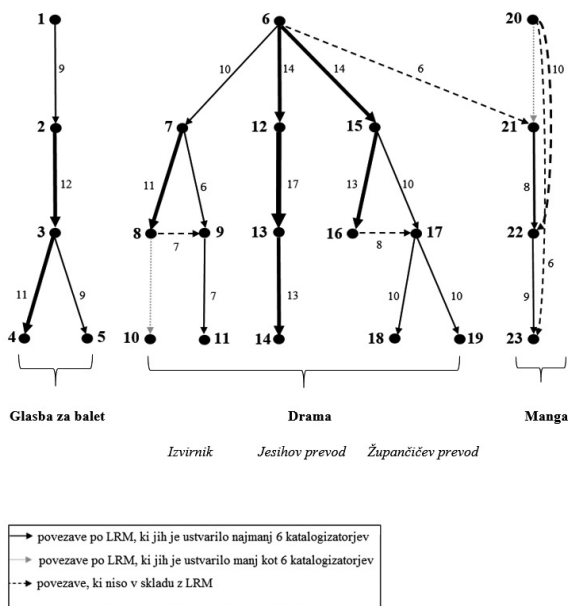
S študijo miselnih modelov bibliografskega univerzuma smo želeli ugotoviti, ali se miselni modeli katalogizatorjev skladajo s konceptualnim modelom LRM oziroma ali bodo potrdili njegovo strukturo ter ali je LRM lahko uporaben kot konceptualna podlaga katalogizaciji. Metodološko smo se oprli na predhodne raziskave miselnih modelov laikov (Pisanski in Žumer, 2010a).

Raziskavo smo opravili s 30 udeleženci, katalogizatorji iz sedmih knjižnic, maja 2014. Udeleženci so dobili nalogo, da sestavijo miselni vzorec s pomočjo listkov, na katerih so bili različno abstraktni opisi publikacij *Romea in Julije* (primer je vključeval dramo, mango in glasbo za balet), na koncu pa so ta miselni vzorec tudi razložili.

³ Navajamo povzetke ugotovitev raziskav. Podrobnejši rezultati so v Pauman Budanović (2019).

3.1.2 Rezultati

Vsak miselni vzorec je bil predstavljen z grafom, kar je omogočilo izračun povprečnega grafa (Slika 1). Na Sliki 1 sta prikazana celotna struktura LRM za naš primer *Romeo in Julija* ter frekvenca povezav, ki so jih v skladu s tem naredili katalogizatorji, pri čemer smo kot prag postavili šest povezav. Z grafa je razvidno, da je povprečni miselni vzorec zelo podoben LRM, a z nekaj manjšimi odstopanji.

Slika 1: Najpogostejši miselni modeli katalogizatorjev v primerjavi s strukturo LRM

Čeprav nihče od udeležencev ni sestavil miselnega vzorca točno po LRM in so imeli posamezniki zelo različne miselne modele, je bila večina posameznih miselnih modelov tako blizu LRM, da lahko zaključimo, da je bila s to raziskavo potrjena intuitivnost modela z vidika katalogizatorjev. 20 od 30 udeležencev je namreč oblikovalo vsaj eno verigo po WEMI. Med njimi jih je 12 oblikovalo dve taki verigi, pri štirih udeležencih pa je manjkala samo ena povezava za vse tri verige.

3.2 Raziskava prostega opisa monografskih publikacij

3.2.1 Ozadje

Z raziskavo (verbalnega) prostega opisa monografskih publikacij smo želeli ugotoviti, kako katalogizatorji opisujejo publikacije, če jih pri tem ne omejujejo konkretna katalogizacijska orodja. Raziskava je potekala v dveh krogih, saj je bila narejena za dva zelo različna tipa leposlovja, enega za domače branje (*Romeo in Julija*) in drugega za rekreativno branje (*Boter*). V prvem krogu (maja in junija 2014) je sodelovalo 30 katalogizatorjev iz sedmih knjižnic, v drugem krogu (februarja in marca 2016) pa 32 katalogizatorjev iz šestih knjižnic. 16 katalogizatorjev je sodelovalo v obeh krogih.

Katalogizatorji so morali med opisom publikacij opraviti miselni proces prepoznavanja in izbire ustreznih podatkov iz publikacij. Na podlagi vnaprej pripravljene naloge smo opazovali, kako poteka proces odločanja, katere dele publikacij pregledujejo in katere podatke so identificirali za opis. V vzorec publikacij smo vključili pet različnih verzij dela *Romeo in Julija* in tri različne verzije *Botra*. Publikacije so se med seboj razlikovale glede na opremo, ilustracije, prevajalca, avtorja in obseg spremne besede, zbirko, založnika ipd. Udeleženci so dobili v obeh krogih enako nalogo, in sicer da identificirajo in jasno definirajo bistvene podatke, ki so z vidika različnih uporabnikov in različnih kontekstov uporabe potrebni za uspešno opravljene postopke najdenja, identifikacije in izbire. Pri tem so bili spodbujeni, da se ne ozirajo na katalogizacijska pravila in prakso ali obliko zapisa, saj nas je zanimala predvsem njihova osebna presoja oziroma njihovo mnenje.

3.2.2 Rezultati

Analiza prostega opisa publikacij je pokazala, da so bili opisi nekaterih katalogizatorjev zelo podobni formalnemu bibliografskemu opisu in so sledili tipičnemu poteku katalogizacije, čeprav so imeli sodelujoči pri opisu proste roke. Iz tega lahko sklepamo, da je pri nekaterih slovenskih katalogizatorjih pri načelih organizacije informacij opazen vpliv katalogizacijske prakse. Po drugi strani pa je precej katalogizatorjev publikacije opisalo na popolnoma drugačen način. Osredotočali so se predvsem na posamezne podrobnosti in razlike med publikacijami, ki bi uporabnikom omogočile razlikovanje različnih verzij istega dela, npr. kakovost in obseg spremne besede, jezik, razlike v prevodih ter dodatna oprema (komentarji, ilustracije, opombe ipd.). Mnogi kandidati so pojasnili, da uporabnike pogosto zanima točno določena verzija. Omenjali so tudi podatke, ki jih v trenutni katalogizacijski praksi ne popisujejo, a bi jih po njihovem mnenju

morali vsebovati knjižnični katalogi, na primer vezavo, ohranjenost, velikost tiska.

Rezultati kažejo, da so se katalogizatorji zavedali razlike pri opisu publikacij za domače branje in rekreativno branje, saj so navajali različne kriterije glede na kontekst. Pri publikaciji za rekreativno branje so denimo pogosteje omenjali fizične značilnosti (vezavo, število zvezkov, povečan tisk, ilustracije, velikost knjige in ohranjenost), medtem ko sta se jim za domače branje zdeli bolj pomembni spremna beseda ter zbirka.

Opazovali smo tudi način pregledovanja publikacij, ki je nedvomno pomemben vidik pri raziskovanju miselnih procesov prepoznavanja in izbora ustreznih podatkov iz publikacije, saj lahko katalogizatorji iščejo podatke namensko ali pa jih med listanjem po knjigi najdejo po naključju.

Opazili smo tri različne pristope:

- katalogizatorji so omenili podatek, ko so ga opazili (npr. ilustracije, jezik, zbirka);
- podatek so iskali v publikaciji (npr. število strani, spremna beseda);
- podatek so identificirali na pamet (npr. leto izida, založnik, prevajalec).

Še posebej nas je zanimalo, kakšen je najpogostejši način opisovanja brez orodij. Rezultati najpogostejših potekov miselnih procesov pri prostem opisu publikacij so predstavljeni v naslednjem poglavju, kjer jih primerjamo s povprečnim potekom katalogizacije.

3.3 Raziskava katalogizacijskega procesa

3.3.1 Ozadje

Namen raziskave je bil spremljati katalogizacijski proces brez vrednotenja kvalitete katalogizacije, ampak zgolj za boljše razumevanje miselnega procesa katalogizatorjev. Z analizo opravil (angl. task analysis) smo ugotavljali, kako poteka katalogizacijski proces v realnem okolju, torej pri delu z obstoječim sistemom COBISS3/Katalogizacija in z uporabo katalogizacijskih pripomočkov. Poudarek je bil na opisni katalogizaciji, zanimal pa nas je predvsem miselni proces prepoznavanja in izbora ustreznih podatkov iz publikacije, zaporedje vnosa podatkov in način pregledovanja publikacije. Podobne raziskave sta na področju vsebinske obdelave izvedli Šauperl (2005) in Kos (2009), z analizo opisne katalogizacije pa se pri nas ni nihče podrobneje ukvarjal.

Raziskava je potekala v osemmesečnem obdobju, med junijem 2015 in januarjem 2016, na vzorcu 30 katalogizatorjev iz devetih knjižnic. Udeleženci so dobili realno nalogo, kreiranje bibliografskega zapisa za znano literarno delo Miguela de Cervantesa Saavedre *Bistroumni plemič don Kihot iz Manče*, ki je bilo izbrano kot reprezentativni primer za katalogizacijo monografskih publikacij. V intervjuju, ki je temu sledil, so katalogizatorji opisali svoje tipične težave pri vsakdanjem delu in kako jih rešujejo, pa tudi pripomočke (priročnike in spletna orodja), ki jih uporabljajo.

3.3.2 Rezultati

Kljub temu da vrstni red vnosa podatkov v sistemu COBISS3/Katalogizacija ni strogo predpisan, smo z analizo katalogizacijskega procesa za monografsko publikacijo *Bistroumni plemič don Kihot iz Manče* ugotovili, da so katalogizatorji večinoma sledili zaporedju polj formata COMARC, kot se pojavljajo v modulu za katalogizacijo. Pri večini kandidatov (28) je katalogizacijski proces potekal približno enako, le dva sta imela povsem drugačen pristop. Prvi je na začetku preveril normativne zapise v normativni bazi podatkov CONOR in jih dopolnil ter šele nato nadaljeval z delom v bibliografskem zapisu. Drugi je istočasno izpolnjeval logično povezana polja, na primer 200a, 300, 500a (vsa polja, ki vsebujejo podatke o naslovu). Katalogizatorja sta pojasnila, da na ta način ne spregledata pomembnih podatkov.

Slika 2: Primerjava povprečnih potekov miselnih procesov pri prostem opisu publikacij in pri katalogizaciji

Po analizi posameznih katalogizacijskih procesov smo na osnovi vnesenih podatkov pripravili potek procesa za vsakega posameznika. Osnovne korake katalogizacijskega procesa smo analizirali z dekonstrukcijo postopka kreiranja bibliografskega zapisa v posamezne sklope podatkov, pri čemer smo se osredotočili predvsem na elemente opisne katalogizacije. Povprečni zapis je vseboval podatke iz polj formata COMARC: 100, 101, 102, 105 (del kodiranih podatkov), 200 (naslov in navedba odgovornosti), 210 (založništvo, distribucija), 215 (fizični opis), 225 (zbirka), 300 (opombe) in 500 (enotni naslov).

Z analizo vrstnega reda vnesenih podatkov smo prišli do najpogostejšega poteka katalogizacije, ki smo ga primerjali s povprečnim potekom verbalnega prostega opisa publikacij, z namenom ugotavljanja, ali so koraki in kognitivni procesi drugačni, če katalogizatorjev ne omejujejo katalogizacijska orodja.

Iz vzporedne analize obeh postopkov je razvidno, da katalogizatorji v prostem opisu navajajo skoraj iste podatke kot med katalogizacijo, le da je vrstni red teh podatkov nekoliko drugačen, če orodja in pravila ne omejujejo njihovih miselnih procesov. Primerjava povprečnih potekov obeh procesov, ki je grafično prikazana na Sliki 2, je pokazala kar nekaj podobnosti, pa tudi razlik med njima: (1) na začetku opisa v obeh procesih so katalogizatorji najpogosteje identificirali leto izida, ciljno skupino in da gre za prevod; (2) na koncu najpogosteje identificiranih elementov pa so v obeh procesih informacije o zbirki, fizičnem opisu in ilustracijah. Treba je seveda opozoriti, da so nekatere razlike pri prostih opisih posledica narave publikacij, na primer spremna beseda v primeru *Romea in Julije* ter vezava v primeru *Botra*.

3.4 Raziskava o normativi del in izraznih oblik

3.4.1 Ozadje

Pomemben korak k zasnovi prototipa je bila raziskava o normativi *del in izraznih oblik*, s katero smo želeli dobiti vpogled v to, kako bi se katalogizatorji odzvali na tako normativo, ki je nujen korak za katalogizacijo v skladu z LRM. Raziskava je služila tudi kot umestitev normativnih datotek v zasnovo prototipnega sistema, saj smo z njo analizirali možnosti vzpostavitve univerzalne normativne kontrole za *dela in izrazne oblike* ter analizirali specifične zahteve za zasnovo ustreznega prototipnega sistema.

Raziskavo smo izvajali v obdobju od junija do septembra 2018, med 20 katalogizatorji iz štirih knjižnic. V prvem delu raziskave so sodelujoči odgovarjali na vprašanja o delu z obstoječo normativo osebnih imen v normativni bazi

podatkov CONOR. S tem smo jih želeli pripraviti, da razmišljajo v smislu normative, preden smo prešli na nekoliko bolj abstraktno nalogo, simuliranje dela z normativo *del* in *izraznih oblik* po LRM. Katalogizatorji so bili spodbujeni, da razmišljajo o različno abstraktnih vidikih publikacij. V vzorcu je bilo pet različnih publikacij, med njimi tudi dve agregatni zbirki (publikaciji, ki sta vključevali več novel v prvem in več dram v drugem primeru), publikacije s spremnimi besedami in ilustracijami (agregati z dodatki) ter publikacija v izvornem jeziku. Naloga udeležencev je bila, da identificirajo in jasno definirajo bistvene elemente, ki so po njihovem mnenju pomembni za normativni zapis za *delo* in *izrazno obliko*.

3.4.2 Rezultati

Na osnovna vprašanja o delu v normativni bazi osebnih imen CONOR so katalogizatorji na splošno odgovarjali podobno: z opisom postopkov iskanja obstoječih in kreiranja novih normativnih zapisov. Rezultati kažejo, da med sodelujočimi katalogizatorji ni bilo bistvenih razlik v načinih iskanja in kreiranja normativnih zapisov, medtem ko so se kreiranja normativnih zapisov za *dela* in *izrazne oblike* lotevali na precej različne načine. Nekateri katalogizatorji so kljub navodilom v obrazce vpisovali le ime elementa ali njegovo vrednost. V nekaterih zapisih so se znašli tudi atributi *pojavnne oblike*, ki jih pri analizi nismo upoštevali. Vsi udeleženci bi v normativni zapis vključili naslov dela in avtorja, pri čemer jih je le šest dosledno navedlo ime elementa (naslov dela) in njegovo vrednost, pet katalogizatorjev ni eksplicitno identificiralo naslova dela, ampak so omenili samo ime elementa (npr. naslovi v originalu in prevod/izvirni stvarni naslov), ostali so zapisali le njegovo vrednost (npr. *Romeo and Juliet*). Več kot polovica sodelujočih katalogizatorjev (11) je kot pomemben atribut za normativo *del* izpostavilo tudi obliko dela (drama, roman ipd.). Ostale attribute oziroma relacije *dela* (npr. datum dela, predvideno ciljno skupino in temo) je omenila manj kot polovica vseh udeležencev. Pri atributih *izrazne oblike* je večina katalogizatorjev identificirala le prevajalca (18) ter naslov in jezik izrazne oblike (15). Relacijo prevod je identificiralo manj kot polovica sodelujočih (9), obliko in obseg izrazne oblike pet, datum izrazne oblike pa le štirje.

Še posebej nas je zanimalo, kako katalogizatorji dojemajo agregate, torej *pojavnne oblike*, ki vsebujejo več ločenih *izraznih oblik*. Agregatne zbirke istega avtorja in različnih avtorjev (več novel, več dram v eni publikaciji) so z izjemo enega ostali udeleženci (19) prepoznali in zabeležili, da gre za več različnih *del* v eni publikaciji, ter navedli tudi odgovornosti za ta *dela*. Pri tem so nekateri identifikacijo različnih *del* v eni *pojavnni obliki* povezovali s trenutno katalogizacijsko prakso. Komentirali so, da trenutno zadostujejo opomba o vsebini in potrebne točke

dostopa do imena (npr. za novele) in da je v bistvu to zelo podobno sedanjemu popisovanju vsebine v polju 424. Sodeč po rezultatih pa katalogizatorji agregate z dodatki (spremno besedo in ilustracijami) zaznavajo različno. Spremno besedo je kot posebno *delo* identificiralo 16 katalogizatorjev, pri čemer so vsi navedli tudi odgovornega agenta za njen nastanek, medtem ko je ilustracije kot posebno *delo* navedlo le sedem udeležencev, njihov avtor pa je bil pomemben po mnenju le treh. Razliko si lahko razlagamo z ustaljeno katalogizacijsko prakso, ki daje prednost besedilnim virom.

3.5 Konceptualna zasnova sistema za katalogizacijo

Na osnovi ugotovitev raziskav in ob upoštevanju konceptualnega modela LRM je osrednja faza raziskave zajemala konceptualno zasnovo prototipnega sistema za katalogizacijo, ki zagotavlja lažji in kvalitetnejši vnos bibliografskih podatkov na podlagi izkoriščanja prednosti modela IFLA LRM in sledi miselnemu procesu katalogizatorjev.

Cilji zasnove prototipnega sistema za katalogizacijo so bili:

- Prikazati, kako bi lahko deloval in izgledal vmesnik za katalogizacijo, zasnovan na konceptualnem modelu LRM.
- Predstaviti način za bolj učinkovit vnos bibliografskih podatkov oziroma proces katalogizacije (manj podvojenega dela, ponavljanja itd.) z implementacijo modela LRM, njegovih entitet, atributov in relacij, ter vzpostavitev normativne kontrole za *dela* in *izrazne oblike*.
- Upoštevati uporabniške potrebe katalogizatorjev in njihove miselne modele bibliografskega univerzuma.
- Zasnova orodja za kreiranje kvalitetnih podatkov, ki bodo končnim uporabnikom omogočali lažje in enostavnejše poizvedovanje. Naše vodilo pri zasnovi je bilo, da ustvarjamo za katalogizatorje, upoštevajoč tudi končne uporabnike.

3.5.1 Zahteve

Da bi dosegli glavne cilje, mora prototipni sistem podpirati katalogizatorje pri naslednjih opravilih:

- Kreiranje in dopolnjevanje ločenih zapisov za vsako posamezno entiteto.
- Povezovanje ločenih zapisov s specifičnimi vrstami odnosov (npr. ustvaril, prevedel ipd.) z entitetami agent, oseba, kolektivni agent.
- Vzpostavitev normativne kontrole za *dela* in *izrazne oblike*.
- Vzpostavitev odnosov med različnimi entitetami (relacije med normativnimi zapisi).

- Vzdrževanje normative za agente (ob obstoječi bi se za tuje avtorje uporabljal VIAF).
- Pregleden način vnosa za agregate (različne *izrazne oblike del* v isti *pojavnih obliki*):
 - z dodatki (spremne besede, ilustracije);
 - agregatne zbirke;
 - agregatne vzporednice.
- Možnost izbire vrstnega reda vnosa podatkov, preskakovanja in pregleda nad vsemi entitetami.
- Pregled zapisov v WEMI strukturi tekom kreiranja.
- Omogočiti, da podatke, ki jih opazijo pri pregledovanju, sproti tudi enostavno vnesejo.
- Ponovna uporaba vrednosti atributov.
- Prevezanje zapisov.
- Preverjanje zapisov (manjkajočih in nepravilnih podatkov).

3.5.2 Funkcionalnost prototipa

Zasnova prototipa je izhajala iz vnaprej oblikovanih kriterijev funkcionalnosti:

- Osnova sistema je normativna kontrola za *dela* in *izrazne oblike* (poleg agentov, ki jih vključujejo že sedanji sistemi).
- *Delo* se katalogizira samo enkrat za vse *izrazne oblike*, povezane z njim.
- *Izrazna oblika* se katalogizira samo enkrat za vse *pojavnih oblike*, povezane z njo.
- Primarni odnosi med entitetami se ustvarijo samodejno.
- Povezave katalogizator ustvari s pomočjo spustnega seznama.
- Povezave so omogočene v obe smeri: (npr. ima prevod/je prevod).
- V infrastrukturo, ki omogoča povezave, so zaradi lažjega povezovanja posameznih zapisov vključeni identifikatorji za vsak zapis.
- Podporo enostavnejšemu procesu in sledenje naravnemu toku aktivnosti predstavljajo zavijki, ki omogočajo poljubno zaporedje ter pregleden in enostaven način vnosa podatkov ter ne silijo v določen vrstni red vnosa podatkov.
- Združevanje podobnih podatkovnih elementov, ki so v formatih MARC pogosto ločeni (npr. podatki o ilustracijah, ki so v obrazcu za agregate z dodatki na enem mestu).
- Vnaprej definirane vsebine polj (npr. cm, strani ipd.).
- Prikaz zapisov v strukturi WEMI omogoča pregled bibliografske družine.
- Preprečevanje napak (v vmesniku se prikažejo samo polja, ki se nanašajo na določeno entiteto, nato se podatki vpisujejo v za to predvidena polja; sprotna pomoč pri vsakem polju, preverjanje zapisov).

Z izpolnjevanjem zastavljenih ciljev in specifičnih zahtev za konceptualno zasnovo prototipnega sistema za katalogizacijo smo želeli doseči čim večje skladanje miselnih modelov katalogizatorjev z novim sistemom, ki temelji na modelu IFLA LRM, zato smo bili v vseh fazah razvoja osredotočeni na dva glavna vidika: (1) miselne procese katalogizatorjev v različnih kontekstih in (2) izkoriščanje prednosti konceptualnega modela LRM.

Razvoja prototipnega sistema smo se lotili sistematično ob upoštevanju vseh podatkov in ugotovitev, ki smo jih pridobili s predhodnimi raziskavami. Upoštevali smo tudi poročila, ki se nanašajo na LRM ter nekatere primere iz prakse. Ker je model LRM zelo splošen in abstrakten, ne predpisuje vseh atributov in relacij za različne vrste publikacij. Zato smo se oprli na katalogizacijska pravila Resource Description and Access (RDA), ki so osnovana na LRM in na katera bomo v prihodnosti prešli tudi v Sloveniji.

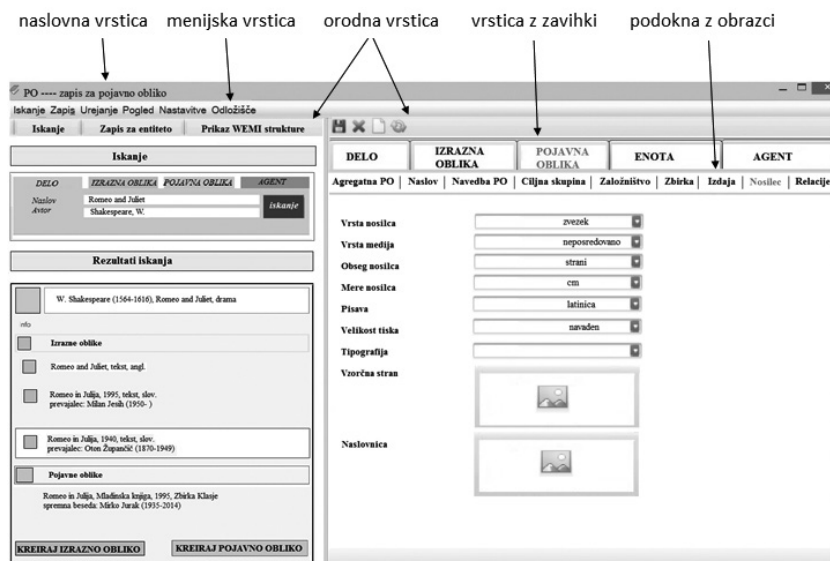
3.5.3 Predstavitev uporabniškega vmesnika

Kar se tiče samega izgleda vmesnika, smo poskušali čim bolj upoštevati ugotovitve naših raziskav. Veliko katalogizatorjev je omenilo, da je vmesnik COBISS3/Katalogizacija pregleden ter da je okolje Windows precej intuitivno. Pri načrtovanju smo poskušali zadržati nekatere segmente obstoječega sistema, ki se katalogizatorjem zdijo pozitivni, in sicer da je vmesnik razdeljen na dva dela, tako kot COBISS3/Katalogizacija, ter da ohranja okolje Windows, ki so ga katalogizatorji vajeni.

Uporabniški vmesnik je razdeljen na dva dela (Slika 3). Levi je namenjen iskanju in brskanju ter pregledu zapisov in WEMI strukture, desni (urejevalnik zapisa) pa vnosu in urejanju podatkov.

Glavni elementi vmesnika za katalogizacijo so (Slika 3):

- Naslovna vrstica z imenom entitete, ki je predmet katalogizacije.
- Menijska vrstica, ki vsebuje več metod (iskanje, zapis, urejanje itd.) za izvajanje določenih postopkov.
- Orodna vrstica z nizom oken in ikon, ki omogočajo hiter dostop do pogosto uporabljenih metod (iskanje, zapis za entiteto, prikaz WEMI strukture, shrani, izbriši, kreiraj nov zapis, osveži).
- Vrstica z zavihki, ki omogoča izbor zapisa za entiteto, ki se kreira oziroma ureja.
- Podokna z obrazci za vnos vrednosti atributov.

Slika 3: Uporabniški vmesnik sistema za katalogizacijo

3.6 Preverjanje prototipa

3.6.1 Ozadje

Z zadnjo v nizu raziskav smo testirali predlagani prototip, saj smo želeli ugotoviti, ali njegova zasnova ustreza predvidenim načinom uporabe. S preverjanjem smo želeli pridobiti povratne informacije katalogizatorjev tako o splošnih vtisih kot tudi o funkcionalnosti predlaganega prototipa ter njegovih omejitvah. Cilji testiranja so bili: preizkusiti način vnosa podatkov in identificirati morebitne težave pri interakciji; preveriti navigacijo in potek dela; preveriti, ali katalogizatorji razumejo terminologijo; identificirati, kakšne težave imajo/bodo imeli uporabniki s sistemom ter pridobiti ustrezne usmeritve za nadaljnji razvoj prototipa.

V tej fazi razvoja smo preverjali samo del prototipnega sistema za katalogizacijo, in sicer urejevalnik zapisa, ki omogoča kreiranje novih zapisov za entitete in njihove odnose. Da bi katalogizatorjem zagotovili kar se da realno izkušnjo s sistemom, smo pripravili prikaze izgleda vmesnika in ustrezne obrazce za simuliranje vnosa podatkov.

Fokusno skupino smo 24. 5. 2019 izvedli v Mariborski knjižnici s sedmimi katalogizatorji, zaposlenimi v tej knjižnici. Raziskava je potekala v učilnici s

projektorjem in je trajala 2 uri in 30 minut. V uvodnem delu smo udeležencem predstavili predlagani vmesnik prototipnega sistema za katalogizacijo. Začetek razprave je bil namenjen pridobivanju splošnega vtisa o uporabniškem vmesniku, nato pa smo razpravo usmerili v različne vidike izgleda in funkcionalnosti vmesnika. V drugem delu raziskave smo testirali tri tipične scenarije katalogizacije in na ta način preizkusili interakcijo prototipnega sistema s katalogizatorji, pri čemer smo uporabljali metodo »čarovnik iz Oza« (raziskovalka je sama simulirala interakcijo med uporabnikom in sistemom).

3.6.2 Rezultati

Sodelujoče smo najprej povprašali o prvih vtisih in jih prosili, da izpostavijo vsaj eno pozitivno in negativno lastnost sistema. Skupina katalogizatorjev, ki so sodelovali v fokusni skupini, je prototipni sistem ocenila kot zelo pregleden in precej enostaven za razumevanje. Pridevniki, kot so »razumljiv«, »organiziran« in »pregleden«, so bili pri opisu splošnega vtisa zelo pogosti. Poleg tega so udeleženci izrazili veliko navdušenje nad bogatim naborom odnosov (zlasti med deli) in načinom njihovega beleženja. Težave vidijo predvsem v terminologiji in pomanjkanju poznavanja konceptov modela LRM, ki so po njihovem mnenju preveč abstraktni. Nekateri so predlagali uporabo njim bolj domačih oziroma znanih izrazov, drugi pa so menili, da se na terminologijo sčasoma navadiš.

Nato nas je zanimalo, kako ocenjujejo organizacijo vmesnika s pomočjo zavihkov. Pozitivno so ocenili predvsem organizacijo zavihkov z vidika preprečevanja napačnega vnosa podatkov (na napačen nivo abstrakcije). Osredotočeni so bili zlasti na vlogo zavihkov pri ločevanju atributov za različne entitete, o vrstnem redu vnosa pa niso toliko razmišljali.

Ker v sistemu za vsako vrsto agregata obstaja poseben obrazec za vnos podatkov, prilagojen njegovi naravi, in sicer za agregate z dodatki; agregatne zbirke; in agregatne vzporednice, smo udeležence vprašali, ali se jim zdi ločen vnos podatkov za agregate smiseln. Vsi so odgovorili pritrdilno in argumentirali, da bi bil tak način z vidika uporabnika zagotovo boljši, saj bi jim olajšal oziroma omogočil njihovo najdenje, z vidika katalogizatorjev pa je tudi bolj pregleden. Kot največjo prednost so izpostavili, da ločeni obrazci za vnos omogočajo, da se katalogizator osredotoči samo na določen vidik publikacije in na enem mestu popiše vse potrebne informacije.

V drugem delu raziskave so trije udeleženci preizkusili tri scenarije, ki predstavljajo glavne kontekste katalogizacije. Pozornost smo usmerili predvsem na katalogizatorjevo navigacijo pri uporabi funkcij (zavihkov) in njihovo zaporedje,

saj nas je v prvi vrsti zanimalo, kako bodo katalogizatorji uporabljali sistem, kako se bodo pri tem znašli in s čim bodo imeli težave.

Funkcionalnost prototipnega sistema se je izkazala kot primerna, saj so udeleženci brez večjih težav in napak uspešno opravili vse naloge. Sam potek katalogizacije je v vseh treh primerih sledil zaporedju zavihkov, kot so predstavljeni v uporabniškem vmesniku. Katalogizatorji so komentirali, da je enostavneje slediti zaporedju zavihkov, saj na ta način vmesnik vodi pri delu. Glede na dolgoletne izkušnje s trenutnim sistemom to ni presenetljivo, čeprav bi se s časom morda ta način spremenil. Ker je vrstni red zavihkov v prototipnem sistemu prilagojen glede na rezultate predhodnih raziskav, so sodelujoči katalogizatorji seveda opazili razliko v primerjavi s trenutnim sistemom, ki temelji na formatu COMARC, a so komentirali, da jih to ne moti, saj se hitro prilagodijo spremembam. Predlagali so tudi, da bi bilo koristno, če bi lahko sami spreminjali vrstni red zavihkov glede na lastne potrebe. Prototip se je torej izkazal tudi kot razumljiv in lahek za učenje, saj so sodelujoči šele po uporabi komentirali, da jim je zdaj precej bolj jasen.

Na koncu smo sodelujoče vprašali, kaj bi spremenili, da bi poenostavili katalogizacijski proces. Priložnost za to vidijo v sodelovanju z založniki: »Če bi založniki naredili zapis za *delo* in *izrazno obliko*, bi nam bilo lažje. Oni bi to lahko naredili, saj imajo podatke, ki jih mi nimamo. Na primer podatek o tem, kdaj je *delo* nastalo, založniki lažje pridobijo. Založnik ima prave informacije, ker sodeluje z avtorjem.« Tudi Jug (2019) meni, da bi pri normativni kontroli *agentov*, *del* in *izraznih oblik* lahko založniki sodelovali s knjižničarji ter da bi tudi založniki z implementacijo modela LRM ali vsaj nekaterih njegovih elementov razrešili marsikatero težavo.

Kot pomoč pri vnosu podatkov pa so predlagali črkovalnik in čim več šifrantov ter spustnih seznamov. To bi bilo v pomoč pri »oproščanju« pogostih in popravljivih napak. Med predlogi smo zasledili želje večine katalogizatorjev po nastavitvah glede na preference (velikost črk, vrstni red zavihkov, barva zavihkov, barva ozadja). Glede klikanja in tipkanja pri navigaciji med polji in zavihki so bili enotnega mnenja, in sicer da bi moral sistem v čim večji meri omogočati oboje, saj je minimiziranje premikanja oči in rok eden izmed pomembnejših dejavnikov, ki katalogizatorjem olajša delo.

4 Razprava

Opravili smo pet kvalitativnih raziskav, v katerih smo proučevali miselne procese katalogizatorjev v različnih kontekstih, bistvene prednosti in slabosti sedanje

katalogizacijske prakse ter specifične zahteve za zasnovo ustreznega prototipnega sistema, ki je primeren za nov katalogizacijski stroj, v skladu z modelom LRM. Celovito razumevanje razmišljanja katalogizatorjev nas je usmerjalo pri praktičnem delu, zasnovi prototipnega sistema za katalogizacijo, ki z izkoriščanjem prednosti modela LRM omogoča lažjo in kvalitetnejšo pripravo bibliografskih podatkov ter hkrati sledi katalogizatorjevemu miselnemu procesu.

Katalogizatorji so aktivno sodelovali v vseh fazah razvojnega procesa, od konceptualizacije do priprave in testiranja prototipa. Sodelovanje je bilo pomembno predvsem zaradi skladanja miselnih modelov katalogizatorjev z novim, na LRM osnovanim sistemom. Običajno namreč obstaja težnja, da se uporabnikov miselni model in konceptualni model sistema čim bolj približata. Poleg tega oblikovalci upajo, da bodo uporabniki ponotranjili konceptualni model, čeprav se v praksi pogosto precej razlikujejo (Johnson in Henderson, 2011).

V prvi raziskavi nas je zanimalo, ali se miselni modeli katalogizatorjev skladajo z modelom LRM oziroma ali bodo potrdili njegovo strukturo, saj smo želeli ugotoviti, ali je LRM uporaben kot konceptualna podlaga katalogizaciji. Obstaja kar nekaj dokazov tako o primernosti modela FRBR oziroma LRM za končne uporabnike kot tudi o prednostih, ki jih ta prinaša uporabnikom (Pisanski in Žumer, 2010a; 2010b; Hardesty, Harris, Coogan in Notess, 2012; Žumer, Salaba in Zhang, 2012; Merčun, 2012), v raziskavi pa smo želeli preveriti njegovo ustreznost še z vidika katalogizatorjev. Rezultati raziskave so potrdili, da je tudi katalogizatorjem, tako kot laičnim uporabnikom, model LRM intuitiven, saj so mu bili miselni modeli katalogizatorjev v povprečju zelo podobni.

V naslednji raziskovalni fazi smo ugotavljali, kako poteka katalogizacijski proces v realnem delovnem okolju, kateri koraki in kognitivni procesi so prisotni pri procesu opisne katalogizacije ter ali so le-ti drugačni, če katalogizatorjev ne omejujejo konkretna katalogizacijska orodja. Najprej smo raziskali, kakšen je katalogizatorjev proces odločanja, če ga katalogizacijski sistem in pravila ne omejujejo. Sledila je analiza opravil, kjer smo ugotavljali, kako poteka katalogizacijski proces pri delu z obstoječim sistemom COBISS3/Katalogizacija in z uporabo katalogizacijskih pripomočkov. S primerjalno analizo obeh procesov smo odkrili kar nekaj podobnosti, pa tudi razlik med miselnimi procesi katalogizatorjev. Proces katalogizacije je bil pri večini kandidatov podoben in je sledil poljem formata COMARC, med tem ko so se posamezni prosti opisi med seboj precej razlikovali. Vpliv katalogizacijskega programa na miselne procese je pri katalogizaciji zelo izrazit, saj sta imela le dva udeleženca lasten pristop s pogostim preskakovanjem polj in vnosom podatkov na njima bolj intuitiven način. Iz obeh drugačnih pristopov lahko izluščimo, da katalogizatorja razmišljata v smislu normativne kontrole in združevanja podobnih podatkovnih elementov, ki so v

formatih MARC pogosto ločeni, na primer vsa polja, ki vsebujejo podatke o naslovu (200a, 300, 500a). Sodeč po rezultatih raziskave prostega opisa publikacij je pri nekaterih slovenskih katalogizatorjih vpliv katalogizacijske prakse prisoten tudi pri načelih organizacije informacij na splošno, saj je bilo kar nekaj prostih opisov udeležencev zelo podobnih formalnemu bibliografskemu opisu in so pri opisovanju publikacij sledili tipičnemu poteku katalogizacije. Po drugi strani pa so mnogi udeleženci publikacije opisali na popolnoma drugačen način. Navajali so predvsem tiste podatke, ki bi uporabnikom omogočili razlikovanje različnih verzij istega dela ter poskušali predvideti različne možnosti in namene uporabe knjige. Na osnovi takšnega načina razmišljanja so določene podatke omenili prej ali pa jim pripisali večji pomen, kot ga imajo v ustaljeni katalogizacijski praksi. Izkazalo se je tudi, da katalogizatorji nimajo istega miselnega modela pri opisu publikacij za domače branje in publikacij za prostočasno branje, saj so navajali različne kriterije glede na kontekst.

Zanimiv vidik v primerjavi obeh procesov je bil tudi pregled publikacij. Miselni proces prepoznavanja in izbora ustreznih podatkov iz publikacije je namreč odvisen tudi od načina pregledovanja publikacij. Primerjava obeh procesov je pokazala, da je bilo pregledovanje publikacij bolj intuitivno pri prostem opisu in bolj omejeno oziroma naučeno pri procesu katalogizacije. Pri prostem opisu smo opazili tri različne pristope: (1) katalogizatorji so omenili podatek, ko so ga opazili, (2) podatek so iskali v publikaciji, (3) podatek so identificirali na pamet. Pri katalogizaciji pa so udeleženci v glavnem iskali podatke po predpisanih virih podatkov za posamezno polje formata COMARC.

Četrta raziskava pa je že predstavljala prvi korak k zasnovi novega orodja. Z raziskavo, v kateri so katalogizatorji na osnovi vnaprej pripravljenih nalog simulirali delo z normativo *del* in *izraznih oblik* po LRM, smo dobili vpogled v spremenjen način razmišljanja v novi paradigmi, kjer je poudarek na normativni kontroli *del* in *izraznih oblik*. V okolju LRM bo katalogizacija potekala drugače, saj bo ključnega pomena povezovanje atributov s pravo entiteto glede na nivo abstraktnosti, zato so bili katalogizatorji v tej raziskavi spodbujeni, da razmišljajo o različnih vidikih publikacij. Iz rezultatov lahko sklepamo, da bi ob primerni implementaciji in jasnih navodilih katalogizatorji uspešno uporabljali normativne datoteke za *dela* in *izrazne oblike*, saj so njihove glavne attribute in relacije večinoma uspešno identificirali, pri čemer so imeli največ težav s pripisovanjem vrednosti elementov na prave nivoje abstrakcije. Z raziskavo smo dobili kar nekaj usmeritev za umestitev normativnih datotek v zasnovo prototipnega sistema. Iz glavnih ugotovitev je izhajalo, da bo treba posebno pozornost nameniti predvsem preprečevanju napačnega vnosa podatkov glede na različne nivoje abstraktnosti ter da bi bil smiseln ločen vnos podatkov za agregate (različne *izrazne oblike del* v isti *pojavnih obliki*), saj jih je večina udeležencev zaznavala kot ločena dela.

Prav tako lahko sodeč po rezultatih zaključimo, da se model LRM preveč razlikuje od obstoječe katalogizacijske prakse, da bi ga bilo vanjo možno preprosto implementirati. Model LRM namreč opredeli doslej enotni bibliografski opis kot sklop entitet in odnosov, pri čemer je bistvenega pomena razlikovanje entitet in pripisovanje atributov na ustrezne ravni abstrakcije, torej ustreznim entitetam, kar v praksi pomeni kreiranje ločenih zapisov za entitete (Dunsire et al., 2020; Wright, 2018). Katalogizatorji morajo razmišljati tudi o tem, kako so entitete med seboj povezane in o vzpostavitvi entitetno-relacijskih odnosov z vključevanjem normativne kontrole za *dela*, *izrazne oblike* in *agente*.

Ugotovitve raziskav smo poskusili ustrezno upoštevati pri načrtovanju prototipnega sistema za katalogizacijo. Ker se je izkazalo, da so miselni procesi katalogizatorjev zelo različni in se opisa posamezne publikacije lotevajo na različnih ravneh abstrakcije, mora biti sistem fleksibilen in mora omogočati ločen vnos posameznih entitetnih tipov. Glavni izziv pri zasnovi uporabniškega vmesnika je bil, kako predstaviti različne nivoje abstraktnosti ustvarjalnih del in kako pri tem najbolje podpreti miselni proces katalogizatorja. To smo poskušali doseči z urejevalnikom zapisov, ki je organiziran s pomočjo zavihkov za *dela*, *izrazne oblike*, *pojavnne oblike*, *enote* in *agente*, znotraj katerih se nahajajo obrazci za vnos posameznih sklopov podatkov oziroma za vnos vrednosti atributov. Zavihki omogočajo kreiranje in urejanje ločenih zapisov za vsako posamezno entiteto ter vzpostavljanje odnosov med njimi. S pomočjo zavihkov lahko katalogizatorji vsak podatek hitro in enostavno vnesejo, ko ga opazijo, saj vmesnik ne sili v sledenje vnaprej določenega vrstnega reda polj. Sistem seveda še vedno omogoča, da katalogizatorji sledijo vrstnemu redu polj ali pa si po želji prilagodijo zavihke in s tem uvedejo lasten pristop h kreiranju zapisov. Prav tako je omogočeno enostavno prehajanje med zavihki in stalen pregled nad že vnesenimi podatki. Razen podpore miselnemu procesu pa zavihki omogočajo tudi združevanje potencialno velike količine podatkov (na primer v zapisu za *pojavno obliko*) v posamezne sklope.

V zadnji raziskavi smo predlagani prototip preizkusili s kombinacijo fokusne skupine in metode »čarovnik iz Oza« na vzorcu sedmih katalogizatorjev. Z raziskavo smo dobili vpogled v katalogizatorjeve miselne modele sistema in njihovo mnenje o uporabniškem vmesniku, hkrati pa je raziskava omogočila ovrednotenje in usmeritve za nadaljnji razvoj prototipa. Na splošno je bil prototip med sodelujočimi katalogizatorji zelo dobro sprejet. Kljub temu da so imeli nekaj težav z razumevanjem modela LRM, se jim je uporabniški vmesnik zdel precej enostaven za uporabo, hiter za razumevanje in pregleden. Komentirali so tudi, da je glede na kompleksnost modela LRM predlagan prototip precej enostaven za razumevanje ter da jim je sam model na način, kot je predstavljen v vmesniku, postal bolj razumljiv. Nekateri udeleženci so namreč priznali, da po branju

člankov o LRM niso povsem razumeli nivojev abstraktnosti in vseh konceptov modela LRM. Organizacijo vmesnika s pomočjo zavihkov so ocenili kot zelo uporabno in pregledno, zlasti z vidika preprečevanja napačnega vnosa podatkov. Menijo, da so zavihki zamišljeni zelo dobro, saj onemogočajo beleženje napačnih relacij in pripisovanje podatka napačni entiteti, kar je pomembno pri uvajanju novega načina katalogizacije. Tudi funkcionalnost predlaganega prototipa se je izkazala kot ustrezna, saj so katalogizatorji brez večjih težav in napak uspešno opravili vse naloge. Na splošno lahko rečemo, da je bil katalogizacijski pristop po LRM sodelujočim katalogizatorjem intuitiven, še posebej če upoštevamo dejstvo, da so se prvič srečali s takim načinom katalogiziranja.

Prvi test prototipa daje obetavne rezultate, ki kažejo na uspeh predlaganega prototipa in celotnega pristopa, kar pomeni, da bi bilo vredno ta prototip razvijati dalje. Poleg tega bi delujoč prototip katalogizatorjem omogočal še boljši vpogled v nov katalogizacijski stroj in bi lahko služil tudi kot pomoč pri izobraževanju za katalogizacijo v novem okolju po vzgledu primerov iz tujine (npr. RIMMF).

Glavni namen zasnove uporabniškega vmesnika je bil prikazati, kako bi lahko na LRM osnovan katalogizacijski modul izgledal in izboljšal obstoječ proces katalogizacije. Predstavili smo možen pristop za bolj učinkovit vnos bibliografskih podatkov oziroma proces katalogizacije, s katerim se izognemo odvečnim podatkom, ki se pojavljajo, ko jih skladno s sedanjo prakso vnašamo v vsak bibliografski zapis, kar prinaša manj podvojenega dela in ponavljanja. To smo poskušali uresničiti z implementacijo modela LRM, njegovih entitet, atributov in relacij, ter vzpostavitev normativne kontrole za *dela* in *izrazne oblike*. Naše vodilo je bilo, da ustvarjamo za katalogizatorje, upoštevajoč tudi končne uporabnike, saj bodo bibliografski podatki, kreirani v skladu z LRM, tudi uporabnikom omogočali lažje in enostavnejše poizvedovanje. Na LRM osnovan katalog namreč prikazuje odnose med entitetami, kar olajša navigacijo ter uporabniku omogoča odkrivanje povezav med sorodnimi zadetki v katalogu. Omogoča tudi smiselno grupiranje zadetkov (npr. vseh prevodov/verzij istega dela; vseh izdaj, ki vsebujejo točno določeno besedilo in določene dodatke, kot so ilustracije in spremne besede); raziskovanje in sledenje relacijam (npr. sorodnim delom, kot so knjiga in film; povezavam na nadaljevanje, povezavam na predelana dela ipd.).

5 Zaključki

V članku je na kratko predstavljen daljši proces raziskovanja, katerega cilj je bila konceptualna zasnova na LRM osnovanega sistema za katalogizacijo.

Metodologija in rezultati raziskave so podrobno predstavljeni v Pauman Budanovič (2019). S pričujočo raziskavo smo pokazali, da je možno ustvariti prototip sistema za katalogizacijo, ki je primeren za nov katalogizacijski stroj in je hkrati prilagojen razmišljanju katalogizatorjev.

Knjižnice se bodo morale pred celovito implementacijo modela LRM spopasti z novimi katalogizacijskimi pravili, morebitnimi novimi metapodatkovnimi formati, z uvedbo ali razvojem novih sistemov ter ustreznim usposabljanjem katalogizatorjev. Uvajanje teh sprememb ne bo enostavno, saj so zelo zapletene in hkrati tesno povezane, zato nas v prihodnje čaka veliko izzivov in zahtevno delo, pri čemer bi bilo smiselno tesnejše sodelovanje med vsemi akterji, tako teoretiki kot praktiki: razvijalcem programske opreme (IZUM), strokovnjaki s področja katalogizacije (Komisija za razvoj strokovnih osnov vzajemnega kataloga) in, ne nazadnje, uporabniki – katalogizatorji. Dober, a na žalost redek primer sodelovanja med razvijalci programske opreme, razvojno skupino za RDA in praktiki, ki bi mu morala knjižničarska skupnost vsekakor slediti, je RIMMF (Dunsire, 2019).

Zavedamo se, da pričujoča raziskava prispeva le majhen delček v tem ogromnem mozaiku ter da je treba vse odločitve o zasnovi katalogizacijskega vmesnika uskladiti s pravili in drugimi predpisi, ki tvorijo strokovno osnovo vzajemnega kataloga ter knjižnično politiko. Vendar pa se nadejamo, da bo naše delo spodbudilo nadaljnji razvoj knjižnično informacijskih sistemov tako v Sloveniji kot v svetu, saj so rezultati relevantni za naslednja področja, kjer knjižnice potrebujejo nove smeri razvoja: implementacijo modela LRM, razvoj izboljšanih bibliografskih informacijskih sistemov, racionalizacijo katalogizacijskega procesa in organizacijo katalogizacijskih pravil.

Zahvala

Za pomoč pri izvedbi raziskav se zahvaljujemo direktorjem knjižnic, vodjem oddelkov za katalogizacijo in predvsem sodelujočim katalogizatorjem.

Navedeni viri

Allgood, J. E. (2007). Serials and multiple versions, or the inexorable trend toward work-level displays. *Library resources and technical services*, 51(3), 160–178.

- Baxter, K., Courage, C. in Caine, K. (2015). *Understanding your users: a practical guide to user research methods*. Elsevier.
- Bowen, J. (2005). FRBR: Coming soon to your library?. *Library resources and technical services*, 49(3), 175–188.
- Carlyle, A. (2006). Understanding FRBR as a conceptual model. *Library resources and technical services*, 50(4), 264–273.
- Chang, N., Tsai, Y., Dunsire, G. in Hopkinson, A. (2013). Experimenting with implementing FRBR in a Chinese Koha system. *Library Hi Tech news*, 30(10), 10–20.
- Coyle, K. (2010). Library data in a modern context. *Library technology reports* 46(1), 5–13.
- Coyle, K. in Hillmann, D. (2007). Resource description and access (RDA): cataloging rules for the 20th century. *D-Lib magazine*, 13(1–2).
- Cronin, C. (2011). From testing to implementation: managing full-scale RDA adoption at the University of Chicago. *Cataloging and classification quarterly*, 49(7–8), 626–646.
- Dunsire, G. (2019). Collaborating communities revisited. *Knjižnica*, 63(3), 52.
- Dunsire, G., Fritz, D. in Fritz, R. (2020). Instructions, interfaces, and interoperable data: the RIMMF experience with RDA. *Cataloging and classification quarterly*, 58(1), 44–58.
- Fraser, N., Gilbert, N., McGlashan, S. in Wooffitt, R. (2013). Inspiration, observation and the wizard of Oz. V *Humans, computers and wizards: Human (simulated) computer interaction* (str. 36–50). Routledge.
- Guerrini, M. in Possemato, T. (2016). From record management to data management: RDA and new application models BIBFRAME, RIMMF, and OliSuite/WeCat. *Cataloging and classification quarterly*, 54(3), 197–199.
- Hardesty, J. L., Harris, S., Coogan, A. in Notess, M. (2012). *Scherzo usability test report: Testing a FRBR search interface for music*. Indiana University Digital library program.
- Johnson, J. in Henderson, A. (2011). *Conceptual models: core to good design*. Morgan and Claypool publishers.
- Jug, T. (2019). *Model Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise kot osnova metapodatkovnega okvira za knjižni trg*. [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Kos, J. (2009). *Proces vsebinske analize pri katalogizaciji knjižničnega gradiva : primer visokošolskih knjižnic*. [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Le Boeuf, P. (2001). FRBR and Further. *Cataloging and classification quarterly*, 32(4), 15–52.
- Leskovec, M. (2005). *Delo, izrazna oblika, pojavna oblika: kaj uporabniki res iščejo?*. [Diplomsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Merčun, T. (2012). *Visualization of results and navigation support in user interfaces of bibliographic information systems = Vizualizacija rezultatov in podpora navigaciji v vmesnikih*

bibliografskih informacijskih sistemov. [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Park, J. R. in Tosaka, Y. (2015). RDA implementation and training issues across United States academic libraries: an in-depth e-mail interview study. *Journal of education for library and information science*, 56(3), 252–266.

Pauman Budanović, M. (2019). *Konceptualna zasnova sistema za katalogizacijo na osnovi nove paradigme bibliografskega univerzuma*. [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Pisanski, J. in Žumer, M. (2010a). Mental models of the bibliographic universe, part 1: Mental models of description. *Journal of documentation*, 66(5), 643–667.

Pisanski, J. in Žumer, M. (2010b). Mental models of the bibliographic universe, part 2: Comparison task and Conclusion. *Journal of documentation*, 66(5), 668–680.

RDA Toolkit. (2021). <https://www.rdatoolkit.org/>

Riley, J. (2010). Enhancing interoperability of FRBR-based metadata. V *Proceedings of the International Conference on Dublin Core and Metadata Applications*. Dublin.

Riva, P., Le Boeuf, P. in Žumer, M. (2017). *IFLA library reference model: a conceptual model for bibliographic information*. IFLA.

Rogina, A. (2014). Katalogizacija v formatu COMARC: kaj zdaj? Nekaj dilem, kot jih vidimo v Mariborski knjižnici. *Organizacija znanja*, 19(2), 54–59.

Sandberg, J. (2015). Bibframe Editor. *Technical services quarterly*, 32(2), 220–221.

Sturman, R. (2005). Implementing the FRBR conceptual approach in the ISIS software environment: IIPA (ISIS FRBR prototype application). *Cataloging and classification quarterly*, 39(3–4), 253–270.

Svenonius, E. (2000). *The intellectual foundation of information organization*. MIT press.

Šauperl, A. (2005). Subject cataloging process of Slovenian and American catalogers. *Journal of documentation*, 61(6), 713–734.

Švab, K. (2016). *Analiza atributov in relacij v bibliografskih informacijskih sistemih*. [Doktorska disertacija]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.

Van Someren, M. W., Barnard, Y. F. in Sandberg, J. A. (1994). *The think aloud method: a practical guide to modelling cognitive processes*. Academic press.

Wacker, M. in Han, M. J. (2013). RDA planning, implementation and use: a comparison of two academic libraries. *Alexandria*, 24(2), 27–48.

Wakimoto, J. C. (2009). Scope of the library catalog in times of transition. *Cataloging and classification quarterly*, 47(5), 409–426.

Wright, J. (2018). *How does true RDA cataloguing change how we catalogue?* <http://library.ifla.org/2198/1/141-wright-en.pdf>

Yee, M. M. (2005). FRBRization: a method for turning online public finding lists into online public catalogs. *Information technology and libraries*, 24(3), 77–95.

Zhang, Y. in Salaba, A. (2009a). *Implementing FRBR in libraries: key issues and future directions*. Neal-Schuman.

Zhang, Y. in Salaba, A. (2009b). What is next for FRBR? A Delphi study. *The library quarterly*, 79(2), 233–255.

Zhang, Y. in Salaba, A. (2012). What Do Users Tell Us about FRBR-Based Catalogs?. *Cataloging and classification quarterly*, 50(5–7), 705–723.

Žumer, M. (2017). IFLA library reference model (IFLA LRM), pomemben korak k sodobnim bibliografskim informacijskim sistemom. *Knjižnica*, 61(1–2), 9–22.

Žumer, M., Salaba, A. in Zhang, Y. (2012). User verification of the FRBR conceptual model and testing of FRBR prototypes. V Chen, H. H. in Chowdhury, G. (ur.), *The outreach of digital libraries: a globalized resource network: 14th international conference on Asia-Pacific digital libraries proceedings* (str. 148–151). Springer.

Dr. Mihela Pauman Budanović, doc.

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo,
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: mihela.paumanbudanovic@ff.uni-lj.si

Dr. Maja Žumer, red. prof.

Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo,
Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: maja.zumer@ff.uni-lj.si

Potenciali sodelovanja knjižnic, muzejev in arhivov kot dediščinskih ustanov: raziskava med direktorji in direktoricami osrednjih območnih knjižnic, državnih muzejev in pokrajinskih arhivov

The potentials for cooperation between libraries, museums and archives as heritage institutions: a survey of directors of central regional libraries, state museums and provincial archives

Teja Zorko

Oddano 27. 4. 2022 – Sprejeto 30. 10. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK: 027.9:069:930.25

<https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.3>

Izvleček

Namen: Kulturna dediščina je skupna presečna množica t. i. dediščinskih ustanov, knjižnic, arhivov in muzejev (KAM). Tematika povezovanja teh ustanov je v tujini že dolgo aktualna tema, ki jo spodbujajo različne družbene spremembe, pa tudi upravno-finančne tendence in odločitve kulturnih politik. Pri nas ta tema še ni raziskana, zato želimo v prispevku predvsem predstaviti mnenja odgovornih, ugotoviti zatečeno stanje, kakšne so zaznane potrebe in kakšna priporočila bi lahko podali.

Metodologija/pristop: Izvedli smo raziskavo s polstrukturiranim poglobljenim intervjujem, h kateri so bila povabljeni vodstva vseh treh vrst kulturnih ustanov v Sloveniji. Izvajali smo jo od januarja do aprila 2022. Teoretično smo raziskavo umestili v širši sociološki model javne sfere, ki omogoča razumevanje sprememb ali odpora do sprememb KAM kot javnega prostora, in ožje v teorijo organizacijskega učenja, predvsem z vidika učenja med organizacijami na način absorpcijske sposobnosti ter sistemskega mišljenja, ter jo opremili s tipologijo stopenj sodelovanja na lestevici kolaboracijskega kontinuuma. V raziskavi je sodelovalo 19 od 26 povabljenih oseb.

Rezultati: Intervjuvanci imajo večinoma pozitivno mnenje o sodelovanju lastne ustanove z ostalima dvema disciplinama in izpostavljajo pozitivne učinke tovrstnih sodelovanj tudi v bodoče. Raziskava pokaže, da sodelovanja KAM potekajo na relativno površinski ravni in ostajajo na začetnih stopnjah sodelovalnega kontinuuma. Skozi intervjuje se izpostavljajo določene sistemske in konkretne ovire ter še neizkoriščene priložnosti.

Omejitve raziskave: Raziskava predstavlja začetni impulz v relativno novi raziskovalni temi, ki posledično odpira številna nova vprašanja vsaj na področju izobraževanja kadrov, digitalnih vsebin in obdelave gradiv, česar se v pričujoči raziskavi ne lotevamo. Omejitev je tudi vzorec.

Izvirnost/uporabnost raziskave: V našem okolju je možnost KAM sodelovanj še relativno neznana, niti ni naklonjenosti vladnih politik v obliki morebitnih spodbud, denimo za povezovalne projekte, ki bi iniciativam poglobljene dediščinske dejavnosti na nivoju skupne KAM omogočala pridobitev dodatnih sredstev ali nudila drugo ustrezno obliko podpore.

Ključne besede: kulturna dediščina, splošne knjižnice, knjižnice, arhivi, muzeji, organizacijsko učenje

Abstract

Purpose: Cultural heritage is seen to be in the intersection of heritage institutions, libraries, archives and museums. The theme of linking these institutions has long been a hot topic abroad, driven by various social changes, as well as by administrative and financial trends and cultural policy decisions. This topic has not yet been explored in Slovenia, so the main aim of this paper is to present the views of those responsible, to identify the current situation, the perceived needs and the recommendations, which could be made.

Methodology/approach: A study was carried out from January to April 2022, in which the management of all three types of institutions were invited to take part in a semi-structured in-depth interview. Theoretically, the survey was positioned within a broader sociological model of the public sphere, that allows for understanding change or resistance to change in libraries, archives and museums as public spaces, and more narrowly, within the theory of organisational learning, especially in terms of learning between organisations in the manner of absorptive capacity and systems thinking, and equipped with a typology of levels of collaboration on the scale of a collaborative continuum. Of the 26 invited, 19 persons took part in the survey.

Results: The interviewees were mostly positive about their own institution's collaboration with the other two disciplines and highlighted the positive effects of such collaborations in the future. The survey showed that cooperation between libraries, archives and museums is relatively superficial and remains at the beginning stages of the cooperation continuum. Through the interviews, certain systemic and concrete barriers and untapped opportunities were highlighted.

Research limitations: The survey represents an initial impulse into a relatively new research topic, which consequently raises a number of new questions, at least in the field of staff training, digital content and materials processing, which are not addressed in the present study.

Originality/practical implications: The possibility of collaboration between libraries, archives and museums is still relatively unknown in Slovenia, and there is no government policy support in the form of possible incentives for e.g. networking projects, which would enable initiatives for in-depth heritage activities at the level of shared libraries, archives and museums to obtain additional funding or offer other appropriate forms of support.

Keywords: cultural heritage, public libraries, libraries, archives, museums, organisational learning.

1 Uvod

Čeprav so knjižnice, arhivi in muzeji ustanove, za katere se na prvi pogled zdi, da domujejo znotraj različnih kontekstov in različnih pogojev kulturnih politik, se na prvi pogled jasne razlike med njimi začenjajo ob natančnejšem opazovanju zabrisovati. Vsaka od treh ustanov¹ izvaja posebne aktivnosti, ki jo povsem jasno razločujejo od preostalih dveh. Vendar pa smo danes priča tendencam, ki bi jih lahko označili kot »paralelni razvoj znotraj teh institucij kot odgovor na izzive, s katerimi se soočajo« (Kann-Rasmussen in dr., 2019, str. 209), kakor so formulirali uvodničarji v tematsko številko *The Nordic Journal of Cultural Policy*, posvečeno sodelovanju in skupnemu delovanju knjižnic, arhivov in muzejev. Avtorji tematske številke ugotavljajo, da nordijske knjižnične, arhivske in muzejske institucije danes izkazujejo več medsebojnih podobnosti kakor kadar koli doslej, ko se prilagajajo novim zahtevam kulturne politike, digitalnega okolja in novim pričakovanjem lokalnih skupnosti. Po mnenju avtorjev so kulturološke teorije kulturnih politik, participacije, kulturne diseminacije in podobne nadvse primerne za naslavljanje problemov, ki danes zadevajo tovrstne institucije (Kann-Rasmussen in dr., 2019). Tematika možnega povezovanja »knjižnice-arhivi-muzeji« (KAM) ni nova in ne izvira le iz zgodovinskega dejstva, da imajo knjižnice, muzeji in arhivi skupne korenine, temveč tudi iz opažanj, »da informacijska doba z novimi informacijskimi in komunikacijskimi tehnologijami združuje KAM bolj kot kadarkoli poprej« (Hedstrom in King, 2003, str. 1). Z akronimom KAM, ki v

¹ V besedilu uporabljamo izraz ustanova v smislu institucije, občasno uporabljamo v podobnem pomenu tudi izraz organizacija, kjer se zdi to smiselno zaradi točnejšega sledenja navedenemu viru.

domačem strokovnem okolju sicer še ni uveljavljen,² slovenimo akronim LAM, ki se uporablja v angleščini kot Libraries, Archives, Museums in je v tuji literaturi že uveljavljen terminus technicus. Večinoma se za označevanje skupnih entitet ali sodelovalnih praks galerij, knjižnic, arhivov in muzejev uporabljajo akronimi GLAM (ang.), LAM (ang.), tudi ALM (ang., prim. Huvila, 2014; Audunson in dr., 2019), in tudi z istim pomenom MAB (ital., prim. Tato, 2013; Ugolini in Morgan, 2013), BAM (nem., prim. Kirchhoff in dr., 2008), ABM (Danska, prim. Hedegaard, 2003) itd. S tovrstnimi akronimi se v literaturi praviloma označuje širše pomensko območje kakor zgolj vsoto treh oz. štirih institucij kulturne dediščine, nanaša se na te ustanove kot kolektiv. V tej povezavi se uporablja tudi besedna zveza »(G)LAM sektor« (Mansfield in dr., 2014; Davis in Howard, 2013). »GLAM sektor« označuje širšo entiteto, ki pogosto presega vsoto sestavnih delov. Za ilustracijo tega pogleda naj omenimo denimo primer koncepta izobraževanja strokovnjakov, t. i. »GLAM education«, ki se nanaša na izobraževalni proces, ki kvalificira »cultural heritage information professionals«, informacijske dediščinske strokovnjake, ki lahko delujejo preko meja posameznih institucij galerij, arhivov, muzejev, knjižnic (Howard, 2015, str. 21).

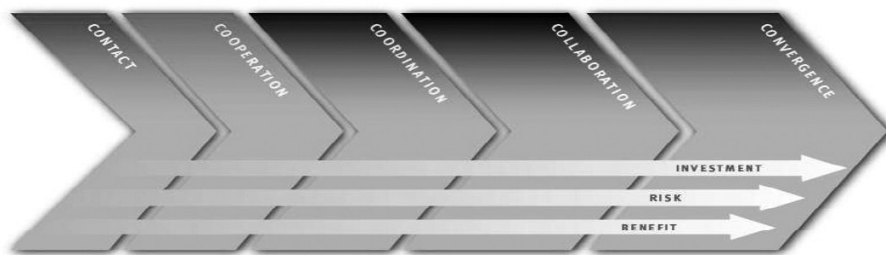
V tujini so konvergenca KAM predmet diskusije že več desetletij in so že doživele mnogo teoretične in tudi raziskovalne pozornosti z različnih zornih kotov. V okolju dediščinskih strok v Sloveniji je tematika KAM sicer bila opažena, vendar v pretežni meri le kot vsebina različnih srečanj in strokovnih posvetovanj, od katerih so nekateri prispevki doživeli tudi revijalno objavo (npr. Šuštar, 2011; Tato, 2013; Perko, 2014). Tehtnejših razprav na to temo je v slovenskem prostoru malo, čeprav je zaznati splošen konsenz o smiselnosti in koristnosti tovrstnih povezav na načelni ravni. O tem priča tudi dejstvo, da je ZBDS leta 2018 izdalo slovenski prevod IFLA poročila o sodelovanjih splošnih knjižnic, muzejev in arhivov (Yarrow in dr., 2018). Poročilo je pomembno tudi zato, ker poskuša uvesti sistematičnost treh različnih stopenj intenzivnosti sodelovanj. Prevod je res nastal šele desetletje po izidu izvirnika, vendar je obogaten z dodanimi opisi nekaj konkretnih primerov slovenskih medinstitucionalnih KAM sodelovanj. Nedavno smo dobili tematsko številko revije Knjižnica z naslovom Arhivi, knjižnice, muzeji (ur. Šauperl in Semlič Rajh, 2019), ki prinaša prispevke z vidika sodelovanja KAM, predvsem z zornega kota katalogizacije gradiva, in je prvi obsežnejši strokovni in znanstveni doprinos, v celoti posvečen tej temi, pri nas. Oba prispevka, prevodni in tematski, nakazujeta, da je tematika sodelovanja KAM pri nas sicer še v povojih, vendar polagoma postaja prepoznavnejša.

² Akronim KAM je v strokovni literaturi že uporabila Resman (2005), varianto AKM oz. MAK v enakem pomenu pa tudi Šauperl (2019).

2 Osnovni poudarki tuje literature

Glede na vedno širši diskurz konvergency, sodelovanj in podobnih praks znotraj sektorja dediščinskih oz. kulturnih ali spominskih³ institucij so se v literaturi začeli pojavljati prispevki, ki so poskušali na tem področju uvesti nekoliko sistematike. Eden prvih, ki prinaša tudi poskuse v to smer, je avstralska študija Bullock in Birtley (2008). Istega leta je v ZDA pod okriljem OCLC nastala raziskava treh uglednih raziskovalcev: Zorich, Waibel in Erway (2008). Predlagajo namreč aplikacijo t. i. sodelovalnega kontinuuma, s pomočjo katerega je omogočeno natančnejše razločevanje med mnogimi popolnoma različnimi vidiki »sodelovanja« (od kontakta, preko kooperacije, koordinacije, kolaboracije do konvergence), saj je termin »sodelovanje« pogosto uporabljen na preveč ohlapen in nekonsistenten način. Za uniformno obravnavo različnih stopenj povezav med KAM je po Zorich in dr. (2008) potrebno razločevati pet stopenj (slika 1). Prva stopnja je kontakt, ki služi medsebojnemu spoznavanju. Sledi stopnja kooperacije, ko se KAM že strinjajo, da bodo neformalno sodelovale na nekem manjšem, obvladljivem področju. Naslednja stopnja je koordinacija, ko se kooperativno delovanje pomakne preko nenačrtanih »ad hoc« povezav v območje, kjer je že potrebno določiti, kdo od sodelujočih kaj počne, kdaj in kje. Naslednji korak je kolaboracija, ki je proces skupnega ustvarjanja: dve ali več sodelujočih skupin medsebojno delujejo druga na drugo in ustvarijo nekaj novega, kar presega tisto, kar je imela vsaka od sodelujočih strank poprej. Na tej stopnji sodelujoče KAM ustvarijo novo vizijo ali izumijo nov način delovanja, npr. skupen digitalni repozitorij. Zaključna faza sodelovalnega kontinuuma je konvergenca: kolaboracija je postala že tako intenzivna in zakoreninjena, da niti ni več prepoznana kot sodelovalno dogajanje, temveč je postala del infrastrukture. Skladno z napredovanjem po sodelovalni lestvici in naraščanjem vloška se pričakuje tudi naraščanje tako tveganja kakor tudi ugodnosti oz. koristi za sodelujoče strani (Zorich in dr., 2008).

³ Termin »spominska ustanova« (ang. memory institution) je v strokovni literaturi v angleškem jeziku zelo pogosto uporabljen, saj učinkovito zajema raznolika gradiva, ki sestavljajo zbirke arhivov, muzejev, knjižnic, tudi galerij. Prvi je izraz uporabil Roland Hjerpe leta 1994 (v Robinson, 2012, str. 2). Pogosto se uporablja tudi izraz »sektor zbiranja« (ang. collecting sector), seveda ob hkratnem priznavanju, da v informacijskih in kulturnih entitetah potekajo še številne druge funkcije poleg zbiranja, vendar pa hkrati označuje priznavanje, da so zbirke v samem jedru dejavnosti vsake od KAM strok in da je izvajanje vseh drugih dejavnosti odvisno prav od zbirk. Nekateri avtorji namreč menijo, da je v tem kontekstu uporaba koncepta kulturne dediščine lahko problematična zaradi ne povsem enoznačnega definiranja, kar povzroča, da je oznaka »(kulturno) dediščinske institucije« odprta preširokim interpretacijam in preveč odvisna od vsakokratnega konteksta (prim. Wellington, 2013, str. 21).

Slika 1: *Sodelovalni kontinuum* (Zorich in dr., 2008, str. 11)

Znanstveno literaturo na tematiko sodelovanja KAM od poznih devetdesetih let 20. stoletja naprej bi lahko razdelili na dve veliki kategoriji. V prvi se nahajajo zlasti reflektivni prispevki, v katerih avtorji bolj ali manj spekulativno razvrščajo prednosti in slabosti sodelovanja na podlagi lastnih izkušenj ali na podlagi zgodovine treh strok. V drugo pa bi lahko uvrstili poročila o sodelovalnih dejavnostih in praksah KAM na terenu. Malo pa je neodvisnih empiričnih raziskav, ki bi ponujale teoretične modele za nadaljnji razvoj KAM. Profesorji univerz v Torontu in Quebecu (Duff in dr., 2013) so, da bi zapolnili to vrzel, z empirično raziskavo ugotavljali različne motivacijske momente, zaradi katerih prihaja do partnerstev in sodelovanja KAM. Zastavili so kvalitativni raziskovalni projekt na podlagi terenskih polstrukturiranih intervjujev zaposlenih strokovnjakov KAM strok, ki delujejo v petih institucijah, v katerih poteka neka oblika sodelovanja, ter iskali odgovore na raziskovalna vprašanja glede motivacije za KAM sodelovanje, procesov, ki jim sledijo med načrtovanjem in izvajanjem sodelovanja, ter prednosti in slabosti sodelovanja, ki jih zaznavajo. Raziskava podaja izsledke znotraj širšega konteksta institucij in kot pglavitne motivatorje KAM sodelovanj definira: boljše služenje uporabnikom, večja podpora izobraževalnim aktivnostim, boljši izkoristek prednosti tehnološkega razvoja, potreba po administrativni in finančni učinkovitosti, razumevanje digitalnih nadomestkov kot objektov ter vzdrževanje holističnega pogleda na zbirke (Duff in dr., 2013). Glede načrtovanja in izvajanja sodelovanj študija kot zelo pomembno izpostavlja planiranje, ki izhaja iz ekipe. Poudarek je na interdisciplinarnih prekosektorskih delovnih skupinah, zato je potrebno, da strokovnjaki poleg svojih osnovnih delovnih področij poznajo tudi discipline drugih dveh strok, da razumejo tudi njihove filozofije in vrednote ter da so glede tega poudarjeno fleksibilni.

Istega leta je na Novi Zelandiji⁴ nastala obsežna študija primera treh fizično poenotenih KAM dediščinskih institucij (avtorica sicer uporablja akronim GLAM

⁴ Kakor Avstralija je tudi Nova Zelandija že zgodaj izkazovala naklonjenost »mešanju« javno fundiranih institucij, mesta so pogosto racionalno oblikovala fond denimo za muzej in knjižnico

in izraz »memory institutions«) (Wellington, 2013). Tudi tu avtorica izpostavlja, da so se glede poenotenja notranje strukture in izgradnje skupne konvergirane organizacijske kulture najbolj obnesle delovne skupine kot medresorska delovna telesa (npr. ekipa za prirejanje dogodkov ali podobno, sestavljena iz strokovnjakov vseh treh disciplin). Takšne medresorske ekipe so v veliki meri omogočale medsebojno izmenjavo, tvorbo novih idej in prenos oziroma »medsebojno opraševanje« glede posameznih strokovnih spretnosti, vendar niso posegale v jedrne operacije posameznih disciplin. Paradoksalno je, da je vzpostavitev kohezivne organizacijske strukture znotraj opazovanih integriranih inštitucij na drugi strani povzročila težave z izgubo profesionalne identitete. Mehanizmi integracije niso le podirali ločnic med tremi disciplinami, temveč so tudi vzpostavili tendenco k odtujitvi posameznikov od njihovih priznanih profesionalnih okvirov (Wellington, 2013, str. 296).

Avtorica izpelje zaključek, da konvergenca dobro deluje na način večplastnega koncepta, tako da sicer samostojna delovna okolja vključenih disciplin prihajajo v medsebojno integracijo različnih stopenj v različnih skupnih vidikih – ne pa na način kompletne integracije. Meni, da vsevključujoča integracija morda deluje dobro v nekaterih okoljih, nikakor pa ni edini možen pristop k skupnemu delovanju. Izkazuje se, da je na različnih področjih delovanja optimalna in najbolj blagodejna specifična stopnja integracije – denimo pri fizičnih zbirkah dobro deluje nizka stopnja integracije, pri administrativnih in podpornih službah pa zelo visoka – za vsak vidik je potrebno najti ustrezno stopnjo, da pridemo do rezultata, ko je skupna vsota mnogo večja od seštevka prvotnih sestavnih delov. Pri tem je potrebno upoštevati, da imajo vse ustanove načeloma podobne sestavne elemente, ki pa so za vsako lahko različno pomembni (slika 2). Pri tem lahko ponovno omenimo razdelitev (Yarrow in dr., 2008) na minimalno, selektivno in polno stopnjo integracije. Wellington to idejo še razširja, ko vpeljuje koncept fluidnosti integrativnih stopenj, saj je v opazovanih inštitucijah zaznala spremembe stopenj v času in prostoru (Wellington, 2013, str. 305). Ko GLAM entitete delujejo z rami ob rami v skupnem okviru, naj sprejemajo sporazumne odločitve, katere dele bodo postavile v skupno presečišče in katerih sploh ne: »Integracija namreč vsebuje točko preloma, ki, če je presežena, stopi iz območja prednosti, ki jih nudita kohezivnost in skupna reprezentacija, v območje, v katerem začne delovati kot ovira« (Wellington, 2013, str. 311). Ali povedano drugače: preveč integracije škodi.

skupaj, ne iz strokovnih nagibov, temveč iz povsem pragmatične potrebe (Wellington, 2013, str. 15). V tem okolju torej deluje mnogo ustanov, ki so formalno in upravno arhivi, knjižnice in muzeji hkrati, bodisi so konvergirane, pogosto pa so tudi od vsega začetka kot takšne ustanovljene.

Slika 2: Primer GLAM matrice, ki prikazuje različne stopnje pomembnosti posameznih sestavnih elementov za vsako od štirih opazovanih entitet (Vir: Wellington, 2013, str. 307)

Avtorica tudi polemizira s prej omenjenim modelom sodelovalnega kontinuuma, ki so ga postavili v študiji OCLC (Zorich in dr., 2008) in ki predvideva, da se bodo sodelovalni podvigi med inštitucijami dogajali v smeri vedno bolj kompleksnih sodelovanj in se v času torej premikali na lestvici sodelovalnega kontinuuma v smeri od leve proti desni, od kontakta proti konvergenci kot nekakšnemu končnemu cilju (Zorich in dr., 2008, str. 10), hkratno s tem premikom pa naj bi naraščal vložek oz. trud, prav tako tveganje, pa tudi pozitivni učinek. Opazovani primeri konkretnih integriranih novozelandskih inštitucij pa po Wellington kažejo, da pozitivni učinki ne naraščajo nujno vedno ustrezno in paralelno. Poleg tega praksa pokaže, da integracija ne poteka nujno vedno v linearni smeri od leve proti desni strani kontinuuma, temveč se lahko premika naprej in nazaj med posameznimi stopnjami, odvisno od časa in prostora in to na različnih nivojih ali plasteh organizacijske strukture različno. Zato Wellington meni, da se dobrodejni učinki integracije skrivajo v plasti dodane vrednosti, ki deluje harmonično z obstoječimi funkcijami, npr. integrirana razstavna dejavnost, integriran digitalni repozitorij, integrirane storitvene točke. Globlje organizacijske plasti pa naj zadržijo samostojnost, denimo obstoječi format zbirke in ustrezen nivo institucionalne integritete.

Do podobnih zaključkov je prišla tudi avstralska muzealka Robinson (2016), ko je preverjala, v kolikšni meri so prakse različnih sodelovanj in združevanj KAM izpolnile svoje obljube, ali torej lahko konvergenca kot organizacijski okvir premosti muzejske, arhivske in knjižnične razlike v organizaciji zbirk, dokumentaciji,

razstavljanju ter omogoči, da pride v ospredje globlje razumevanje kulturnih gradiv. Raziskovalni izsledki petih opazovanih integriranih inštitucij, od katerih so vse imele vključeno močno muzejsko komponento, so priznavali pozitivne izide konvergence za procese raziskovanja in dokumentiranja zbirke. Obenem pa so izpostavili tudi slabosti, kot je recimo ta, da počasnost procesa katalogizacije muzejskih objektov pogosto prihajala v nasprotje s hitrostjo knjižničarske katalogizacije. Robinson zaključuje, da poleg prednosti obstaja tudi očitna nevarnost konvergence, namreč da se lahko podre integralno razmerje med muzejsko interpretativno prakso in končnim kulturnim rezultatom. Ustvarjanje pomena, ki pomaga osmisliti zbirke in ustvarja dodano vrednost za uporabnike, lahko zaustavi prevelika težnja po splošni učinkovitosti in tako onemogoči muzejem, da prispevajo družbi, potencial zbirke pa tako lahko ostaja neizkoriščen.

Konkretna ugodnosti, ki jih prinaša konvergenca GLAM, videne seveda predvsem skozi prizmo dela z muzejskimi zbirkami, so:

- združevanje tematsko sorodnih zbirk (npr. muzejske in domoznanske),
- medsektorsko izvajanje skupnih programov (notranjih projektov ali javnih programov),
- ustanavljanje meddisciplinarnih komunikacijskih okvirjev pri interpretaciji in dokumentaciji zbirk (boljša komunikacija med osebjem več disciplin pomeni, da bodo zbirke uporabljene bolj kreativno in da bo omogočeno alternativno razumevanje prej zamejenih pomenov, ki se pokažejo v skupnih razstavah, publikacijah in drugih javnih programih),
- izboljšanje fizične infrastrukture za kolektivno delo (pogosto se konvergenca zgodi na način selitve v novo in boljšo skupno zgradbo); izboljšana je trajnost zbirk majhnih muzejev, ki bi bila sicer ogrožena. (Robinson, 2015)

Vendar se v realnih primerih konvergence na terenu izkazuje, zaključuje Robinson (2015), da so te ugodne možnosti redko izkoriščene v svojih polnih potencialih. Razlogi za to so (v različnih študijah primera) različni, najopaznejši pa so naslednji:

- pomanjkanje konceptualne upravičenosti konvergence – dajanje prednosti stroškovni učinkovitosti pred sodelovalnim kulturnim učinkom,
- vodstvo ustanove daje prednost podpori in razvoju ene od sodelujočih disciplin na račun drugih,
- pretirano komplicirane strukture odločanja v konvergiranjem okolju zavirajo razvoj (odločanje na način komitejev ali podobnih teles za doseganje skupnega konsenza),
- konvergirani opisi del in nalog omejujejo poudarek na potrebe zgolj ene specifične zbirke,
- slaba razvitost stalnih in začasnih razstav (Robinson, 2015).

Konvergenca nedvomno ponuja velik potencial pri spremembah delovnih pogojev, ki vodijo k obogatitvi muzejskih zbirk in njihovih pomenov, k novim vpogledom v kulturno dediščino skupnosti, lokalne zgodovine in kreativnega izražanja skupnosti. Vendar je bila po drugi strani v pregledanih primerih zmožnost zaposlenih, da realizirajo te potenciale, okrnjena. S slabo definiranimi strateškimi cilji institucije, površnim upravljanjem zbirk, ob prevelikih birokratskih stremenjih po ekonomski učinkovitosti, so bili najbolj dragoceni vidiki upravljanja z muzejsko zbirko, ki so obenem tudi časovno in delovno najbolj zahtevni, potisnjeni v drugi plan (Robinson, 2015). V tem pogledu torej ne moremo govoriti o konceptualni viziji, temveč je šlo za mehanicistično konvergenco. Veliki potenciali, ki jih konvergenca ponuja, v konkretnih primerih, ki jih je opazovala Robinson (2015), še niso bili izkoriščeni.

V evropskem prostoru raziskovalci predvsem ugotavljajo, da za skupen nastop KAM v večjem obsegu v tem trenutku umanjajo skupni temelji, podkrepļeni z znanstveno in raziskovalno kontekstualizacijo. Z vidika informacijske vede je Myburgh (2011) opozorila na nujnost teoretskega okvirja na tem področju. Podobno ugotavlja tudi Huvila, raziskovalec informacijskih ved z Univerze v Uppsali, ki kakor Myburgh zaslonbe išče v socioloških teorijah, ko skuša predvideti bodočo vlogo KAM v sodobni družbi (Huvila, 2014) in ko s kvalitativno raziskavo mnenj KAM strokovnjakov na Švedskem (Huvila, 2016) ugotavlja dihotomije v pogledih na KAM. Po eni strani se je povečalo politično zanimanje za spominske institucije in njihovo vlogo oblikovalcev družbe, po drugi strani pa se v dobi interneta napoveduje njihov zaton (Huvila, 2014, 2016). Na podlagi sociokonstruktivistične predpostavke, da je prihodnja vloga KAM v družbi odvisna od tega, kako jo konceptualizirajo zainteresirane skupine, in po načelu, da imajo reprezentacije performativen potencial, je Huvila raziskal, kakšna so mnenja strokovnjakov KAM o bodočnosti KAM. Raziskava je zajela 131 švedskih strokovnjakov za arhive, knjižnice in muzeje ter pokazala, da med njimi ni konsenza glede prihodnje vloge KAM v družbi.

Prav pomanjkanje skupnega teoretičnega temelja vodi do različnih razumevanj današnjih in bodočih družbenih vlog KAM. »KAM se morajo odločiti, ali so institucije napredka, postmoderni prostori opolnomočenja, k rezultatu usmerjene finančne enote ali morda sedež nečesa, kar šele mora biti izumljeno« (Huvila, 2014, str. 59). Huvila ugotavlja teoretične primanjkljaje in manko konsenza med strokovnjaki, natančnejših stališč pa tudi sam ne razvija.

Tudi mešana ekipa pretežno norveških raziskovalcev (Varheim in dr., 2018) v novjših prispevkih zaznava teoretično praznino na tem področju. Rešitve iščejo v podrobnejšem raziskovanju umeščenosti KAM v skupnost, ki ji avtorji pripisujejo jo čedalje večjo ranljivost zaradi demografskih, ekonomskih in tudi tehnoloških

sprememb (staranje prebivalstva, imigracije, digitalizacija). Na eni strani se dogaja ranljivost skupnosti, na drugi pa ranljivost KAM institucij, katerih organizacijske sheme se pod temi družbenimi vplivi spreminjajo, vendar morajo vztrajati kot relevantne za skupnost, kot sidrišča in katalizatorji skupnosti – kot take so pred izzivom, da preobražajo načine sodelovanja s skupnostmi. Ker so KAM del javne sfere, jih to tesno povezuje z njihovim skupnostnim odtisom⁵ (community footprint) (Varheim in dr., 2018, str. 2).

3 Teoretski okvir

Pregled tuje literature na temo konvergence KAM je pokazal, da intenzivno združevanje KAM na način medinstitucionalnega zlitja v okoljih, kjer so se za takšne prakse odločili na nivoju kulturnih politik, nima nujno izključno dobrih učinkov, temveč lahko celo vodi v okrnitev katere od strokovnih disciplin ali v osiromašenje katere od posameznih komponent njihovega delovanja (Wellington, 2013; Robinson, 2016). Zdi se, da je za doseganje optimalnih rezultatov potrebno ohraniti samostojna jedra posameznih disciplin, ki pa se v določenih posameznih segmentih svojega delovanja in organizacije lahko konsenzualno medsebojno povezujejo ali celo povsem poenotijo, bodisi da bi zmanjšale stroške ali optimizirale kadrovske vire, bodisi da bi enostavno ponudile boljšo storitev. Dobrodejni učinki integracije se lahko skrivajo v plasti dodane vrednosti, ki deluje harmonično z obstoječimi funkcijami, npr. integrirana razstavna dejavnost, integriran digitalni repozitorij, integrirane storitvene točke, vendar naj globlje organizacijske plasti obdržijo obstoječi format zbirke in institucionalno integriteto (Wellington, 2013). Ob osvetlitvi domačih razmer delovanja treh disciplin seveda ne predlagamo izgube samostojnosti katerekoli od njih, nekatera strokovna področja so si samostojnost celo relativno nedavno priborila. V zakonodajnem in organizacijskem okviru, ki smo ga v Sloveniji izgradili, tak pristop ne bi obrodil pozitivnih rezultatov.

Smiselni pa so razmisleki o drugih možnostih, ki se znotraj že omenjenega sodelovalnega kontinuuma (Zorich in dr., 2008) še odpirajo, saj lahko ugotovimo, da sta soroden značaj KAM in vsem trem skupna presečna množica zbiranja, ohranjanja in posredovanja kulturne dediščine že sama po sebi privedla do marsikaterih spontanih povezav in sodelovanj. Čeprav se približevanje

⁵ To je poglavitni predmet raziskovalnega programa Univeze Tromso ALMPUB-trg (Archive, Library and Museum institutions, digitisation, and the public sphere – Tromso research group), ki preučuje vpliv digitalizacijskih procesov na KAM in njihove skupnosti.

različnih stopenj na prvi pogled zdi najbolj enostavno v virtualnem okolju, pa lahko po pregledu stanja zaključimo, da povezovanja in sodelovanja vedno najprej nastanejo v glavah ljudi (Bastian in Harvey, 2012; Zorich in dr., 2008) v nekih (še vedno povsem fizičnih) delovnih okoljih, in šele na tej podlagi se lahko razvijajo ideje tudi v digitalnih oblikah. Zato smo na knjižnice, arhive in muzeje gledali predvsem kot na organe javnosti oz. ustanove v javni sferi, inštitucije, ki imajo vsaka svoj organizacijski ustroj, ki pa se je, ob različnih stopnjah sodelovanj, gotovo pripravljen do neke mere prilagajati, spremeniti, skratka se učiti.

Teorija organizacijskega učenja se je sicer razvila v okolju podjetništva, vendar se je v zadnjih dvajsetih letih velika raziskovalna pozornost posvečala tudi organizacijam javnega sektorja, zlasti s trendi prenovе javne uprave in posledično s pritiski na povečanje učinkovitosti javnih storitev in transparentnosti javnih administrativnih procesov (prim. Elliott, 2020). Vendar procesi organizacijskega učenja ne potekajo na enak način v gospodarskem in v javnem sektorju (Visser in Van der Togt, 2015). Zato so se za javni sektor v literaturi pretežno razvili sorodni koncepti »public policy learning« (Visser in Van der Togt, 2015, str. 2; Common, 2004, str. 40), oz. v slovenščini javnopolitično učenje in javnopolitične spremembe. Javno upravne organizacije so v primerjavi z zasebnim sektorjem manj fleksibilne glede sprememb, literatura omenja dinamični konzervativizem oz. aktivno težnjo institucij, da se ne spreminjajo, kar organizacijsko učenje v njih otežuje. O medorganizacijskem učenju (angl. *interorganizational learning*) govorimo, ko se organizacije učijo druga od druge, v literaturi se omenjajo poteki na mimetičen način (z direktnim oponašanjem med organizacijami, ki so v nekem medsebojnem kontaktu) ali na normativen način (s predstavitvami izbranih ustreznih praks na organiziranih konferencah, seminarjih itd.) (Ammons in Roenigk, 2014, str. 310). Poznamo pa tudi mrežno učenje (angl. *learning in networks*) oz. učenje med organizacijami, ki so med seboj v bolj ali manj formalnem partnerskem razmerju, pri čemer se lahko partnerji učijo drug od drugega ali pa se vsi skupaj učijo nečesa, kar je enako novo za vse (Lampela in Kärkkäinen, 2009, str. 1). Pri tem je pomembna t. i. *absorbcijska sposobnost*, ki temelji na podobnosti že obstoječega in novo pridobljenega znanja – učenje je najbolj učinkovito, ko je novo znanje, ki ga absorbiramo, podobno, povezano ali sorodno z že obstoječim. V mreži partnerskih organizacij se najbolje učimo od »učiteljev«, ki imajo podobno temeljno znanje kakor mi, vendar drugačno specializirano znanje. *Organizacijski spomin* pomeni, da organizacije ustvarjajo, uporabljajo in shranjujejo znanje in informacije na podoben način kakor posamezniki. Zato je pomembno, da se ustvarijo medorganizacijske rutine, omrežja in baze podatkov za shranjevanje znanja. Sposobnost *sistemskega mišljenja* (*systems thinking*) ustvarja zmožnost za učenje z dvojno zanko; v partnerskem omrežju morajo partnerji posedovati

skupno in poglobljeno razumevanje medsebojnih soodvisnosti in tudi večjega sistema, katerega del so. Pri tem so pomembne stalne povratne informacije in omogočanje njihove uporabe (Lampela in Kärkkäinen, 2009, str. 4).

Znotraj takšnega teoretičnega okvirja se KAM torej kažejo kot potencialni partnerji znotraj širšega omrežja dediščinskih institucij, ki si lahko izmenjujejo znanja in izkušnje s pomočjo visoke absorpcijske sposobnosti podobnih dediščinskih temeljnih znanj, vendar različnih specializacij vsake posamezne discipline, in s skupnim sistemskim mišljenjem ter podpiranjem pri dinamičnem prilagajanju kompetenc glede na spremembe družbenih okoliščin, ki na vse partnerje v omrežju relativno podobno učinkujejo. V podobnem smislu delujejo tudi kolaboracije med različnimi disciplinami oz. vedami (Pennington, 2008),⁶ ki si sicer morajo na novo izgraditi skupno bazo znanja in se spopasti tudi s semantičnimi in terminološkimi preprekami, a lahko izgradijo sodelovalno okolje, ki ga lahko primerjamo z ekosistemom. Takšne kolaborativne skupine namreč niso zgolj umeščanje oseb ali entitet v nek skupen prostor, temveč vključujejo orkestracijo okolja in odnosov, ki rezultira v razvoju skupnega novega znanja in vodi k skupni viziji (Pennington, 2008, str. 2, 10).

4 Namen raziskave

Po našem mnenju opisani teoretični okvir lahko predstavi eno od potencialnih smeri, v katero bi se lahko razvijala nadaljnja raziskovalna prizadevanja, ki utegnejo postopno oblikovati uporabne izsledke in morda sčasoma celo pripraviti teren za ustrezne sodelovalne prakse dediščinskih strok, v kolikor bi za to obstajal konsenz. Poudariti moramo, da v slovenski literaturi ne zasledimo teoretičnih podlag s tega področja, zato predstavljeni, na tuji literaturi zasnovani teoretični okvir uporabimo za oblikovanje izhodišč in raziskovalnih vprašanj naše raziskave. Raziskava, ki smo jo opravili, je sicer vsebinsko precej širša; v pričujočem prispevku se omejujemo le na tisti del, ki naslavlja obstoječe sodelovalne prakse in izražene potrebe po prenašanju znanj med strokami. V nadaljevanju predstavljamo naša raziskovalna vprašanja. Skozi pogovore in mnenja odgovornih oseb smo imeli namen:

- razbrati stopnjo medsebojnega sodelovanja med tremi področji;

⁶ Raziskava se ukvarja z interdisciplinarno kolaboracijo med znanstveniki različnih disciplin, ki se morajo sodelovalno povezati za uspešno reševanje kompleksnih okoljskih problemov, ki presegajo domeno ene same znanstvene discipline.

- ugotoviti, ali sploh lahko govorimo o sodelovalnem okolju dediščinskih strok in o naklonjenosti sodelovanju odgovornih oseb, iz katerega lahko sklepamo o stopnji systemskega mišljenja,
- ugotoviti, kakšne so zaznane potrebe in kakšna priporočila bi lahko podali.

5 Metoda

Uporabili smo kvalitativno interpretacijsko metodo polstrukturiranega poglobljenega intervjuja s kompetentnim strokovnjakom (Kordeš in Smrdu, 2015), povabljeni so bili direktorji ustanov, z možnostjo, da lahko po lastni presoji in po predhodnem dogovoru delegirajo tudi ustreznega kompetentnega strokovnjaka iz svojega kolektiva, pri čemer smo predlagali, da je to lahko domoznanec, kustos, vodja dejavnosti ipd., ki se pri svojem delu aktivno srečuje s sodelovanji KAM. To možnost so izkoristile štiri knjižnice, kjer so se raziskave namesto direktorja udeležili vodje domoznanskih oddelkov. V dveh knjižnicah pa sta se intervjuja udeležili direktorica in domoznanka istočasno skupaj.

Udeleženci: K raziskavi je bilo povabljenih 26 oseb, namreč vodilni vseh šestih pokrajinskih arhivov, vseh desetih osrednjih območnih knjižnic in desetih državnih⁷ muzejev. Odzvalo se je 5 arhivov (83.3 %), 8 knjižnic (80 %) in 6 muzejev (60 %), skupno smo torej izvedli 19 (73 %) posameznih intervjujev, z vsako udeleženo ustanovo en ločen intervju.

Pripomočki: Vsi intervjuji so potekali v živo preko povezave Zoom, posamezen pogovor je v povprečju trajal 51 minut.

Postopek: Povabljeni k raziskavi so prejeli povezavo na Zoom in okvirni spisek osmih vprašanj za lažji potek pogovora, glede katerega so bili naprošeni, da nanj ne odgovarjajo pisno, saj v raziskavi velja le pogovor v živo. Vsi pogovori so se v celoti snemali. Vsi pogovori so bili transkribirani, jezikovno urejeni in anonimizirani, označeni s šifro A za arhive, M za muzeje in K za knjižnice ter z zaporedno številko,⁸ tako da je intervjuvancem in ustanovam zagotovljena anonimnost. Raziskava se je začela 25. januarja 2022, zaključila se je 7. aprila 2022.

⁷ V vzorec nismo zajeli obeh galerij, ki imata formalno sicer tudi status državnega muzeja. Težili smo k temu, da bi bili trije dediščinski sektorji v raziskavi vsaj približno enakovredno zastopani po številu.

⁸ Črki in zaporedni številki smo dodali še številko strani v prepisu. Morebitna dodatna vprašanja raziskovalca so zapisana z velikimi črkami.

Pri analizi pridobljenih primarnih podatkov smo se opirali tudi na analitično orodje tematske mreže (Stirling, 2001; Roblek, 2009).

6 Rezultati raziskave

6.1 Oblike in intenzivnost obstoječih sodelovanj

Prva ugotovitev ob pregledu rezultatov raziskave je načelna naklonjenost sodelovanju KAM ne glede na podrobnosti. Vsi sodelujoči v raziskavi sodelovanje med tremi ustanovami vsaj občasno že izvajajo in vidijo kot načeloma potrebno in koristno, seveda v okviru danih možnosti: *»Sodelovanje med KAM se mi zdi zelo koristno, recimo Hrvati imajo celo posvetovanje AKM, na katerem smo tudi nekajkrat bili, sicer je tam posvetovanje skupno, teme pa nastopajo bolj ločeno. Zdi se mi pa, da bi možnosti za povezovanje definitivno bile, ker bi konec koncev tudi knjižničarjem ustrezala ali pa koristila izobraževanja, ki jih pripravlja arhivska stroka ali pa muzealci. V obratni smeri pa tudi, seveda, ampak vse to bi moralo biti bolj na nivoju praks, kot pa kakšna huda znanost (K5-1).«* *»Zdi se mi, da je tega /sodelovanja med KAM, op. a./ mogoče premalo, da vsaka ustanova predvsem gleda, kaj bo sama delala, je pa v povezovanju bogatenje in velik plus, dodana vrednost za vse, ki nas uporabljajo, z vidika ozaveščanja, širjenja obzorij, večje ozaveščenosti o kulturi in celotni naši situaciji (M1-2).«* Velika večina intervjuvancev je podala oceno, da sodelujejo vsaj na letni ravni, če ne pogosteje. Na vprašanje, ali sodelovanja KAM v njihovih organizacijah že potekajo in v kakšni obliki, so opisali obstoječe prakse, ki smo jih smiselno uredili po izstopajočih temah.

6.1.1 Knjižnice

a.) Razstave: Sodelovanje najpogosteje poteka na način izposoje materialov od ostalih dveh ustanov za dopolnitev knjižničnih razstav, pa tudi recipročno, knjižnica posoja svoja gradiva ostalima dvema ustanovama za isti namen: *»Z obema muzejema v našem kraju in z bližnjim arhivom zelo dobro sodelujemo z izmenjavo raznoraznih gradiv, drug drugemu pomagamo pri razstavah, kar nekaj razstav je že nastalo v skupnem sodelovanju (K5-1).«* *»Vedno se obračamo na arhive in na muzeje za sodelovanje, pridobivamo arhivsko gradivo iz bližnjega arhiva. Ko smo delali priložnostno razstavo o znani lokalni osebnosti, smo bili tudi zelo v kontaktu z bližnjim muzejem, da so nam dovolili uporabiti njihovo slikovno gradivo. Smo kar nekaj skupaj ustvarili za našo razstavo v knjižnici, bili so pripravljeni za sodelovanje pri posredovanju materiala (K1-2).«* Gre torej

za izposojajo gradiv, ki pa za druge uporabnike ni običajna. »Torej sodelovanje je predvsem v tem, da jim posodimo neko gradivo, oz. omogočimo tak dostop do gradiva, ki sicer za druge uporabnike ni običajen. Mislim pa, da v obratni smeri to ne obstaja, da bi recimo mi poklicali v bližnji arhiv in rekli: 'O živijo, Špelca, daj malo poglej pa mi pošlji ...' Ne bomo dobili tega /izven standardnega postopka, op. a./ (K1-1).« Sodelovanje lahko poteka tudi na način pripravljanja skupne razstave, teh primerov smo sicer zasledili manj. »Odkar sem jaz v knjižnici, smo dejansko sodelovali pri nekaj večjih projektih, recimo razstava, pri kateri smo sodelovali arhiv, knjižnica in muzej, mi smo bili nosilci, smo pa potem sodelavce iz teh ustanov povabili kot soavtorje in tudi gradivo smo povezali. Včasih se da, včasih se ne da, v tem primeru se je dalo iz vseh ustanov potegniti gradivo in bila je ena taka res dobra stvar, pri kateri smo vsi sodelovali in bili vsi zadovoljni (K4-1).« Zasledili smo tudi sodelovanje pri izvajanju vodenih ogledov: »Muzej ima občasno razstave, ki jih organizirajo, in potem ponudi tudi vodenje za knjižnico, tako da nam predstavijo, kaj so pripravili (K8-1).«

b.) Projekti: Intervjuvanci iz knjižnic so pogosto navajali sodelovanja pri lokalnih projektih na za kraj pomembno tematiko. Projekti vključujejo različne elemente, ki lahko nastopajo posamezno ali pa tudi v različnih medsebojnih kombinacijah, odvisno od velikosti in kompleksnosti projekta. Gre za obeleževanja različnih pomembnih obletnic, za pohode in literarne poti, izdajanje publikacij, monografij o lokalnih kulturnih temah. »Pred leti smo ob visoki obletnici lokalnega vidnega ustvarjalca izpeljali arhiv, muzej in knjižnica skupen projekt kulturno-zgodovinskega pohoda po mestu in v nadaljevanju je knjižnica izdala publikacijo, v finančnem smislu je bil to knjižnični projekt, v vsebinskem pa skupen, ker smo s skupnimi močmi naredili monografijo o tej osebnosti. Vse, kar je znanega, dokumentiranega o tej osebnosti, smo zbrali v eno knjigo in to je res en tak primer, ko so tri ustanove za uporabnike dale nekaj skupaj (K3-2).« Projekti se lahko dogajajo na podlagi različnih pobud, bodisi lokalne uprave, društev ali pa katere od ustanov. Knjižničarji navajajo, da vedno ena ustanova kot glavni organizator nosi stroške: »Če bi bilo treba /izvesti, op. a./ skupno financiranje za tri ustanove, verjetno ne bi bilo nič /dogovor ne bi uspel, op. a./ Tako pa smo mi dali v plan in smo dejansko pridobili prispevke od kolegov na tak način (K3-1).« Intervjuvanci so navedli tudi primer sodelovanja pri znanstveni publikaciji: »Smo tudi že sodelovali pri znanstvenem projektu, to je bila taka naša zelo produktivna zadeva, znanstveno raziskovalno delo, ki ga je lahko opravil le arhivist, se pravi pritegnili smo strokovnjaka, ki je lahko naše gradivo primerno obdelal, mi smo bili pa nosilci projekta, skratka poskrbeli smo za vse, kar je bilo treba (K4-1).« Sodelovanje pogosto poteka tudi znotraj strokovnih projektov: »Ena taka lepa izkušnja je bilo zbiranje spominov na vseslovenski ravni /projekt Europeane, op. a./ in tudi na nivoju OOK, bilo je eno obdobje, ko smo dejansko povabili sodelavce iz muzeja, skupaj tudi dokumentirali to gradivo, tako da to se

mi je zdel en tak korak naprej v primerjavi s tistim, kar je bilo prej. Eni in drugi smo se našli v tem (K3-1).«

c.) Prireditve: Zlasti pri pripravljanju domoznanskih prireditev v knjižnicah pogosto pritegnejo k sodelovanju udeležence ostalih dveh strok zaradi sorodnosti tematik, ki se dotikajo kulturne dediščine: *»Mi pripravljamo stalen sklop pogovorov, ki se pogosto dotikajo tudi kulturne dediščine, kjer skušamo osvetliti med drugimi temami tudi različne krajevne znamenitosti oz. zgodovino, vezano na določen kraj, no in seveda takrat jih povabimo zraven, recimo takšna priložnost je bila v lanskem letu, ob Dnevih evropske kulturne dediščine (K7-2).«* Zasledili smo tudi primere pripravljanja skupnih cikličnih prireditev: *»V zadnjih letih sodelujemo še z enim drugim arhivom v našem kraju, kjer so tudi zelo naklonjeni, je sicer majhen kolektiv, z njimi sodelujemo zlasti pri organiziranju ene ciklične prireditve, naš stalni partner pri tej ciklični prireditvi je sicer tudi nekaj različnih lokalnih društev, vendar pa smo pritegnili tudi ta bližnji arhiv, ker so imeli veliko gradiv na teme, ki smo jih obravnavali, in zelo so nam priskočili na pomoč ... se da zelo dobro sodelovati (K7-2).«*

d.) Digitalizacija: sodelovanje knjižnice in katere od ostalih dveh ustanov je relativno pogosto. *»Z muzejem pa sodelujemo kar intenzivno, imamo podobno publiko oz. uporabnike, tako da kar precej sodelujemo pri digitalizaciji pisne dediščine, s čimer se knjižnice še največ ukvarjamo, v okviru območnih nalog dobimo nekaj sredstev za digitalizacijo in smo digitalizirali tudi kar nekaj muzejskih stvari, recimo razglednice, ki jih naša knjižnica nima v svojih arhivih, ker so se enkrat očitno v preteklosti v mestu tako uskladili, da so vse razglednice šle v muzej (K6-1).«* *»Bližnji arhiv nam je zelo naklonjen, moram jih res pohvaliti, tudi zdajšnje vodstvo tega arhiva je zelo naklonjeno. Z njimi smo izpeljali en tak prvi velik projekt na področju digitalizacije, ko smo digitalizirali del njihovega fonda /o tematiki, ki so jo potrebovali za prispevek na portalu Kamra, op. a./ in potem smo pač gradili na teh temeljih. Tako da so sedaj tudi kolegi v arhivu usposobili svojega vnašalca na Kamro, oboji imamo kadrovske primanjkljaje, ampak se dogovarjamo. Tako da z bližnjim arhivom sodelujemo zlasti na področju digitalizacije in projektov, ki gredo potem na Kamro, njim je seveda tudi v interesu, da se še z drugimi sredstvi digitalizira delček njihovega fonda (K7-1).«*

e.) Skrb za gradivo: Poleg samega dokumentacijskega dela se domoznanski oddelki splošnih knjižnic povezujejo z ostalima dvema ustanovama tudi glede varovanja in zaščite gradiva. *»Veliko sodelovanja z muzejem, zlasti pa tudi z arhivom, to se mi zdi ključnega pomena, smo v našem domoznanskem oddelku vzpostavili na področju dokumentiranja gradiva, delno tudi obdelave, kar je sicer izven oddelka, to je posebej, ampak vendarle, to so določena znanja, pri katerih se precej naslanjamo na muzeje, tudi konkretno na ustrezni muzej v glavnem mestu. Imam*

vzpostavljeno sodelovanje, če česa čisto konkretno ne vem, glede sanacije gradiva, varovanja in zaščite, tudi z enim glavnih arhivov in njihovim strokovnjakom. V teh letih smo vzpostavili eno mrežo tovrstnega sodelovanja (K3-2).«

f.) Uporabniki: Knjižnice navajajo usmerjanje uporabnikov na fonde ostalih dveh ustanov in iskanje po njihovih bazah, da uporabnikom lahko svetujejo. »Mislim, da je ena od pomembnih stvari tudi ta, da uporabnike usmerjamo na gradivo, ki ga hranijo arhivi in muzeji. Recimo arhivi imajo Sira.net, ki je v vseh teh letih postal kar dobra baza, in tu smo že toliko zverzirani, da znamo tudi našim uporabnikom pomagati pri iskanju in se najde marsikaj dobrega. Pri muzejih kar malo pogrešamo kaj podobnega. Tudi sicer se trudimo slediti njihovim zbirkam, ampak se mi zdi, da so malo bolj zaprti. Je pa odvisno tudi od posamezne ustanove (K4-1).« Pa tudi skupne obiske šolskih skupin: »Imeli smo en skupni program obiska šolskih skupin, to se pravi, da so povezano obiskali najprej muzej, potem pa še knjižnico (K6-1).«

g.) Prevzemanje zapuščin: Primer sodelovanja pri razdelitvi večje zapuščine in zavedanje vprašanja njene ustrezne prezentacije: »Je pa mogoče zanimivo, dogovarjamo se za zapuščino pokojnega gospoda, ki je bil nekoč tudi bibliotekar pri nas, družina je nekaj njegove zapuščine že oddala v arhiv, saj veste, kako je to, nekaj bi želeli dati nam, nekaj v muzej. Na ta način bi se morali povezati vsaj preko zapuščin. Dejansko se razdrobi, komu kaj pripada. To urediti bi bila ena taka zelo pomembna stvar (K8-1).«

h.) Skupen izvor ustanov: Nekatere knjižnice so skupno preteklost ustanov v kraju navedle kot razlog, zaradi katere ostajajo neke skupne navezave tudi v sedanjosti: »V našem kraju dobro sodelujemo, ker so arhiv, knjižnica in muzej ena od treh osrednjih kulturnih ustanov, ki so že ves čas povezane, tudi zato, ker vse tri ustanove izhajajo iz istega skupnega vira, to je društva, ki je bilo že zelo zgodaj ustanovljeno, tekom razvoja smo si razdelili zbirko te ustanove in že to nas povezuje. Ustanove so nastale v različnih obdobjih, ampak fond je bil dejansko deljen po ključu arhiv, muzej, knjižnica, tako da so celo zbirko prvotnega društva razbili med tri ustanove. Moram reči, da smo se ves čas tega zavedali in je to pogosto tudi razlog, da sodelujemo pri raznih projektih (K4-1).« »V naši knjižnici že vsa leta zelo dobro sodelujemo z obema ustanovama, predvsem z muzejem, tudi zato, ker je nekoč bil kot organizacijska enota umeščen znotraj knjižnice. Seveda so delovali čisto samostojno, ampak kljub vsemu, obstajale so vezi, ljudje so se srečevali, so se seznanjali tudi z gradivom, tako enim kot drugim, in se je po naravni poti to sodelovanje ohranilo vse do danes (K2-1).«

6.1.2 Arhivi

Arhivisti izkazujejo večinoma zelo podobne sodelovalne izkušnje kot bibliotekarji.

a.) Razstave: *»Trenutno je v bližnjem muzeju ena večja razstava, to je zadnji bolj izstopajoč projekt, kjer je izšel katalog, tukaj smo dejansko vsi partnerji, ampak največkrat se na nas obrača muzej, ko nekaj pripravljajo, manj knjižnice, čeprav tudi. Ko pomagamo recimo z določenimi gradivi, pa tega niti ne štejemo v nek skupen projekt, to je pač opravljanje naše javne službe in je naše gradivo dostopno za druge potrebe (A3-1).«* *»Velikokrat nas kontaktirajo tako muzeji kot knjižnice glede pomoči pri iskanju dokumentov, slikovnega gradiva, raznih načrtov za kakšne projekte, ki jih v knjižnicah in muzejih pripravljajo, tako da moram reči, da na tem področju imamo zelo dobro in plodno sodelovanje ... Tudi mi se včasih obrnemo na kakšen muzej, ko potrebujemo razne dopolnitve, konkretno ravno v tem tednu iščemo nek zemljevid, ki ga hrani bližnji muzej in smo prosili za sken, da si lahko dopolnimo našo zbirko in si pomagamo pri popisovanju arhivskega gradiva. Z muzeji in knjižnicami sodelujemo pri pripravi razstav kot soavtorji ali soorganizatorji, tudi pri kakšnih evropskih projektih, kjer sodelujejo muzeji ali pa knjižnice in smo nastopali kot partnerji, tudi takšna sodelovanja smo že imeli, tako z muzeji v mestu kot širše v regiji, tako da dejansko se dopolnjujemo (A2-1).«*

b.) Projekti: *»Sodelujemo pri posameznih projektih, sodelujemo tudi v okviru enega lokalnega društva, ampak to se toliko ne tiče samih treh inštitucij, bolj povezovanja s civilno družbo, čeprav smo tudi tukaj akterji iz treh inštitucij prisotni. Tako da pri določenih projektih, ki jih vodi recimo v okolju našega mesta to lokalno društvo, se pravi pri podajanju nekih iniciativ, pobud za nagrade, obeleževanju različnih obletnic, postavljanju spominskih plošč, tukaj inštitucije tudi tvorno zraven sodelujemo, čeprav v manjšem mestu so isti ljudje /v različnih vlogah, op. a./ v to vključeni (A3-1).«* *»Vseskozi, kar delam v arhivu, je naše sodelovanje z muzejem in knjižnico na zelo visoki ravni ... Vsi vemo, da se naše delo zelo prepleta in če lahko obogatimo naše razstave, projekte z gradivom, za katerega vemo, da ga hrani muzej ali pa knjižnica, potem stečejo dogovori, uvrstimo nek projekt v program dela, se izberejo sodelavci. Zadnja leta je bil krasen rezultat en večji knjižni projekt, ko smo sodelovali s knjižnico, z muzejem pa tudi na različne načine, z izposojajo gradiva, ampak vedno na tak način, da smo obravnavani kot enakovredni partnerji, nekdo je nosilec, ampak vedno se doda logotip, da se vidi, da smo tudi mi sodelovali kot ustanova, ker tu gre za neke intelektualne vloške, za delo, ki se opravi v službenem času in je absolutno prav, da smo navedeni kot sodelavci v nekem projektu (A4-1).«* Kakor knjižničarji tudi arhivisti navajajo, da stroškovni del običajno prevzame le eden od partnerjev. Med strokovnimi projekti navajajo sodelovanje v mešani skupini pri pripravi terminološkega slovarja.

c.) Kolegij direktorjev kot sodelovalna spodbuda: Arhivisti navajajo element, ki ga knjižničarji niso omenjali, namreč sistematična srečovanja vodstev kulturnih inštitucij v enem od mestnih okolij, kjer se lahko tudi usklajujejo načrti, pretakajo ideje in rojevajo sodelovanja. *»V našem mestu deluje kolegij direktorjev javnih kulturnih inštitucij in tukaj smo vključene dediščinske inštitucije, tudi gledališče, potem območna izpostava Javnega sklada in pa zveza kulturnih društev. Tudi v okviru tega, čeprav se srečujemo parkrat na leto, nastane kakšna lepa oblika sodelovanja ... tudi to je način, da se predloge formalno predloži v usklajevanje na občino (A3-1).«* *»Redno in intenzivno sodelujemo z inštitucijami s področja kulture, zadnji naš dogodek je predstavitev publikacije, sodelujemo z muzejem v istem kraju, vsako leto pripravimo nekaj skupnega. Veliko tudi delamo s splošno knjižnico v našem kraju, pred kakim letom smo skupaj uredili spominsko sobo znane osebnosti z razstavo, knjigo in vsem, kar pride zraven, velik projekt, za njim je stala naša občina, seveda v tem projektu sodeluje tudi bližnji muzej, tako da smo med sabo zelo povezani ... v naši občini deluje kolegij javnih zavodov s področja kulture in znanosti, v katerega smo vključeni in arhiv in muzej in knjižnica, zavod za kulturo in turizem, lokalno gledališče in Zavod za varstvo kulturne dediščine. Smo zelo povezani (A1-1).«*

6.1.3 Muzeji

a.) Razstave: Muzeji so pri opravljanju razstavne dejavnosti samostojni, vseeno pa omenjajo primere gostovanj: *»Imeli smo že kar nekaj lepih kontaktov predvsem z gostovanji razstav. Recimo pred leti smo iz enega arhiva v Ljubljani dobili v naš muzej razstavo, ki so jo kolegi v tem arhivu pripravili, tako da oni so s to razstavo gostovali naokrog in nam se je zdelo smiselno, da pridejo z njo tudi k nam. Potem smo pa tudi lepo sodelovali še z drugim arhivom, v katerem so arhivisti že več razstav pripravili, in k nam so prišli ravno lani z eno razstavo o znameniti osebi, ki se tematsko zelo lepo sklada z našim muzejem (M3-1).«* *»Obstaja pa še neka druga oblika sodelovanja, ko sam prostor knjižnic uporabimo za kakšne razstave, recimo že utečena praksa je, da z eno od bližnjih splošnih knjižnic enkrat letno pripravimo manjšo razstavo /v prostorih knjižnice, op. a./ (M1-1).«* *»Delali smo tudi mesečne vitrine, občasno smo v knjižnici razstavili določene predmete, tako da smo v bistvu muzejsko postavitev delali. Se pravi, je bilo kar nekaj sodelovanja (M2-1).«*

b.) Dokumentacija za obdelavo muzealij: *»Vedno je vprašanje sodelovanja povezano s knjižnicami in z arhivi. Praktično ni niti stalne niti občasne razstave, v kateri kustosi (ali skupina kustosov, ker vedno bolj prakticiramo timsko delo) ne bi potrebovali podatkov tako od knjižnic kot tudi od arhivov. Pri tem našem dediščinskem delu knjižnice in arhive vidimo kot neke vire in zakladnice informacij pri*

izgrajevanju stalnih zbirk, pri samem dokumentiranju. Npr. že ob prejemu nekega predmeta, ko pride do akcesije in ko predmet vključimo v zbirko kot muzejski predmet ali pa muzealijo, ponavadi nimamo dovolj dokumentacije, razen v redkih primerih, za obdelavo tega predmeta, se poslužimo tudi podatkov, ki jih hranite knjižnice ali pa arhivi (M1-1).«

c.) Raziskovalno delo muzejev in priprava publikacij: »Vsako leto pripravimo dve do tri občasne razstave in to vedno pomeni tudi sodelovanje s knjižnicami, arhivi. Večinoma pripravljamo tudi kataloge, tako da to sodelovanje lahko rečemo, da je redno, vezano na naše projekte in potem tudi vezano na kakšne priprave dodatnih publikacij. Recimo sedaj bomo pripravljali nek tematski cikel razstav in gotovo se bomo pri tem morali obrniti tudi na katero od vaših ustanov (M1-1).« »Kot kustosi hodimo sami v knjižnice in arhive raziskovat, zato, da lahko pripravimo razstave, napišemo knjige ... torej kot raziskovalci hodimo v knjižnice, NUK ali pa tudi tukaj v našem kraju konec koncev v lokalno splošno knjižnico, potem v arhive, državni arhiv ali mestni, kot institucija pa smo tudi že nekajkrat lepo sodelovali, ko smo rabili dobre posnetke določenih arhivskih listin, so nam recimo v arhivu priskrbeli skene (M3-1).« »Pomembno je, da kulturne ustanove sodelujemo. Ker ko pripravljamo projekte, je vedno potrebno, da dopolnjujemo svoje znanje, predmete, tudi arhivsko gradivo, karkoli. Mi smo kot muzej neke vrste izhodišče za raziskovanje zgodovine, zbiramo sicer predmete, vendar pa če obdelujemo določena zgodovinska vprašanja, seveda je pot po eni strani v knjižnico, kjer je zbrano knjižno gradivo, po drugi strani pa raziskujemo tudi arhivsko gradivo, ki nekaj ga imamo že kar pri nas, večinoma pa je v arhivih. Tako da to sodelovanje je izredno pomembno. Zadnja izkušnja, ki jo želim tukaj izpostaviti, je npr. to, da pripravljamo novo stalno razstavo in da smo za to razstavo uporabili celotno znanje in vire iz knjižnic, iz arhivov in iz muzejev. In tudi iz drugih kulturnih ustanov (M4-1).«

d.) Kolokacija muzeja in knjižnice: »Recimo na lokaciji ene naše dislocirane enote deluje tudi enota tamkajšnje splošne knjižnice, tudi to je zanimiva povezava. V tem okolju, gre za drugo, manjšo občino, se trudimo biti čimbolj povezani z lokalnim prebivalstvom. Ravno v tem manjšem kraju ljudje, mogoče ravno zaradi tega, ker je v isti stavbi tudi knjižnica, ki je sicer na žalost zelo redko odprta, mislim da nekajkrat na teden, ampak nekako povežejo izposojajo knjig, knjižnico in obisk muzeja (M1-1).«

e.) Skupni programi: »Se pa občasno tudi kakšni skupni programi izvajajo in se povabijo pri projektih, recimo tako, da tudi njihovi uporabniki sodelujejo z našimi in so na ta način tudi informirani (M2-1).«

f.) Sodelovanje na skupnih sestankih: »Z arhivom pa moram reči, da sodelujemo na zelo strokovni bazi, predvsem pri izmenjavi gradiva, tudi občasno na skupnih

sestankih, kjer smo direktorji javnih inštitucij, zlasti govorim o državnem arhivu, povabljeni na skupne sestanke, srečanja, tukaj gre pa zelo za strokovno sodelovanje, se pravi ne neko dodatno, ampak strokovno (M2-1).«

g.) Interni oddelki: Nekateri muzeji⁹ vključujejo kot pomembne interne sestavne dele svoje lastne muzejske knjižnice in arhive. Ti knjižnični in arhivski oddelki znotraj muzejev lahko predstavljajo kanal za pridobivanje znanj iz sosednjih strok in morda tudi za komunikacijo z njimi, ni pa nujno.¹⁰ *»Mi imamo zaposlenega bibliotekarja. Veste, v našem muzeju je ta zavest oz. prisotnost knjižnice kot oddelka zelo izrazita in že od zamisli za ustanovitev muzeja je najpomembnejši sestavni del interna knjižnica in arhivska zbirka, tako da to, kar govorimo sedaj, muzej, arhiv, knjižnica, to je – mi to združujemo (M4-2).«* *»Imamo status muzeja, imamo pa tudi strokovno knjižnico, ki je zelo bogata po gradivu, čeprav zadnja leta ni dovolj denarja, da bi lahko kupovali še več predvsem slovenske literature. Poleg strokovne literature knjižnica hrani tudi rokopise, naša knjižničarka zelo vestno skrbi, da jih ohranjamo in v zadnjih letih intenzivno tudi skeniramo ter objavljamo na spletni strani, tako da je tovrstna literatura dostopna javnosti. Poleg muzejske zbirke imamo tudi arhiv, tudi ta obstaja že zelo dolgo ... en segment tega arhivskega dela je ohranjanje zapuščin raznih osebnosti. Vse to gradivo je zelo bogato, večinoma je vse unikatno, zato je tako dragoceno, in to sistematično ne le arhiviramo, ampak tudi popisujemo, da so te zbirke javnosti, zlasti raziskovalcem, brezplačno dostopne. (M5-1)«* *»Mi smo posebni v tem, da smo sicer po imenu muzej, obenem smo pa tudi arhiv, imamo knjižnico in obenem imamo zelo specializirano tematiko. Skratka imamo vsa ta /KAM op. a./ področja. Največ in zelo intenzivno sodelujemo z osrednjim Arhivom RS. Tako da na tem področju je morda edino problem podhranjenost, tako pri nas kot pri tem arhivu, podhranjenost s kadri, tehnologijo in z nekim rednim financiranjem, tako da to področje bi bilo lahko veliko bolj urejeno, kot je, če bi bilo malo bolj podprto. Ampak toliko, kolikor sodelujemo, sodelujemo brez večjih težav (M6-1).«* Prav v primeru muzeja z ozko specializacijo pa imamo po drugi strani tudi navedbo, da prav zaradi lastne specialne knjižnice sodelovanje z drugimi knjižnicami ni potrebno: *»Glede našega sodelovanja s knjižnicami je pa tako, da imamo sami svojo knjižnico, ki je tudi odprta za javnost, z največ literature, tako domače kakor tuje v Sloveniji na našo ozko specializirano temo, tako da z drugimi knjižnicami kaj veliko v tem smislu ne sodelujemo (M6-1).«*

⁹ Navedek na to temo imamo tudi pri enem od arhivov (glej navedek A2 v razdelku 6.2 Medsebojno učenje).

¹⁰ Omeniti je potrebno, da v muzeju s šifro M5 pri pogovoru o tem, koliko se ustanove poznamo med seboj, podajajo mnenje, da se njihova bibliotekarka sicer pozna s knjižnicami in arhivi, vendar je to zgolj na individualnem nivoju (glej navedek v razdelku 6.3 Medsebojno poznavanje).

Na podlagi opisanih sodelovalnih praks med knjižnicami, arhivi in muzeji lahko ugotovimo, da sodelovanja KAM potekajo na relativno površinski ravni in ostajajo na začetnih stopnjah sodelovalnega kontinuuma, kar je sicer pričakovano glede na našo formalno pravno ureditev treh ločenih sektorjev. Vseeno pa lahko iz podanih mnenj ocenimo, da sodelovalno okolje znotraj KAM do neke mere obstaja v relativno kontinuirani, čeprav ne zelo intenzivni obliki.

6.2 Medsebojno učenje

Skladno s teoretičnim okvirjem, ki predpostavlja, da sodelovalne prakse sovpadajo z okoljem učečih se organizacij, smo intervjuvance povprašali, katerega znanja, spretnosti, prakse bi se želeli naučiti od ostalih dveh ustanov, zato da bi še bolje opravljali (dediščinsko) delo v svoji ustanovi.

a.) Knjižničarji vidijo dodatna znanja, ki bi jih želeli in potrebovali pri svojem delu, predvsem v arhivih: *»Jaz vidim predvsem način obdelave s strani arhivov. Sicer je to ozko področje, ampak ... na področju zapuščinskih fondov se sedaj oblikujejo neka pravila in tudi izhajajo iz nekih arhivskih pravil, oni imajo pa to res dobro narejeno. To hierarhično strukturo, ki te pripelje do zadnjega lista, zdi se mi, da bi se tu dalo marsikaj ... V POSEBNIH ZBIRKAH, A NE. Tako. Mi morda nimamo tradicije v rokovanju s starim gradivom in ta znanja bi nam kot ustanovi čisto tehnično zelo koristila. Torej na področju obdelave in hranjenja. Pa verjetno še kje – to pa je to, ker se ne poznamo (K7-5).«* *»Svoj čas, ko so imeli arhivarji neko posvetovanje, mislim, da je bilo v Murski Soboti ali pa tam nekje, so se domoznanski kolegi kar radi udeleževali, predvsem kar se tiče vidikov hranjenja gradiva, tako da mislim, da bi se tudi lahko še marsikaj naučili en od drugega... (K5-3).«* *»Mene moti, ker v vzajemnem katalogu praktično vsak /knjižničar, op. a./ drugače obdela neko rokopisno gradivo ... zato se mi zdi potreba po osvojitvi tovrstnih znanj, ki jih imajo arhivisti, kustosi, tukaj kar velika. Nismo samozadostni, ker to je le kulturna dediščina, ki jo hranimo v knjižnicah in morali bi vzpostaviti neko stopnjo sodelovanja, kjer nam oni lahko pomagajo (K3-5).«* *»Naši zaposleni /v domoznanskem oddelku, op. a./ so dovezetni, hodijo na razne tečaje, tudi če jih arhiv razpiše, ampak vseeno, raznolikost sistema, enega in drugega, se ta čas zdi prevelika. Ne vem ... čutijo se tu neobgljeni v velikem delu. Je pa res, kar se naše stroke tiče, domoznanci leta in leta poskušajo narediti en sistem zapisov, predvsem rokopisov in podobnega gradiva, upam, da bo to kljub vsemu uspelo, tako da bo enoznačno več ali manj za vse. (K2-3)«* *»Knjižničarjem, ki se ukvarjamo s kulturno dediščino, bi vsekakor številna arhivska znanja bila dobrodošla, se pravi izhodišča, ki jih pri nas do sedaj nismo upoštevali, arhivi pa, bi bilo potrebno malo ponotranjit in v prakso prenesti. Tu se že dela korake, mi smo domoznanci in se povezujemo z arhivi in tudi spoznavamo njihovo prakso, tako da bolj kot določeno prakso poznaš, lažje se potem odločiš,*

kaj je zate uporabno in potem lahko preneseš rešitve, ki so dobre, v svojo lastno stroko. Tako da arhivska znanja nam lahko izjemno koristijo pri kulturni dediščini, muzejska pa tudi (K4-5).«

Nekateri intervjuvanci iz knjižnic pa se bolj navezujejo na muzeje: »Glede na to, da dejansko nimamo nekega strukturiranega pristopa do domoznanstva v naši knjižnici, je ravno to tisto, česar bi se radi naučili od nekega muzeja. Dela našega bližnjega arhiva pravzaprav niti zelo dobro ne poznam, vedno, kadar kaj potrebujemo, gremo tja in pregledamo ustrezne škatle, v katerih je gradivo, vem, da delajo razstave, digitalizirajo verjetno ne, tako da se tukaj bolj navežujem na muzej. Sistematičen pristop muzealcev do obravnave določenih zgodovinskih, kulturnih, dediščinskih vprašanj, vnaprejšnje načrtovanje, vizija razvoja, pristop do izvajanja teh njihovih ciljev, če smo že pri samih razstavah, zares občudujemo ta pristop, kjer pri eni razstavi sodeluje veliko različnih strokovnjakov, različnih področij, oblikovalec, zgodovinar, arheolog, etnolog, to je vsekakor tisto, kar bi se radi naučili. Pa ta raziskovalni pristop. Ampak saj pravim, tu smo mi pač omejeni s časom in zaposlitvami, človeškim potencialom (K6-4).« »Muzeji imajo zelo razvito restavratorsko dejavnost. Saj čisto vse te ne more zanimati, ampak osnovno rokovanje s kakšnimi starimi, poškodovanimi knjigami, vsaj osnovno ... saj ne, da bi jo razvezal in opral, ampak vsaj zaščitil, da ostane vsaj taka, kot je. Tega malo več. Od arhivov pa mogoče, na katere stvari je treba pomisliti, ko se v knjižnici znotraj zapuščine večkrat znajde kaj, kar bi mogoče po vsebini bilo bolj arhivsko kot knjižnično (K8-4).« »Ravnanje z gradivom in zaščita gradiva, prav bi prišlo branje gotice, rokopisno razbiranje, ampak to so zelo specifične stvari. Mogoče bi morali bolj poznati, kako poteka delo v arhivu in muzeju, da bi lažje odgovorili na to vprašanje (K1-4).«

b.) Arhivisti po drugi strani vidijo zaželena znanja obeh ostalih ustanov relativno uravnoteženo: »... bi pa mi kaj posrkali iz muzejskih restavratorskih delavnic ... tu imamo manko in bi si želeli imeti neko manjšo restavratorsko delavnico, to bi bilo zelo priročno za vsak arhiv; raztrganine, manjše poškodbe bi lahko znotraj hiše sami odpravili. ALI PA DA BI BIL RECIMO MUZEJ PRIPRAVLJEN TO ŠE ZA NAS ... Samo to dvomim, veste. Če se nismo mogli arhivi med seboj zmeniti, je to precejšnje vprašanje. Bilo bi pa fajn, ja. Pa mogoče fotografske storitve, to se mi tudi zdi, muzeji imajo svoje fotografije pa to. KAJ BI PA PREVZELI OD KNJIŽNIC? Razmišljam, pa ne vem ... (A4-4).« »Arhivsko društvo je pred leti dalo pobudo, da bi se povezali z vsemi, ki hranijo arhivsko gradivo, ne zato, da mi ta gradiva zberemo, ampak da naučimo ustanove arhivističnih načel urejanja tega gradiva, ki je mogoče že v neki instituciji. Tako kot mi uporabljamo že večinoma COBISS, torej strokovna načela, ki nam niso domača, jih pa uporabljamo za tisti del gradiva pri nas, ki to potrebuje. Na tem področju je definitivno zaželena izmenjava podatkov, v digitalnem svetu pa sploh, izkušnje z digitalizacijami, na kakšen način, pod kakšnimi pogoji, kako

prezentirati, kakšni programi so primerni, kakšne izkušnje so na tem področju ... *Izmenjava znanj je potrebna in dobrodošla (A1-4).*» »Lahko se veliko povezujemo, lahko si izmenjujemo naše strokovno znanje, velikokrat tudi pomagamo muzejem, ker pač imajo svoj arhiv ali pa imajo neke zadeve prevzete, jih hranijo, in so se tudi že na nas obrnili, kako ta gradiva popisati, da bodo /obdelana, op. a./ tako, kot pri nas delamo. To so znanja, ki so jih oni od nas pridobili. Vsekakor jaz vidim bolj izmenjevanje – mi ne hranimo muzealij, da bi se morali učiti, kako kategorizacije in inventarizacije narediti, vidim pa mogoče veliko prednost muzejev ali pa knjižnic morda glede promocijske dejavnosti in priprave razstav. Mogoče mi s tem nimamo toliko izkušenj. Muzeji dobivajo veliko finančnih sredstev za pripravo razstave, ker je to njihova primarna dejavnost, naša ni. Mi delamo pač manjše razstave, npr. ravno včeraj smo bili na otvoritvi v muzeju in vsakič smo navdušeni, kako so to lepo naredili. Torej takšna znanja, interakcija z uporabniki, kakšne šolske skupine, pedagoška dejavnost, recimo, tu se mi tudi precej povezujemo z muzeji, z zavodom za varstvo kulturne dediščine ... delamo kakšne stvari skupaj in se dejansko tudi veliko naučimo. KAJ PA S STRANI KNJIŽNIC? Pri knjižnicah pa je dejansko – tudi mi imamo svojo knjižnico, tako da je naš bibliotekar povezan s knjižničarji, ta znanja dobiva, če karkoli potrebuje, pokliče v knjižnico, ima zelo dobre odnose z več knjižnicami (A2-4).« »V osnovi ima vsaka od treh inštitucij določene posebne izkušnje, recimo knjižnice več na bolj frekventnem kontaktu /z uporabniki, op. a./, razvili ste neke prakse, kar se je mogoče tudi ob epidemiji poznalo, naučili ste se določenih stvari bolj učinkovito, hitro, odzivnosti, reakcije na določene situacije ... Če govorim generalno, ne konkretno, pa bi se od muzejev učili prezentiranja vsebin (A3-6).«

c.) Tudi muzealci izpričujejo, da potrebujejo znanja arhivistov, pa tudi knjižničarjev: »Definitivno se učimo od arhivov, kako ravnati z gradivom, nimamo arhivistov in vemo, kaj zakon govori, nimamo kadrov in imamo s tem težave, sicer v našem muzeju smo lahko še srečni, ker imamo nekoga, ki je izobražen na tem področju, 99 % muzejev pa tega nima. Pa še pri nas je problem, ker je vedno časovna stiska, ker padamo iz enega projekta v drugega in vedno samo lovimo sapo, ko prilezemo iz vode. S strani knjižnic pa moram reči, da je vaše dnevno delo z obiskovalci zelo tekoče, v bistvu imate za te stvari zelo zverzirane sisteme, in tudi v končni fazi, kako držite svoje uporabnike, da jih ne izgubljate (M2-4).« »Kar se tiče knjižnic bi gotovo od vas prevzeli, vi to dobro znate, kako nagovarjati zelo različne segmente publike, kako pripeljati svojo storitev do uporabnika (M6-3).« »Drugače že tako nimamo dovolj strokovnih kadrov, tako da si ne morem predstavljati, da bi kdo od naših kustosov pridobival še licenco COBISS. Bi pa to pri svojem delu zelo potrebovali, da bi bolje zagnali našo knjižnico (M1-4).« »V muzeju imamo en konkreten problem, nastaja obsežna interna knjižnica z novimi knjigami, ki jih uporabljamo za naše delo. Nimamo pa nikogar, ki bi to znal strokovno urediti, je postavljena bolj po neki naši laični logiki. Potrebovali bi torej strokovnjaka z licenco za COBISS, da bi bile

te knjige tudi primerno vnesene ... Pred leti smo muzealci izdali eno publikacijo Muzejske knjižnice, tam se tudi vidi struktura, večji muzeji imajo bibliotekarja, ki tudi vse vpisuje v COBISS, manjši si pa pomagamo vsak na svoj laičen način. Sicer muzejski program Galis vsebuje tudi modul knjižnica ... vendar vpisov kasneje ni mogoče kar prenesti v COBISS, ker ima ta čisto druga pravila (M3-4).«

Na podlagi mnenj lahko sklepamo o absorpcijski sposobnosti KAM glede sprejemanja znanj na podlagi temeljnih dediščinskih znanj, ki so bolj ali manj skupna vsem trem, v smislu ožjih specializacij, za katere gotovo ni smiselno, da jih razvijamo vsi, bi pa lahko vsi imeli od njih večje koristi, v kolikor bi sodelovalno okolje še izboljšali. Za kaj takšnega pa je potrebno, da se med seboj poznamo, saj le tako lahko ocenimo, kakšna sodelovanja so možna in smiselna. V zgoraj podanih navedkih smo lahko zasledili primere, ko so intervjuvanci sami opozorili na premalo medsebojno poznavanja (K7, K6 in K1).

6.3 Medsebojno poznavanje

Intervjuvancem smo zastavili tudi vprašanje, ali menijo, da se stroke dovolj poznamo med seboj. Tega vprašanja sicer sprva nismo imeli na seznamu predvidenih vprašanj, vendar se je skozi pogovore že zelo zgodaj začelo zastavljati kar samo, zato smo to zaznali kot vzniklo temo, kot temo, ki nam lahko še dodatno osvetli stanje (Stirling, 2001). Nekateri intervjuvanci so skozi pogovor to temo omenili kar sami od sebe, nekatere pa smo tekom pogovora o tem posebej povprašali. Odgovori so se medsebojno razlikovali:

a.) Premalo se poznamo: »Ne, nič se dovolj ne poznamo med sabo (M6-2).« »Premalo se poznamo. Naša bibliotekarka se pozna s knjižnicami, tudi z arhivi, ampak to je povsem individualno (M5-2).« »Ne, razen seveda, da vsi imamo osebna poznanstva, so tudi pomembna, mnogo lažje pokličem kolega, če se vsaj malo pozna s kakšnih strokovnih srečanj, tudi za sodelovanja je osebni stik najvažnejši (M3-2).« »Mislim, da ne. Mislim, da ne, razen kolikor se je imel kdo priložnost bolj osebno spoznati. Temelji predvsem na tem, da ti poznaš sogovornika na drugi strani in da najdeta nek skupen motiv. Knjižnic je veliko, mi se nimamo časa med sabo na ta način spoznavat, sistemsko pa to ni urejeno (M2-2).« »Gotovo se premalo poznamo. Pri izvajanju naše javne službe ima vsaka od treh strok določene specifične, tudi izzive, in vanje se vedno bolj poglobljamo, tako da bi lahko celo rekli, če razmišljam na glas, da na nek način si gremo stroke v tehnološkem smislu vedno bolj narazen. Prav skozi sodelovalne projekte se pa prepoznavamo. Ne v takšnem smislu, da bi se morali eni drugim prilagajati, vsekakor pa bi bilo koristno, da bi se čimveč skupnega udeleževali, recimo na način simpozijev, kot jih imajo na to temo na Hrvaškem in kjer tudi uporabljajo ta akronim, ki pri nas še ni

uveljavljen (A3-3).« *»Tako kot se hrvaški knjižničarji, muzealci in arhivisti družijo in poslušajo med sabo, bi lahko tudi mi poskrbeli za en tak dogodek, se mi zdi, da bi bila izmenjava informacij koristna za vse (K5-3).«* *»Nič ni tako dobro, da ne bi bilo lahko še boljše. Zdi se mi zanimivo, ker imamo v okviru našega muzeja tako arhivsko zbirko kot knjižnico, to je pomembno, so neka vrata spoznavanja, vidimo tudi tovrstno delo, ki nas zbližuje. Seveda pa so še kakšne drugačne pobude vedno dobrodošle (M4-3).«*

b.) Dovolj se poznamo: *»Za ustanove v našem kraju lahko rečem, da se dovolj poznamo med seboj. Širše sicer težko rečem, ampak kolikor spremljam tudi delo kolegov iz ostalih arhivov, imajo dostikrat skupne projekte, tako da se verjetno se kar poznamo (A4-2).«* *»V našem kraju so vse tri ustanove locirane blizu skupaj, tako da se tudi v neformalnih stikih zelo veliko srečujemo, zaposleni se med seboj poznamo, kar vsekakor pripomore k sodelovanju in tudi k poznavanju dela drug drugega. Zato ne bi mogla reči, da bi bile kakršnekoli ovire na tej strani (K4-3).«* *»Mislim, da se na našem območju kar dobro poznamo vsi med sabo, zato tudi kar dobro sodelujemo in si tudi z gradivi pomagamo (K5-1).«* Potrebno je opozoriti, da so intervjuvanci mnenje o dobrem medsebojnem poznavanju podali predvsem v navezavi na ožje lokalno okolje. Posplošitev tega mnenja na vse tri discipline kot celote bi bila zato vprašljiva.

»Mislim, da se vedno bolj poznamo. Če primerjam z obdobjem pred desetimi leti, opažam precejšnjo spremembo. To pripisujem kadrovskim spremembam, včasih se mi je zdel muzej ena zelo zaprta ustanova, sedaj pa prihaja vedno več mladih zaposlenih in to se pozna na vseh področjih. To je zelo pomembno, odpirajo se povezave, po drugi strani pa se mi zdi, da arhiv še vedno išče svojo prepoznavnost, vendar je potrebno upoštevati, da ima konec koncev arhiv le nekoliko drugačno funkcijo. Še vedno pa nas čaka, da bi začeli skupno in bolj ambiciozno planirati, do tega še nismo prišli (K8-2).«

7 Diskusija

Intervjuvanci so sodelovanju KAM na načelnem nivoju naklonjeni. V knjižnicah, arhivih in muzejih navajajo podobne primere medsebojnih sodelovalnih praks, do katerih prihaja v relativno rednih časovnih presledkih, ki pa se na sodelovalnem kontinuumu, kakršnega so predlagali Zorich in dr. (2008), uvrščajo nizko. Večinoma gre za sodelovanja, ki bi jih lahko uvrstili na prvo ali drugo stopnjo kontinuumu, torej med t. i. kontakte, kjer gre bolj za izgrajevanje medsebojnega spoznavanja (npr. izmenjava gradiv, povabilo k sodelovanju na prireditvah, morda tudi osnovno poznavanje baz drug drugega in skrb za kvalitetno napotovanje

uporabnikov v drugo ustanovo, pomoč pri dajanju podatkov ob raziskovalnem delu itd.), ali t. i. kooperacije, kjer gre za neformalna, po potrebi, ad hoc oz. začasna sodelovanja na manjšem področju (razstave, občasni projekti, publiciranje, medsebojna digitalizacija, občasni skupni programi itd.). Sklepamo lahko, da bi za višje oblike sodelovanja, recimo za stopnjo, ki jo Zorich in dr. imenujejo koordinacija in kjer gre za bolj sistemsko in stalno sodelovanje, v katerem imajo partnerji že natančnejše določene vloge, sodelujoči potrebovali dodaten motiv in vzpodbudo, da bi se je oprijeli.

Vseeno pa lahko iz podanih mnenj ocenimo, da sodelovalno okolje (Pennington, 2008) znotraj KAM že do neke mere obstaja v relativno kontinuirani, čeprav ne intenzivni obliki. Kakor nakazuje teoretični model po Zorich in dr. (2008), bi bilo za večjo sodelovalno intenzivnost potrebno povečati vložek, kar obenem poveča tudi tveganje. Opazili smo vsaj dve različni navedbi, da financiranje skupnih projektov običajno prevzame le ena inštitucija in tvegali bomo zaključek, da bi za kaj več bila potrebna višja stopnja sodelovanja in dogovarjanja, na katero ustanove niso pripravljene. Zbrana mnenja pa nakazujejo nastavke, ki bi se v ugodnih okoliščinah lahko razvili v smer intenzivnejših sodelovanj, omenimo le možnosti pri strokovnem delu z gradivom (pogosto so bili omenjeni rokopisi) ali pa z neko skupno politiko glede ustreznega obvladovanja zapuščin pomembnih osebnosti.¹¹

Če po drugi strani razmišljanje o sodelovanjih KAM opremo tudi na teorijo medsebojnega prenašanja znanj in interorganizacijskega učenja (Lampela in Kärkkäinen, 2009), lahko sklepamo o absorpcijski sposobnosti KAM glede sprejemanja znanj na podlagi temeljnih dediščinskih znanj, ki so bolj ali manj skupna vsem trem, in specializiranih znanj, za katera gotovo ni smiselno, da jih razvijamo vsi, bi pa lahko vsi imeli od njih večje koristi, v kolikor bi sodelovalno okolje še izboljšali. Direktorice in direktorji treh ustanov namreč vidijo v vsaki od sosednjih dveh določeno močno točko, za katero menijo, da je zanjo značilna (denimo v muzejih razstavno, restavratorsko dejavnost, v arhivih obdelavo in hranjenje gradiv, v knjižnicah delo z uporabniki in njihovo pritegnitev), in zaznavajo določene manke v lastnih ustanovah ter s tem morda že izkazujejo temeljne pogoje za koordinacijo znanja po modelu absorpcijske sposobnosti, če bi morda kdaj prišlo do skupnih dediščinskih izobraževanj in morda posledično tudi skupne vizije razvoja ustreznih posameznih segmentov, skupnih vsem trem znotraj KAM. Pomembno vlogo pri takšnih postopkih ima dobro medsebojno poznavanje, saj le tako lahko pravilno ocenimo in načrtujemo smiselna

¹¹ Več o teh tematikah prinašajo članki že omenjene tematske revije Knjižnica (Šauperl in Semlič Rajh, 2019).

sodelovanja. Večji del intervjuvancev se je postavil na stališče, da se kot sorodne discipline med seboj ne poznamo dovolj, čeprav se v ožjih lokalnih okoljih in na bolj osebnem nivoju seveda lahko tudi dobro poznajo. Tu se gotovo še kažejo neizkoriščeni potenciali, ki bi jih lahko za začetek naslovili z več skupnih srečanj in izmenjav ter torej z medorganizacijskim učenjem na normativen način (Ammons in Roenigk, 2014). Ob morebitni primerni vzpodbudi ustanoviteljev in odločevalcev bi se lahko razvijala še nadaljnja koristna sodelovanja KAM v smislu medorganizacijskih rutin, morda dodatnih skupnih baz podatkov ali podobnih elementov, ki bi podpirali sposobnosti systemskega mišljenja v smislu partnerskega omrežja enakovrednih in neodvisnih partnerjev, ki pa posedujejo skupno in poglobljeno razumevanje medsebojnih soodvisnosti in tudi večjega sistema, katerega del so. Pri tem so seveda zelo pomembne stalne povratne informacije in omogočanje njihove uporabe.

8 Zaključek

Pri interpretaciji pridobljenih podatkov smo se trudili čim bolj izkoristiti možnosti kvalitativne raziskave, ki predvsem omogoča celostne vpoglede v kontekst, ki ga preučuje, in želi od znotraj zajeti podatke o zaznavah akterjev ter prepoznavati vzorce (Kordeš in Smerdu, 2015), zato se nam je zdelo potrebno, da v prispevku vsaj deloma predstavimo bogastvo izbranih navedkov, ki morda v marsičem govorijo tudi sami zase. Z opravljeno analizo pridobljenega gradiva na način tematske mreže (Roblek, 2009) smo ocenili, da sodelovalno okolje, kakor ga je za druga področja že opisala Pennington (2008), v neki bazični obliki med KAM obstaja. Vendar se sodelovalne prakse, ki so jih omenjali intervjuvanci, z vidika sodelovalnega kontinuuma po Zorich in dr. (2008) uvrščajo na nivo prvih dveh stopenj, ki jih avtorji študije poimenujejo kontakt oz. kooperacija. Obenem smo zaznali izraženo pomanjkanje medsebojnega poznavanja med KAM, ki bi ga bilo gotovo dobro izboljšati. To bi po predvidevanjih teorije interorganizacijskega učenja (Lampela in Kärkkäinen, 2009) izboljšalo tudi absorpcijsko sposobnost KAM za sprejemanje znanj druga od druge v smislu »medsebojnega opraševanja« na tistih segmentih delovanja, ki so za to primerni, in do tiste intenzivnosti sodelovanja, ki daje optimalne rezultate. Kakor smo namreč razbrali iz nekaterih tujih raziskav (Wellington, 2013) medinstitucionalno zlitih KAM inštitucij, je za doseganje dobrih rezultatov sodelovalne prakse potrebno ustrezno dozirati. Predvsem pa z vsem opisanim označujemo področje, potrebno še nadaljnjih razmišljanj in nadaljnjih raziskav, tudi z drugačnimi metodami.

Glede na to, da je raziskava potekala v kolegialnem okolju med seboj enakih in ne morda s stališča neke nadrejene inštitucije, ki bi ji intervjuvanci želeli

ustreči, lahko sklepamo, da odgovori niso bili pristranski. Z marsikaterim intervjuvancem ali intervjuvanko smo ugotavljali, da jim je že sama udeležba v raziskavi dala misliti in jih je morda spodbudila k novemu, osveženemu pogledu na »dediščinsko skupnost«, ki ji pripadamo vse tri ustanove. Ali imajo v našem okolju prihodnost tudi kakšna bolj kompleksna sodelovalna prizadevanja od obstoječih, pa bo gotovo pokazal čas.

Navedeni viri

Ammons, D. N. in Roenigk, D. J. (2014). Benchmarking in interorganizational learning in local government. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 25(1), 309–335.

Audunson, R., Hobohm, H.-C. in Tóth, M. (2019). ALM in the public sphere: how do archivists, librarians and museum professionals conceive the respective roles of their institutions in the public sphere? In Proceedings of CoLIS, the Tenth International Conference on Conceptions of Library and Information Science, Ljubljana, Slovenia, June 16-19, 2019. *Information Research*, 24(4).

Bastian, J. A. in Harvey, R. (2012). The convergence of cultural heritage: practical experiments and lessons learned. The Memory of the World in the Digital Age: Digitization and Preservation - An International Conference on Permanent Access to Digital Documentary Heritage. UNESCO. https://documentsn.com/document/5da6f_bastian-harvey-final-unesco.html

Bullock, V. in Birtley, M. (2008). —Will collections vanish in our urge to converge? *Archives and Manuscripts*, 36(2), 128–147.

Common, R. (2004). Organisational learning in a political environment: improving policy-making in UK government. *Policy Studies*, 25(1), 35–49.

Davis, W. in Howard, K. (2013). Cultural policy and Australia's national heritage: issues and challenges in the GLAM landscape. *The Australian Library Journal*, 62(1), 15–26.

Duff W., Carter, J., Cherry J. M., MacNeil, H. in Howarth, L. C. (2013). From coexistence to convergence: studying partnership and collaboration among libraries, archives and museums. *Information research*, 18(3), 3.

Elliott, I. C. (2020). Organisational learning and change in a public sector context. *Teaching Public Administration*, 38(3), 270–283.

Hedegaard, R. (2003). The benefits of archives, libraries and museums working together. V R. Hedegaard & E. Melrose (Ed.), *International Genealogy and Local History: Papers presented by the Genealogy and Local History Section at IFLA General Conferences 2001-2005* (str. liii-lxiv). K. G. Saur. <https://doi.org/10.1515/9783598440908.3.liii>, <https://archive.ifla.org/IV/ifla69/papers/051e-Hedegaard.pdf>

Hedstrom, M. in King, J. L. (2003). *On the LAM: library, archive and museum collections in the creation and maintenance of knowledge communities*. Organisation for Economic Co-operation and Development.

Howard, K. (2015). Educating cultural heritage information professionals for Australia's galleries, libraries, archives and museums: a grounded delphi study. [Doktorska disertacija, Queensland University of Technology].

Huvila, I. (2014). Archives, libraries and museums in the contemporary society: perspectives of the professionals. *Iconference 2014 Proceedings* (45–64).

Huvila, I. (2016). Change and stability in archives, libraries and museums: mapping professional experiences in Sweden. *Information Research*, 21(1).

Kann-Rasmussen, N., Christensen, H. D., Johnston, J. in Huvila, I. (2019). Collaboration and Convergence of Libraries, Archives and Museums. *The Nordic Journal of Cultural Policy*, 22(2), 209–212.

Kirchhoff, T., Schweibenz, W. in Sieglerschmidt, J. (2008). Archives, libraries, museums and the spell of ubiquitous knowledge. *Archival science*, 8(4), 251–266.

Kordeš, U. in Smrdu, M. (2015). Osnove kvalitativnega raziskovanja. Založba Univerze na Primorskem. <http://spotidoc.com/doc/3096145/osnove-kvalitativnega-raziskovanja>

Lampela, H. in Kärkkäinen, H. (2009). Views and practices on inter-organizational learning in innovation networks. *International Journal of Electronic Business*, 7(2), 130–148.

Mansfield, T., Winter, C., Griffith, C., Dockery, A. M. in Brown, T. (2014). *Innovation study: challenges and opportunities for Australia's galleries, libraries, archives and museums*. Australian Centre for Broadband Innovation, CSIRO.

Myburgh, S. (2011). *The urge to merge: a theoretical approach to integration of the information professions*. http://unisa.academia.edu/SusanMyburgh/Papers/1081862/THE_URGE_TO_MERGE_A_THEORETICAL_APPROACH_TO_INTEGRATION_OF_THE_INFORMATION_PROFESSIONS

Pennington, D. D. (2008). Cross-disciplinary collaboration and learning. *Ecology and Society*, 13(2), 8.

Perko, V. (2014) Sodelovanje kulturnih ustanov: nadloga ali stvar profesionalne etike. V *Skupaj smo močnejši: povezovanje, sodelovanje in etično delovanje. Posvetovanje sekcij Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, 18.–19. september 2014, Thermans, Laško. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije*. http://www.zbds-zveza.si/sites/default/files/dokumenti/2013/ZBDS_skupaj_perko2014.pdf

Resman, S. (2005). Digitalna domoznanska zbirka. *Knjižnica*, 49(3), 39–52.

Robinson, H. (2015). Knowledge Utopias. An epistemological perspective on the convergence of museums, libraries and archives. [Doktorska disertacija, University of Sidney].

Robinson, H. (2016). Curating convergence: interpreting museum objects in integrated collecting institutions. *International Journal of Cultural Policy*, 24(4), 520–538.

Roblek, V. (2009). Primer izpeljave analize besedila v kvalitativni raziskavi. *Management*, 4(1), 53–69.

Stirling, A. J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Qualitative research* 1(3), 385–405.

Šaupperl, A. (2019). Arhivi, knjižnice, muzeji. *Knjižnica*, 63(3), 9–10.

Šauperl, A. in Semlič Rajh, Z. (ur.) (2019). Arhivi, knjižnice, muzeji [tematska številka]. *Knjižnica*, 63(3).

Šuštar, B. (2011). »Kje so meje, pregrade« za prizadevanja arhivov, muzejev in knjižnic pri varovanju skupne kulturne dediščine. V S. Tovšak (ur.), *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja 6–8. april 2011* (str. 15–29). Pokrajinski arhiv.

Tato, G. (2013). MAB (Musei archivi biblioteche) museums, archives, libraries: professionals in the field of cultural heritage. V I. Fras in N. Gostenčnik (ur.), *Tehnični in vsebinski problemi klasičnega in elektronskega arhiviranja: arhivi in ustvarjalci gradiva: stanje in perspektive: zbornik mednarodne konference, Radenci, 10.–12. april 2013* (str. 77–87). Pokrajinski arhiv.

Ugolini, P. in Morgan, C. (2013). *Musei archivi biblioteche: Commune di Trieste, un esempio concreto di catalogo condiviso. Il patrimonio culturale in Rete. Atti della giornata di studi di Trieste, 14. dicembre 2012, EUT*. Edizioni Università di Trieste.

Varheim, A., Skare, R., Lenstra, N., Latham, K. in Grenersen, G. (2018). A research program for studying LAMs and community in the digital age. *The Proceedings of the Document Academy. University of Akron*, 5(2), article 12.

Visser, M. in Van der Togt, K. (2015). Learning in public sector organizations: a theory of action approach. *Public Organization Revue*, March, doi: 10.1007/s11115-015-0303-5

Wellington, S. (2013). *Building GLAMour: converging practice between gallery, library, archive and museum entities in New Zealand memory institutions*. [Doktorska disertacija, Victoria University of Wellington].

Yarrow, A., Clubb, B. in Draper, J.-L. (2008). *Public libraries, archives and museums: Trends in collaboration and cooperation*. IFLA.

Yarrow, A., Clubb, B. in Draper, J.-L. (2018). *Splošne knjižnice, arhivi in muzeji: primeri vzajemne pomoči in sodelovanja* (1. elektronska izd.). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <http://www.zbds-zveza.si/publikacije/splosne-knjiznice-in-muzeji-2018.pdf>

Zorich, D., Waibel, G. in Erway, R. (2008). *Beyond the silos of the LAM: Collaboration among libraries, archives and museums*. OCLC. <https://www.oclc.org/content/dam/research/publications/library/2008/2008-05.pdf>

mag. Teja Zorko,

Mestna knjižnica Ljubljana, Kersnikova 2, Ljubljana
e-pošta: teja.zorko@mklj.si

Trendi knjižničnih zbirk in storitev v hrvaških zaporih

*Recent trends in Croatian prisons library collections
and services*

**Sanjica Faletar Tanacković, Dunja Marija Gabriel,
Martina Dragija Ivanović**

Oddano 4. 3. 2022 – Sprejeto 30. 10. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 *Original scientific article*

UDK 025/027:343.811(497.5)

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.4>

Izvleček

Namen: Članek prikazuje izsledke raziskave, ki je proučevala stanje knjižničnih zbirk in storitev v hrvaških zaporih.

Metodologija: Študija je bila izvedena v aprilu 2019 z uporabo anonimne ankete. Vključena je bila celotna populacija (23 zavodov za prestajanje kazenskih sankcij) in pridobili smo veljavne rezultate od dvaindvajsetih.

Rezultati: Prikazani so najnovejši podatki o financiranju, izgradnji zbirk, osebju, prostoru, programih itd. knjižnic hrvaških zaporov ter vpogled v percepcije zaporskega osebja o pomenu branja in zaporskih knjižnic.

Omejitve raziskave: Izhajajo iz omejenih možnosti osebnih stikov z respondenti ter iz značilnosti uporabljene kvantitativne metodologije.

Originalnost: Študija prikazuje pomembne ugotovitve o stanju knjižnic v hrvaških zaporih. Na podlagi primerjav s predhodno študijo ter smernicami IFLA za knjižnične storitve za zapornike so oblikovana priporočila za razvoj hrvaških zaporskih knjižnic, ki so v skladu z mednarodnimi trendi.

Ključne besede: zapor, zavodi za prestajanje kazenskih sankcij, zaporske knjižnice, knjižnične zbirke, knjižnične storitve, Hrvaška

Abstract

Purpose: The article presents findings from a study, which investigated the state of library collections and services in Croatian prisons.

Methodology: The study was conducted between April and June 2019, with the help of an anonymous survey. The whole population (23 correctional institutions) were included in the study. Valid responses were obtained from 22 institutions.

Findings: The paper presents the most recent data about library collections and services of Croatian prison libraries, the organization (funding, collection building, staff, space, programming etc.) and their use. Also, insight into prison staff's perception about the importance of reading and prison libraries in general, is given.

Research limitations: These are linked to the difficulties with personal contact with respondents and the limitations that are inherent to the quantitative methodology used.

Originality and value: The study presents important findings about the state of prison libraries in Croatia. Based on the comparisons with a previous study and IFLA Guidelines for Library Services to Prisoners, recommendations are made for the development of Croatian prison libraries according to the international best practices.

Keywords: correctional institutions, prison libraries, library collections, library services, Croatia

1 Introduction

According to the Croatia's Imprisonment Act, the main purpose of the imprisonment is, in addition to humane treatment and respect for the dignity of persons serving a prison sentence, their training for life in freedom, in accordance with law and accepted social rules (Vlada Republike Hrvatske, 2018). In this context, prison libraries are recognized worldwide as important agents, who provide prisoners with quality leisure time and access to information, culture and education (Lehmann and Locke, 2005; Austin and Jacobson, 2021; Bandaranayake, 2021), which is considered a fundamental human right (United Nations, 2015; Council of Europe, 2006). The right to read and access library services is considered particularly important in prisons, as persons staying in these institutions have limited mobility and, as a rule, have too much free time (The IFLA-UNESCO Public ..., 2022).

2 Literature review

Prison libraries have been in the focus of interest of both, practitioners and scholars, for many years. At the moment IFLA Guidelines for Library Services

to Prisoners (Lehmann and Locke, 2005) are undergoing yet another revision, under editorship of Jane Garner, in order to reflect recent changes in prison librarianship.

Critical examination of the topic indicates two basic questions in the professional literature: what is the task of a prison library (i.e. why should there be a library in prison), and how a prison library should be organized and managed. Although some countries have developed national standards for prison libraries, the practice shows that the existence of these documents does not guarantee that the prescribed minimum quality standards regarding professional staff, funding, space, collections and services will be implemented in all prisons in a given country (Australian Library and Information Association, 1992). Garner, for example, points out that the Australian Guidelines for Prison Libraries do not reflect the actual state of prison libraries in this country. She sees these guidelines rather as an inspirational document (Garner, 2017).

2.1 Management and organization of prison libraries

Krolak (2019) identifies different models of library services in individual countries, and points out that various approaches to the organization of prison libraries depend upon the tradition and local context (institutional, financial, professional, security, etc.). Prison libraries are often located within the education and / or rehabilitation departments of correctional institutions, or are closely related to them. Sometimes they are organized as separate organizational units. In Norway, for example, prison libraries are a part of the national library network and function as branches of local public libraries. They are financed by the Norwegian government on the basis of an agreement between the national library and the responsible city administration which regulates their mutual relationship and responsibilities. This practice is known as the »import model« because the institution responsible for these services in the local community, namely the public library, provides library services (Bolt and Ra, 2018). In general, it has been accepted that prison libraries should be based on the model of public libraries (Bowe, 2011; Finlay & Bates, 2018). Clark and McCreagh (2006) for example, clarify that public library services could be adapted and implemented in the prison libraries, since prison library users are structurally similar to public library users - a very heterogeneous group of users, diverse in age, education status, interests, etc. Also, information needs and reading habits of the prisoners are similar to those of free citizens. However, Krolak (2019) points out that cooperation between public and prison libraries is often unstable and limited, and occurs only in certain environments and in certain circumstances. In general, a partnership with a public library may include the

aforementioned comprehensive provision of library services to the prisoners by the local library, more or less regular interlibrary loan services (whether in the form of document delivery, mobile library visits or visits to the public libraries), donations of materials, training and professional support (Mfum, 2012; Sutter, 2015; Tsvetkova and Adrekova, 2016; Hanemann and Krolak, 2019). In cases where the prison library does not have a developed cooperation with the local public library, nor is it part of the national library system, library services to prisoners often depend on the goodwill of the prison administration, and rely solely on non-government organizations (NGOs), religious organizations and individuals who sporadically donate (often outdated and irrelevant) reading materials (Muñoz, 2009). In these circumstances, well-organized libraries in which the professional library staff meets the prisoners' needs and interests are rare. In such institutions we find the so-called "library-lockers", in which small, inadequate and often unorganized collections are housed in inappropriate spaces and cared for by untrained prison staff, often with the help of the prisoners themselves (Šimunić et al., 2016). As a rule, such a situation is the result of a professional failure of the library profession and the lack of appropriate national prison legislation that would prescribe the establishment of prison libraries and lay down the minimum standards of their operations, and sanctions for non-compliance with these provisions.

2.2 Purpose of prison libraries

In relation to the second issue dealt with in the professional literature, namely the importance of prison libraries, many authors agree that prison libraries make it easier for the prisoners to serve their sentences, help them better meet their information needs, pursue cultural and educational interests, and prepare for the return to life in freedom. For example, Krolak (2019) points out that time spent in prison, ideally, should help prisoners continue or begin their education, and give them the opportunity to feel the joy of reading for the purpose of education, contemplation or simply enjoyment. In this regard, prison libraries are described in professional literature as educational, informational and recreational centres, where various activities take place, from borrowing materials to staying in a relaxed and safe environment. They are identified as places where reading helps the prisoners escape boredom and daily worries, reduce stress and anxiety and generally contributes to maintaining mental health and achieving a sense of freedom in a strictly controlled prison environment (Clark and McCreagh, 2006; Schillinger, 2009; Begum, 2011; Billington, 2011; Garner, 2017, 2019 and 2020; Canning and Buchanon, 2021; McNeil Capers et al., 2021; Faletar Tanacković et al., 2021;). It has recently been recognized that quality library collections and programs, that contribute to the literacy and educational

attainment of the prisoners, can significantly contribute to their employment and reintegration into society, consequently reducing recidivism and financial costs for society as a whole (Lehmann, 2000; Sweeney, 2010; Fuller, 2017; Finlay & Bates, 2018; Krolak, 2019)

Relevant international organizations (Council of Europe, 2006; United Nations, 2015) prescribe that each correctional institution must equip the library with sufficient materials for educational and recreational purposes, i.e. to organize the lending of books from the local public library, if there is no prison library. However, previous research (Horvat & Nebesny, 2004; De Villa, 2011; Šimunić et al., 2016; Faletar Tanacković et al., 2021) has shown that the situation in Croatian correctional institutions varies, and that there are large differences in the size and quality of available library collections and services. The aim of the research presented in this paper is to investigate the state of library collections and services in Croatian correctional institutions in 2019 and, based on a comparison with the results of the research conducted in 2013 (Šimunić et al., 2016), to determine the extent to which the situation has changed over the period of six years. Before presenting the results of the research, the prison system of the Republic of Croatia will be briefly described.

3 Prison system in the Republic of Croatia

3.1 General demographics

According to the most recent data at the time of the study, in 2017 in Croatia a total of 4,146 people served their sentences¹ in one of 23 correctional institutions: 6 penitentiaries, 12 prisons, the Zagreb Prison Hospital, and 2 juvenile correctional institutions.² Although correctional institutions in the country face numerous challenges such as overcapacity, lack of qualified staff and insufficient financial resources, according to the Report on the Status and Operation of Penitentiaries and Prisons for 2017, the situation in the Croatian prison system is stable (Vlada Republike Hrvatske, 2018). Prisoners are regularly provided with the necessary care, a humane treatment and a safe environment, which prepares them to live a

¹ On 31 December 2017, there were 3,190 persons in all criminal bodies of the Croatian prison system. (Vlada Republike Hrvatske, 2018)

² The term prison is used in the paper to denote any correctional institution or organizational unit of the Prison Administration (penitentiaries, prisons and juvenile educational centers). Also, authors use the term prisoners to denote all persons, deprived of their liberty, and residing in any correctional institution.

law-abiding life after release. Due to recent changes in legislation, related to pre-trial detention, alternative sentences, probation service and early release, since 2010 there has been a slight but continuous decline in the number of prisoners (Vlada Republike Hrvatske, 2018). Estimate is that in 2017, the prison population rate in Croatia was 75 prisoners per 100,000 inhabitants, and in 2013 the rate was 102 (Eurostat, 2020).

3.2 Education and library services

The majority of prisoners in 2017 were male (95.39%), and almost half had secondary education (49.34%). Only 0.9% of prisoners did not know how to read and write or do basic arithmetic operations, 1.4% did not have any school education, while 10.13% did not complete primary school. The majority of prisoners were middle-aged, falling into the age group 30-40 (32.54%) and 40-50 (22.44%). One third of the prisoners (33.6%) were parents to 1325 children under 18. 7.1% of prisoners did not have Croatian citizenship. 16.39% were diagnosed with drug and 13.32% with alcohol abuse. A significant proportion of prisoners were recidivists: for 42.87% of prisoners this was not the first time they had been in prison. According to the structure of criminal offenses, the largest share in the total number of prisoners are prisoners who committed property crimes (35%) and crimes against life and body (35%), followed by crimes against values protected by international law (10%), against sexual freedom and sexual morality (6%), financial crimes (4%) and crimes against the general security of people and property (3%). On 31 December 2017, the largest group of prisoners was serving a prison sentence of between one and three years (32.45%). Approximately the same number of prisoners served three to five years in prison (16.71%) and five to ten years (16.43%) (Vlada Republike Hrvatske, 2018).

In 2017, 465 inmates attended some kind of educational programs. Prisoner education refers to literacy and completion of primary school, regardless of the age of the prisoner, training for less complex work, secondary education for certain occupations, various courses and continuing education at the secondary, college and high school level. Training of prisoners is organized in most cases in cooperation with external and college educational institutions. In prisons, training is organized for certain occupations where the emphasis is on practical skills (e.g. a cook, carpenter, computer operator, house painter, assistant bricklayer). Approximately one third of prisoners were employed in 2017 in one of the following ways: technical, physical work (55%), work in a prison workshop (34%) and work outside the correctional institution - contract with the employer (11%) (Vlada Republike Hrvatske, 2018).

In accordance with the expressed interests and possibilities of individual correctional institutions, in 2017 various sports, recreational, cultural and religious activities were organized. Cultural events included, for example, concerts, theatre performances, meetings with authors and famous public figures, lectures and discussions on current events. Numerous civil society organizations have been actively involved in the organization of prisoners' leisure activities. A mention should be made a successful event called »Book Night«, in which prisoners read excerpts from books, attend storytelling workshops, present their literary works, hold screenings of films based on literary templates etc. On this particular night prisoners are allowed to stay up longer (with lights on so that they can read). Also, »the best readers« among prisoners are selected (Vlada Republike Hrvatske, 2018).

4 Research

Although the Report on the Status and Work of Correctional Institutions in 2017 (Vlada Republike Hrvatske, 2018) stated that prisoners were allowed to borrow books from local public libraries or libraries in correctional institutions, no additional information about prison libraries is provided. Since previous research has shown that prison libraries in the Republic of Croatia and their practices differ greatly from institution to institution, and since six years have passed since the last study (Šimunić et al., 2016), a study, presented in this paper, was conducted in order to find out, whether the situation had changed in the meantime. The aim of the research was to examine the state of library collections and services in the Croatian correctional institutions and to answer the following research questions:

1. How are library collections organized in Croatian prisons (financing, space, equipment, staff)?
2. What library services are offered to prisoners (materials, programs)?
3. How and to what extent are library collections used in prisons?
4. How do prison staff perceive the importance of books, readings, and prison libraries?

4.1 Methodology

Based on the consent obtained from the Central Office of the Prison and Probation System of the Ministry of Justice of the Republic of Croatia, the research was conducted in the period from April to June 2019. The entire surveyed population was included in the research, i.e. all correctional institutions in the Republic of

Croatia (N=23). A questionnaire was sent to the e-mail addresses of all 7 penitentiaries, 14 prisons and 2 juvenile correctional institutions. Survey was previously reviewed and approved by the aforementioned Central Office. After two reminders, the questionnaire was filled out by respondents from 22 (out of 23) institutions: 7 penitentiaries, 13 prisons and 2 educational institutions. The response rate is 95.6%.

The research was conducted using an anonymous print questionnaire, consisting of 38 questions (multiple-choice and open-ended questions). These aimed to find out how many books and other library materials are owned by the surveyed institutions (number of library material by type, subject areas, etc.), how their libraries or collections are organized (financing, collection building and processing of materials, staff, equipment), and to learn about their services (activities, programs) and use. The research also sought to find out the opinion of respondents (who would preferably be people in charge of the prison library) about the role of reading, free access to books and information, and the role of libraries in prisons. The study employed a quantitative method, because the authors tried to obtain objective and measurable data which could be compared with the previous studies. Data was analyzed with the help of SPSS statistical package.

5 Findings

The results will be presented according to the research questions, following the general information about the respondents' demographics (Table 1). The majority of respondents were treatment officers and persons in charge of the library.

Table 1. Respondents

	N	%
treatment officer	11	50
persons in charge of the library	8	36.4
director of the institution	1	4.5
someone else	1	4.5

5.1 Library organization and operation

Out of 22 institutions that completed the questionnaire, only 8 have a library for prisoners. A library has been defined, in the introductory part of the questionnaire, as an organizational unit within the correctional institution, that has its

own space and equipment (furniture, shelves, computer, printer), an organized collection of books and other reading materials, that are systematically updated, fixed working hours for users, regular funding, and employs a professional librarian. In 12 institutions, prisoners do not have at their disposal a proper library, only a collection of books and some other reading materials. A collection of books has previously been defined as any collection of books and other reading materials that are usually not located in a suitable space, with sporadic acquisition of reading material, without regular funding, where the materials are not systematically organized. In two institutions, the prisoners do not have any access to books or reading materials.³ Only in 11 surveyed institutions there is a reading room or a special space, equipped with appropriate furniture (tables and chairs), where prisoners can read.

As for library equipment, most libraries (N=10) have a computer (without Internet access) that can be used by prisoners. In only one library, the prisoners have access to the Internet, under supervision. In four libraries, the prisoners have access to a radio / CD player, and in two they can use a television, video recorder and projector. In only one library the prisoners can use a printer. The library staff also has a limited set of equipment at their disposal: a printer (N=7), a computer without Internet access (N=6), a telephone (N=5), a photocopier (N=4), a scanner (N=3) and a projector (N=3), a television (N=1), a radio / CD player (N=1) and a video recorder (N=1).

In most cases (N=10), the person in charge of the library has many other duties and is not responsible only or primarily for running the library. In only one institution the library is managed by the person as their primary responsibility. In two institutions, there is nobody in charge of the library by the person for whom library is their primary responsibility. In 9 institutions, the prisoners are in charge of the library. None of the people running the library has appropriate library education, and only four have received some short library training. None of the people in charge of the prison library has attended training courses organized by the Center for Continuing Professional Development of Librarians at the National and University Library, nor have they ever attended a professional library meeting or conference.

Although the cooperation of prison libraries with other libraries is poorly developed and sporadic, the findings show that the surveyed libraries cooperate more often with public libraries than with other prison libraries. Namely, only

³ In order to facilitate the discussion, the term libraries will be used in the paper to denote both libraries and library collections.

one respondent stated that the prison library cooperated with other prison library in the country. Regarding the cooperation with local public libraries, 12 respondents stated that local (public) libraries donate their discarded material. Prisoners in only five surveyed institutions can check out books from the local public library (either by themselves, in case they have a low-risk prison regime, or through the person in charge of the prison library). Mobile library services are organized in only one prison (Table 2).

Table 2. *Collaboration with other libraries*

	No. of prisons	%
the local library donates discarded material	12	54.5
prison library does not cooperate with the local public library	5	22.7
checking out books from the local public library	5	22.7
the local library helps organize educational and cultural programs at the correctional institution	2	9.1
collaboration with another prison library	1	4.5
the correctional institution is visited by the mobile library	1	4.5

Only three correctional institutions provide regular and adequate funding for the library. In 17 of the surveyed institutions, libraries receive no funding.

Since a well-organized library bases its operation on a series of carefully prepared documents, which regulate its work, in the next question the authors wanted to find out what strategic documents prison libraries have. The findings indicate that the work of most prison Croatian libraries is not structured in a serious manner, i.e. they do not have the documents needed for orderly and systematic work. For example, only three surveyed libraries have drafted some basic library rules, only one has a financial plan and another one produces an annual work report. Interestingly, only two libraries have acquired for their collection the 2005 IFLA Guidelines, which should be a key document for a prison library in a country where there are no national standards (Table 3).

Table 3. *Library documents*

	No. of prisons	%
library rules	3	13.6
annual report	1	4.5
financial plan	1	4.5
collection development policy	0	0
annual work plan	0	0
gift policy	0	0

5.2 Library materials and services

In Croatian prison libraries, library material is not acquired systematically nor according to any plan. In most prison libraries, the library material is acquired sporadically, and in three libraries it is not acquired at all. In only two libraries the material is acquired regularly (either by purchase or through donations). Acquisition through donations is the dominant form of acquisition of library materials in all libraries, with 8 libraries building their collections exclusively through donations. Only 9 respondents state that their library (sometimes) buys material, but even in these institutions donations dominate and only a small share (approximately 10%) of library material is purchased.

Respondents were then asked to estimate how many items (books, newspapers and magazines, games, CD / DVD) were purchased in their institution in the previous year (2018). The majority of respondents (N=15) stated that no books were purchased for their library. Only two institutions gave the number of books purchased in 2018: one library purchased 33 and the other 50 books. Furthermore, only 4 institutions indicated that they purchased newspapers and magazines in 2018: one was subscribed to one title, one to two, the third one to three, and the fourth one to eight titles. None of the respondents provided data on the number of purchased games and CDs / DVDs, so it can be assumed that in 2018 no library purchased this type of material.

In eight institutions, the library material is selected by the person in charge of the library, and in four the material to be acquired can be suggested by the prisoners. In 10 institutions, the material is selected by the staff from the treatment department, while in three libraries, the titles are proposed for purchase by someone else (donors, librarians from the local public library and members of the Advisory Board of the Prison Administration). The majority of respondents (N=14) pointed out that the materials were donated to them by religious organizations, followed by individuals (N=14), various non-governmental organizations (N=12), other libraries (N=11), and others - embassies, state institutions and various institutions, such as law schools (N = 11). More than half of the respondents (N=11) stated that they never refused donated material, and four libraries did so due to poor physical condition of the material and lack of space.

The library collections cover a variety of subject areas. Majority of institutions (N=20) possess general reference material, fiction, non-fiction and material of religious content. This is followed by legal literature (N=16), popular psychology and medicine (N=15) and picture books (N=12). In just over half of the libraries, there are also materials with community information (brochures, directories, manuals, etc. for planning the life outside of the correctional institution).

Comics and graphic novels (N=9) and professional literature such as textbooks and manuals for primary and secondary education (N=9) are least represented (Table 4). Respondents think that reading material inappropriate for prisoners is pornography (N=4), books about violence (N=4), intolerance (N=2), and in general, content that is not appropriate for children under 14 years of age.

Table 4. *Type of library material*

Type of material	No. of prisons	%
general reference	20	100
fiction	20	100
non-fiction	20	100
religious material	20	100
legal material	16	80
foreign language material	16	80
popular psychology and medicine	15	75
picture books	12	60
community information	11	55
comics and graphic novels	9	45
professional literature	9	45

Although it is known that a large percentage of people in prisons have some reading and writing disorders, as confirmed by Čelić-Tica, Gabriel & Sabljak (2010), it is interesting that no institution (N=20) has acquired reading material adapted for people with reading difficulties (e.g. large print material, audio books). However, given the growing number of foreigners in prisons, it is worth mentioning that 16 (80%) libraries have materials in foreign languages.

Respondents were then asked to indicate the number of items for each type of material they possess. Based on the answers received,⁴ it was calculated that the minimum number of books, that libraries have, is 550, and the largest is 10,000. Considering the total number of prisoners (N=3,202), and the total number of books (N=43,901) in the institutions that answered these two questions, the number of books *per capita* in Croatian prisons on average is 13.7 (number of books *per capita* varies from 4.16 to 76). Only four institutions indicated the number of video cassettes / DVDs: the smallest collection is 10 items and the

⁴ Although it was pointed out that the approximate number of items could be given in this question in case they did not know the exact data, only 12 respondents answered this question. It can be assumed that the remaining institutions do not have data on the number of items in their collection.

largest 168. Only four libraries have board games: they have between 4 and 20 items.

In all institutions, the materials were catalogued or at least registered in some way. For example, three libraries have a card catalog and 16 libraries a MS Word or Excel document. In one institution, the materials were handwritten on a piece of paper. In 13 institutions, all library materials, and in one institution only a part of the materials, were entered in the inventory book. Six libraries did not have an inventory book.

Although eight institutions weed their collections periodically (from once a year to once in four years), most of the surveyed institutions (N=11) weed sporadically, when they think it is needed. In one institution, the collection has never been weeded.

Most of the surveyed libraries organize certain activities and programs for prisoners. In most cases they offer reading programs (N=6) and programs in which prisoners acquire knowledge and skills needed to return to the society and lead a normal life, such as workshops on writing a CV, preparing for a job interview, peaceful conflict resolution, parenting etc. (N=4). This is followed by computer literacy programs (N=3) and film screenings (N=3). An overview of all library programs and activities is shown in Table 5. In 12 libraries such programs are not implemented because they are organized in their institutions by the treatment department, civil society organizations, or schools.

Table 5. *Library programs and activities*

	No. of prisons	%
reading promotion	6	30
back -to-normal life skills and knowledge	4	20
computer literacy program	3	15
film screenings	3	15
holiday celebrations	2	10
vocational training program	2	10
literacy program (writing, reading, arithmetic)	2	10
art workshops and exhibitions	2	10
theatre plays	1	5
concerts	1	5
something else (journalist group, lectures)	2	10
the library does not run any programs	12	60

5.3 Library use

In six surveyed institutions, the library is used by up to 25% of prisoners, in 10 institutions the library is used by between 26 and 50% of prisoners. In four institutions more than half of the prisoners use the library.

In terms of working hours, 11 libraries are opened less than 10 hours per week, four between 11 and 20 hours per week, and three more than 21 hours per week. Three respondents stated that libraries in their institutions were not accessible to the prisoners.⁵ In 16 institutions, the prisoners can check out all the materials that the library has. In four libraries, only books can be checked out, and in two videocassettes and CD-ROMs / DVDs. Only in one institution, the prisoners can check out board games.

In two institutions, the prisoners visit the library, i.e. a room where the materials are kept, individually or in small groups without supervision, while in seven they can do this under supervision. In 10 (50%) institutions, the prisoners cannot visit the library, but the materials are delivered to them, and in two surveyed institutions, only some prisoners visit the library and to the others the library materials are delivered (depending on their security level). In eight libraries, the check-out period is not set, so the prisoners can keep the books and other reading materials for as long as they want. In seven institutions, the prisoners can check out library materials for a maximum of 15 days, and in five libraries, the check-out period is 30 days.

Almost all surveyed institutions keep some kind of records about their library users and library use. Most institutions (N=16) record loan data (e.g. which titles are borrowed), and half (N=10) keep records of library membership. Only one library does not keep any records of its users, programs, etc.

Table 6. *Required material*

	No. of prisons	%
books	19	95
daily press	6	30
board games	5	25
magazines	3	15
video cassettes, CD-Roms, DVDs	2	10
laws and legal documents	1	5

⁵ Given that some respondents (N=4) did not answer this question, it can be assumed that libraries in their institutions do not have prescribed working hours or are not open for prisoners at all.

In most libraries books are the most frequently (N=19) checked-out items,⁶ followed by the daily press⁷ (N=6) and board games (N=5). Magazines⁸ (N=3) and video cassettes, CD-ROMs (N=2) are relatively rarely checked-out. Only one respondent stated that the prison library users are looking for laws and legal documents. (Table 6)

In the surveyed institutions, the reading interests and information needs of prisoners are most often determined in passing, in casual conversations (N=17). Only one library conducts targeted research to find out the prisoners' reading interests. In another one this information is obtained through a prisoner who works in the library. Three respondents (15%) state that their libraries are not trying to find out the reading and information interests and needs of their users in any way.

If prisoners, on the other hand, want a book or any other reading material that their prison library does not have, they usually ask their family and friends to send it to them (N=20) or buy it with their own money in the prison shop (N=15). To a much lesser extent, the prisoners acquire such material from the local public library. (Table 7)

Table 7. *Acquisition of materials not owned by the prison library*

	No. of prisons	%
family and friends	20	90.9
personal purchase	15	68.2
interlibrary loan from other libraries	6	27.3
local library mobile service	2	9.1

⁶ Among the most sought-after books in 2018 were the following authors and titles A. Nothomb (The Assassin's Hygiene), D. Bown (Angels and Demons, The Da Vinci Code); Bible, M. Puzo (Godfather, Omerta, Sicilian), D. Jelačić Bužimski (Balkan Mafia), L. Child (Man with Two Faces, Affair, 12 Signs), D. Icke (Stories from the Time of the Loop), L. Vogel (Promised Land), I. Oršanić (Vision of Freedom), FM Dostojevski (Crime and Punishment, Idiot), I. Andrić (Cursed Courtier, Bridge on the Drina), M. Kapor (Una), A. Šenoa (Beggar Luke), Z. Tomac (Conversion), J. Nesbo, D. Steele, P. Coehlo, S. King, J. Lapidus (Easy Hunt), B. Bogičević (People in Black), A. de la Motte (Game), K. Steiner (7000 Days in Siberia), T. Parsons (Family), S. Sheldon (The Other Side of Midnight), C. Iggulden (Conqueror), K. Rose (You Belong to Me), G. Kristian (Bloody Eye, Sons of Thunder), N. Gordon (Healer), M. Selimović (Fortress, Dervish and Death), J. Grisham (Chamber), V. Karlović (I survived Vukovar and Ovčara), A. Davidson (Vodoriga), P. Pavličić (Sad Rich Man), Ž. Senečić (Bottom).

⁷ The following daily newspapers were most in demand: Jutarnji list, Večernji list, 24 sata, Novi list, Sportske novosti.

⁸ The most frequently sought-after journals were: Drvo znanja, Meridijani, Auto i moto, Lovački vjesnik, Globus, Mak - Mali koncil, Vojna povijest, National Geographic, and a local magazine written by prisoners.

5.4 Perceived importance of books, reading and prison libraries

In the last part of the questionnaire, an attempt was made to determine how respondents perceive the importance of free access to information, reading and prisons libraries in general (on a scale 1 – fully disagree, 2 – disagree, 3 – neither agree nor disagree, 4 – agree, 5 – fully agree).

Table 8. Perceived importance of books, reading and prison libraries

	Mean	1 – fully disagree	2	3	4	5 – fully agree
The support of the prison management is needed for provision of quality library services.	4.55	-	-	-	45.5	54.5
Books and reading have a positive impact on prisoners.	4.45	-	-	-	54.5	45.5
Ensuring free Internet access for prisoners can be a threat to the security of the correctional institution.	4.38	-	4.8	4.8	38.1	52.4
Prisoners have the right to freely choose materials for (recreational) reading and quality leisure time.	4.23	-	-	9.1	59.1	31.8
Libraries have an important role to play in raising the educational and cultural level of prisoners.	4.33	-	-	9.5	47.6	42.9
Prisoners have the right to free access to information.	4.19	-	-	14.3	52.4	33.3
Library collections and services should meet the real needs and interests of prisoners.	4.18	-	-	4.5	72.7	22.7
Library can contribute to the resocialization and rehabilitation of prisoners.	4.14	-	-	22.7	40.9	36.4
Systematic and regular funding is needed to provide quality library services.	4.09	-	-	22.7	45.5	31.8
The provision of quality library services requires support from the professional library community.	4.09	-	-	4.5	18.2	40.9
Professional library staff is needed to provide quality library services.	3.68	-	4.5	40.9	36.4	18.2
Prisoners should be restricted or denied access to material on a particular topic.	2.86	13.6	13.6	45.5	27.3	-
Libraries are unnecessary in prisons.	1.41	81.8	9.1	-	4.5	4.5

Table 8 shows that the respondents largely agree with the statements, i.e. they believe that reading and free access to information and libraries are extremely important for the prisoners. For example, all respondents (100%) agree or fully agree that books and reading have a positive impact on prisoners and that the support of the correctional institution management is needed to provide quality library services. Interestingly, only about half of respondents (54.6%) agree or fully agree with the statement »Professional library staff is needed to provide quality library services«, and almost a third (27.3%) believe that the prisoners should be restricted or denied access to material on a particular topic.

6 Discussion

The chapter *Discussion* offers a comparison of the findings obtained in the study, conducted in 2019, with the results of a similar survey conducted in 2013⁹ (Šimunić et al., 2016) in order to see whether there has been any progress in the management and services of Croatian prison libraries. In addition, the findings are compared with the provisions of the 2005 IFLA Guidelines.

6.1 Library organization

The number of library collections and libraries in Croatian prisons remained the same. This means that, out of 22 institutions that completed the questionnaire, in 8 there is a library for the prisoners, in 12 institutions there are some books and other reading materials for the prisoners (but this cannot be qualified as a proper library), and in 2 institutions the prisoners do not have any access to books. However, there has been an increase in the number of reading rooms for prisoners: in 2013, there was only one reading room, and in 2019, there were 11 (Table 9). The 2005 IFLA Guidelines specifically elaborate in the *Physical Facility and Equipment* section on spatial conditions and stipulate that the users' seating area and learning space must be large enough to accommodate at least 5% of the prison population (Lehmann and Locke, 2005, p. 8). In the next study, the size of the library reading rooms should be included in the survey in order to see if they meet the minimum requirement.

⁹ In 2013 study the questionnaire was completed by 21 out of 23 correctional institutions in Croatia.

Table 9. *Library facilities – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
number of correctional institutions	23	23
number of responding institutions	21	22
number of libraries	8	8
number of institutions without a proper library	12	12
no access to books or any reading material	1	2
reading room	1	11

According to the 2005 IFLA Guidelines, the *Information Technology* chapter specifically recommends that the users have access to library equipment that includes computers with multimedia software for access to information, education, or entertainment (Lehmann and Locke, 2005, p. 9). In this sense, there was a significant increase in the availability of computers, because in the 2013 survey computers (without the Internet) were available to prisoners in 5 libraries, and in 2019 in twice as many (N=10).

In respect to the staff, the situation has remained unchanged: there are still no professional librarians employed in Croatian prisons. Likewise, both studies found that no person in charge of the prison library attended any form of library training. However, there was a decrease in the number of persons whose primary responsibility is the prison library (from two in 2013 to one in 2019), and increase of the prisoners in charge of the library (seven in 2013 and nine in 2019). This practice in the prison libraries is contrary to 2005 IFLA Guidelines, which explicitly state the need to hire professional librarians, regardless of the size of prison libraries, and suggest hiring prisoners and volunteers from the local community as additional library staff (Lehmann and Locke, 2005, p. 9). (Table 10)

Table 10. *Library staff – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
professional librarians	0	0
person whose primary responsibility is the prison library	2	1
person who is not responsible only for the library (e.g. security officer, treatment staff)	12	10
prisoners	7	9
nobody	-	2

Several chapters of the 2005 IFLA Guidelines, discussing the cooperation of prison libraries with the local community (Lehmann and Locke, 2005, p. 14-15),

recommend the availability of interlibrary loan services as a complement to the existing library collection, and participation in the local or national interlibrary loan system. They further state that prison libraries should follow the model of public libraries and at the same time offer resources for prison education and rehabilitation programs and for other needs of prisoners, such as ensuring the availability of a legal collection. If prisoners are allowed to leave the prison for work or study, they should also be allowed to come to the local (public or school) library. This should be regulated by an appropriate agreement that determines the level of service provision. According to both surveys, the cooperation of prison libraries with other libraries is stagnant: five responding institutions have no cooperation with the local public library. Public libraries in most cases donate their discarded material. Only one prison is visited by the mobile library service. In addition, cooperation at the level of interlibrary loan with the public library shows a negative trend: the cooperation has slightly decreased from six in 2013 to five libraries in 2019 (Table 11).

Table 11. *Library collaboration – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
no cooperation with public library	5	5
mobile service operated by public library	1	1
ILL	6	5
book donations	11	12

In 2013, four prison libraries were regularly funded, and in 2019 only three. This indicates that there has been a decrease in the number of prisons that provide regular and adequate funding for the library. The 2005 IFLA Guidelines, in the *Budget chapter* (Lehmann and Locke, 2005, p. 11), clearly define that correctional institutions should provide funding for prison libraries, thus ensuring the acquisition of library materials, database subscriptions, equipment, information technology, interlibrary loan, contract library services, salary for a professional librarian and their education, etc. The practice of Croatian correctional institutions regarding the funding of prison libraries is contrary to this provision because in majority of prisons, the libraries do not have any budget, or it is only occasional. (Table 12)

Table 12. *Library funding – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
no funding	0	17
occasional funding	16	0
regular funding	4	3

According to the 2005 IFLA Guidelines, written programs for the provision of library services must be developed by state or local prison authorities based on appropriate library legislation. It is also recommended that prison libraries develop a long-term library plan (3 to 5 years), which must be approved by the prison administration and serve as the basis for the annual budget (Lehmann and Locke, 2005, p. 6). In this respect, the data collected in the 2019 survey show partial stagnation, but also a negative trend, compared to the data collected in the 2013 survey (Table 13). There has been no change in terms of library rules on the operation and use of libraries, which are still in place in three libraries. The negative trend is reflected in relation to the preparation of the annual report on the work of the library (one in 2019, and four in 2013). In addition, in 2013, two libraries had developed their work plan, while in 2019 only one. In general, it can be concluded that the library documents, required for the efficient operation of the prison library, are rare in Croatian correctional institutions.

Table 13. *Library documents – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
library rules	3	3
annual report	4	1
financial plan	0	1
collection development policy	0	0
annual work plan	2	0
gift policy	0	0
no documents	11	17

6.2 Library materials and services

The 2005 IFLA Guidelines, in their *Library Materials* section (Lehmann and Locke, 2005, p. 11-14), indicate that the new material should be regularly purchased for the library collection. The library materials should be selected by a professional librarian and donations should be accepted only if donated titles meet the needs of the library users. The findings indicate that the acquisition of materials in Croatian prison libraries is not planned and in most libraries, the materials are purchased only sporadically. Half of the libraries develop their collections exclusively through donations. The downward trend was shown by the fact that in 2019 three libraries did not purchase any material, while in 2013 this was the case in only one library. Also, acquisition through donations was the dominant form of acquisition of the library materials in libraries in both studies,

with 8 libraries building their collections exclusively through donations in 2019, and ten in 2013. Only 9 respondents stated that their library (sometimes) bought material, but even in these institutions donations dominated and only a small share (approximately 10%) of library material was purchased. Newspapers and magazines were purchased very rarely, as both studies found. In 2013, seven prisons purchased newspapers and five purchased magazines. In 2019 these numbers were even lower: only four prisons purchased either newspapers or magazines. (Table 14)

Table 14. *Library materials – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
acquired no material in previous year	1	3
regular acquisition (through purchase or donation)	2	2
acquisition through donations only	10	8

The collections of prison libraries cover a variety of subject areas. All responding prison libraries have general reference material, fiction, non-fiction and material of religious content. The comparison with the results from the 2013 survey shows that in 2019 there was a significant increase in the share of most types of library material: general reference, non-fiction, religious material, legal material, foreign language material, popular psychology, picture books, community information and graphic novels. (Table 15)

Table 15. *Type of library material – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
general reference	13	20
fiction	20	20
non-fiction	14	20
religious material	17	20
legal material	10	16
foreign language material	7	16
popular psychology and medicine	12	15
picture books	8	12
community information	6	11
comics and graphic novels	4	9
professional literature	12	9
board games	6	4

The size of the prison libraries collections ranges from 550 to 10,000 books. According to the 2013 survey, the smallest collection of books had 450 items, and the largest 6,122. This indicates a positive trend and a growth of library collections in Croatian correctional institutions. Considering the total number of prisoners (3,202) in the country and the reported number of books (43,901) in prison libraries, the number of books per prisoner in Croatian prisoners can be estimated at 13.7 books per prisoner (ranging from 4.16 to 76). The 2005 IFLA Guidelines, in the *Collection Management* section (Lehmann and Locke, 2005, p. 23), indicate that prison library should have ten titles per prisoner. In this respect, 12 prison libraries in Croatia have, on average, a sufficient number of books per prisoner. In the 2013 survey, this question was not asked, but in the 2003 survey (Horvat and Nebesny, 2004), the number of books per capita was 1.9 to 40. Based on these numbers, it can be said that the size of collections in Croatian prisons is increasing. However, the quality of these books is another question.

As a positive fact, it should be pointed out that in all institutions the material was catalogued or listed in some way. Although 2005 IFLA Guidelines recommend the use of an automated cataloging and lending system, no prison library in Croatia currently has a library software.

The 2005 IFLA Guidelines, in the *Services and Programs* chapter (Lehmann and Locke, 2005, p. 14-15), require libraries to organize a variety of activities and programs that promote reading, writing and cultural interests of prisoners, enable creative pastime, improve quality of their life, and promote social skills and confidence. In 12 prison libraries in Croatia, activities and programs are not organized because they are organized by treatment departments and civil society organizations. The other prison libraries organize various types of activities for the prisoners, from reading programs (N=6) and programs to acquire knowledge and skills needed to return to society and normal life (N=4), to computer literacy programs (N=3) and film screenings (N=3). Findings from the 2013 were almost identical. A novelty, that represents a positive change in 2019, are library programs, that provide prisoners with knowledge and skills needed to return to freedom (e.g. writing a resume, preparing for a job interview, workshops on peaceful conflict resolution, parenting etc.). These are organized in four libraries. A novelty are also cultural programs (concerts and theater performances) that are organized in one library. Such programs were not reported in the 2013 study.

6.3 Use of library and library materials

The 2005 IFLA Guidelines, in the *Access section* (Lehmann and Locke, 2005, p. 7), require that all prisoners be given access to the prison library regardless of their security level within the prison. In 2019, in half of the libraries, prisoners could not visit the library but the material was delivered to them. In 2013, this was the case only in three prison libraries. Approximately the same number of institutions in both surveys organized the use of the prison library without supervision (N=3) and under supervision (N=7).

According to 2005 IFLA Guidelines (Lehmann and Locke, 2005, p. 7), the library should be open and accessible to prisoners every day of the week. The working hours of the library should not prevent the use of the library due to the overlap of the working hours of the library with the development of educational programs and the schedule of work tasks for prisoners. The 2019 survey showed that in 11 prisons the libraries were open less than 10 hours per week. This is a slight increase compared to 2013, when only seven libraries were open up to 10 hours per week. This increase in the opening hours could be one of the reasons why there has been a positive increase in the share of prisoners using prison libraries. In 2013, prison libraries were used by 26% to 50% of prisoners in 8 institutions. In 2019, the libraries were used by 25% to 50% of prisoners in 10 institutions. In 2013, more than 51% of prisoners used libraries in 3 prisons, and in 4 prisons in 2019. In the other correctional institutions, prison libraries were used by up to 25% of prisoners (Table 16).

Table 16. *Library use – comparison (2013 vs. 2019 study)*

	2013 (No. of libraries)	2019 (No. of libraries)
up to 25% prisoners	10	8
26% to 50% prisoners	8	10
over 51% prisoners	3	4

It can be said that the data from the 2019 survey indicate that supply depends on demand. For example, findings show that the prisoners do not ask frequently for periodicals, because libraries do not have them. This is confirmed by recent research, which has found that there is a difference between materials the prisoners read, and the materials they would really like to read. Faletar Tanacković et al. (2021) found that the prisoners would like to read comics, graphic novels, poetry, books on sports, health, travel, computers and hobbies, the daily press, and specialized magazines. However, no respondents in their study had indicated that they read this type of material (because they were not available in their prison library).

Although 2005 IFLA Guidelines clearly require library collections to be built in accordance with the information needs and reading interests of prisoners (Lehmann and Locke, 2005, p. 11-12), the data from both surveys do not support this. In the 2019 survey, the interests and needs of the prisoners are most often identified only through informal conversations with the prisoners (N=17), while only one library conducted targeted research to find out what prisoners are interested in and what they want to read. When prisoners want to read something that their prison library does not have, they can buy it in the prison shop (N=15) or ask their family and friends to send it to them (91%).

6.4 Perceived importance of books, readings and prison libraries

In the last part of the questionnaire, the authors tried to identify how persons in charge of prison libraries perceive the importance of libraries, books and reading in prisons. Most respondents consider reading and libraries to be extremely important for the prisoners. All respondents agree that books and reading have a positive impact on the prisoners and that the provision of quality library services requires substantial support from the correctional institution. Interestingly, only about half of the respondents (54.6%) think that professional library staff is needed to provide quality library services. The results of the 2013 survey largely coincide with the 2019 results, and it can be concluded that there is no change in the perception of the importance of books, readings and prison libraries in Croatian correctional institutions.

7 Conclusion

The right to access to information, which includes the right to literacy, reading and access to cultural content, is a fundamental human right, guaranteed by national legislation and international regulations. In this context, prison libraries are extremely important social institutions that provide free access to relevant resources and activities, necessary for the personal development and education of prisoners, the preservation of their mental health and successful rehabilitation. According to generally accepted international and national regulations and professional recommendations, the prisoners should have access to library materials and services, regardless of the size of the institution in which they are located, and they should be of the same quality as those offered to citizens at large. In light of their effects, prison libraries as educational, informational, cultural and recreational centers, can have far-reaching consequences for the society, in terms of raising the educational level of prisoners,

facilitating their reintegration into society, reducing recidivism and, ultimately, saving public money.

Several authors have been researching prison libraries in Croatia for some time now, and the research presented in this paper presents the findings of the most recent research, conducted in 2019. In addition to presenting the findings from the 2019 study, the paper compares them, whenever possible, with findings from the study conducted in 2013. This approach provides insight into the continuity of research on prison libraries in Croatia, which indicates that, although there are some sporadic developments, the situation in general is not changing. As a result, most prisoners in Croatia do not have access to relevant information and books. This situation may be partly due to the lack of national guidelines for prison libraries and the lack of application of IFLA Guidelines for Library Services to Prisoner, which could, in principle, provide direction for their development.

The findings, described in this study, were initially presented in September 2019 at the 16th Roundtable of the Croatian Library Association Section for Library Services to Persons with Disabilities and Special Needs entitled *Libraries in Prisons as Partners in Rehabilitation and Educational and Cultural Life of Prisoners*.¹⁰ For the first time, the librarians from the country and abroad (Norway and Germany) and the representatives of civil society organizations (Croatian Reading Association and the Association for the Promotion of Literature and Culture »Skribonauti«), together with the representatives of the Ministry of Justice, Central Office for the Prison System and the Directorate for the Prison System and Probation, met to join forces in sensitizing the decision-makers in the correctional institutions on the importance of prison libraries, and to make public librarians aware of the need to cooperate with prison libraries.

At this meeting, a new legal framework for the establishment and operation of prison libraries was discussed. According to the new Library Act, prison library collections are intended for a narrow circle of users (prisoners), and therefore they belong to special libraries, regardless of the fact that the content of their collections is similar to that of public libraries (Hrvatski sabor, 2019). Furthermore, special libraries should meet the provisions of the national Standard for Special Libraries (Ministarstvo kulture i medija, 2021), that prescribes the requirements for the establishment and operation of special libraries, which allows them to

¹⁰ More information about the Roundtable is available at <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/403/>

be registered in the Register of Libraries in the Republic of Croatia.¹¹ This registration is an extremely important formal step, because only after this registration, prison libraries can be formally supervised and supported by the national library development service, which oversees the work of all libraries in the Republic of Croatia, and supports their standardization and uniform development across the country.¹² The findings of this research show that prison libraries in Croatia do not meet the minimum requirements, needed for their registration (as special libraries), in accordance with the Standards (Article 7).¹³ Since it is also very unlikely that they will meet them in the near future, the question of prison libraries in Croatia becomes *circulus vitiosus*.

Therefore, it can be concluded that the existing legal framework in the Republic of Croatia is not a suitable solution for the establishment and operation of prison libraries as independent organizational units within the prisons. In the near future correctional institutions and public libraries will need to work intensively together in order to come up with alternative solutions to provide quality library services to the prisoners. Foreign experience, such as the Norwegian »import« model, according to which Norwegian prison libraries are included in the network of public libraries, and function as their branches, shows that such an approach can be extremely successful. For this reason, the cooperation, established at the Roundtable, between public libraries and representatives of the Ministry of Justice and correctional institutions, is extremely important.

It should also be noted that after the Roundtable, joint conclusions were prepared¹⁴ that reflect the current situation in Croatian prison libraries. These

¹¹ Interestingly, the *Standard for Special Libraries* does not explicitly mention prison libraries in Article 3, which lists the types of special libraries (libraries in scientific institutes, libraries in hospitals and health institutions, libraries in museums, galleries and archives, libraries in religious communities, libraries in public and state bodies, libraries in companies, libraries in associations and societies and other libraries). They are implicitly 'hidden' in the category of libraries in public and state bodies. The Register is available at <http://upisnik.nsk.hr/upisnik-book/>

¹² Since not one prison library is registered in this Register, national library development service does not have any official records of prison libraries in the country and it does not collect any data on prison libraries (their collection, services, staff, space, etc.) in its annual statistical reports. Statistical data is, on the other hand, collected regularly for hospital libraries, museum libraries etc.

¹³ *Standard for special libraries* states the following minimum conditions for establishing a special library: one full-time librarian, 50 m² of space, 2,500 items of library materials, one desk and chair, one computer with Internet access for librarians, library software, one computer with Internet access for users, a printer, scanner and telephone. Furthermore, the founder of the special library must prove that the funding for library budget is secured, in accordance with Article 29, paragraph 1 of the Library Act.

¹⁴ Conclusions from the Round table are available at <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/403/>

conclusions represent a starting point for the gradual improvement of prison library services. Firstly, it was recognized that establishment of the libraries as independent organizational units is possible only in some, ie. larger correctional institutions, which can provide adequate space. In most prisons, library services could be provided in close cooperation with local public libraries through their services, such as delivery of materials, visits of the mobile library and the organization of smaller library collections in prisons (under public library supervision). It was also noted that the improvement of cooperation between public libraries and prisons is possible through various programs such as:

- programs for lifelong learning and training, since, according to statistics, the prisoners' age structure in the Republic of Croatia is on average 28-39 years (95% men and 5% women),
- intensifying the cooperation of public libraries with the probation service (aimed at reintegration and resocialization of prisoners) by using alternative sanctions,
- strengthening the cooperation of libraries, prisons and civil society organizations in creating and implementing programs,
- intensifying the cooperation with public libraries, in order to acquire materials for learning the Croatian language and materials in foreign languages, and
- systematic supervision of the population in correctional institutions in order to determine the existence of various reading difficulties and dyslexia, which should result with the acquisition of library materials, adapted to persons with these difficulties.

Although the findings, presented in this paper, show that some public libraries in Croatia successfully participate in social rehabilitation, and educational, cultural and recreational life of prisoners, it is necessary to strategically design permanent and functional cooperation between prisons and public libraries. Only then will the Republic of Croatia finally begin to truly proactively work on achieving the goals, set out in international documents, such as the European Prison Rules of the Council of Europe and the United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners.

Literature

Austin, J. & Jacobson, E. (2021). Patron-centered services: Disrupting the narrative of reformation and reading in American jails and prisons. In J. Garner (Ed.), *Exploring the Roles and Practices of Libraries in Prisons: International Perspectives* (pp. 291-309). Bingley: Emerald Publishing Limited.

Australian Library and Information Association (ALIA). (1992). *Minimum standard guidelines for library services to prisoners*. <https://www.alia.org.au/about-alia/policies-and-guidelines/alia-policies/prison-guidelines>

Bandaranayake, P. (2021) Experiencing prison libraries in Sri Lanka: Drawbacks and Potential. In J. Garner (Ed.), *Exploring the Roles and Practices of Libraries in Prisons: International Perspectives* (pp. 201-226). Emerald Publishing Limited.

Bowe, C. (2011). Recent trends in UK prison libraries. *Library Trends*, 59(3), 427-445.

Billington, J. (2011). Reading for life: Prison reading groups in practice and theory. *Critical Survey*, 23(3), 67-85.

Bolt, N. & Ra, E. (2018). A visit to Bastøy Prison Library in Norway. *International Leads; Chicago*, 33(2), 11. <https://search.proquest>

Canning, C. & Buchanan, S. (2021). Exploring the rehabilitative role of the prison library: Addressing sensitive information needs via cultural activities. In J. Garner (Ed.), *Exploring the Roles and Practices of Libraries in Prisons: International Perspectives* (pp. 11-37). Emerald Publishing Limited.

Clark, S. & MacCreaigh, E. (2006). *Library services to the incarcerated: Applying the public library model in correctional facility libraries*. Libraries Unlimited.

Council of Europe. (2006). *European Prison Rules*. Council of Europe Publishing.

Čelić-Tica, V., Gabriel, D. M. & Sabljak, Lj. (2010). Čitanjem protiv nasilja i kriminala. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, 53(2), 26-37.

Council of Europe. (2006.) *European Prison Rules*. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016806f3d4f>

De Villa, S. (2011). *Zatvorske knjižnice u Republici Hrvatskoj*. KLD Rešetari; Arca.

Eurostat. (2020). *Croatia: Prison capacity and number of persons held*. <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.doc>

Faletar Tanacković, S., Bajić, M. & Dragija Ivanović, M. (2021). Reading behind bars: Results of a study into reading interests and library use of prisoners in Croatian correctional facilities. In J. Garner (Ed.), *Exploring the Roles and Practices of Libraries in Prisons: International Perspectives* (pp. 183-200). Emerald Publishing Limited.

Finlay, J. & Bates, J. (2018). What is the role of the prison library? The development of a theoretical foundation. *Journal of Prison Education and Reentry*, 5(2), 120-139.

Fuller, D. A. (2017). Do libraries in Queensland prisons align with Australian Library and Information Association Minimum standard guidelines for library services for prisoners? *Journal of the Australian Library and Information Association*, 66(3), 308-309.

Garner, J. (2017). Australian prison libraries: A study of existing knowledge and recent findings. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 66(4), 331-343.

Garner, J. (2019). A little happy place: How libraries support prisoner wellbeing. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 68(4), 343-355.

Garner, J. (2020). Almost like freedom: Prison libraries and reading as facilitators of escape, *The Library Quarterly*, 90(1), 5-19.

- Hanemann, U. & Krolak, L. (2017). Introduction. In Hanemann, U. & Krolak, L. (Eds.), *Fostering a culture of reading and writing: Examples of dynamic literate environments*. (pp. 9-30). UNESCO Institute for Lifelong Learning. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/>
- Horvat, A. & Nebesny, T. (2004). Zatvorske knjižnice u Hrvatskoj. In A. Belan-Simić & A. Horvat (Eds.), *Drugi i treći okrugli stol Slobodan pristup informacijama: zbornik radova* (pp. 129-136). Hrvatsko knjižničarsko društvo.
- Hrvatski sabor. (2019). *Zakon o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti*. Narodne novine, 17. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_02_17_356.html
- The IFLA-UNESCO Public Library Manifesto 2022*. (18. 7. 2022) <https://repository.ifla.org/bitstream/123456789/2006/1/IFLA-UNESCO%20Public%20Library%20Manifesto%202022.pdf>
- Krolak, L. (2019). *Books beyond bars: The transformative potential of prison libraries*. UNESCO.
- Lehmann, V. (2000). The prison library: A vital link to education, rehabilitation, and recreation. *Education Libraries*, 24(1), 5-10.
- Lehmann, V. & Locke, J. (2005). *IFLA Guidelines for library services to prisoners*. IFLA.
- McNeil Capers, C., Anderson, J. & Ness, N. Expanding library services in jails and prisons through hip hop, meditation, and creativity. In J. Garner (Ed.), *Exploring the Roles and Practices of Libraries in Prisons: International Perspectives* (pp. 39-56). Emerald Publishing Limited.
- Mfum, C. (2012). Prospects and challenges of prison libraries in Ghana: A case study of the Nsawam Medium Security Prisons. *Library Philosophy and Practice*, 851 <http://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/851>
- Ministarstvo kulture i medija. (2021). *Standard za specijalne knjižnice*. Narodne novine, 103. https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2021_09_103_1835.html
- Muñoz, V. (2009). Promotion and protection of human rights, civil, political, economic, social and cultural rights, including the right to development. The right to education of persons in detention: Report of the Special Rapporteur on the right to education. United Nations General Assembly, Human Rights Council, Eleventh session, Agenda item 3, A/HRC/11/8. New York, United Nations. <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G09/127/58/PDF/G0912758.pdf>
- Sutter, T. (2015). *Lesen und Gefangen-Sein: Gefängnisbibliotheken in der Schweiz*. Springer.
- Sweeney, M. (2010). *Reading is my window: Books and the art of reading in women's prisons*. University of North Carolina Press.
16. okrugli stol za knjižnične usluge za knjižnične usluge za osobe s invaliditetom i osobe s posebnim potrebama. <https://www.hkdrustvo.hr/hr/skupovi/skup/403/>
- Šimunić, Z., Faletar Tanacković, S. & Badurina, B. (2016). Library services to incarcerated persons: Survey of recent trends and challenges in prison libraries in Croatia. *Journal of Librarianship and Information Science*, 48(1), 72-89.
- Tsvetkova, M. & Andrekova, S. (2016). The right to read behind bars: Access to books and libraries in the prisons in Bulgaria. *Russian Journal of Sociology*, 4(2), 62-73.

United Nations. (2015). Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules). https://www.unodc.org/documents/justice-and-prison-reform/Nelson_Mandela_Rules-E-ebook.pdf

Vlada Republike Hrvatske. (2018). *Izvešće o stanju i radu kaznionica, zatvora i odgojnih zavoda za 2017. godinu*. Ministarstvo pravosuđa. <https://pravosudje.gov.hr/pristup-informacijama-6341/strategije-planovi-i-izvjesca/izvjesce-o-stanju-i-radu-kaznionica-zatvora-i-odgojnih-zavoda/6720>

Dr. Sanjica Faletar Tanacković, red. prof.

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet, Osijek
e-pošta: sfaletar@ffos.hr

Dunja Marija Gabriel, knjižničarska savjetnica

Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, Hrvatski zavod za knjižničarstvo
e-pošta: dgabriel@nsk.hr

Dr. Martina Dragija Ivanović, doc.

Odjel za informacijske znanosti, Sveučilište u Zadru
e-pošta: mdragija@unizd.hr

Berljivost izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti: na primeru izvlečkov iz revije Knjižnica

Readability of abstracts from the field of library and information science: on the example of abstracts from the scientific journal Knjižnica or Library

Nina Jamar

Oddano 19. 4. 2022 – Sprejeto 30. 10. 2022

1.01 Izvirni znanstveni članek

1.01 Original scientific article

UDK 001.814:02

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.5>

Izvleček

Namen: Namen članka je preveriti berljivost izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti na primeru izvlečkov iz revije Knjižnica. Zanimala nas je razlika med berljivostjo izvlečkov v angleškem in slovenskem jeziku ter nečlenjenih in členjenih izvlečkov.

Metodologija/pristop: Za oceno berljivosti izvlečkov je bila uporabljena formula Flesch-Kincaidov razred težavnosti. Za preverjanje statistično pomembnih razlik je bil uporabljen t-test za dva odvisna vzorca (angl. Paired Samples T-test) s pomočjo SPSS programa.

Rezultati: Rezultati so pokazali, da obstaja statistično pomembna razlika med berljivostjo izvlečkov v angleškem in slovenskem jeziku, objavljenih v reviji Knjižnica. Izvlečki, objavljeni v slovenskem jeziku, so težje berljivi, kot izvlečki, objavljeni v angleškem jeziku. Statistično pomembne razlike med nečlenjenimi in členjenimi izvlečki pa ni bilo zaznati.

Omejitve raziskave: Analiziranih je bilo 60 izvlečkov v angleškem in 60 izvlečkov v slovenskem jeziku. Vzorec bi bil lahko večji. Raziskava bi lahko vsebovala izvlečke iz več revij s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Rezultati raziskave lahko dajo uredništvu revije Knjižnica nadaljnje usmeritve za izboljšanje berljivosti izvlečkov.

Ključne besede: izvlečki, berljivost, serijske publikacije, bibliotekarstvo

Abstract

Purpose: The purpose of the article is to check the readability of abstracts from the field of library and information science. The abstracts were published in the scientific journal *Knjižnica or Library*. We were interested in differences between the readability of abstracts in English and Slovene language and between the readability of unstructured and structured abstracts.

Methodology/approach: The readability of abstracts in English language was measured using The Flesch Grade Readability Formula. To determine statistically significant differences, statistical Paired Samples T-test was made with the help of SPSS program.

Results: The results showed that there exists statistically significant difference between the readability of abstracts in English and Slovene language that were published in scientific journal *Knjižnica or Library*. Abstracts published in Slovene language are more difficult to read than abstracts in English language. But the results also showed that there was no statistically significant difference between unstructured and structured abstracts.

Research limitation: Sixty abstracts in English and sixty in Slovene language were analysed. The research could include larger number of abstracts and larger number of scientific publications from library and information science.

Originality/practical implications: The results of the research can give the editorial board of the journal *Knjižnica* orientation to improve the readability of abstracts.

Keywords: abstracts, readability, serial publications, library and information science

1 Uvod

Namen članka je bil preveriti berljivost izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti na primeru izvlečkov iz revije *Knjižnica*. Zanimala nas je razlika v berljivosti izvlečkov, objavljenih v angleškem (tujem) jeziku in slovenskem (materinem) jeziku. Hkrati pa nas je zanimala tudi razlika v berljivosti med členjenimi in nečlenjenimi izvlečki, tako v angleškem kot v slovenskem jeziku.

Revija *Knjižnica* je slovenska revija s področja knjižničarstva in informacijske znanosti. Kot je zapisano na spletni strani (Knjižnica, 2021) revija objavlja znanstvene in strokovne prispevke v slovenskem in angleškem jeziku. Znanstvena spoznanja in strokovne dosežke objavlja s področij bibliotekarstva, informacijske znanosti in knjigarstva ter sorodnih ved. Izdajatelj sta Zveza bibliotekarskih

društev Slovenije in Narodna in univerzitetna knjižnica Slovenije. Prva številka Knjižnice je izšla leta 1957.

Za oceno berljivosti izvlečkov je bila uporabljena formula Flesch-Kincaid Grade Level Readability ali Flesch-Kincaidov razred težavnosti. Za izračun smo uporabili aplikaciji na dveh spletnih straneh. Za izvlečke, objavljene v angleškem jeziku, smo uporabili aplikacijo na spletni strani The Flesch Grade Level Readability Formula (2021), za oceno berljivosti izvlečkov v slovenskem jeziku pa prvo aplikacijo za oceno težavnosti besedil v slovenskem jeziku (KaUč, 2021). Aplikacija je bila razvita v okviru projekta Za kakovost slovenskih učbenikov (KaUč). Izraza težavnost in berljivost v tem prispevku uporabljamo kot sopomenki. Orodje za analizo berljivosti je prosto dostopno na spletnem naslovu: <https://orodja.cjvt.si/berljivost>. Pri pripravi aplikacije je sodelovala interdisciplinarna skupina strokovnjakov Univerze v Ljubljani (Fakulteta za računalništvo in informatiko, Pedagoška fakulteta, Center za jezikovne vire in tehnologije), Inštituta Jožef Štefan in Univerze v Mariboru (Pedagoške fakultete) (Kauč, 2021).

Ko smo zasledili aplikacijo za oceno težavnosti besedil v slovenskem jeziku, smo se odločili, da bomo primerjali berljivost izvlečkov, objavljenih v reviji *Knjižnica*, v angleškem in slovenskem jeziku. Za vsak jezik je bilo izbranih trideset nečlenjenih in trideset členjenih izvlečkov.

Naš materni jezik je slovenski, tudi znanstvene in strokovne prispevke ter izvlečke s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti pišemo v slovenskem jeziku. Samo na ta način se lahko razvija tudi strokovna terminologija. Če obstaja tudi aplikacija za oceno težavnosti besedil v slovenskem jeziku, je prav, da se preveri, kakšna je težavnost oziroma berljivost izvlečkov revije *Knjižnica*.

2 Pregled teoretičnih izhodišč in raziskav

2.1 Pregled teoretičnih izhodišč

V pregledu teoretičnih izhodišč opredeljujemo termina izvlečki in berljivost, ki sta ključna za raziskavo, ki jo predstavljamo.

2.1.1 Izvlečki

Ko smo se ukvarjali s strukturo izvlečkov (Jamar in Šauperl, 2013, 112–113), smo glede na literaturo (Mihajlov in Giljarevski, 1975; ISO 214:1976, 1976; Skolnik,

1979; ERIC, 1992; Zelenika, 1998; ANSI/NISO Z39.14-1997, 1997 in Slovar, 2000) zasnovali definicijo izvlečka, ki se bo uporabljala za potrebe vseh naših raziskav, povezanih z izvlečki: »Izvleček je skrajšana oblika članka brez dodatne razlage.«

Izvlečki so lahko členjeni ali nečlenjeni. Nečlenjeni so zasnovani kot nedeljen odstavek besedila. Guimarães (2006) navaja, da členjeni izvlečki opisujejo vsebino dela s pomočjo vsebinskih elementov. Zgodovina členjenih izvlečkov se je začela leta 1987, ko je *Ad Hoc Working Group for Critical Appraisal of the Medicine Literature* ali *Delovna skupina za oceno literature s področja medicine* predlagala navodila za informativne izvlečke s sedmini vsebinskimi elementi. Predlog teh navodil je bil namenjen izdelovanju izvlečkov za originalne članke s področja medicine, ki se ukvarjajo s potekom, diagnozo in zdravljenjem zdravstvenih težav. Predlagani vsebinski elementi za izvleček s sedmimi vsebinskimi elementi so:

- namen: natančno/-a vprašanje/-a, ki ga/-jih obravnava članek,
- zasnova: osnovna zasnova študije,
- umestitev: lociranje in stopnja klinične oskrbe,
- pacienti in udeleženci: način izbire in število pacientov ali udeležencev, ki so vstopili in zaključili študijo,
- intervencije: natančen opis zdravljenja ali intervencij, če so bile,
- merjenje in rezultati: metode ocenjevanja pacientov in ključnih rezultatov,
- zaključki: glavni zaključki, vključno z neposrednimi kliničnimi aplikacijami.

Hartley (2004) pa navaja, da naj bi bili členjeni izvlečki, v primerjavi z nečlenjenimi izvlečki, bolj informativni in lažje berljivi. Vendar naj bi zasedali več prostora in imeli včasih nenavadno tipografsko postavitve.

2.1.2 Berljivost

Raziskovanje berljivosti se nanaša na raziskovanje tistih lastnosti pisnih besedil, ki ovirajo učinkovit prenos idej in informacij ali pa pri tem pomagajo (Bailin in Grafstein, 2016). Najbolj enostavno povedano je berljivost mera, kako lahko je besedilo za branje.

Berljivost je pomembna tako za praktike kot znanstvenike z različnih znanstvenih in interesnih področij: npr. izobraževanje, uporabno jezikoslovje, besediloslovje, bibliotekarstvo in poslovno, medicinsko komuniciranje ter komuniciranje s področja tehnike. Na praktični ravni je berljivost pomembna npr. zaradi selekcije primerne gradiva za branje, učinkovitega prenosa tehničnih, medicinskih, poslovnih informacij strokovnjakom in nestrokovnjakom, ustvarjanja standardiziranih testov in učenja veščin pisanja in sporazumevanja. Na

teoretični ravni pa je berljivost pomembna za področja, kot so uporabno jezikoslovje, besedilna teorija, teorija diskurza in obdelava naravnega jezika (Bailin in Grafstein, 2016).

Za določanje berljivosti se uporabljajo različne formule oziroma mere berljivosti. Glede na formule na berljivost besedila najbolj vplivajo število zlogov, dolžina povedi, dolžina besed, število lahkih in število težkih besed. Za najstarejšo in najpogostejše uporabljeno formulo berljivosti velja Flescheva enostavnost branja (Burke in Greenberg, 2010). Mnogo znanstvenikov je formulo uspešno uporabilo na različnih področjih, kot so na primer programsko inženirstvo (Budgen et al., 2008), medicina (Hall, 2006), informacijska znanost (Gazni, 2011). Flescheva enostavnost branja določa berljivost besedila glede na povprečno število besed v posamezni povedi in glede na število zlogov v posamezni besedi. Glavna pomanjkljivost te formule je, da predpostavlja, da so daljše povedi in daljše besede težje berljive. Načeloma to drži, ne pa vedno. Beseda »informacija« je dolga beseda, vendar ne moremo reči, da jo težko preberemo ali da je njen pomen neznan. To velja, če govorimo o bralcih na splošno ali če govorimo o strokovnjakih s področja bibliotekarske in informacijske znanosti. Kot je zapisano na spletni strani The Flesch Grade Level Readability Formula (2021), je formulo Rudolph Flesch prvič predstavil leta 1948 v članku *A New Readability Yardstick* (v slovenščini »Novo merilo berljivosti«), ki je bil objavljen v znanstveni reviji *Journal of Applied Psychology*.

Nekaj mer berljivosti je opisanih na spletni strani Opisi uporabljenih mer berljivosti (2021), ki je del projekta izdelave aplikacije za oceno težavnosti besedil v slovenskem jeziku (KaUč, 2021). Formule berljivosti se uporabljajo za določitev berljivosti teksta. Glede na vse formule lahko rečemo, da na berljivost vplivajo: število zlogov posamezne besede, dolžina povedi, dolžina posamezne besede, število lahkih besed in število zapletenih besed.

- Avtomatski indeks berljivosti je preprosta mera berljivosti, ki temelji na dolžini besed in dolžini povedi. Več kot je v besedilu besed z veliko črkami in povedi z veliko besedami, višji je avtomatski indeks berljivosti. Višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.
- Indeks Coleman-Liau prav tako kot Avtomatski indeks berljivosti temelji na dolžini besed in povedi, formula pa je nekoliko drugačna. To pomeni, da več kot je v besedilu besed z veliko črkami in povedi z veliko besedami, višji je indeks Coleman-Liau. Višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.
- LIX je mera berljivosti, ki je za razliko od drugih uporabljenih mer berljivosti v osnovi zasnovana za besedila v različnih jezikih, zato se z njo lahko preverja berljivost v več tujih jezikih (npr. angleščina, francoščina, nemščina, grščina, švedščina). Tu se kot dolge štejejo tiste besede, ki vsebujejo več kot šest črk.

Več kot je v besedilu povedi z veliko besedami in besed z veliko črkami, višji je LIX. Tudi tukaj velja, da višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.

- RIX je poenostavitev LIX-a in je najenostavnejša med naštetimi merami. Gre za razmerje med številom dolgih besed in številom povedi. V izvirni različici formule se kot dolge štejejo tiste besede, ki vsebujejo več kot šest črk, v slovenskih besedilih pa kot dolge štejemo besede z osmimi črkami in več. Več kot je dolgih besed in gosteje, kot so razporejene znotraj povedi, višji je RIX. Višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.
- Preprosta mera Gobbledygooka (SMOG ali Simple Measure of Gobbledygook) za oceno števila zahtevnih besed uporablja zloge. V angleščini se kot zahtevne štejejo besede, sestavljene iz treh ali več zlogov, v slovenščini pa kot zahtevne štejemo besede s šestimi ali več zlogi. Več kot je v besedilu zahtevnih besed in gosteje kot so razporejene znotraj povedi, višja je vrednost SMOG. Višja kot je vrednost SMOG, nižja oziroma slabša je berljivost besedila.
- Formula berljivosti Dale-Chall temelji na številu zahtevnih besed in številu dolgih povedi. Zahtevnost besed pa se ne ocenjuje glede na njihovo dolžino, temveč glede na to, ali so vključene v seznam lahkih besed. Lahke besede naj bi bile besede, ki so znane večini učencev četrtega razreda. Več kot je v besedilu zahtevnih besed in dolgih povedi, višja je vrednost formule berljivosti Dale-Chall. Višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.
- Flescheva enostavnost branja za oceno težavnosti povedi uporablja število zlogov in razmerje med številom besed in številom povedi. Za razliko od ostalih mer tu nižje vrednosti nakazujejo nižjo mero berljivosti. Pri prikazu rezultatov pa lahko mero obrnemo tako, da večja vrednost pomeni nižjo oziroma slabšo berljivost, kot je to pri ostalih merah.
- Flesch-Kincaidov razred težavnosti je podoben Fleschovi enostavnosti branja. Mera je prilagojena težavnosti glede na razrede šolskega sistema v Združenih državah Amerike. Več, kot je v besedilu dolgih povedi (z veliko besedami) in besed z velikim številom zlogov, višja je stopnja težavnosti. Višje vrednosti Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost. Formula za izračun Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti je: $FKRT = 0,39 (\text{število vseh besed} / \text{število vseh povedi}) + 11,8 (\text{število vseh zlogov} / \text{število vseh besed}) - 15,59$.
- Gunningov indeks zamegljenosti za oceno berljivosti uporablja število zlogov. V primeru angleških besedil naj bi bile zahtevne tiste besede, ki vsebujejo več kot tri zloge, v primeru slovenskih besedil pa kot zahtevne štejemo besede s šestimi ali več zlogi. Več kot je v besedilu povedi z veliko besedami in besed z velikim številom zlogov, večji je Gunningov indeks zamegljenosti. Višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.
- Spacheova formula berljivosti podobno kot formula Dale-Chall uporablja seznam lahkih besed, pri oceni težavnosti besedila pa upošteva le edinstvene

besede. Zasnovana je bila le za učence do četrtega razreda v šolskem sistemu Združenih držav Amerike in je za starejše učence oziroma uporabnike manj primerna. Daljše, kot so povedi v besedilu in več kot je v besedilu različnih zahtevnih besed, višja je vrednost Spacheove formule berljivosti. Višje vrednosti nakazujejo nižjo oziroma slabšo berljivost.

Dale-Challov seznam lahkkih besed (The Dale-Chall 3,000 Word List for Readability Formulas, 2022) vsebuje približno tri tisoč znanih besed, ki jih pri branju pozna vsaj 80 % otrok v petem razredu. Vključuje besede, ki so relativno pomembne, in izključuje nekatere pomembne. Ko je 80 % četrtošolcev navedlo, da poznajo besedo, je bila beseda dodana na Dale-Challov seznam lahkkih besed. Celoten Dale-Challov seznam in več o tem seznamu je na voljo na spletni strani <https://www.readabilityformulas.com/articles/dale-chall-readability-word-list.php>7.

Ker smo za merjenje berljivosti izvlečkov, objavljenih v reviji Knjižnica v slovenskem in angleškem jeziku, uporabili Flesch-Kincaidov razred težavnosti, to mero berljivosti v nadaljevanju podrobneje predstavljamo.

Kot je navedeno na spletni strani Flesch-Kincaid Grade Level Readability (2021), je Flesch-Kincaidov razred težavnosti eden izmed najbolj zaupanja vrednih in uporabljenih testov berljivosti besedila. Gre za spremenjeno oziroma izboljšano formulo drugega testa berljivosti, imenovanega Fleschova enostavnost branja. Flesch-Kincaidov razred težavnosti je razvil Kincaid v poznih sedemdesetih letih. Uporabil je formulo berljivosti, ki jo je zasnoval Flesch v štiridesetih letih devetnajstega stoletja in jo prilagodil za potrebe ameriške mornarice, pomagali pa so mu tudi Fishburne, Rogers in Chissom. Razlog za spremembo je bilo dejstvo, da rezultati, ki jih dobimo s pomočjo formule Fleschove enostavnosti branja, za interpretacijo potrebujejo pretvorbena tabela. Zato je bila formula prilagojena tako, da omogoča zelo hitro določanje, ali je besedila možno takoj razumeti ali ne. Flesch-Kincaidov test berljivosti besedila je najbolj uporaben za poučna besedila. Za boljše razumevanje teksta je pomembno uporabljati preproste besede in kratke povedi. Gre za precej enostavno formulo, s pomočjo katere se hitro pridobi potrebne rezultate. Flesch-Kincaidov razred težavnosti je test berljivosti, ki je zelo primeren za merjenje berljivosti spletnih strani, reklam, učbenikov in programov usposabljanj. Formula je sicer najbolj primerna za uporabo na področju izobraževanja. Njegova uporaba je priporočljiva tudi za urednike in lektorje ter avtorje romanov. Uporaba pa je zaželena tudi za pisanje določil in pogojev, ki naj bi bili razumljivi tudi laikom, in celo pri komunikaciji z nestrokovno publiko. Sicer pa je na spletni strani Readable (2022) tudi zapisano, da formula Flesch-Kincaidov razred težavnosti velja za eno najbolj priporočenih za vsa področja in discipline.

Na spletni strani Flesch-Kincaid Grade Level Readability (2021) najdemo tudi preglednico (Preglednica 1), s pomočjo katere lahko rezultat, ki ga dobimo s pomočjo formule Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti, pretvorimo v oceno primernosti za določeno raven šolanja in raven razumevanja. Gre za ravni šolanja v ameriškem šolskem sistemu.

Preglednica 1: Razlaga rezultatov, pridobljenih s pomočjo Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti (Flesch-Kincaid Grade Level Readability, 2021)

Rezultat	Raven šolanja	Raven razumevanja
5.0–5.9	5. razred	Zelo enostavno za branje
6.0–6.9	6. razred	Enostavno za branje
7.0–7.9	7. razred	Dokaj enostavno za branje
8.0–9.9	8. in 9. razred	Pogovorna angleščina
10.0–12.9	10., 11. in 12. razred	Dokaj težko za branje
13.0–15.9	Kolidž	Težko za branje
16.0–17.9	Diplomant kolidža	Zelo težko za branje
18.0+	Profesionalec	Izjemno težko za branje

Na spletni strani Flesch-Kincaid Grade Level Readability (2021) je tudi navedeno, kako je možno izboljšati berljivost tekstov.

- Skrajšati je potrebno odstavke. Pet povedi na odstavek je dobro vodilo.
- Uporabljati je potrebno preproste besede. Besede, ki se uporabljajo v vsakdanjih pogovorih, so lažje razumljive.
- Pri uporabi dolgih povedi je potrebno biti pazljiv. Dolgo poved je bolje razdeliti v več povedi.
- Vedno je potrebno imeti v mislih, komu je besedilo namenjeno. Potrebno je raziskati ciljno publiko in bralne sposobnosti te publike. Pisati je potrebno v ciljni publikli primernem jeziku in žargonu, da bo ciljna publika besedilo čim lažje razumela.

2.2 Pregled raziskav

Pregled raziskav začenjamo z navedbo raziskav, ki se nanašajo na berljivost izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti ter medicine. Raziskave s področja medicine so za nas zanimive, ker rezultati opozarjajo na razlike v berljivosti v določenem časovnem obdobju in med revijami z dejavnikom in brez dejavnika vpliva.

Ob tem pa opozarjamo, da je ob rezultatih berljivosti vedno potrebno biti pozoren na to, komu so besedila, za katera merimo berljivost, namenjena. Zaželeno je,

da je rezultat berljivosti v skladu z ravno razumevanja bralstva. Če je besedilo namenjeno učencem sedmega razreda, se pričakuje lažje berljivo besedilo. Če pa je besedilo namenjeno profesionalcem, se pričakuje težje berljivo besedilo.

Raziskovanje berljivosti in bralstva revij s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti sega že v leto 1977 (Richardson, 1977). Berljivost izvlečkov petnajstih glavnih nacionalnih revij s področja bibliotekarstva (*American Libraries*, *College and Research Libraries*, the *Journal of the American Society of Information Science*, the *Journal of Education for Librarianship*, the *Journal of Library Automation*, the *Journal of Library History*, *Library Journal*, *Library Quarterly*, *Library Trends*, *RQ*, the *School Library Journal*, *School Media Quarterly*, *Special Libraries*, *Top of the News* in *Wilson Library Bulletin*) je bila merjena s formulo, poimenovano Flescheva enostavnost branja. Rezultati so pokazali, da so bili izvlečki, vključeni v raziskavo, v največjem deležu težko berljivi. Njihova berljivost pa je bila primerljiva z drugimi akademskimi in znanstvenimi revijami.

V raziskavi Lei in Yan (2016) je bila merjena berljivost izvlečkov in besedil član- kov, objavljenih v štirih revijah (*Scientometrics*, the *Journal of Informetrics*, *Research Policy* in *Research Evaluation*) s področja informacijske znanosti, od leta 2003 do leta 2012. Berljivost je bila merjena s formulama, poimenovanima Flescheva enostavnost branja in preprosta mera Gobbledygooka. Rezultati so pokazali, da so bili izvlečki v izbranih revijah težko berljivi. Rezultati raziskave so tudi pokazali, da so se rezultati berljivosti v desetletju, ki so ga preiskovali, spremenili. Izvlečki so postali lažje berljivi.

V nasprotju z Lei in Yan (2016) pa je v raziskavi Plaven et al. (2017) navedeno, da izvlečki s področja biomedicine in znanosti o življenju z leti postajajo težje berljivi. V njihovi raziskavi je bilo analiziranih 709.577 izvlečkov iz 123 znanstvenih revij, objavljenih med leti 1981 in 2015. Za merjenje berljivosti sta bili uporabljeni Flescheva enostavnost branja in formula berljivosti Dale-Chall. Trend kaže na naraščajočo uporabo znanstvenega žargona (žargon je sicer zvrst neknjižnega jezika, ki ga uporabljajo ljudje iste stroke). Uporaba znanstvenega žargona pa vodi k uporabi besed, ki jih uporabljajo izključno znanstveniki in so zato na splošno slabše berljive. Tudi raziskava Severance in Chen (2015) je merila berljivost izvlečkov, objavljenih v revijah s področja medicine. Tudi tu so rezultati pokazali, da so izvlečki znotraj raziskovanega obdobja postajali težje berljivi. Izvlečki so bili najdeni na portalu PubMed.org in izbrani v desetletnih intervalih od leta 1960 do leta 2000. Berljivost se je merila z formulo berljivosti, poimenovano Indeks Coleman-Liau.

Na koncu pa predstavljamo še študijo Yeung, Goto in Leung (2018), ki se je ukvarjala z berljivostjo 100 najbolj citiranih člankov s področja nevro-slikanja.

Merjena je bila berljivost izvlečkov in besedil člankov. Rezultati raziskave so pokazali, da so eksperimentalni članki lažje berljivi kot pregledni ali meta analizni članki. Prav tako so rezultati pokazali, da so članki, objavljeni v revijah z višjim dejavnikom vpliva, težje berljivi in da so besedila člankov veliko lažje berljiva kot izvlečki.

Glede na to, da nas je v raziskavi zanimala tudi razlika v berljivosti med členjenimi in nečlenjenimi izvlečki, v nadaljevanju predstavljamo raziskavi s področja programskega inženirstva, ki sta pomembni, ker rezultati kažejo, da je berljivost členjenih izvlečkov s področja programskega inženirstva boljša od berljivosti nečlenjenih izvlečkov.

Rezultati študije s področja programskega inženirstva (Budgen et al., 2008) so pokazali, da lahko členjeni izvlečki, v nasprotju z nečlenjenimi, izboljšajo tako informacijsko vsebino kot berljivost. Vsebina naključnih petindvajsetih raziskav s področja programskega inženirstva je bila opisana s pomočjo členjenih izvlečkov. Štiriinšestdeset sodelujočih v raziskavi pa je pred seboj imelo en izvleček v originalni, nečlenjeni obliki, in en izvleček v členjeni obliki. Njihova naloga je bila oceniti jasnost in popolnost izvlečkov.

Tudi Kitchenham et al. (2008) se je ukvarjal z raziskovanjem izvlečkov s področja programskega inženirstva. Nečlenjeni izvlečki so bili del empiričnih prispevkov s konference *Evaluation and Assessment in Software Engineering (EASE04 and EASE06)*. Gre torej za konferenco o vrednotenju in ocenjevanju na področju programskega inženirstva. Dva raziskovalca začetnika sta nato naredila še izvlečke v členjeni obliki. Izvlečki v nečlenjeni in členjeni obliki so bili nato uporabljeni za potrebe raziskave. Ocenjena je bila tako dolžina izvlečkov kot tudi berljivost izvlečkov (s pomočjo Fleschevega indeksa in avtomatskega indeksa berljivosti). Izkazalo se je, da so bili členjeni izvlečki v povprečju daljši kot nečlenjeni. Členjeni izvlečki pa so v povprečju dosegli tudi boljši rezultat pri berljivosti. To, da so členjeni izvlečki daljši in lažje berljivi kot nečlenjeni, se sklada tudi z značilnostmi, ki jih je za členjene izvlečke navedel Hartley (2004).

3 Zasnova raziskave

Zanimala nas je berljivost izvlečkov s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti z vidika bibliotekarja. S formulo Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti smo analizirali 60 izvlečkov iz revije Knjižnica v angleškem in slovenskem jeziku. 30 izvlečkov je bilo nečlenjenih, 30 členjenih. Izbrani nečlenjeni izvlečki iz revije Knjižnica so bili objavljeni v let. 55, št. 1 (2011), let. 54, št. 4 (2010), let.

54, št. 3 (2010), in let. 54, št. 1–2 (2010). Izbrani členjeni izvlečki so bili objavljeni v let. 63, št. 4 (2019), let. 63, št. 3 (2019), let. 63, št. 1–2 (2019), let. 62, št. 4 (2018), let. 62, št. 3 (2018), let. 62, št. 1–2 (2018), in let. 61, št. 4 (2017). Merjenje berljivosti za članke, objavljene v Knjižnici v slovenskem in angleškem jeziku, je potekalo v prvi polovici leta 2021.

Berljivost izvlečkov, objavljenih v angleškem jeziku, smo preverili z aplikacijo The Flesch Grade Level Readability Formula (2021), ki je prosto dostopna na spletu. Berljivost izvlečkov, objavljenih v slovenskem jeziku, pa z aplikacijo za oceno težavnosti besedil v slovenskem jeziku (Aplikacija berljivosti besedil, 2021). Za oceno berljivosti pa smo uporabili formulo »Flesch-Kincaidov razred težavnosti«, ki je podoben Fleschovi enostavnosti branja. Formula je bila uporabljena na predlog avtorjev aplikacije za oceno težavnosti besedil v slovenskem jeziku.

Berljivost izvlečkov v angleškem jeziku je bila preverjena tako, da smo s pomočjo aplikacije The Flesch Grade Level Readability Formula (2021) pridobili oceno berljivosti za celoten izvleček. Berljivost izvlečkov v slovenskem jeziku pa je bila preverjena tako, da smo s pomočjo aplikacije (Aplikacija berljivosti besedil, 2021) pridobili oceno berljivosti za vsako poved izvlečka posebej in nato izračunali povprečje za celoten izvleček. Pri členjenih izvlečkih smo izraze »namen«, »metodologija«, »rezultati«, »omejitve raziskave«, »izvirnost/uporabnost raziskave« priključili k prvi povedi, ki je sledila oznaki tega strukturnega elementa.

Za preverjanje statistično pomembnih razlik je bil uporabljen t-test za dva odvisna vzorca (angl. Paired Samples T-test). Na podlagi rezultatov Kolmogorov-Smirnov in Shapiro-Wilk testa so bile izbrane spremenljivke normalno porazdeljene, želelo pa se je ugotoviti razlike v povprečni vrednosti v berljivosti v dveh različnih jezikih (angleški, slovenski).

S t-testom se namreč preverja domnevo o enakosti dveh povprečij. Uporabi se ga lahko, kadar so podatki obeh skupin normalno porazdeljeni, kar preverimo z npr. Kolmogorov-Smirnov testom ali Shapiro-Wilk testom. S t-testom za dva odvisna vzorca pa primerjamo povprečja odvisnih ali parnih vzorcev. Da lahko rečemo, da je razlika med izvlečki statistično pomembna, mora biti p-vrednost nižja od 0,05. Če je vrednost višja, razlika med izvlečki ni statistično pomembna. P-vrednost nam pomaga na podlagi respondentov iz vzorca preverjati hipotezo na nivoju populacije (Statistik.si, 2022; Statistične analize, 2022).

S statističnim testom se je v našem primeru ugotavljalo, ali obstajajo statistično pomembne razlike v številu besed in številu povedi med raziskovanimi izvlečki, objavljenimi v angleškem in slovenskem jeziku. Prav tako smo med raziskovanimi izvlečki, objavljenimi v angleškem in slovenskem jeziku, ugotavljali

statistično pomemben razlike v berljivosti. V primeru Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti na rezultat berljivosti vpliva predvsem število zlogov in razmerje med številom besed in številom povedi. Zanimalo nas je tudi, ali obstajajo statistično pomembne razlike v berljivosti med členjenimi in nečlenjenimi izvlečki.

Ničelna hipoteza 1: Med izvlečki, objavljenimi v angleškem (tujem) in slovenskem (materinem) jeziku v reviji Knjižnica, ni statistično pomembnih razlik v berljivosti.

Alternativna hipoteza 1: Med izvlečki, objavljenimi v angleškem (tujem) in slovenskem (materinem) jeziku v reviji Knjižnica, obstaja statistično pomembna razlika v berljivosti.

Ničelna hipoteza 2: Med nečlenjenimi in členjenimi izvlečki, objavljenimi v reviji Knjižnica v angleškem in slovenskem jeziku, ni statistično pomembnih razlik v berljivosti.

Alternativna hipoteza 2: Med nečlenjenimi in členjenimi izvlečki, objavljenimi v reviji Knjižnica v angleškem in slovenskem jeziku, obstaja statistično pomembna razlika v berljivosti.

4 Rezultati

Preglednica 2: Dolžina izvlečkov, objavljenih v reviji Knjižnica v angleškem jeziku

Izvečki, objavljeni v reviji Knjižnica, v angleškem jeziku	Nečlenjeni izvlečki	Členjeni izvlečki	Skupaj povprečje
Povprečno število besed	175,20	268,87	222,03
Povprečno število stavkov	7,73	11,57	9,65
Povprečno število besed na stavek	22,67	23,24	23,01

Iz Preglednice 2 je razvidno, da členjeni izvlečki izvlečkov, ki so bili v reviji Knjižnica objavljeni v angleškem jeziku, vsebujejo povprečno 94 besed več kot nečlenjeni izvlečki. Prav tako členjeni izvlečki vsebujejo povprečno štiri povedi več kot nečlenjeni izvlečki. Povprečno število besed na poved pa je tako pri členjenih kot nečlenjenih izvlečkih 23. Izvlečki v angleškem jeziku so sicer vsebovali od 93 do 423 besed ter od 5 do 17 stavkov.

Iz Preglednice 3 je razvidno, da členjeni izvlečki, ki so bili v reviji Knjižnica objavljeni v slovenskem jeziku, vsebujejo povprečno 74 besed več kot nečlenjeni

izvlečki. Prav tako členjeni izvlečki vsebujejo povprečno štiri povedi več kot nečlenjeni izvlečki. Povprečno število besed na poved pa je pri nečlenjenih izvlečkih za eno besedo višje kot pri členjenih izvlečkih. Izvlečki v slovenskem jeziku so sicer vsebovali od 82 do 351 besed ter od 4 do 19 stavkov.

Preglednica 3: Dolžina izvlečkov, objavljenih v reviji Knjižnica, v slovenskem jeziku

Izvlečki, objavljeni v reviji Knjižnica, v slovenskem jeziku	Nečlenjeni izvlečki	Členjeni izvlečki	Skupaj povprečje
Povprečno število besed	161,37	234,73	198,05
Povprečno število stavkov	7,40	11,30	9,35
Povprečno število besed na stavek	21,80	20,72	21,15

Če povzamemo rezultate iz Preglednice 2 in Preglednice 3, je razvidno, da so izvlečki, objavljeni v angleškem jeziku v reviji Knjižnica, vsebovali 24 besed več kot izvlečki, objavljeni v slovenskem jeziku. Tako so izvlečki, objavljeni v angleškem jeziku, vsebovali tudi povprečno eno poved več kot izvlečki, objavljeni v slovenskem jeziku. Ta poved pa naj bi, glede na povprečno število besed v povedi, vsebovala v izvlečkih, objavljenih v angleškem jeziku, dve besedi več, kot v izvlečkih, objavljenih v slovenskem jeziku.

Rezultati statističnega testa so pokazali, da razlika v številu povedi med raziskovanimi izvlečki v angleškem in slovenskem jeziku ni statistično pomembna ($p = 0,169$). Pokazali pa so statistično pomembno razliko v številu besed med raziskovanimi izvlečki v angleškem in slovenskem jeziku ($p = 0,000$).

Preglednica 4: Berljivost izvlečkov, objavljenih v reviji Knjižnica, v angleškem in v slovenskem jeziku

Izvlečki, objavljeni v reviji Knjižnica	Nečlenjeni izvlečki	Členjeni izvlečki	Skupaj povprečje
V angleškem jeziku	15,00	15,99	15,50
V slovenskem jeziku	21,72	22,15	21,94

Glede na to, da višje vrednosti Flesch-Kincaidovega razreda težavnosti nakazujejo nižjo berljivost, lahko glede na rezultate, prikazane v Preglednici 4, domnevamo, da so izvlečki v angleškem jeziku, objavljeni v reviji Knjižnica, lažje berljivi, kot izvlečki, objavljeni v reviji Knjižnica v slovenskem jeziku. Domnevo smo statistično preverili (Preglednica 5). Sicer pa so se rezultati berljivosti izvlečkov v angleškem jeziku gibali med 11,80 in 27,22 ter v slovenskem jeziku med 11,10 ter 27,51.

Rezultati statističnega testa so pokazali (Preglednica 5), da je razlika v berljivosti izvlečkov med raziskovanimi članki, objavljenimi v angleškem in slovenskem jeziku, statistično pomembna. Statistično pomembna razlika je dokaz, da so

teksti, ki jih pišemo v materinem jeziku, težje berljivi kot teksti, napisani v za nas tujem jeziku. Statistično pomembne razlike v berljivosti pa ni bilo mogoče zaznati med berljivostjo nečlenjenih in členjenih izvlečkov, in to ne glede na jezik objave.

Preglednica 5: Rezultati statističnega t-testa za dva odvisna vzorca

Statistična razlika	p
Berljivost izvlečkov (slovenski/angleški jezik)	0,000 (vrednost nižja od 0,05)
Nečlenjeni/členjeni izvlečki (vsi izvlečki)	0,154 (vrednost višja od 0,05)
Nečlenjeni/členjeni izvlečki (angleški)	0,181 (vrednost višja od 0,05)
Nečlenjeni/členjeni izvlečki (slovenski)	0,529 (vrednost višja od 0,05)

5 Razprava

V naši raziskavi nas je najprej zanimalo, ali obstaja razlika med berljivostjo raziskovanih izvlečkov, objavljenih v angleškem in slovenskem jeziku?

Rezultati statističnega testa so pokazali, da obstaja statistično pomembna razlika med berljivostjo raziskovanih izvlečkov v angleškem in slovenskem jeziku, objavljenih v reviji Knjižnica. Izvlečki, objavljeni v angleškem jeziku, so lažje berljivi od tistih, objavljenih v slovenskem jeziku. To pomeni, da v svojem materinem jeziku avtorji pišejo manj berljive tekste kot v tujem jeziku. Potrjena je bila alternativna hipoteza 1.

Ali obstaja razlika med berljivostjo členjenih in nečlenjenih izvlečkov v angleškem in slovenskem jeziku, objavljenih v reviji Knjižnica?

Zanimivo, da so rezultati raziskave pokazali, da med berljivostjo nečlenjenih in členjenih raziskovanih izvlečkov, objavljenih v reviji Knjižnica, ni statistično pomembne razlike. V raziskavah Budgen et al. (2008) in Kitchenham et al. (2008) je bilo namreč ugotovljeno, da so členjeni izvlečki s področja programskega inženirstva bolj berljivi kot nečlenjeni. Potrjena je bila ničelna hipoteza 2.

Naša raziskava je v nasprotju z raziskavo Lei and in Yan (2016) tudi pokazala, da se berljivost izvlečkov skozi obdobja ni spreminjala. Vmes so izvlečki namreč spremenili obliko iz nečlenjene v členjene, razlika v njihovi berljivosti pa ni statistično pomembna. Prav tako se, kot v raziskavah navajajo Plaven et al. (2017), berljivost z leti ni poslabšala. Se je pa tudi v naši raziskavi pokazalo, tako kot navaja Hartley (2004), da členjeni izvlečki zavzamejo več prostora.

Glede na rezultate raziskave lahko rečemo, da pisanje izvlečka v tujem ali materinem jeziku vpliva na berljivost izvlečka, medtem ko oblika izvlečka (nečlenjena, členjena) na berljivost ne vpliva.

6 Zaključki

Že Richardson (1977) je v diskusiji svojega članka predlagal uredniškim odborom revij, naj opredelijo njihove bralce in preverijo berljivost člankov, oddanih za objavo. S tem je nakazal povezavo med bralstvom in berljivostjo. Povprečni rezultat berljivosti, ki so ga dosegli izvlečki, objavljeni v slovenskem in angleškem jeziku, objavljeni v reviji Knjižnica, je bil 18,72. Spomnimo se na Preglednico 1, v kateri so razloženi rezultati, pridobljeni s pomočjo Flesch-Kincaidovega razreda. Ugotovimo lahko, da rezultat berljivosti nad 18.00 pomeni, da je besedilo namenjeno profesionalcem z določenega področja in je zelo težko za branje. Glede na to, da revija Knjižnica objavlja besedila, ki jih pišejo in berejo profesionalci s področja bibliotekarstva in informacijske znanosti, povprečna mera berljivosti temu ustreza. To pomeni, da je berljivost izvlečkov, objavljenih v reviji Knjižnica, usklajena z njenim bralstvom.

Navedeni viri

ANSI/NISO Z39.14-1997. (Cop. 1997). Guidelines for abstracts. NISO.

Aplikacija berljivosti besedila. (2021). <https://kauc.splet.arnes.si/aplikacija-berljivosti-besedila/>

Bailin, A. in Grinstein, A. (2016). *Readability: text and context*. Palgrave Macmillan.

Budgen, D., Kitchenham, B. A., Charters, S. M., Turner, M., Brereton, P. in Linkman, S. G. (2008). Presenting software engineering results using structured abstracts: a randomised experiment. *Empirical Software Engineering*, 13(4), 435–468.

Burke, V. in Greenberg, D. (2010). Determining Readability: How to Select and Apply Easy-to-Use Readability Formulas to Assess the Difficulty of Adult Literacy Materials. *Adult Basic Education and Literacy Journal*, 4(1), 34–42.

ERIC processing manual: rules and guidelines for the acquisition, selection, and technical processing of the documents and journal articles by the various components of the ERIC network. Section VI, Abstracting/Annotating. (1992). Educational Resources Information Center.

Flesch-Kincaid Grade Level Readability. (2021). TextCompare. <https://www.textcompare.org/readability/flesch-kincaid-grade-level/>.

Gazni, A. (2011). Are the abstracts of high impact factor articles more readable? Investigating the evidence from top research institutions in the world. *Journal of information science*, 37(3), 273–281.

Guimarães, C. A. (2006). Structured abstracts. Narrative Review. *Acta Cirúrgica Brasileira*, 21(4), 263–268.

Hall, J. C. (2006). The readability of original articles in surgical journals. *ANZ Journal of Surgery*, 71(1–2), 68–70.

Hartley, J. (2004). Current findings from research on structural abstracts. *Journal of the Medical Library Association*, 92(3), 369–371.

ISO 214:1976, *Documentation – Abstracts for publications and documentation*. (1976). ISO.

Jamar, N. in Šauperl, A. (2013). Zgradba izvlečkov: logična struktura izvlečkov na področju tehniških znanosti. *Knjižnica*, 57(2–3), 111–126.

KaUč. (2021). Univerza v Ljubljani, Pedagoška fakulteta. <https://kauc.splet.arnes.si/aplikacija-berljivosti-besedila/>

Kitchenham, B. A., Brereton, O. P., Owen, S., Butcher, J. in Jefferies, C. (2008). Length and readability of structured software engineering abstracts. *IET Software*, 2(1), 37–45.

Knjižnica. (2021). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica>

Lei, L. in Yan, S. (2016). Readability and citations in information science: evidence from abstracts and articles of four journals (2003–2012). *Scientometrics*, (108), 1155–1169.

Mihajlov, A. I. in Giljarevskij, R. S. (1975). *Uvodni tečaj o informatiki / dokumentaciji*. [Ljubljana]: Centralna tehniška knjižnica Univerze v Ljubljani.

Opisi uporabljenih mer berljivosti. (2021). <https://orodja.cjvt.si/berljivost/grade/descriptions>

Plavén-Sigray P., Matheson G. J., Schiffler B. C. in Thompson W. H. (2017). *The readability of scientific texts is decreasing over time*. Elife. <https://www.readcube.com/articles/10.7554/eLife.27725>

Readable. (2022). <https://readable.com/>

Richardson, J. V. (1977). Readability and readership of journals in library science. *The journal of academic librarianship*, 3(1), 20–22.

Severance, S. (2015). Measuring the readability of medical research journal abstracts. *Proceedings of the 2015 Workshop on biomedical natural language processing*, 127–133.

Skolnik, H. (1979). Historical development of abstracting. *Journal of Chemical Information and Computer Sciences*, 19(4), 215–218.

Slovar slovenskega knjižnega jezika z Odzadnjim slovarjem slovenskega jezika in Besediščem slovenskega jezika z oblikoslovnimi podatki [Elektronski vir]. (2000). DZS.

Statistične analize. (2022). <https://statisticneanalize.com/t-test/>

Statistik.si. (2022). <https://www.statistik.si/t-test/>

The Dale-Chall 3,000 Word List for Readability Formula. (2022). <https://www.readability-formulas.com/articles/dale-chall-readability-word-list.php>

The Flesch Grade Level Readability Formula. (2021). <https://readabilityformulas.com/flesch-grade-level-readability-formula.php>

Yeung, A. W. K., Goto, T. K. in Leung, W. K. (2018). Readability of the 100 most-cited neuroimaging papers assessed by common readability formulae. *Frontiers in Human Neuroscience*, 12, 308. doi: 10.3389/fnhum.2018.00308.

Zelenika, R. (1998). *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog dijela*. Ekonomski fakultet.

Dr. Nina Jamar, bibliotekarska svetnica

sodelavka Oddelka za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo
Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-pošta: ninajamar@gmail.com

Vloga nacionalnih knjižnic pri omogočanju dostopa do digitalizirane filmske dediščine

The Role of National Libraries in Enabling Access to Digitized Film Heritage

Irena Eiselt, Miha Mali

Oddano 7. 4. 2022 – Sprejeto 30. 10. 2022

1.02 Pregledni znanstveni članek

1.02 Review article

UDK 027.54:791.53

<https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.6>

IZVLEČEK

Namen in zasnova: Filmska dediščina je vizualno ogledalo preteklosti. Je pričevalka kulturne zgodovine in narodne identitete, dostop do katere je v zadnjih dveh desetletjih olajšala digitalizacija. V prispevku predstavljamo načine dostopa do digitaliziranih filmov, ki jih hranijo evropske institucije za ohranjanje filmske dediščine, in ugotavljamo, ali nacionalne knjižnice v državah članicah Evropske unije (EU) sodelujejo pri omogočanju dostopa do digitaliziranih filmov.

Metodologija: V raziskavo so bile vključene evropske institucije za ohranjanje filmske dediščine in evropske nacionalne knjižnice držav članic EU. Podatke, pridobljene z uradnih spletnih strani omenjenih institucij in mednarodne krovne organizacije na področju ohranjanja filmske dediščine, smo primerjali z obstoječimi podatki iz poročil držav članic EU o izvajanju priporočil s področja ohranjanja, digitalizacije in dostopanja do filmske dediščine.

Rezultati: Rezultati analize podatkov so pokazali, da je v zadnjih letih najbolj aktualen način dostopanja do digitaliziranih filmov preko pretočnih kanalov (YouTube, Vimeo), spletnih strani filmskih institucij in drugih distribucijskih platform. Naša analiza je pokazala, da se dobre prakse sodelovanja med institucijami za ohranjanje filmske dediščine in nacionalnimi knjižnicami pri omogočanju dostopa do digitaliziranih filmov pojavljajo zlasti v naslednjih državah: Švedska, Finska, Latvija in Združeno kraljestvo; Švedsko pokažemo kot primer dobre prakse. V Sloveniji se tovrstno sodelovanje še načrtuje, zlasti z novo vlogo Narodne in univerzitetne knjižnice.

Omejitve raziskave: V prispevku smo se omejili na evropski prostor. Predpostavljamo, da poleg opisanih načinov sodelovanja obstajajo še drugi načini, ki v raziskavi niso obravnavani.

Izvirnost/uporabnost raziskave: Primerjalna analiza načinov dostopa do digitaliziranih filmov in oblik medinstitucionalnega sodelovanja na področju digitalizirane filmske dediščine omogoča spodbudo, premislek in načrtovanje možnih načinov medinstitucionalnega sodelovanja pri omogočanju dostopa do digitalizirane filmske dediščine, kjer le-to še ni vzpostavljeno, ter prispeva k celovitejšemu razumevanju trenutnih načinov dostopa do filmske dediščine. Raziskava vloge sodelovanja med institucijami, ki temeljijo na pravnem institutu zbiranja obveznega izvoda avdiovizualnega gradiva, do zdaj še ni bila izvedena.

Ključne besede: nacionalne knjižnice, institucije za ohranjanje filmske dediščine, filmi na analognih nosilcih, digitalizacija, spletni dostop

Abstract

Purpose: Film heritage is a visual mirror of the past. It represents cultural history and national identity. The access has been facilitated by digitalisation over the last two decades. The purpose of this paper is to present the ways of access to digitized films, held by the European film heritage institutions, and to determine whether national libraries in the Member States of the European Union (EU) are involved in providing access to digitized films.

Methodology: The European film heritage institutions and the National Libraries of the EU Member States were included in the survey. The data obtained from the official websites of the film heritage institutions and international umbrella organization from the field of film heritage were compared with the existing data from the reports of the EU Member States on the implementation of the recommendations in the field of preservation, digitization and access to film heritage.

Results: The results showed that in recent years the most current way of accessing digitized films is through streaming channels (YouTube, Vimeo), websites of film institutions and other distribution platforms. Cooperation between the European film heritage institutions and the European national libraries in providing access to digitized films has been established in the following countries: Sweden, Finland, Latvia and the United Kingdom. As an example of good practice we highlight Sweden. In Slovenia, such cooperation is in preparation within a new role of the National and University Library.

Research limitation: In this article, we have limited ourselves geographically to the EU Member States. There is a possibility that, in addition to the described ways of cooperation, there are also others that have not been included in the research.

Originality/practical implications: Comparative analysis of ways of access to digitized films, and forms of interinstitutional cooperation in the field of digitized film heritage, enables encouragement, consideration and planning of possible ways of inter-institutional cooperation in providing access to digitized film heritage, where it has

not yet been established, and contributes to a more comprehensive understanding of current access methods to film heritage. The research of the importance of cooperation between institutions, based on the legal institute of collecting a mandatory copy of audiovisual material, has until now not been carried out.

Keywords: national libraries, film heritage institutions, analogue films, digitization, online access.

1 Uvod

Naš vsakdan že dolgo kroji digitaliziran svet. Digitalizacija vpliva na različna področja, kot so znanost, gospodarstvo in drugi družbeni odnosi. Digitalizacija, v smislu ohranjanja ter omogočanja dostopa, prav tako vpliva na film in načine ohranjanja filmskega gradiva. Velja seveda tudi nasprotno. Filmska dediščina je del okolja in družbe, v kateri živimo. Je sestavni del kulturne zgodovine, ki jo moramo ohraniti za prihodnje generacije. Filmska dediščina niso zgolj filmi v ožjem pomenu besede – tj. avtorska dela *navdahnjenih* kulturnih ustvarjalcev – temveč tudi raznovrstni filmski posnetki različnih dolžin, stopenj profesionalnosti ali vsebin, ki nam osvetljujejo duh časa in stanje družbe. To je zlasti zanimivo kot objekt preučevanja različnih strokovnjakov, kot so sociologi, kulturologi, zgodovinarji in drugi. Obstajajo različni pogledi na filmsko dediščino. V Digitalni agendi o evropski filmski dediščini (DAEFH, 2011) je zapisano, da film postane del filmske dediščine pet let po prvem predvajanju. V študiji Evropskega avdiovizualnega observatorija (EAO) pa je opredeljeno, da je obdobje, ko film postane del filmske dediščine, deset let po prvem predvajanju. V tem obdobju se zaključi obdobje »komercialnega cikla« filma, torej nastopi obdobje, ko film ni več zanimiv za širok krog uporabnikov (Fontaine in Simone, 2016, str. 9–14).

Prve institucije, ki so bile namenjene ohranjanju filmske dediščine, so se začele ustanavljati šele v tridesetih letih prejšnjega stoletja (Meden, 2014).¹ Danes je v vsaki državi vsaj ena javna kulturna ustanova (filmski arhiv, filmski muzej, nacionalna knjižnica, kinoteka ali filmski inštitut), ki zbira, obdeluje, hrani ter zagotavlja dostop do filmske dediščine in ima med zakonskimi nalogami opredeljen pravni institut obveznega izvoda.² Tudi v Sloveniji imamo že vzpostavljen institut obveznega izvoda za filme.

¹ Prvi ustanovljen je bil leta 1933 v Stockholmu ustanovljen Švedski filmski inštitut (Svenska Filmsamfundet). Ker se institucionalno varstvo filmske dediščine pojavi dokaj pozno, vpliva tudi na izgubo več kot 85 % nemih filmov (Mazzanti, 2011; Meden, 2014).

² V nadaljevanju uporabljamo za vse oblike kulturnih (spominskih oz. dediščinskih) ustanov izmenjaje in kot sinonima: *institucije za ohranjanje filmske dediščine oz. filmske institucije*.

Glavni nalogi filmskih institucij sta ohranjanje filmske dediščine in omogočanje dostopa javnosti do nje. Podobno kot velja za knjižnice, tudi arhivi in ostale dediščinske ustanove vedno bolj proaktivno omogočajo dostop do gradiva, ki jim je zaupano v trajno hranjenje. K odpiranju zbirk najširšemu krogu javnosti je največ pripomogla digitalizacija, ki nastopa v dvojni vlogi, tj. v vlogi ohranjanja vsebin kot tudi v vlogi odpiranja skritih, pozabljenih zakladov na policah knjižnic, arhivov in ostalih dediščinskih ustanov (Fossati 2018; Řehořová 2020). Če povemo drugače, z digitalizacijo se hkrati s prenosom vsebin na drug nosilec ohranjanja vsebina filmske dediščine, prav tako pa je digitalizacija predpogoj za spletni dostop do filmov na analognih nosilcih. V zvezi s tem naj poudarimo, da je pristop, ki poudarja, da je potrebno najprej digitalizirati ali restavrirati najpomembnejše gradivo (filme), ostalo pa pride na vrsto kasneje, že zastarel. *Trend* postaja ukvarjanje tudi s prezrtimi filmi, skuša se namreč ohranjati videovsebine z mislijo, da so tudi t. i. kanonizirani filmi narodne dediščine na neki točki postali – lahko tudi po naključju – *kanoni*, ki pa že po inerciji izpodrivajo druge filmske mojstrovine (Meden, 2021). Danes skušamo na novo ujeti trenutek časa. Film ni zgolj stvaritev z omejitvami svoje izrazne umetnosti, pač pa tudi artefakt s sociološkim, kulturološkim ali zgodovinskim ozadjem.

Digitaliziranje nacionalnih filmskih dediščin je aktualno še zaradi enega razloga. Zaradi epidemije covida 19 se je razmahnila ponudba spletnih videovsebin, kot je recimo Netflix. Obstoje Netflixa, ki je plačljiv, in tudi vrste drugih brezplačnih pretočnih kanalov je nepovratno spremenil pričakovanja gledalcev (Lobato, 2019). Žal ne moremo trditi, da takšni ponudniki stremijo k večji kakovosti, kaj šele narodnokulturni ozaveščenosti. Pravzaprav s(m)o gledalci na nek način podvrženi novodobnemu kulturnemu kolonializmu oziroma omejevanju vsebin ter kanalov dostopa do njih. Iz tega razloga se morajo »filmski« deležniki na nacionalni ravni spopasti z izzivom, kako z vlaganjem v ohranjanje ponudbe domačih videovsebin zmanjševati tovrstne negativne vplive (Meden, 2021).

Delo filmskih institucij danes upošteva sobivanje digitalnega in analognega. Razlog ni samo zagotavljanje trajnosti digitalnih filmskih del, ki nastajajo izključno s pomočjo digitalne tehnologije, temveč tudi restavratorsko delo pri prenosu vsebin z analognih nosilcev. Dostop do njih, z izjemo kinotečnih projekcij, ni več mogoč (Wengström, 2013; Pasikowska, 2015). Digitalizacija poleg zgoraj omenjenega omogoča tudi ponovni dostop in rekontekstualizacijo tistih filmov, ki niso bili na voljo na videokasetah ali DVD-jih (Brunow, 2017).

Kljub koristnosti sobivanja tehnologije pretočnih kanalov in institucij, vezanih na hrambo nacionalne filmske dediščine, ni odveč opomniti, da z novimi dimenzijami razširjanja videovsebin preko spleta te institucije širom sveta izgubljajo privilegij nekakšnih svetih krajev (Meden, 2021). Ne smejo pa izgubiti izpred oči

doslednosti svojega delovanja, ki nikakor ni zgolj »koketiranje« s potrošniško naravnanimi uporabniki, pač pa upoštevanje vseh, tudi zahtevnejših uporabnikov, ki obiskujejo »filmski muzej«.

V prispevku se ukvarjamo z načini dostopa do filmov, ki jih hranijo filmske institucije. Predvsem nas je zanimalo, katere načine dostopa do filmske dediščine institucije omogočajo svojim uporabnikom. Državam, kjer so v hrambo filmske dediščine vključene tudi nacionalne knjižnice, smo se posvetili bolj podrobno.

Metodologija našega prispevka temelji na primerjavi podatkov iz poročil ali spletišč institucij. Za obdobje pred letom 2015 smo uporabili poročila o izvajanju Priporočil o filmski dediščini in konkurenčnosti z njo povezanih industrijskih dejavnosti v državah članicah EU (Priporočila, 2005). Za novejša obdobja pa smo uporabili podatke, ki smo jih pridobili s pregledom uradnih spletnih strani institucij za ohranjanje filmske dediščine, krovne organizacije FIAF³ in spletnih strani ACE⁴ ter EAO.⁵ Ponekod so med njimi tudi nacionalne knjižnice. Uporabili smo tudi študije, ki so v obdobju 2015–2020 nastale v okviru FIAF in so se ukvarjale z načini dostopa do filmskih vsebin. Omejili smo se na evropski prostor.

Z našim prispevkom želimo ponuditi premislek o možnih medinstitucionalnih sodelovanjih v načinih dostopanja do digitalizirane filmske dediščine med institucijami za ohranjanje filmske dediščine in nacionalnimi knjižnicami, kjer le-ta še ni vzpostavljena, ter prispevati k celovitejšemu razumevanju načinov dostopanja do filmske dediščine.

V nadaljevanju, v drugem poglavju, najprej predstavljamo zakonodajni okvir, v katerem delujejo filmske institucije znotraj Evropske unije. V tretjem poglavju analiziramo načine dostopa do filmskega arhivskega gradiva, ki ga hranijo institucije za ohranjanje filmske dediščine. V četrtem poglavju analiziramo spletne dostope do filmskega gradiva. V petem poglavju predstavljamo politike varovanja filmske dediščine na primerih treh evropskih držav (Švedska, Latvija, Združeno kraljestvo), kjer nacionalne knjižnice omogočajo dostop do filmske dediščine. Sledita dve poglavji, ki obravnavata stanje v Sloveniji oziroma Narodni in univerzitetni knjižnici. Na koncu podajamo še sklep in uporabljene vire.

³ Fédération Internationale des Archives du Film (franc. Mednarodna zveza filmskih arhivov).

⁴ Association des Cinémathèques Européennes (franc. Evropska zveza kinotek), podružnica FIAF.

⁵ European Audiovisual Observatory.

2 Pregled literature in evropski zakonodajni okvir od leta 2000 dalje

Na mednarodni ravni so institucije za ohranjanje filmske dediščine članice krovne organizacije FIAF. Združenje FIAF je nastalo leta 1938 s podpisom Sporazuma o Mednarodnem združenju filmskih arhivov, ki so ga podpisale štiri ustanovne članice: Francoska kinoteka (Cinémathèque française), Nemški državni filmski arhiv (Deutsches Reichsfilmarchiv), Britanski filmski inštitut (British Film Institute) in Filmska knjižnica Muzeja moderne umetnosti v New Yorku (Museum of Modern Art Film Library) (Dupin, 2013, str. 43). Po podatkih, dostopnih na uradni spletni strani FIAF, je bilo novembra 2020 vanjo včlanjenih 172 institucij iz 80 držav.⁶ FIAF ima več regionalnih podružnic. Ena od njih je evropski ACE, v katerega so včlanjene evropske institucije, ki skrbijo za ohranjanje filmske dediščine. Po podatkih, dostopnih na uradni spletni strani ACE, je bilo novembra 2020 vanjo včlanjenih 49 evropskih nacionalnih in regionalnih institucij za ohranjanje filmske dediščine.⁷

Film štejem med kulturno dediščino od leta 1980 dalje (Priporočila, 2005). UNESCO je leta 2006 prvič razglasil »Dan avdiovizualne dediščine«, ki ga obeležujemo 26. oktobra, in sicer z namenom ozaveščanja pomena filmske dediščine in njenega ohranjanja. V nadaljevanju poglavja bo predstavljen evropski zakonodajni okvir zadnjih dveh desetletij (2000–2020), s poudarkom na sklepih, priporočilih, resolucijah in agendah, ki se ukvarjajo z dostopom do digitaliziranih filmov, posredno pa so pravni dokumenti povezani tudi z ostalimi nalogami, ki jih opravljajo institucije za ohranjanje filmske dediščine, kot na primer z oddajo obveznih izvodov, digitalizacijo in urejanjem avtorskih pravic. V poglavju bodo obravnavana tudi poročila, ki so jih pripravile države članice EU o izvajanju priporočil in implementacijah evropskih pravnih dokumentov v pravne ureditve držav.

Obdobje zadnjih dveh desetletij je obdobje pospešene digitalizacije filmske dediščine na analognih nosilcih, ki skupaj s tehnološkim razvojem omogoča različne načine dostopanja do digitaliziranih vsebin. Prvi pravni dokument v omenjenem obdobju je Resolucija Sveta z dne 26. junija 2000 o ohranjanju in uveljavljanju evropske kinematografske dediščine (Resolucija, 2000). V tej resoluciji je Svet pozval k sodelovanju med državami članicami na področju ohranjanja in poudaril možnost digitalizacije filmske dediščine.

⁶ <https://www.fiafnet.org/pages/Community/Mission-FIAF.html>

⁷ <https://ace-film.eu/about-ace/about-ace/>

Pet let kasneje sta Evropski parlament in Svet EU sprejela Priporočila o filmski dediščini in konkurenčnosti (Priporočila, 2005). V Priporočilih sta oba evropska zakonodajna organa priporočila državam članicam, da izboljšajo pogoje zaščite, restavriranja in uporabe filmske dediščine ter odpravijo ovire za konkurenčni razvoj evropske filmske industrije. Glede dostopa do kinematografskih del pa sta zakonodajni telesi priporočili, da države članice sprejmejo potrebne zakonodajne ukrepe, s katerimi bodo omogočile dostop do deponiranih kinematografskih del, seveda ob spoštovanju avtorskih in sorodnih pravic. Države članice so bile tudi pozvane, da Evropski komisiji vsaki dve leti poročajo o napredku pri sprejemanju ukrepov, zapisanih v Priporočilih (2005). Do leta 2020 so bila objavljena štiri poročila (2008, 2010, 2012 in 2014).

Novembra 2010 je Svet EU sprejel Sklepe o evropski kinematografski dediščini, vključno z izzivi digitalne dobe (Sklepi, 2010). V njih je izrazil zavedanje, da digitalno okolje omogoča ustvarjalcem, kinematografskim strokovnjakom, raziskovalcem, šolam in na splošno vsem državljanom boljši dostop do kinematografske dediščine. Digitalizacija vpliva na ustvarjalni razvoj, kulturne izmenjave ter omogoča širši dostop do kulture in raznolikosti jezikov Evropske unije. Pri tem je poudaril zavezanost dejavni podpori institucijam za kinematografsko dediščino in vsem njihovim nalogam, še zlasti v povezavi z digitalizacijo. Svet EU je države članice tudi pozval, da zagotovijo dostop do filmskega gradiva, ob upoštevanju avtorskih pravic, na način, da v svojih prostorih omogočijo javna predvajanja in reproduciranje, da dajejo v uporabo gradiva za razstavne namene, raziskovalcem omogočijo vpogled v gradivo prek varne spletne povezave, omogočijo uporabo digitaliziranih izvlečkov v izobraževalne namene ter dostop do filmskega gradiva preko javnih spletnih platform, kot so na primer Europeana ali drugi projekti oziroma spletne strani nacionalnih kulturnih ustanov.

Leta 2011 je na pobudo Evropske komisije nastala študija o vplivu digitalnih tehnologij na ohranjanje in dostopnost evropskih kinematografij. Cilj Digitalne agende o evropski filmski dediščini (DAEFH, 2011) je bil pripraviti analizo obstoječega stanja v evropskih institucijah, ki skrbijo za ohranjanje filmske dediščine. Hkrati pa pripraviti tudi predloge ustreznih konkretnih ukrepov, s katerimi bi le-te povečale in izboljšale dve osnovni dejavnosti, ki jih opravljajo: ohranjanje filmskih vsebin in zagotavljanje dostopa do svojih zbirk.

Evropski parlament je septembra 2012 sprejel resolucijo o spletni distribuciji avdiovizualnih del v EU (Resolucija, 2012), v kateri je predlagal celosten pristop k urejanju distribucije na ravni EU in vanjo vključil vse deležnike: imetnike avtorskih pravic, spletne distribucijske platforme in ponudnike internetnih storitev. Namen resolucije je bil, da se uporabnikom omogoči čezmejni dostop do filmskih vsebin in hkrati poveča konkurenčnost sektorja. V Resoluciji (2012)

je bila ponovno poudarjena potreba, da se vzpostavi dostop do gradiva, se ga digitalizira in ohrani. V dokumentu je tudi zapisano, da je treba zagotoviti večjo razpoložljivost avdiovizualnih del na spletu, ki vključujejo filme s podnapisi in filme v vseh uradnih jezikih EU, ter da bi morale biti digitalne storitve, kot je na primer prenos videoposnetkov, dostopne vsem državljanom EU.

Naslednji pomembni dokumenti, ki se ukvarjajo z dostopom, so nastali v okviru raziskovalnega projekta Evropskega avdiovizualnega observatorija (EAO). Nastali sta študiji, prva leta 2016 o dostopih do digitalizirane filmske dediščine preko drugih medijev (npr. televizije) in storitvah videa na zahtevo (Video-On-Demand oziroma VOD) (Fontaine in Simone, 2016), druga pa leta 2017 o načinih dostopa do filmskih del v zbirkah institucij za ohranjanje filmske dediščine, do katerih imajo uporabniki možnost dostopanja in uporabe v izobraževalne in raziskovalne namene (Fontaine in Simone, 2017).

Z izzivi, ki jih na področje filmskih vsebin prinaša digitalizacija, sta se poleg omenjenih študij EAO ukvarjala tudi Pasikowska (2015) in Wangström (2013), ki poleg pomena digitalizacije pri zagotavljanju dostopa poudarjata njen pomen pri izvajanju ostalih nalog, to je zbiranje in ohranjanje filmskega gradiva.

O načinih dostopa do avdiovizualne dediščine v evropskih filmskih institucijah in o vplivu digitalizacije filmov na analognih nosilcih v svojih raziskavah Brunow (2017) podrobneje analizira švedski portal filmskih vsebin *Filmmarkivet*. se, ki ga obravnava kot primer dobre prakse medinstitucionalnega sodelovanja med Švedsko nacionalno knjižnico (Kungliga Biblioteket) in Švedskim filmskim inštitutom (Svenska Filminstitutet). Delovanje švedskega filmskega portala kot primera dobre prakse je v svojih raziskavah analiziral tudi Wangström (2013), ki poleg pomena digitalizacije še posebej izpostavlja ponovna odkritja prej skritih in neznanih filmov ter njihove predstavitve širši javnosti. Z digitalizacijo filmske dediščine in dostopom do digitaliziranih filmov preko spletnih platform se spreminja tudi vloga arhivarja, ki se zaradi novih nalog znajde po novem tudi v vlogi kuratorja, tako v procesu izbire filmskih del za digitalizacijo kot tudi (re)kontekstualizacije filmske dediščine, do katere podatkov in ogledov dostopamo preko spleta (Cherchi Usai idr., 2008; Brunow, 2017; Řehořová, 2020). Tako kot Brunow (2017) v svojih prispevkih opredeli vlogo arhivista na primeru Švedskega filmskega inštituta, pa podobno stori Řehořová (2020) na primeru Češkega državnega filmskega arhiva (Národní filmový archiv). Odkar so digitalizirane filmske vsebine dostopne preko spletnih platform ali drugih pretočnih kanalov, se s pomenom kuratorstva v arhivski praksi in nalogami filmskih arhivarjev poglobljeno ukvarjajo Paolo Cherchi Usai, David Francis, Alexander Horwath in Michael Loebenstein; delajo na primerih Avstrijskega filmskega muzeja (Österreichische Filmmuseum), Britanskega nacionalnega filmskega arhiva (British

National Film Archive) in Avstralskega nacionalnega arhiva filma in zvoka (National Film and Sound Archive of Australia) (Cherchi Usai idr., 2008). Na pomen medinstitucionalnega povezovanja na področju digitalizacije kulturne (tudi filmske) dediščine poleg Wangströma (2013) opozarjajo tudi Ercole idr. (2016).

Našteti pravni dokumenti, nastali v okviru evropske zakonodaje, študije in raziskave Evropskega avdiovizualnega observatorija, poročila evropskih članic mednarodnim filmskim organizacijam kot tudi raziskave in študije dobrih praks omenjenih avtorjev pričajo, da od leta 2000 dalje poteka intenzivno, premišljeno ter na pravnih temeljih zasnovano prizadevanje za ohranjanje filmske dediščine. To prizadevanje želi enakovredno vključiti vse deležnike, ki oblikujejo kompleksno, živo in prepleteno strukturo, ki obsega zaščito avtorskih pravic, ohranjanje analognih vsebin, restavratorsko prakso, prenos analognih vsebin na digitalne nosilce, distribucije filmov in dostopanje do vsebin. Ker ni mogoče predstaviti vseh pomembnih prvin, ki so soodvisne in medsebojno prepletene, v nadaljevanju prispevka izpostavimo in analiziramo le nekatere možne načine dostopanja do filmskega arhivskega gradiva evropskih institucij, ki skrbijo za ohranjanje filmske dediščine, saj se nam zdi raziskava tega segmenta, prav zaradi ustanovitve Filmske zbirke v Narodni in univerzitetni knjižnici, ena od pomembnejših.

3 Načini dostopa do filmskega arhivskega gradiva, ki ga hranijo institucije za ohranjanje filmske dediščine

Filmske institucije omogočajo dostop do filmov na več načinov. Med klasične načine dostopanja do filmov sodi predvajanje filmov v prostorih institucij, ki skrbijo za ohranjanje filmske dediščine. V okviru posebnih sporazumov ali dogovorov institucije tudi omogočajo ogled filmov v drugih filmskih institucijah na način, da izdelajo digitalno kopijo ali omogočijo ogled preko oddaljenega dostopa do strežnika. V nekaterih državah je ta oblika sodelovanja sklenjena z nacionalnimi knjižnicami ali univerzami, v drugih pa omogočajo raziskovalcem dostop do digitalne kopije na domu. Pred dostopom do filmskega arhivskega gradiva se morajo filmske institucije dogovoriti glede pridobitve dovoljenja z imetniki avtorskih pravic (Fontaine in Simone, 2017, str. 18).

V nadaljevanju predstavljamo pregled načinov dostopanja do filmskih vsebin, kot so bila zapisana v prejšnjem poglavju v omenjenih poročilih institucij za ohranjanje filmske dediščine držav članic EU. Leta 2008 so te institucije kot najpogostejše načine dostopanja do filmskih vsebin navajale predvsem klasične načine dostopanja, kot na primer: predvajanje filmov v nekomercialne name-
ne (Belgija, Danska, Francija, Nemčija, Italija, Švedska), distribucijo filmov v

izobraževalne namene (Belgija), televizijsko predvajanje klasičnih filmov (Češka, Romunija), organiziranje in/ali sodelovanje na festivalih filmske dediščine (Portugalska), DVD-je restavriranih filmov v več evropskih jezikih (Švedska) ali v izvirnem jeziku (Slovaška), omogočanje brezplačnega ogleda filmov v kinoteki (Romunija) in omogočanje brezplačnih ogledov za vso širšo javnost pri tistih filmih, ki so nastali z javno finančno podporo (Danska). Med naštetimi je bila omenjena tudi storitev video na zahtevo (Video-on-demand – VOD)⁸ (Španija, Združeno kraljestvo).

Dve leti kasneje (Poročilo, 2010, str. 9) lahko opazimo večje število držav, ki so omogočile že omenjene načine dostopa do ogleda filmov, in pa pojav novih načinov dostopanja do filmskih vsebin.⁹

Dve leti kasneje so v Poročilu (2012, str. 14–15) poleg že omenjenih načinov dostopanja dodani še festivali filmske dediščine (Bologna, Pordenone) in posebne sekcije na festivalih, namenjenih filmski dediščini (npr. Berlinale – »Retrospective« v sodelovanju z Nemško kinoteko), nekomercialne VoD storitve, filmi ali odlomki filmov, ki so na voljo za pretakanje na spletnih mestih filmskih institucij, novi YouTube kanali (Nizozemska – EYE inštitut), uporaba socialnih omrežij za komuniciranje s filmofili in promocija aktivnosti filmskih institucij. Skoraj vse ustanove za filmsko dediščino so v letu 2012 že imele spletne strani v svojem jeziku in v angleščini, kar jim je omogočilo mednarodno prepoznavnost njihovih dejavnosti.

Leta 2014 so v Poročilu (str. 14–15) med rezultati ankete o dostopu do filmskih vsebin poudarjene nove tehnologije, ki za širšo javnost ustvarjajo nove možnosti

⁸ Poznamo več vrst storitev: video na zahtevo (video on demand – VOD), video na zahtevo, kjer je predpogoj naročnina (Subscription VOD – SVOD): Voyo, Netfilx, HBO Go; video na zahtevo, katerega prihodki temeljijo na reklamah (Advertising VOD – AVOD): You Tube, Yahoo View; video na zahtevo, ki temelji na nadomestilu glede na posamezen prenos (Transactional video on demand – TVOD): iTunes, Google Play; dodatne medijske storitve, ki jih ponujajo distributerji (Over-the-top media services – OTT).

⁹ Tako so filme predvajale v nekomercialne namene poleg že omenjenih držav še Avstrija, Poljska, Romunija, Slovenija in Španija, DVD-je z restavriranimi filmi pa si je bilo poleg Švedske možno izposoditi tudi v Bolgariji. Predvajanje klasičnih filmov po televiziji so navedli še v Luksemburgu in na Malti. Organizacijo festivalov filmske dediščine oziroma posojanje filmov festivalom sta poleg Portugalske navedli tudi Italija in Finska. DVD-je restavriranih filmov, prevedene v več evropskih jezikov, so kot način dostopa omogočile Danska, Luksemburg, Poljska, Portugalska, Španija, Švedska, v izvirnem jeziku pa Estonija, Nemčija, Slovaška, Združeno kraljestvo. Za razliko od Poročila iz leta 2008 je bilo med t. i. klasičnimi načini dostopa v Poročilu iz leta 2010 navedeno še mesečno izhajanje glasil (Češka in Slovenija), storitev VOD pa je poleg Španije in Združenega kraljestva navedla tudi Nizozemska. Nova načina dostopanja do filmskih vsebin, ki jih v Poročilu iz leta 2008 še ni zaslediti, sta pretočni ogled na spletu (Grčija, Madžarska) in možnost ogleda filmov na YouTube kanalu (Nizozemska, Združeno kraljestvo).

dostopanja do zbirk. Če je bila tradicionalno glavna vloga in naloga filmskih institucij ohranjanje filmske dediščine, so si z razvojem novih digitalnih tehnologij začele intenzivneje prizadevati, da olajšajo dostop do svojih zbirk. Filmske institucije še naprej zagotavljajo dostop do filmske dediščine na tradicionalne načine (predvajanje filmov v kinotekah, izposoja ali prodaja DVD-jev restavriranih ali redkih filmov, televizijsko predvajanje klasičnih filmov, organiziranje festivalov filmske dediščine (Bologna, Pordenone, Lumière v Lyonu, »Toute la memoire du monde« v Francoski kinoteki, Mednarodni festival nemške filmske dediščine v Hamburgu) in predvajanje filmov v posebnih sekcijah na filmskih festivalih, ki so posvečeni filmski dediščini (»Retrospektiva« na Berlinalu, Cannes Classiques, Venice Classics). Z vsemi omenjenimi načini dostopa institucije privabljajo vse večje število udeležencev.

Poleg tradicionalnih načinov so v poročevalskem obdobju filmske institucije okrepile prizadevanja po dostopu do zbirk preko digitalnih kanalov. Tako so filmi ali odlomki filmov na voljo za pretakanje na spletnih straneh filmskih institucij; vedno več je YouTube kanalov (BFI YouTube Channel je zelo uspešen – 31.500 naročnikov in 15 milijonov ogledov; potem še belgijski Cinematek, filmski inštitut EYE, Nemški filmski inštitut, Danski filmski inštitut, madžarski MaNDA in latvijski YouTube kanal za filmofile). Večina vsebin, ki so na voljo na teh kanalih, so kratki filmi. Ti kanali ne vključujejo oglaševanja. Številne filmske institucije uporabljajo socialne medije (Facebook, Twitter) za komunikacijo s filmofili in za promocijo njihovih dejavnosti. Uspešni primeri so: @cinetecabologna (7.500 sledilcev), @InstitutLumiere (9.200 sledilcev) in @BFI (264.000 sledilcev).

4 Spletni dostopi do filmskih vsebin in vloga kuratorjev pri tem dostopu

Filmski arhivi morajo omogočati aktivni dostop do zbirk, ne več le na zahtevo uporabnikov. S tem se spreminja tudi vloga in pomen filmskega skrbnika, ki prevzema vlogo kuratorja (Brunow, 2017, Rehorova, 2020). Kurator naj bi imel samozavest samostojno in ustvarjalno »diferencirati«¹⁰ zbrano gradivo, ne pa zgolj omogočati dostop do njega (Meden, 2021). Vloga skrbnika je bila nekoč, da

¹⁰ Besedni zvezi »kuriranje zbirke« in »imeti skrbništvo nad zbirko« se sicer pogosto uporablja kot sopomenki, vendar pa imata različna pomena. *Imeti skrbništvo* v tem kontekstu pomeni predvsem zbirati, obdelovati in posredovati gradivo, *kurirati* pa vsebuje tudi več strokovnega segmenta, kajti poleg naštetega kurator tudi pripravlja osebne izbore, razstave in se ukvarja z znanstvenoraziskovalnim delom.

varuje filmsko gradivo. Danes pa je naloga kuratorja, da skrbi za strokovno obdelavo in nadzor gradiva ter s tem ustvarja metapodatke, ki omogočajo uporabo njihovih vsebin tudi na mednarodnih podatkovnih bazah (Cherchi Usai, 2008; Brunow, 2017).

Pomembna naloga kuratorja je poleg ustreznega izbora gradiv tudi uspešno dogovarjanje z imetniki avtorskih pravic ter možnost pridobivanja sredstev za diseminacijo gradiva. V skladu s trenutno veljavno »proaktivnostno paradigmo« (Řehořová, 2020, str. 7) filmski kuratorji niso zgolj ponudniki vsebin, ki »čaka-jo« uporabnike, temveč s svojo aktivno vlogo prispevajo k dostopnosti svojega gradiva preko različnih pretočnih kanalov. Primer takšnega kanala je Baza slovenskih filmov, ki se nahaja na spletni strani bsf.si. Na tej spletni strani se nahaja množica brezplačnih filmskih vsebin, večinoma so kratki avtorski filmi. Brezplačnost zagotavlja predvsem dejstvo, da je nekaterim ustvarjalcem, ki so hkrati imetniki avtorskih pravic, javna objava tudi stvar prestiža in morebitna referenca pri javnih razpisih.

Pravzaprav pa je najpomembnejša vloga kuratorja v tem, da poskrbi, da večina gradiva ne bo »zapisana pozabi« in da vsaj nekaj vsebin, ki jih kurator predstavi v svojih tematskih izborih ali razstavah, zaživi in pride do uporabnikov (Balzer, 2014).

Na osnovi spremenjene vloge filmskih kuratorjev, ki zahteva od njih bolj ustvarjalen pristop do filmskega arhiva, so evropske filmske institucije vzpostavile nove oblike dostopa do filmskega gradiva, med drugim tudi na različnih spletnih platformah. Kuratorji na tej osnovi sodelujejo na različnih projektih.¹¹ Interoperabilnost metapodatkov je eden izmed izzivov, s katerimi se soočajo filmski arhivi, saj so se razvili sistemi, kot na primer European Film Gateway, ki je povezana s spletnim portalom Europeana. Čeprav je lahko dostop lokacijsko omejen zaradi avtorskopravne zaščite, prikaz filmov na spletnih mestih z izmenjavo filmov omogoča ponovno kroženje filmov, ki so bili dolgo pozabljeni na policah arhivov. To je še zlasti zasluga spremenjene vloge kuratorjev (Brunow, 2017, str. 100).

V nadaljevanju so na kratko predstavljeni projekti spletnega dostopa do digitaliziranih filmskih vsebin v nekaterih evropskih državah. V Avstriji je od leta 2012 dalje v prostem dostopu na spletu dostopna »Zbirka filmskih obzornikov iz obdobja 1918–1919«. V Belgiji je na spletni platformi www.laplateforme.be dostopnih več sto sodobnih belgijskih dokumentarnih filmov. Na Danskem

¹¹ Na primer European Film Gateway (EFG), Filmarchives online in EU Screen.

filmska pretočna platforma filmskega inštituta z imenom Filmcentralen omogoča brezplačen dostop do več kot 400 filmov. V Estoniji je omogočen prosti dostop do spletne strani »Filmski obzorniki iz obdobja med 1920 in 1998«. V Latviji spletna platforma www.balticuniverse.com/en/ omogoča dostop do digitaliziranih zgodovinskih filmov baltske regije. V Litvi so s projektom »Litvanski dokumentarci« omogočili spletni dostop do 1000 litvanskih dokumentarcev na www.e-kinas.lt. Na Nizozemskem so zbirke »Sound and Vision« dostopne na petnajstih spletnih straneh in mobilnih aplikacijah. Distribucijska platforma Open Beelden ponuja 1600 videov (od teh 150 v javni domeni) na Wikimedia Commons in je tako največji ponudnik video vsebin na Wikimediji. VOD platforma – Ximon.nl. – ki je sicer prenehala delovati zaradi ukinjenega javnega financiranja in zaradi problema avtorskih pravic – je prav tako omogočala spletni dostop do nizozemske filmske dediščine. Poljska avdiovizualna knjižnica Ninateka.pl, knjižnica dokumentarnih, animiranih in eksperimentalnih filmov z vključenimi gledališkimi in koncertnimi posnetki, več kot 98 % teh vsebin ponuja brezplačno. Španija je digitalizirala in na spletu objavila za približno 700 ur filmskega materiala, večinoma filmskih obzornikov iz obdobja med letoma 1943 in 1981 (NO-DO). Na Švedskem od leta 2011 poteka digitalizacija z nizko ločljivostjo za spletni dostop. Na spletnem mestu www.filmarkivet.se je v okviru brezplačnega pretoka dostopnih približno 1000 filmov. Nekateri izmed njih so bili narejeni tudi izven švedskih meja (kratki filmi, filmski obzorniki, amaterski filmi in reklame). Leta 2013 se je začel nov projekt digitalizacije, katerega namen je bil ustvariti digitalne master kopije in DCP-je¹² iz analognih zbirk. S projektom »Film Forever« Britanskega filmskega inštituta¹³ se skuša olajšati dostop do filmske dediščine v okviru platforme za video na zahtevo, predstavljene v letu 2013 in imenovane BFI Player. Ta projekt, ki je jedro digitalne strategije Britanskega filmskega inštituta, med drugim odpravlja ovire pri dostopanju do nacionalne filmske dediščine.

Zgoraj predstavljeno delovanje filmskih institucij v posameznih evropskih državah je primer dobrih praks in dokaz, da lahko v primeru dobre predstavitve kuriranih spletnih strani filmska dediščina privabi številne gledalce. Že kratek pregled delovanja teh filmskih institucij pove, da se med filmsko dediščino v številnih državah najpogosteje pojavljajo filmski obzorniki. Domnevamo, da je bilo za ta tip filmskega gradiva relativno enostavno pridobiti avtorske pravice, še zlasti če gre za zgodovinske posnetke, ki so bili financirani s strani držav (Estonija, Španija, Avstrija). Zgornji primeri prav tako kažejo, da pomemben del filmske

¹² Digital Cinema Package (DCP) je zbirka digitalnih datotek, ki se uporabljajo za shranjevanje in prenos digitalnih kinematografskih zvokov, slik in podatkov.

¹³ Originalno British Film Institute.

dediščine predstavljajo dokumentarni filmi. Domnevamo, da je v tem primeru igral pomembno vlogo javni interes (Belgija). Po drugi strani pa je v nekaterih državah že opaziti dobre rešitve za spletni dostop do filmske dediščine (primer uporabe nizko ločljive verzije posnetka na Švedskem) ali pa dostopanje do uporabnikov s sodelovanjem s splošnimi pretočnimi kanali (vzpostavitev YouTube kanala British Film Institute v Veliki Britaniji). Očitno je, da države v okviru projekta spletnega dostopa do filmskih vsebin izkazujejo stalen napredek. Že zgolj nekaj zgoraj naštetih primerov je dokaz za to.

5 Sodelovanje filmskih institucij in nacionalnih knjižnic pri omogočanju dostopa do filmske dediščine

Imamo tudi primere dobrih praks sodelovanja nacionalnih knjižnic s filmskimi institucijami, ki jih v nadaljevanju predstavljamo po državah.

Prvi primer predstavlja Latvija. V Latviji s projektom Nacionalnega filmskega centra »Latvijski filmi v latvijskih knjižnicah« omogočajo uporabnikom v 874 javnih knjižnicah brezplačni ogled okoli 80 latvijskih filmov, dostopnih na portalu www.filmas.lv, hkrati pa portal ponuja informacije o filmih ter o njihovih ustvarjalcih. S projektom želijo latvijski javnosti omogočiti dostop do latvijske filmske kulture tudi v tistih krajih, kjer ni kinematografov, in tako povečati razumevanje latvijske filmske kulture. Na portalu je možen tudi ogled dvanajstih najboljših filmov, katerih izbor v Latviji naredijo enkrat letno.

Medtem pa je v Veliki Britaniji v nekaterih splošnih knjižnicah in izobraževalnih ustanovah dostopen spletni vir Screenonline, ki je spletno mesto o zgodovini britanskega filma, televizije in kulturni zgodovini, kot jo dokumentirajo film in televizija. Projekt Screenonline je razvil Britanski filmski inštitut. V Veliki Britaniji pa sta prav tako med dvanajstimi različnimi institucijami, ki uradno nastopajo v vlogi institucije za ohranjanje filmske dediščine, tudi Škotska nacionalna knjižnica (National Library of Scotland) in Velška nacionalna knjižnica (Welsh National Library).

Na Švedskem pa je prisotno tesnejše sodelovanje filmskih institucij s Švedsko nacionalno knjižnico (Kungliga Biblioteket). Primer je projekt »Filmmarkivet.se«. Nacionalna knjižnica zagotavlja v okviru tega projekta spletni strani Filmmarkivet.se brezplačno predvajanje nacionalnih kratkih filmov. Dobra tretjina filmov na tej spletni strani prihaja iz Švedske nacionalne knjižnice. Naj dodamo še, da je v okviru Švedske nacionalne knjižnice izposoja gradiva Švedskega filmskega inštituta (SFI) možna samo ob obvezni pridobitvi soglasja nosilcev avtorskih

pravic. Ta izposoja je vezana izključno na ogledne kopije, ki so bile izdelane v okviru Švedskega filmskega inštituta (SFI) in niso komercialne narave.

Kot je razvidno iz zgoraj predstavljenih primerov dobrih praks sodelovanja med filmskimi institucijami in nacionalnimi knjižnicami, to sodelovanje poteka na tri načine. Prvi način je, da nacionalne knjižnice nastopajo tudi v vlogi filmskih institucij, kot je to na primer na Švedskem in v Veliki Britaniji. Drugi načini sodelovanja je sodelovanje pri projektih digitalizacije, tretji način pa je, ko so sklenjeni dogovori med institucijami pri izposoji gradiva (Švedska).

6 Kratek pregled dejavnosti ohranjanja filmske dediščine v Sloveniji

Slovenci smo postopoma in z zamudo prehajali med »filmske nacije«. Prvi nemi celovečerni film *V kraljestvu Zlatoroga* smo dobili leta 1931, prvi zvočni *Na svoji zemlji* pa leta 1948 (Tršan in Rezec-Stibilj, 2018). Slovenski filmski arhiv – ustanovljen leta 1968 in podrejen takratnemu Osrednjemu državnemu arhivu Slovenije – je bil prva institucija, ki se je ukvarjala s hrambo slovenske filmske dediščine. Od leta 1978 se je s hrambo slovenske filmske dediščine – vsaj posredno – ukvarjal tudi Slovenski gledališki in filmski muzej, ki je leta 1996 prepustil svojo muzejsko zbirko, tj. segment zbirke s tehniškimi muzealijami, ki so se dotikale filma, novoustanovljeni Slovenski kinoteki (Nedič, 2013). Ta je vzporedno prevzela tudi filmsko knjižnico in založniško dejavnost. Leta 1958 pa sta bila pri tedanji TV Ljubljana ustanovljena Arhiv in Služba (danes Arhiv RTV Slovenije), ki sta urejali in skrbeli za dokumentarno in arhivsko gradivo. Do danes so se tako nabrale velike količine avdio-vizualnega gradiva (Wolf, 2016, str. 213).

Trenutno v Sloveniji področje varovanja kulturne dediščine s področja avdiovizualnega gradiva ureja Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih, kjer v 43. členu opredeljuje dolžnost producenta filma, da posneti film izroči Arhivu Republike Slovenije (Zakon, 2006, str. 14). Na področje varovanja filmskega gradiva se deloma veže tudi Strategija razvoja Slovenije 2030, ki poudarja, da spodbujanje digitalizacije, vključno filmskega gradiva, omogoča ohranjanje, dostopnost in promocijo kulturnih vsebin (Strategija, 2017, str. 30). Na nacionalni ravni izvajanje digitalizacije koordinira Služba vlade za digitalno preobrazbo. Njene naloge so torej povezane s spremljanjem in analizo stanja digitalne preobrazbe in informacijske družbe, kamor se vključuje tudi digitalizacija filmov.

Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije (SFA) je najbolj pomemben deležnik v politiki hrambe avdio-vizualnega gradiva v Sloveniji. Na osnovi obstoječe zakonodaje hrani (in ob določenih pogojih posreduje zainteresiranim uporabnikom) filmsko in avdiovizualno arhivsko gradivo, ki se je financiralo v celoti ali deloma z javnimi sredstvi (Izročanje, 2019). Slovenski filmski arhiv je tako v svojem fondu zbral različne kratke filme – pravzaprav »posnetke« – iz predvojnega obdobja, partizanske in protipartizanske filme, dokumentarne in igrane filme povojne Jugoslavije (v prvi vrsti tedanje filmske obzornike ter podobne vsebine propagandnega značaja) (Tršan, 2020).

S Filmskim arhivom tesno sodeluje Slovenski kinoteka, ki v slovenskem prostoru nastopa kot filmski muzej. Kinoteka se s prikazovanjem, hranjenjem in objavljanjem filmskega ter obfilmskega gradiva osredotoča predvsem na filmsko in avdiovizualno kulturno dediščino slovenskega igranega filma (Žun & Bajsič, 2014, str. 27). Njena »paradna konja« pa ostajata predvsem veliko število dragocenih eksponatov iz zgodovine slovenskega filma ter restavratorsko znanje, ki je vezano na obnavljanje poškodovanega avdiovizualnega gradiva. Tretja institucija, ki se ukvarja s hranjenjem avdiovizualnega gradiva, pa je Arhiv Radiotelevizije Slovenije, ki pokriva izdelke lastne produkcije, torej TV programe ter TV-filme.¹⁴ Velik del fonda je še vedno na analognih nosilcih, vendar je Radiotelevizija Slovenija velika sredstva namenila digitalizaciji svojih avdiovizualnih vsebin oziroma ustvarjanju digitalnih kopij (Strategija, 2018). Morda bi pri tem omenili, da ima RTV na razpolago tehnologijo, s katero lahko na najbolj enostaven način predvaja posnetke iz svojega arhiva.

Izmed deležnikov pri hrambi slovenske filmske dediščine naj omenimo še Slovenski filmski center (SFC), naslednik Filmskega sklada Republike Slovenije, ki sicer neposredno ne hrani filmov. SFC je javna agencija, ki izvaja nacionalni program za kulturo v delu, ki pokriva filmske in avdiovizualne dejavnosti, ter nadzira porabo javnih sredstev, namenjenih filmu (Pernat, 2019). Je institucija interdisciplinarnega značaja in je pri načrtovanju kakršnih koli politik v zvezi s slovenskim filmom ni mogoče zaobiti.

Slovenija trenutno zagotavlja sredstva tudi za hrambo filmov na izvornih nosilcih in se ne zadovolji le z digitalizirano kopijo (Šičarov, 2017). Vendar hramba tovrstnega gradiva terja velika finančna sredstva. Stari videotrakovi ob slabih pogojih hranjenja namreč hitro kemijsko razpadajo. Zagotavljanje financiranja

¹⁴ TV-film je igrani avtorski film, ki se od »studijskega« filma razlikuje v tem, da ga ni produciral studio ali javna agencija za film, temveč TV-hiša, ki ji produkcija filmov ni primarno delo. [Bordwell].

ustreznih hrambenih prostorov ter sredstev za strokovno restavriranje gradiva sta sicer trenutno glavna izziva deležnikov v politiki varovanja slovenske kulturne dediščine.

7 Filmska dediščina in Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani

Poslanstvo Narodne in univerzitetne knjižnice je predvsem zbiranje in zagotavljanje dostopa do knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina (Zakon, 2002). V širšem smislu je njeno poslanstvo tudi digitalizacija gradiva (npr. projekt dLib.si). Zakon o knjižničarstvu v 7. odstavku 33. člena nalaga Narodni in univerzitetni knjižnici, da vodi in izvaja program varovanja knjižničnega gradiva, ki je kulturna dediščina (2002). Hkrati pa Zakon o obveznem izvodu publikacij opredeljuje Narodno in univerzitetno knjižnico kot depozitarno knjižnico za obvezne izvode (2006). Zadnji zakon je pripomogel k temu, da je Narodna in univerzitetna knjižnica pridobila veliko število videokaset, DVD-jev, Blu-Rayev, pa tudi kinematografskega gradiva, kot so na primer strokovne monografije, plakati in drobni tisk distributerjev, periodika in filmska glasba na CD zgoščenkah. Pomembna pridobitev za Narodno in univerzitetno knjižnico je bil prevzem zapuščine Bojana Adamiča, ki je bil prvi pravi skladatelj filmske glasbe v Sloveniji. Njegovo dediščino so prevzeli v Glasbeni zbirki NUK-a (Mojster, 2013). V Narodni in univerzitetni knjižnici se nahaja tudi celotna zapuščina mnogih slovenskih filmskih ustvarjalcev (na primer Mateja Bora, Mile Kačičeve, Janeza Menarta, Bratka Krefta in Bena Zupančiča). Knjižnica pa ni sprejemala celuloidnih »starih« filmskih trakov, ker za to ne premore ustreznih prostorov za njihovo hrambo. Tovrstno gradivo namreč zahteva posebno hrambo zaradi svoje visokogorljive narave in težavnega preprečevanja kemijskega razpadanja (Kelechava, 2019). Navzlic širokemu naboru filmskega gradiva pa Narodna in univerzitetna knjižnica ni nikdar osnovala filmske zbirke in transparentno vodila inventarne knjige enot, ki bi se tikale nacionalne filmske dediščine (razen če odmislimo kratkotrajni institut iz 90-ih let, ko je bil poudarek na izposoji).

Aktualna Filmska zbirka pri Narodni in univerzitetni knjižnici, ki je še v formiranju,¹⁵ je bila ustanovljena leta 2021. Filmska zbirka naj bi se uveljavila kot eden izmed novih deležnikov med slovenskimi filmskimi institucijami. K temu nas navaja predvsem dejstvo, da so v okviru instituta obveznega izvoda

¹⁵ Njeno gradivo je zvečina razporejeno še po ostalih zbirkah Narodne in univerzitetne knjižnice: Glasbeni, Slikovni, Rokopisni zbirki in Zbirki drobnega tiska.

pridobili v Narodni in univerzitetni knjižnici največjo zbirko videokaset (VHS) in DVD-jev v Sloveniji. Vsebinsko pa ne gre zgolj za celovečerce, animirane ali dokumentarne filme, ampak tudi za turistično-promocijske, konferenčne, prireditvene in podobne posnetke ter posnetke kot učne pripomočke. Prepričani smo, da se bodo za to gradivo zanimali številni uporabniki, bi bilo pa dobro to preveriti z uporabniško raziskavo.

8 Zaključek

V zaključku naj še enkrat ponovimo, da se institucije za ohranjanje filmske dediščine vsaj že 20 let soočajo z izzivom digitalne aktualnosti. Živimo v hiperprodukciji raznovrstnih videovsebin, ki se danes producirajo v tolikšnem številu, da se filmske institucije le s težavo prilagajajo temu napredku. V našem prispevku smo poudarili, da se filmske institucije zaradi digitaliziranja čedalje bolj globalizirajo in omogočajo transparentnejši dostop. Zato jim lahko napovemo svetlo prihodnost, seveda pa bo tempo nadaljnjega razvoja določala količina resursov, ki bodo hrambi filmske dediščine v svetovnem merilu v bodoče namenjeni.

V našem prispevku smo ravno tako skušali predstaviti, da sta dostop do filmskega gradiva in hranjenje arhivskega gradiva neločljivo povezani dejavnosti. »Raison d'être« filmskih arhivov, filmskih muzejev ali katere koli druge organizacije, ki se ukvarja z ohranjanjem filmske dediščine, je že od nekdaj, da omogoča dostop do zbirk. Smo pa zaznali težavo, da analogne videovsebine niso več tako široko dostopne, saj danes velja kot »obstoječe« zgolj tisto gradivo, do katerega je moč dostopati preko spleta. Zato je izziv za strokovnjake, ki kurirajo video gradivo, kako ohraniti ravnovesje med uporabo analognih videovsebin in poplavo spletnih vsebin.

Menimo, da bo šele prihodnost pokazala, koliko bo digitalizacija vplivala tudi na druge naloge, kot so pridobivanje, katalogizacija in hramba gradiva filmskih institucij. Vsekakor velja, če filmske institucije ne opravljajo predhodno navedenih nalog, dostop do njih ni mogoč.

Prav tako bo šele prihodnost pokazala, kakšne bodo prevladujoče uporabniške potrebe. Predvidevamo, da bodo med uporabniki zlasti študenti, znanstveniki in raziskovalci, ter producenti in režiserji, ki raziskujejo gradiva v filmskih arhivih.

In končno, eden izmed izzivov prihodnosti bo tudi iskanje ravnovesja med odprtim dostopom do digitaliziranih kulturnih vsebin in ohranjanjem estetskih kriterijev potencialnih uporabnikov multimedijских vsebin, ki so pod udarom

potrošniške družbe. Seveda pa so za doseganje tega ravnovesja potrebni finančni resursi za dostop do odprtih vsebin, pa tudi ustrezne pravne podlage.

Viri

1st Report on the Recommendation to Member States on film heritage: Commision staff working document on the implementation of the Recommendation of the European Parliament and Council of 16 November 2005 on film heritage and the competitiveness of related industrial activities. (2008). European Commision. https://ec.europa.eu/archives/information_society/avpolicy/docs/reg/cinema/report/swp_en.pdf

2nd Report on the Recommendation to Member States on film heritage: Commision staff working document on the challenges for European film heritage from the analogue and the digital era (Second implementation report of the Film Heritage Recommendation) (2010). European Commission. https://ec.europa.eu/archives/information_society/avpolicy/docs/reg/cinema/report_2/2010_853.pdf

3rd Report on the Recommendation to Member States on film heritage: Commision staff working document on the challenges for European film heritage from the analogue and the digital era (Third implementation report of the 2005 EP and Council Recommendation on Film Heritage) (2012). European Commission. https://ace-film.eu/wp-content/uploads/2012/12/swd_2012_431_en.pdf

Antoniazzi, L. (2019). Film heritage and neoliberalism. *Museum management and curatorship*, 34(1), 79–95. doi: 10.1080/09647775.2018.1512053

Balzer, D. (2014). *Curationism: How Curating Took Over the Art World and Everything Else*. Coach House

Brunow, D. (2017). Curating Access to Audiovisual Heritage: Cultural Memory and Diversity in European Film Archives. *Image & Narrative*, 18(1), 97–109.

Brunsdon, C. (2008). In the dark: the BFI archive. *Cinema Journal*, 47(4), 152–155.

Cabrera Blázquez, F. J., Cappello M., Fontaine, F. in Valais, S. (2017). *Deposit systems for audiovisual works*. European Audiovisual Observatory.

Cherchi Usai, P. et al. (ed.) (2008). *Film curatorship: archives, museums, and the digital marketplace*. Österreichisches Filmmuseum.

Cherchi Usai, P. (2012). *Smrt filma: zgodovina, kulturni spomin in digitalni mračni vek*. Slovenska kinoteka.

Cherchi Usai, P. (2019). *Silent cinema: a guide to study, research and curatorship*. The British Film Institute.

Council Resolution of 26 June 2000 on the conservation and enhancement of European cinema heritage (2000/C 193/01). <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2000:193:0001:0002:EN:PDF>

De Klerk, N. (2017). *Showing and telling: film heritage institutes and their performance of public accountability*. Vernon Press.

Dupin, C. (2013). The Origins of FIAF, 1936-1938. *Journal of Film Preservation*. 88(43–58).

Ercole, P. (2016). Cinema Heritage in Europe: Preserving and Sharing Culture by Engaging with Film Exhibition and Audiences. *Alphaville: Journal of Film and Screen Media*, (11), 1–12.

European Commission, *Implementation of the 2005 European Parliament and Council Recommendation on Film Heritage. Progress report 2012-2013*. (2014) <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/european-commissions-report-film-heritage>

Fontaine, G. in Simone, P. (2016). *The exploitation of film heritage works in the digital era*. European Audiovisual Observatory.

Fontaine, G. in Simone, P. (2017). *The access to film works in the collections of Film Heritage Institutions in the context of education and research*. European Audiovisual Observatory.

Herbert, S. (2016). Don't forget the magic: the life and death of the British Film Institute's Museum of the Moving Image, London. *Early Popular Visual Culture*, 14(4), 359–389. 10.1080/17460654.2016.1222929

Hiller, J. (1999). Film history for the public: the first national movie machine collection. *Film History*, 11(3), 371–386.

Hiller, J. (2000) The movie-machine collection. *History of Photography*, 24(1), 60–63. 10.1080/03087298.2000.10443367

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32005H0865&from=EN>

Implementation of Commission Recommendation on the digitisation and online accessibility of cultural material and digital preservation. Consolidated Progress Report 2015-2017 (2018). Working Document. European Commission.

Implementation of the 2005 European Parliament and Council Recommendation on Film Heritage: Progress report 2012-2013. Working document. (2014). European Commission. https://ace-film.eu/wp-content/uploads/2016/03/4th_film-heritage-report-final.pdf

Izročanje filmskega in avdiovizualnega filmskega arhivskega gradiva v e-obliki (2019). https://www.gov.si/assets/organi-v-sestavi/Arhiv-RS/Zakonodaja-2019/SFA-navodila-/Arhiv-RS_Izrocenje-e-AG-navodila_v-2019.pdf

Kelechava, B. (2019, August 12th) *Storing and Handling Cellulose Nitrate Film With NFPA 40* [American national standards institute – Blog]. <https://blog.ansi.org/2018/08/store-cellulose-nitrate-film-nfpa-40-2019/#gref>

Kodrič-Dačić, E. (2012). *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev*. Narodna in univerzitetna knjižnica.

Kodrič-Dačić, E. (2018). Pisna kulturna dediščina v slovenskih knjižnicah: izziv za knjižničarsko stroko in za pristojno ministrstvo. *Knjižnica*, 62(3), 9–29.

Košir, I. (2000). Tatjana Rezec-Stibilj, Lojz Tršan, Filmsko gradivo Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije, tretji del, Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana

2000, 295 strani. *Arhivi*, 2(2), 227–228. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-5WQ5TZ4N>

Lobato, R. (2019) *Netflix Nations: The Geography of Digital Distribution*. NYU Press.

Loughney, P. G. (2000). Thomas Jefferson's Movie Collection. *Film History*, 12(2), 174–186. Pridobljeno 1. 12. 2020 s spletne strani: www.jstor.org/stable/3815370

Lunding, E. (2013). The 1920s Silent Movie Poster Collection at Kungliga biblioteket, The National Library of Sweden. *Journal of Design History*, 26(3), 321–330.

Mazzanti, N. (ur.) (2011). *Digital Agenda for the European Film Heritage: challenges of the digital era for film heritage institutions, executive summary*. Final Report. European Commission, DG Information Society and Media.

McArthur, C. (2008). Implementing cultural policy: the case of the BFI distribution library. *Cinema Journal*, 47(4), 147–152.

Meden J. (2021). *Kaj je kinoteka? : nekaj pogledov na ohranjanje in prikazovanje filmske dediščine v 21. stoletju*. Slovenska kinoteka.

Meden, J. (2014). *Esej: Naše podobe, naša prihodnost*. http://www.kinoteka.si/si/542/139/Esej_Nase_podobe_nasa_prihodnost.aspx

Mojster za vse čase – Bojan Adamič (25. januar 2013). RTV Slovenija <https://www.rtvsl.si/rtv/za-medije/sporocila-za-javnost/bojan-adamic-mojster-za-vse-case/300932>

Müller, J. (8. 4. 2019). *Digital transformation at the NSFA: 10 steps to become Digital by Design*. FIAF.

National Reports on digitisation, online accessibility and digital preservation (2017). <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/2017-national-reports-digitisation-online-accessibility-and-digital-preservation>

Nedič, L. (2013). *Zapisi o zgodovini filma, kinematografije in muzejski zbirki Slovenske kinoteke : iz Kinotečnika 2000–2004*. http://www.kinoteka.si/si/542/395/Zapisi_o_zgodovini_filma.aspx

Nemanič, I. (1980). Nastanek zbirke filmov in perspektive razvoja filmskega oddelka v Arhivu SR Slovenije. *Dokumenti Slovenskega gledališkega in filmskega muzeja*, 16(34–35), 107–115. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-WV82QJOT>

Pasikowska, M. (2015). *Digitisation of Europe's film heritage*. European Parliamentary Research Service. http://www.europarl.europa.eu/EPRS/TD_European_Cinema.pdf

Pernat, M. (2019). *Potencial mednarodne filmske koprodukcije majhne nacije : magistrsko delo*. M. Pernat.

Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 16. novembra 2005 o filmski dediščini in konkurenčnosti z njo povezanih industrijskih dejavnosti (2005/865/ES). https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0324_SL.html

Recommendation for the Safeguarding and Preservation of Moving Images (1980). http://portal.unesco.org/en/ev.phpURL_ID=13139&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Řehořová, I. (2020). Curating access, shaping cultural memory: the Czech National Film archive in the era of digitisation. *Studies in Eastern European Cinema*, 11(2), 186–201. doi: 10.1080/2040350X.2019.1708044.

Resolucija Evropskega parlamenta z dne 11. septembra 2012 o spletni distribuciji avdio-vizualnih del v EU. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2012-0324_SL.html

Roehrig, L. in Reohrig, G. (2011). Timeless reels. *Library Journal*, 136(4), 38–41.

Russell, M. (2013). The Sound and Moving Image Collections at the British Library. *Music Reference Services Quarterly*, 16(1), 36–46. 10.1080/10588167.2013.755455

Sklepi Sveta o evropski kinematografski dediščini, vključno z izzivi digitalne dobe 2010/C 324/01. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2010.324.01.0001.01.SLV&toc=OJ%3AC%3A2010%3A324%3AFULL

Strategija razvoja RTV Slovenija 2018–2022. (2018). https://www.rtvlo.si/files/ijz/strategija_razvoja_rtv_slovenija_2018-2022.pdf

Strategija razvoja Slovenije 2030. (2017). http://www.vlada.si/fileadmin/dokumenti/si/projekti/2017/srs2030/Strategija_razvoja_Slovenije_2030.pdf

Šičarov, N. (2017). Med analognim in digitalnim : poklic konservatorja-restavratorja filma. *Ekran*, 54(4/5), 78–80.

Terras, M. (2015). *Opening access to collections: the making and using of open digitised cultural content.* *Online Information Review*, 39(5), 733–752. doi: 10.1108/OIR-06-2015-0193

Thompson K. in Bordwell D. (2009). *Svetovna zgodovina filma : tretja izdaja.* UMco.

Torov, V. (2018). Sistem za upravljanje digitalnih filmskih in avdiovizualnih vsebin ter njihova dostopnost – filmski in avdio-video arhiv. *Moderna arhivistika* (1)1.

Tršan, L. (1996). Slovenski filmski arhiv pri Arhivu Republike Slovenije in njegovo delo. *Arhivi*, 19 (1/2), 107–110. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-E02M6E7H>

Tršan, L. (2020), V glavni vlogi nastopa Lilian --- : filmska ustvarjalnost na Slovenskem pred drugo svetovno vojno v Slovenskem filmskem arhivu. *Arhivi*, 43(2), 459–472.

Tršan, L. in Rezec-Stibilj, T. (2013). 45 let Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije. *Arhivi*, 36(2), 377–379. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-SDLXMESI>

Tršan, L. in Rezec-Stibilj, T. (2018). 50 let Slovenskega filmskega arhiva pri Arhivu Republike Slovenije. *Arhivi*, 41(2), 533–535. <http://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-5HREAAEN>

Wengström, J. (2013). *Access to film heritage in the digital era – Challenges and opportunities.*

Wolf, P. (2016). Arhivi RTV Slovenije v službi človeka in človek v njeni službi. *Zbornik prispevkov z recenzijo, Simpozij Arhivi v službi človeka – človek v službi arhivov* (2016 ; Maribor). http://almamater.si/upload/userfiles/files/zborniki%20konf%202016/Konferenca_zbornik_povzetki_WEB.pdf

Zakon o knjižničarstvu (2002). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO2442>

Zakon o obveznem izvodu publikacij. (2006). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO3606>

Zakon o varstvu dokumentarnega in arhivskega gradiva ter arhivih. (2006). <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO4284>

Žun, K. & Bajsič, B. (2014). *Ljubljana – mesto kina, pedagoško gradivo*. Javni zavod Kinodvor. https://www.kinodvor.org/wp-content/uploads/2017/09/ljubljana_mesto.kina_pg.pdf

Dr. Irena Eiselt

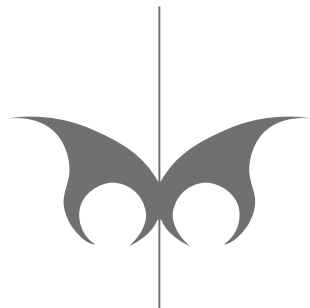
Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
e-pošta: irena.eiselt@nuk.uni-lj.si

Miha Mali

Narodna in univerzitetna knjižnica, Turjaška 1, 1000 Ljubljana
e-pošta: miha.mali@nuk.uni-lj.si

BIBLIOGRAFIJE

BIBLIOGRAPHIES

Slovenske bibliografije v letu 2020

Slovenian bibliographies published in 2020

Mojca Dolgan Petrič, Tjaša Pavletič Lacko, Špela Zupanc

Oddano: 2. 12. 2022 – Sprejeto: 7. 12. 2022

Bibliografija
Bibliography

UDK 016(497.4)"2020"
<https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.7>

Ključne besede: *slovenske bibliografije, bibliografije, Slovenija, 2020*

Keywords: *bibliographies, Slovenia, 2020*

Bibliografija slovenskih bibliografij (v nadaljevanju BSB) vsebuje popis bibliografij, ki so izšle v letu 2020. Upoštevane so tudi bibliografije, ki so izšle v obdobju 2015–2019 in niso bile zajete v preteklih BSB. Te enote so označene z zvezdico (*).

Bibliografije so razvrščene v enajst skupin, po sistemu univerzalne decimalne klasifikacije (UDK):

- Splošne bibliografije
- Bibliografije sodelavcev strokovnih in znanstvenih institucij
- Filozofija. Psihologija
- Bibliotekarstvo. Bibliografska kazala. Bibliografije bibliografij
- Družbene in politične vede
- Naravoslovne in uporabne vede. Medicina
- Založništvo
- Umetnost. Arhitektura. Urbanizem. Gledališče. Glasba
- Jezikoslovje. Književnost
- Osebne bibliografije. Bibliografije več oseb
- Domoznanstvo. Zemljepis. Zgodovina.

Znotraj posameznega vsebinskega sklopa so enote razvrščene po abecednem vrstnem redu:

- avtorja (oziroma prvega avtorja, kadar sta pisca dva ali trije),
- naslova (pri anonimnih delih, več kot treh avtorjih),
- imena korporacije.

V skupini Osebne bibliografije so bibliografije razvrščene po abecednem redu priimkov osebnosti.

Vse bibliografske enote so vključene v vzajemno bibliografsko-kataložno bazo podatkov COBIB (www.cobiss.si), ki jo gradi preko 900 slovenskih knjižnic.

Splošne bibliografije

Majovski, Ksenija. Slovenska bibliografija v Italiji za leto 2018. - V: Koledar - Goriška Mohorjeva družba. - ISSN 1124-6561. - (2020), str. 308-348.

Majovski, Ksenija. Slovenska bibliografija Videnske pokrajine : leto 2018. - V: Trinkov koledar. - ISSN 1124-6790. - (2020), str. 201-218.

Ohranjene doktorske disertacije. - V: Slovenska književnost in visoka šola : Gradec, Dunaj, Praga, Krakov, Ljubljana (1839-1943) / Tone Smolej. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020. - Str. 140-141.

Pegan, Efrem Marcel. Oris zgodovine Numizmatičnega društva Slovenije : ob 62-letnici Numizmatičnega vestnika. - V: Numizmatični vestnik. - ISSN 0351-3602. - Leto 45, št. 47 (2020), str. 517-713. - Vsebuje tudi slovensko bibliografijo s področja numizmatike.

Bibliografije sodelavcev strokovnih in znanstvenih institucij

Bibliografija / poročilo sestavila Petra Kolenc. - V: Izvestje Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici (Tiskana izd.). - ISSN 2630-4287. - [Št.] 17 (2020), str. 71-75. - V okviru prispevka Poročilo o delu sodelavcev Raziskovalne postaje ZRC SAZU v Novi Gorici od 1. 1. 2020 do 31. 12. 2020. - Dostopno tudi na: <https://ojs.zrc-sazu.si/izvestje/article/view/9408/8770> (4. 5. 2022)

Bibliografija arhivskih delavcev v letu 2019 = Bibliography of archivists in 2019. - V: Arhivi (Tiskana izd.). - ISSN 0351-2835. - Letn. 43, št. 2 (2020), str. 515-531.

Bibliografija Biotehniške fakultete v letu 2019. - V: Poročilo za leto 2019. - ISSN 1408-9602. - Letn. 22 (2020), str. 171-232. - Dostopno tudi na: <http://www.bf.uni-lj.si/dekanat/porocila/letna-porocila/> (4. 5. 2022)

Bibliografija članov akademije v letu 2019 = 2019 bibliography of SASA members. - V: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. - ISSN 0374-0315. - Knj. 70 (2019) [izšlo 2020], str. 162-253.

Bibliografija članov akademije v letu 2020 = 2020 bibliography of SASA members. - V: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. - ISSN 0374-0315. - Knj. 71 (2020), str. 146-232

Bibliografija delavcev inštituta v letu 2019 / zbrala in uredila Barbara Bizilj. - V: Revija za kriminalistiko in kriminologijo. - ISSN 0034-690X. - Letn. 71, št. 1 (jan.-mar. 2020), str. 71-86. - V okviru prispevka Delo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani v letu 2019. - Dostopno tudi na: https://www.policija.si/images/stories/Publikacije/RKK/PDF/2020/01/RKK202001_Zapisi_BarbaraBizilj_DeloIK.pdf (21. 4. 2022)

Bibliografija o UKM. - V: Poročilo o delu Univerzitetne knjižnice Maribor za leto 2019. - (2020), str. 138-145.

Bibliografija Osrednje knjižnice Srečka Vilharja za leto 2019 / [Peter Štoka]. - V: Poročilo o delu - Osrednja knjižnica Srečka Vilharja. - ISSN 1580-8408. - (2020), str. 59-62.

Bibliografija ustanove [za leto 2019]. - V: Samoevalvacijsko poročilo o izobraževalni in raziskovalni dejavnosti za leto 2019. - ISSN 2350-644X. - [2020], priloga 1 [str. 107-140]. - Dostopno tudi na: https://www.fakulteta.doba.si/upload/pdf_dokumenti/porocilo_doba_fakultete_za_leto_2019.pdf (4. 5. 2022)

Bibliografija zaposlenih. - V: Poročilo o delu Univerzitetne knjižnice Maribor za leto 2019. - (2020), str. 146-162.

Černač, Barbara. Izbrana bibliografija = Selected bibliography. - V: Poročilo o delu 2019. - ISSN 1408-3299. - (2020), str. 90-103. - Dostopno tudi na: <http://www.nib.si/o-institutu/informacije-javnega-znacaja?id=156> (17. 5. 2022)

Letno poročilo 2019 / zbral in uredil Janez Krušič Ljubljana : Inštitut za matematiko, fiziko in mehaniko, 2020. - 125 str. - Bibliografija raziskovalcev pri posameznih oddelkih. - Dostopno tudi na: <http://www.imfm.si/predstavitev-instituta/letna-porocila-imfm> (17. 5. 2022)

Norčič, Mateja. Bibliografija doktorskih disertacij : Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2009-2019. - V: Bogoslovni vestnik (Tiskana izd.). - ISSN 0006-5722. - Letn. 80, [št.] 2 (2020), str. 477-479.

Poročilo o raziskovalni dejavnosti za leto 2019 Maribor : Univerza v Mariboru, Fakulteta za strojništvo, 2020. - 141 str. - Bibliografija pri posameznih inštitutih in katedri. - Dostopno tudi na: https://www.fs.um.si/fileadmin/Documents/FS/Raziskovanje/PorocilaOraziskovalnemDelu/Porocilo_o_RD_za_2019.pdf (17. 5. 2022)

Pregled bibliografij visokošolskih učiteljev in raziskovalnih projektov za leto 2019 / uredili Dušica Pahor, Darja Farasin. - Maribor : Medicinska fakulteta, 2020. - 432 str.

Račič, Mojca. Bibliografija sodelavk in sodelavcev Slovenskega etnografskega muzeja za leto 2019. - V: Etnolog. Nova vrsta (Ljubljana, Tiskana izd.). - ISSN 0354-0316. - Letn. 30 = 81 (2020), str. 295-321. - Dostopno tudi na: https://www.etno-muzej.si/files/etnolog/pdf/0354-0316_30_racic_bibliografija.pdf (4. 5. 2022)

Raziskovalna skupina DOBA Fakultete [za leto 2019]. - V: Samoevalvacijsko poročilo o izobraževalni in raziskovalni dejavnosti za leto 2019. - ISSN 2350-644X. - [2020], priloga 1 [str. 141-174]. - Dostopno tudi na: https://www.fakulteta.doba.si/upload/pdf_dokumenti/porocilo_doba_fakultete_za_leto_2019.pdf (4. 5. 2022)

Znanstvene in strokovne publikacije = Scientific and profesional publications. - V: Poročilo o dosežkih = Progress report 2019 / Fakulteta za farmacijo. - (2020), str. [125]-138.

Filozofija. Psihologija

Bibliografija. - V: Depresija in bipolarna motnja razpoloženja : [priručnik za vse, ki si želijo vedeti več o duševnih motnjah in bolje poskrbeti za svoje duševno zdravje] / Mojca Zvezdana Dernovšek, Lilijana Šprah, Duška Knežević Hočevar. - 1. izd., 2. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2020. - Str. 102-105.

Bibliografija. - V: Stres in anksioznost : [priročnik za vse, ki si želijo vedeti več o duševnih motnjah in bolje poskrbeti za svoje duševno zdravje] / Mojca Zvezdana Dernovšek, Lilijana Šprah, Duška Knežević Hočevar. - 1. izd., 2. natis. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2020. - Str. 107-[111].

Ramovš, Jože. Literatura s področja logoteorije, logoterapije in antropohigiene v slovenščini. - V: Človekovo iskanje najvišjega smisla / Viktor E. Frankl ; prevedel Rudi Meden ; [spremenne besede Viktor E. Frankl ... et al.]. - Celje : Mohorjeva družba, 2020. - Str. 227-231.

Bibliotekarstvo. Bibliografska kazala. Bibliografije bibliografij

Bibliografija serijskih publikacij po območjih osrednjih območnih knjižnic od 1991 do 2013. Z dopolnitvami 2013-2017 [Elektronski vir] / [bibliografija Andreja Videc ... [et al.] ; dopolnitve bibliografij Srečko Maček ... [et al.] ; uvodna besedila k prvi (tiskani) izdaji Milena Bon ... [et al.] ; uvod v izdajo z dopolnitvami Mira Petrovič ... [et al.] ; urednik prve (tiskane) izdaje Boris Rifl ; urednice izdaje z dopolnitvami Mira Petrovič ... et al.]. - Ptuj : Knjižnica Ivana Potrča, 2020. - Način dostopa (URL): <https://www.knjiznice.si/knjiznicarji/literatura> (4. 5. 2022)

Družbene in politične vede

Koželj, Polona, 1986- Bibliografija člankov in prispevkov o učnih urah Slovenskega šolskega muzeja : 1999-2019. - V: Šolska kronika. - ISSN 1318-6728. - Letn. 29 = 53, št. 3 (2020), str. 623-627.

***Maj, Metoda.** Knjige o posvojitvah in rejništvu. - V: Rejniški glasnik. - ISSN 0353-6378. - Št. 50 (2016), str. 48-50.

Pušnik, Mateja, 1986- Učne ure na spletu, avdio in video posnetki (izbor) : 1999-2020. - V: Šolska kronika. - ISSN 1318-6728. - Letn. 29 = 53, št. 3 (2020), str. 629-630.

Naravoslovne in uporabne vede. Medicina

Bedjanič, Matjaž. Dodatek h gradivu za odonatološko bibliografijo Slovenije XXXV. - V: Erjavecica. - ISSN 1408-8185. - Št. 35 (2020), str. 102-107.

Šalehar, Andrej. Biografski, bibliografski in drugi mejniki prve zlate dobe kranjskega čebelarstva - 1750-1820 ter zaključki. - V: Prva zlata doba kranjskega čebelarstva - 1750-1820 : dogodki, knjige, objave, rokopisi in listine / Andrej Šalehar ; [prevoda izvirka Peter Dovč, ostali prevodi Andrej Šalehar, France Baraga ; fotografije Andrej Šalehar]. - 1. natis. - Ljubljana : samozal., 2020. - Str. 201-218.

Založništvo

Abecedni seznam vodnikov (1870-1914). - V: Knjige za gorohodce : prvi planinski vodniki na Slovenskem / Marija Mojca Peternel. - 1. izd. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020. - Str. 103-106.

Abecedni seznam vodnikov po slovenskem planinskem svetu (1870-1914). - V: Knjige za gorohodce [Elektronski vir] : prvi planinski vodniki na Slovenskem / Marija Mojca Peternel. - 1. e-izd. - E-knjiga. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020. - Str. 103-106. - Način dostopa (URL): <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/> (21. 4. 2022)

Angažirane knjige založbe UMco za preobrazbo telesa in duha. - V: Če umrem, preden se zbudim : klasično obdobje filma noir : 250 esejev o noči sveta / Marcel Štefančič, jr. - 1. natis. - Ljubljana : UMco, 2020. - Str. [1004-1007].

Bukla : brezplačna revija o dobrih knjigah Ljubljana : Umco, 2020. - Letn. 16, št. 152-157. - Dostopno tudi na: <https://www.bukla.si/revija-bukla/> (21. 4. 2022)

Izdane knjige KUD Apokalipsa. - V: Dar osebe: o družabnosti : via Nova pravda : (post-s-kripto haibun) / Primož Repar ; [spremna beseda Cvetka Hedžet Tóth]. - Ljubljana : KUD Apokalipsa, 2020. - Str. 480-487.

Kac, Dejan. Bibliografija Časopisa za zgodovino in narodopisje 1904-2019 (1980-2019). - V: Časopis za zgodovino in narodopisje (Tiskana izd.). - ISSN 0590-5966. - Letn. 91 = n. v. 56, zv. 4 (2020), str. 21-360.

Knjige KUD Apokalipsa [1995-2020]. - V: Pomagala bi filozofija / Barbara Vogrinec Švigelj. - Ljubljana : KUD Apokalipsa, 2020. - Str. [75-95].

Knjižne izdaje Kulturnega društva Mohorjan Prevalje. - V: Utrinki in kipi / Igor Grabec ; [fotografije Igor Grabec]. - Prevalje : Kulturno društvo Mohorjan, 2020. - Str. 126-127.

Litterae Slovenicae 1991-2020. - V: Gelb brennt der Forsythienstrauch / Veronika Dintinjana ; aus dem Slowenischen von Ann Catrin Bolton ; mit einem Nachwort von Tina Kozin. - Ljubljana : Društvo slovenskih pisateljev = Slovene Writers' Association, 2020. - Str. 89-93.

O črtah in luknjah : priročnik za branje kakovostnih mladinskih knjig 2020 : pregled knjižne produkcije za mladino iz leta 2019 / [urednici Darja Lavrenčič Vrabec, Ida Mlakar Črnič]. - Ljubljana : Mestna knjižnica, 2020. - 174 str.

Pajsar, Breda. Publikacije Slovenske akademije znanosti in umetnosti za leto 2019. - V: Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti. - ISSN 0374-0315. - Knj. 70 (2019) [izšlo 2020], str. 354-357.

***Seznam** knjižnih in revijskih izdaj Slovenske kulturne akcije. - V: Meddobje. - Letn. 53, št. 1/4 (2019), str. 277-285.

***Slovenia's best for young readers** / [edited by Julija Uršič ; translated by Kristjan Mavri and Anja Mrak] Ljubljana : Slovenian Book Agency, 2018. - 99 str. - Vsebuje bibliografske podatke.

Slovenia's best for young readers / [edited by Dragica Haramija ; afterword Igor Saksida, Dragica Haramija ; translated by Gregor Timothy Čeh] Ljubljana : Slovene Writers' Association, 2020. - 143 str. - Gift ed. - Vsebuje bibliografske podatke.

Slovenia's best for young readers [Elektronski vir] / [edited by Dragica Haramija ; afterword Igor Saksida, Dragica Haramija ; translated by Gregor Timothy Čeh] Ljubljana : Slovene Writers' Association, 2020. - Gift ed. - Način dostopa URL: https://drustvo-dsp.si/wp-content/uploads/2020/03/Antologija_Slovenia%E2%80%B2s-Best-for-Young-Readers_2020_elektronska.pdf (4. 5. 2022)

Stavbar, Vlasta. 90 letnikov Časopisa za zgodovino in narodopisje. - V: Časopis za zgodovino in narodopisje (Tiskana izd.). - ISSN 0590-5966. - Letn. 91 = n. v. 56, zv. 4 (2020), str. 11-20.

Zora 1998-2020. - V: Likovna apreciacija v vzgoji in izobraževanju : primeri kvalitativnih raziskav / Matjaž Duh, Jerneja Herzog ; [angleški prevod Michelle Gaspaille]. - Maribor : Univerzitetna založba Univerze, 2020. - Str. 203-207.

Umetnost. Arhitektura. Urbanizem. Gledališče. Glasba

Baletna literatura : učbeniki in priročniki. - V: Med ljubeznijo in poklicem : sto let Konservatorija za glasbo in balet Ljubljana / Jasna Blažič Primožič ... [et al.] ; [uredila Leon Stefanija in Suzana Zorko]. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske fakultete, 2020. - Str. 376-378.

Filmografija. - V: Če umrem, preden se zbudim : klasično obdobje filma noir : 250 esejev o noči sveta / Marcel Štefančič, jr. - 1. natis. - Ljubljana : Umco, 2020. - Str. 929-996.

Kirn, Gal. Bibliography. - V: The Partisan counter-archive : retracing the ruptures of art and memory in the Yugoslav people's liberation struggle / Gal Kirn. - Berlin ; Boston : De Gruyter, cop. 2020. - Str. 265-289.

Leben, Andrej. Pregled slovenskega gledališkega dogajanja na Koroškem v sezoni 2018/19. - V: Koroški koledar. - ISSN 2738-3466. - (2020), str. 182-189.

Slovenski gledališki letopis 2018/2019 Ljubljana : Slovenski gledališki inštitut, 2020. - 344 str.

Umetnostnozgodovinska bibliografija za leto 2017 [Elektronski vir] : umetnost do okoli leta 1945 / [bibliografijo je uredila Andreja Rakovec v sodelovanju s Tino Bratuša in Anjo Iskra]. - E-članek. - V: Umetnostnozgodovinska bibliografija. - ISSN 2712-3731. - (2020), 41 str. - 2020. - [Elektronski vir]. - Način dostopa (URL): https://www.zrc-sazu.si/sites/default/files/bibliografija_2017.pdf (10. 5. 2022)

Jezikoslovje. Književnost

Bačič, Dejana. Bibliografija leposlovja v Ameriški domovini od leta 1933 do leta 1939. - V: Bibliografija leposlovja v Ameriški domovini od leta 1933 do leta 1939 : diplomsko delo / Dejana Bačič. - Ljubljana : [D. Bačič], 2020. - Str. 19-43. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=117313> (4. 5. 2022)

Drožina, Ana. Bibliografija. - V: Leposlovje v časniku Prosveta 1926-1930 : diplomsko delo / Ana Drožina. - Ljubljana : [A. Drožina], 2020. - Str. 9-62.

Hrovatin, Anja. Bibliografija izvirnih in prevedenih literarnih besedil v Tribuni. - V: Literatura v študentskem listu Tribuna : (1965-1975) : magistrsko delo /

Anja Hrovatin. - Ljubljana : [A. Hrovatin], 2020. - Str. 51-106. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=124239> (11. 5. 2022)

Jerkič, Tajda. Bibliografija. - V: Leposlovje v glasilu Soča v obdobju od 1882 do 1892 : diplomsko delo / Tajda Jerkič. - Ljubljana : [T. Jerkič], 2020. - F. 12-15. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=121254> (4. 5. 2022)

***Kosec, Žiga.** Bibliografija : seznam pesniških zbirk, proznih del, radijskih iger in lutkovnih predstav, iz katerih so nabrane pesmi, ki so se znašle v cekarju muce potovke. - V: Pesmi muce potovke : zbrane pesmi za otroke / Svetlana Makarovič ; [ilustracije Marta Bartolj ... [et al.] ; spremni besedi Boris A. Novak, Žiga Kosec ; bibliografija in besedilo o ilustratorjih Žiga Kosec]. - 1. natis. - Ljubljana : Sanje, 2019. - Str. 326-328.

Kosec, Žiga. Bibliografija : [seznam pesniških zbirk, proznih del, radijskih iger in lutkovnih predstav, iz katerih so nabrane pesmi, ki so se znašle v cekarju muce potovke]. - V: Pesmi muce potovke [Elektronski vir] / zbrane pesmi za otroke ; [ilustracije Marta Bartolj ... [et al.] ; spremni besedi Boris A. Novak, Žiga Kosec ; izbor Svetlana Makarovič in Žiga Kosec ; bibliografija in besedilo o ilustratorjih Žiga Kosec]. - 2. edicija. - E-knjiga. - Ljubljana : Sanje, 2020. - Način dostopa (URL): <https://www.biblos.si/isbn/9789612741105> (10. 5. 2022)

Mavrin, Anamari. Bibliografija leposlovja v prosveti med letoma 1921 in 1925. - V: Leposlovje v časopisu Prosveta od leta 1921 do leta 1925 : magistrsko delo / Anamari Mavrin. - Ljubljana : [A. Mavrin], 2020. - F. 43-61. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=120582> (25. 4. 2022)

Primc, Nika. Bibliografija leposlovja v - V: Leposlovje v slovenskih ženskih časopisih v letih 1912-1919 : Slovenska žena, Ženski list, Slovenka 1919 : diplomsko delo / Nika Primc. - Ljubljana : [N. Primc], 2020. - F. 19, 29, 39-40. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=121331> (17. 5. 2022)

***Seznam** izdaj romana Mavrica izza duše. - V: Mavrica izza duše : roman o diplomaciji : prvi del trilogije o diplomaciji Dama v belem / Milan Jazbec ; [spremna beseda Ifigenija Simonovič]. - 2. slovenska izd. - Ljubljana : Forma 7, 2019. - Str. 231.

Širovnik, Klara. Bibliografija leposlovja v časopisu Primorski list med letoma 1893 in 1913 : diplomsko delo / Klara Širovnik. - Ljubljana : [K. Širovnik], 2020. - 41 f. : ilustr. ; 31 cm. - Dostopno tudi na: <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?id=120480&lang=slv> (24. 11. 2022)

Osebnе bibliografije

ANDREEV, LEONID NIKOLAEVIČ

Drame, dramske in operne uprizoritve Andrejeva na Slovenskem. - V: Človekovo življenje : igra v petih prizorih s prologom / Leonid Nikolajevič Andrejev ; prevedel, [spremna beseda] Drago Bajt. - Ljubljana : Slovenska matica, 2020. - Str. 141-143.

BALAŽIČ, VLADO

Bibliografija Vlada Balažica po tipologiji. - V: Sodniška leta Vlada Balažica / [avtorji besedil Vlado Balažič, Damijan Florjančič, Janez Šlibar ; fotografija Irena Herak, Žiga Koritnik]. - 1. izd. - Ljubljana : Vrhovno sodišče Republike Slovenije, 2020. - Str. 240-246.

BERNARD-MARIE, brat

Avtorjeva bibliografija. - V: Devetdnevnice ob težkih dneh / brat Bernard-Marie ; [prevod Drago Ocvirk]. - 1., predelana izd. - Ljubljana : Družina, 2020. - Str. [221].

BEVK, FRANCE

Brecelj, Marijan. Knjižna bibliografija Franceta Bevka: 1912-1960. - V: France Bevk : od Pestrne do Čedermaca : življenje in delo Franceta Bevka : 1890-1970 / [[del besedila napisal] Boris Jukić ; zasnovala in slikovno gradivo zbrala Nela Malečkar in Boris Jukić ; slikovno gradivo Goriška knjižnica Franceta Bevka ... et al.]. - 1. izd. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2020. - Str. 249-275.

BEVK, FRANCE

Hočevar, Matjaž. Knjižna bibliografija Franceta Bevka: 1960-2020. - V: France Bevk : od Pestrne do Čedermaca : življenje in delo Franceta Bevka : 1890-1970 / [[del besedila napisal] Boris Jukić ; zasnovala in slikovno gradivo zbrala Nela Malečkar in Boris Jukić ; slikovno gradivo Goriška knjižnica Franceta Bevka ... et al.]. - 1. izd. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2020. - Str. 276-287.

BEZLAJ, JIŘI

Grafenauer, Petja, Bezlaj, Jiři. Bibliografija = Bibliography. - V: Kamen : pregledna razstava : Muzej in galerije mesta Ljubljane Mestna galerija, Ljubljana, 28. 11. 2019-19. 1. 2020 = Stone : overview exhibition : Museum and Galleries of Ljubljana, City Art Gallery Ljubljana, 28. 11. 2019-19. 1. 2020 / Jiři Bezlaj ; [besedilo Sarival Sosič ; angleški prevod Veronika Fürst Ažman ; fotografije Jaka Bregar ... [et al.] ; dokumentacija arhiv umetnika]. - Ljubljana : Muzej in galerije mesta Ljubljane, Mestna galerija, 2020. - Str. 162-171.

BIEDRZYCKI, WOJCIECH

Biedrzycki, Wojciech. Bibliografija avtorja. - V: K otokom / [[avtor], prevedel, fotografije] Wojciech Biedrzycki. - Kraków : samozal., 2020. - Str. 195-218.

***CAHARIJA, MIRANDA**

Filmografija. - V: Poklon Mirandi Caharija / [teksti Jasmina Šepetavc, Špela Čižman ; urednica Špela Čižman ; fotografije Slovenska kinoteka ... et al.]. - Ljubljana : Slovenska kinoteka, 2019. - Str. [25-26].

CALAIS-GERMAIN, BLANDINE

Bibliografija Blandine Calais-Germain. - V: Anatomija joge : mišice v jogi / Blandine Calais-Germain ; [prevedla Sara Jeromel]. - Ljubljana : Emanat, 2020. - Str. 220-221.

CORBON, JEAN

Knjižna dela Jeana Corbona. - V: Liturgija iz izvira / Jean Corbon ; [prevod Janez Ferkolj]. - 1. izd. - Ljubljana : Družina : Marijina kongregacija slovenskih bogoslovcev in duhovnikov, 2020. - Str. 261-262.

DETELA, LEV

Seznam objavljenih knjig in dramskih besedil (1964-2019). - V: Disident [Elektronski vir] / Lev Detela ; [spremljena beseda Dušan Hedl]. - Elektronska izd. - E-knjiga. - Maribor : Kulturni center, 2020. - Način dostopa (URL): <https://www.biblos.si> (26. 4. 2022)

DOLENC, BOŽIDAR

Izbrana bibliografija = Selected bibliography. - V: Avtografija, zagonetnost, upornišvo = Autography, uncanniness, rebellion : fotografija Božidarja Dolenca = the photography of Božidar Dolenc : Muzej sodobne umetnosti Metelkova, Museum of Contemporary Art Metelkova, 17. 12. 2020-14. 3. 2021 / [besedila Lara Štrumej, Marina Gržinić, Rok Vevar ; življenjepis, bibliografija Bojana Rogina ; seznam del na razstavi Lara Štrumej, Rok Vevar ; prevodi Tamara Soban]. - Ljubljana : Moderna galerija, 2020. - Str. 90-93.

FERLUGA, JADRAN

Đokić, Vlastimir. Bibliografija prof. dr. Jadrana Ferluge (1920-2004) : (ob stoletnici njegovega rojstva). - V: Zgodovinski časopis (Tiskana izd.). - ISSN 0350-5774. - Letn. 74, št. 1/2 (2020), str. 220-232.

GOLIJA, KLEMENTINA

Bibliografija avtorice. - V: Več kot pogled : pregledna razstava : slike 2010-2020 / Klementina Golija ; [spremljeni besedili Stanka Gačnik, Damir Globočnik ; prevod

Amidas, Karl Vouk ; fotografija Miran Kambič]. - Kranj [etc.] : Gorenjski muzej [etc.], 2020. - Str. 116.

GOLIJA, KLEMENTINA

Izbrana bibliografija o avtorici. - V: Več kot pogled : pregledna razstava : slike 2010-2020 = More than a gaze : overview exhibition : paintings 2010-2020 / Klementina Golija ; [spremni besedili Stanka Gačnik, Damir Globočnik ; prevod Amidas, Karl Vouk ; fotografija Miran Kambič]. - Kranj [etc.] : Gorenjski muzej [etc.], 2020. - Str. 117-125.

GRUM, JANEZ

Janez Grum : bibliography 1973-2020. - V: Industrial tools and materials processing technologies : selected papers / edited by Janez Grum. - Ljubljana : [selfpublishing] J. Grum, 2020. - Str. 613-634.

GRUM, JANEZ

Janez Grum : bibliography 1973-2020. - V: QUENCHING and control of distortion & distortion engineering : selected papers / edited by Janez Grum. - Ljubljana : [selfpublishing] J. Grum, 2020. - Str. 568-589.

GUARDINI, ROMANO

Štrukelj, Anton. Romano Guardini v slovenščini. - V: Duh liturgije / Romano Guardini ; [prevod Zmaga Kumer ; spremni besedi Anton Štrukelj in Robert Kralj]. - Celje : Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2020. - Str. 129-132.

HERNJA MASTEN, MARIJA

Zupanič, Katja. Dela (izbor). - V: Arhivi (Tiskana izd.). - ISSN 0351-2835. - Letn. 43, št. 2 (2020), str. 263-267. - V okviru prispevka Katje Zupanič Jubilantka Marija Hernja Masten.

HRIBAR, KSENIJA

Vevar, Rok. Seznam koreografskih del, v katerih je Ksenija Hribar nastopila ali jih je ustvarila v Veliki Britaniji med letoma 1967 in 1973. - V: Ksenija, Xenia : londonska plesna leta Ksenije Hribar : 1960-1978 / Rok Vevar ; [imensko in stvarno kazalo Iztok Ilc, Rok Vevar]. - Ljubljana : Maska, zavod za založništvo, kulturno in producentsko dejavnost : Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti : Nomad Dance Academy Slovenija, 2020. - Str. 239-242.

HUZJAN, ZDENKO

[Pesniške zbirke]. - V: Zatišne lege / [pesmi in ilustracije] Zdenko Huzjan ; [spremna beseda Deja Bečaj]. - Maribor : Kulturno izobraževalno društvo Kibla, 2020. - Zadnji zavihek ov.

JANČAR, DRAGO

Bibliografije děl Draga Jančara. - V: Strom beze jména / Drago Jančar ; přeložil Petr Mainuš. - 1. vyd. - Jihlava : Altenberg, 2020. - Str. 393-395.

JUUL, JESPER, 1948-2019

Knjige in članki Jesperja Juula v slovenskem jeziku. - V: Še vedno se ljubiva : postavite partnerski odnos na prvo mesto / Jesper Juul ; prevedla Ana Toman Fabjan. - 1. izd. - Radovljica : Didakta, 2020. - Str. 185-187.

JUUL, JESPER, 1948-2019

Knjige Jasperja Juula v slovenskem jeziku. - V: Mož in oče : knjiga zate / Jesper Juul ; [prevod Marjana Samide]. - 1. ponatis. - Ljubljana : Inštitut za sodobno družino Manami, 2020. - Str. 169-170.

KOLMANIČ, KAROLINA

Bibliografija. - V: Novele [Elektronski vir] / Karolina Kolmanič ; [spremná beseda Cvetka Hedžet Tóth]. - Elektronska izd.. - Maribor : Kulturni center Maribor, 2020. - Način dostopa (URL): <https://www.biblos.si> (25. 4. 2022)

KOZAR, LOJZE, ml.

[Avtorjeva bibliografija]. - V: Srebrni deček : zgodbe iz otroštva in mladosti Božjega služabnika Alojzija Kozarja. Del 1, V nebo / Lojze Kozar ml. - Celje : Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2020. - Zadnji zavihek ov.

KRAŠNA, ANKA

Ciglencečki, Marjeta. Bibliografija = Bibliography. - V: Anka Krašna / [besedilo, text Marjeta Ciglencečki in, and Anka Krašna ; prevodi v angleščino, English translation Jana Siranko in, and Janko Siranko ; fotografiranje likovnih del, photographs of paintings Matija Brumen ... [et al.] ; osebne fotografije Gašper Domjan ... [et al.] ; izdal Umetniški kabinet Primož Premzl]. - 1. izd. = 1st ed. - Maribor : [samozal.] A. Krašna, 2020. - Str. 170-173.

KREUTZ, SAMO

Beseda ali dve o avtorju. - V: Čumnata senčnega boga / Samo Kreutz ; [krokiji in spremna beseda Jelena Lasan]. - Ljubljana : Ekslibris, 2020. - Str. 363-365.

KUNAYER, DUŠICA

Knjige Dušice Kunaver. - V: Učim se lepega vedenja / Dušica Kunaver ; [ilustrator Marjan Matoh]. - Ljubljana : Turistično in kulturno društvo Naše gore list, 2020. - Str. 63-69.

KUNAVER, DUŠICA

Knjige Dušice Kunaver. - V: Vrabčja šola lepega vedenja / Dušica Kunaver ; [ilustracije Adriano Janežič]. - Ljubljana : Turistično in kulturno društvo Naše gore list, 2020. - Str. 79-85.

LEBIČ, LOJZE

Bibliografija vokalnih in vokalno instrumentalnih del Lojzeta Lebiča = Bibliography of the vocal and vocal instrumental works of Lojze Lebič. - V: Izbrani zbori [Glasbeni tisk] = Selected choirs / Lojze Lebič ; [uredil, editor Mitja Gobec]. - 2. natis. - Ljubljana : Javni sklad RS za kulturne dejavnosti, 2020. - Str. 106-115.

LESJAK, MATJAŽ

Leposlovna dela Matjaža Lesjaka. - V: Brezčasni krog / Matjaž Lesjak. - 1. izd. - Žalec : Trigon, 2020. - Str. 360-362.

LOVRENČAK, FRANC

Repe, Blaž, Knez Račič, Ida. Pregled znanstvenega, strokovnega in pedagoškega dela prof. Franca Lovrenčaka ob njegovi 80-letnici. - V: Dela - Oddelek za geografijo Filozofske fakultete v Ljubljani (Tiskana izd.). - ISSN 0354-0596. - [Št.] 54 (2020), str. 169-197.

MAJHEN, ZVEZDANA

Bibliografija avtorice. - V: Zvezdančice : zbirka najlepše otroške poezije Zvezdane Majhen / izbral, uredil in spremno besedo napisal Igor Saksida ; ilustrirale Polona Kosec, Erika Omerzel Vujić in Urška Stropnik Šonc. - 1. izd. - Maribor : Pivec, 2020. - Str. 117-121.

MARKUŽA, JOŽE

Seznam člankov iz Koledarjev Goriške Mohorjeve družbe. - V: Jože Markuža : (1939-2019) : kraški dedič Slomškovega duha / [zbral, uredil in spremno besedo napisal Marko Tavčar ; [izdala] Goriška Mohorjeva družba]. - [Gorica] : Zadruga Goriška Mohorjeva, 2020. - Str. 116-118.

MAURER, NEŽA

Dela. - V: Helena Stupan, Helena Puhar, Neža Maurer : ob treh obletnicah : tri žlahtne Gorenjke : katalog razstave Mestne knjižnice Kranj / [besedilo Petra Puhar Kejžar ; slikovno gradivo Pokrajinski arhiv Maribor ... et al.]. - Kranj : Mestna knjižnica, 2020. - Str. 40-41.

MRAVLJA, MIJA

Budna Kodrič, Nataša. Bibliografija 1988-2012. - V: Arhivi (Tiskana izd.). - ISSN 0351-2835. - Letn. 43, št. 2 (2020), str. 267-269. - V okviru prispevka Nataše Budna Kodrič Življenjski jubilej Mije Mravlja, 2020.

MRAZ, JOŽE

Jože Mraz – vloge v MGL. - V: Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega. - ISSN 1580-9609. - Letn. 71, št. 1 (2020/2021), str. 38-43. Dostopno tudi na: <https://www.mgl.si/assets/Uploads/GL-Turandot-notr-low.pdf> (21. 4. 2022)

MÜLLER, EDWIN

Petauer, Boštjan. Filatelistične publikacije Edwina Müllerja. - V: Nova filatelija (Ljubljana). - ISSN 1408-0303. - Letn. 36, št. 2 (2020), str. 32-37.

***MUŠIČ, ZORAN**

Monografien (Auswahl) = Selected monographs. - V: Zoran Mušič : Poesie der Stille = poetry of silence : [Leopold Museum, Wien, 13. April bis 6. August 2018] / Herausgeber, editors Ivan Ristić, Hans-Peter Wipplinger ; [Autorinnen und Autoren, authors Jean Clair ... et al.]. - 1. Aufl. = 1st ed. - Wien : Leopold Museum ; Köln : Verlag der Buchhandlung Walther König, 2018. - Str. 244-245.

NEČAK LÜK, ALBINA

Porenta, Alenka; Weiss, Peter. Albina Nečak Lük : bibliografija 1971-2020. - V: Jezikoslovni zapiski (Tiskana izd.). - ISSN 0354-0448. - 26, [št.] 2 (2020), str. 201-226. - Dostopno tudi na: <https://ojs.zrc-sazu.si/jz/article/view/9301/8391> (20. 4. 2022)

NEUBAUER, HENRIK

Avtorjev knjižni opus. - V: Operetno dogajanje v ljubljanski Operi med koncem prve in koncem druge svetovne vojne 1918-1945 / Henrik Neubauer. - Ljubljana : samozal., 2020. - Str. [102-104].

NEWMAN, JANEZ HENRIK

Dolenc, Bogdan. Literatura o sv. Janezu Henriku Newmanu v slovenščini. - V: Sveti Janez Henrik Newman : svetnik, ki nagovarja srca : [šmarnice za odrasle] / Bogdan Dolenc ; [izdal] SŠK - SKU. - Celje : Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2020. - Str. 107-110.

PARTLJIČ, TONE

Bibliografija Toneta Partljiča. - V: Komedia [Elektronski vir] / Tone Partljič. - Elektronska izd.. - Maribor : Kulturni center Maribor, 2020. - Način dostopa (URL): <https://www.biblos.si> (25. 4. 2022)

PETEK, MARIJA

Šolar, Sabina. Bibliografija Marije Petek. - V: Kronika (Ljubljana, Tiskana izd.). - ISSN 0023-4923. - Letn. 68, št. 3 (2020), str. 971-976. - V okviru prispevka Sabine Šolar Marija Petek (8. 9. 1922 - 30. 3. 2020).

POLIČ, RADKO

Filmografija. - V: Poklon Radku Poliču / [teksti Majda Širca, Ivan Velisavljevič, Jurij Bobič ; urednica Špela Čižman ; fotografije Slovenska kinoteka ... et al.]. - Ljubljana : Slovenska kinoteka, 2020. - Str. [41-45].

PREŠEREN, FRANCE

France Prešeren in lingua italiana. - V: Poesie / France Prešeren ; traduzione, note e redazione critica di Miran Košuta ; [postfazioni Boris Paternu, Elvio Guagnini]. - Trieste : Založništvo tržaškega tiska = Editoriale stampa triestina, 2020. - Str. 446-454.

PUHAR, HELENA

Knjige. - V: Helena Stupan, Helena Puhar, Neža Maurer : ob treh obletnicah : tri žlahtne Gorenjke : katalog razstave Mestne knjižnice Kranj / [besedilo Petra Puhar Kejžar ; slikovno gradivo Pokrajinski arhiv Maribor ... et al.]. - Kranj : Mestna knjižnica, 2020. - Str. 27.

REPAR, PRIMOŽ

Izbrana dela (izbor). - V: Dar osebe: o družabnosti : via Nova pravda : (post-s-kripto haibun) / Primož Repar ; [spremna beseda Cvetka Hedžet Tóth]. - Ljubljana : KUD Apokalipsa, 2020. - Str. 478-479.

SIVEC, IVAN

Sivčeva bibliografija. - V: Modra vrtnica : Alma Souvan - neizpeta ljubezen Josipa Murna-Aleksandrova / Ivan Sivec ; [spremna beseda Matjaž Mastnak ; fotografije Ivan Sivec ... [et al.] ; ilustracije Tina Švajger Sivec]. - Mengeš : ICO, 2020. - Str. 269-272.

SMEJ, JOŽEF

Sedar, Klaudija. Bibliografija msgr. dr. Jožefa Smeja v letih 2015-2020. - V: Prekmuriana. - ISSN 2630-4449. - Letn. 3, št. 1 (dec. 2020), str. 23-26.

SPETIČ-MAGAJNA, IVKO

Ivko Spetič-Magajna je doslej izdal. - V: Mozaik / Ivko Spetič Magajna ; [ilustracije Anita Logar]. - Ilirska Bistrica : samozal., 2020. - Str. [59].

STARE, VIDA

Jerin, Barbara. Bibliografija dr. Vide Stare. - V: Argo. - ISSN 0570-8869. - 63, [št.] 2 (2020), str. 14-21. - V okviru prispevka Tomaža Nabergoja Dr. Vida Stare: 1930-2019.

STUPAN, HELENA

Dela. - V: Helena Stupan, Helena Puhar, Neža Maurer : ob treh obletnicah : tri žlahtne Gorenjke : katalog razstave Mestne knjižnice Kranj / [besedilo Petra Puhar Kejžar ; slikovno gradivo Pokrajinski arhiv Maribor ... et al.]. - Kranj : Mestna knjižnica, 2020. - Str. 17.

SUŠNIK, BRANISLAVA

Publikacije in neobjavljena besedila Branislave Sušnik ; Sekundarna bibliografija. - V: La DOCTORA : Branislava Sušnik (1920-1996) : življenje in delo slovenske znanstvenice v Paragvaju : refleksije razstave v nastajanju : spremna publikacija / [avtorice besedil Tanja Rožembergar ... [et al.]; urednica Tina Palač ; prevod Jasmina Markič in Ajda Krajnc, David Limon ; fotografije arhiv Etnografskega muzeja Andrés Barbero, arhiv Slovenskega etnografskega muzeja, zasebni arhiv Irene Mislej]. - Ljubljana : Slovenski etnografski muzej, 2020. - Str. 36-37.

ŠALI, FRANCI

Pesniške zbirke Francija Šalija. - V: Razred / Franci Šali. - Vavta vas : samozal., 2020. - Str. [73].

ŠAMPERL, JANEZ

Knjige - izbor. - V: Angeli zate / Janez Šamperl ; [spremna beseda Janez Šamperl ... [et al.]; prevod iz italijanskega jezika Stanko Šorli ; fotografije Ubald Trnkoczy] ; likovna oprema Mira Ličen. - Koper : Ognjišče založniška dejavnost, 2020. - Str. 105.

ŠKOF, JOŽEF, 1929-

Avtor se na ogled postavi. - V: Babilon Zoo : ves svet je posvinjan : satirična basen / Jožef Škof. - Ljubljana : samozal., 2020. - Str. 169-171.

ŠPAKOVSKIJ, ANATOLIJ IGNAT'EVič

Bibliografija dr. Anatolija Ignatjeviča von Špakovskega. - V: Anatolij Ignatjevič von Špakovski [Elektronski vir] = Anatol von Spakovsky = Anatolij Ignat'evič von Špakovskij : prispevek k bio-bibliografiji / Alojz Cindrič ; [avtor dodatnega besedila Anatolij Ignatjevič Špakovski ; avtor predgovora Igor Grdina ; prevod uvodne besede v angleščino Janko M. Lozar, prevod uvodne besede v ruščino Tatjana Komarova]. - 1. e-izd. - E-knjiga. - Ljubljana : Znanstvena založba Filozofske

fakultete, 2020. - Str. 53-57. - Način dostopa (URL): <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/> (26. 4. 2022)

ŠTEFAN, ANJA

Koršič, Petra. Bibliografija avtorice. - V: Svet je kakor ringaraja : pravljice, pesmi in uganke / Anja Štefan ; [izbrali in uredili Anja Štefan in Irena Matko Lukan ; ilustrirali Zvonko Čoh ... [et al.] ; uvodno besedilo napisala Svetlana Makarovič ; spremno besedilo napisala Gaja Kos ; bibliografijo sestavila Petra Koršič]. - 3. ponatis. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2020. - Str. 346-358.

ŠTEFANČIČ, MARCEL, JR.

Avtor je doslej objavil. - V: Če umrem, preden se zbudim : klasično obdobje filma noir : 250 esejev o noči sveta / Marcel Štefančič, jr. - 1. natis. - Ljubljana : Umco, 2020. - Str. [1001-1003].

ŠUŠTAR, ALOJZIJ

Rožanc, Mira, Štrukelj, Anton. Bibliografija : dr. Alojzij Šuštar, ljubljanski nadškof in metropolit. - Ljubljana ; Celje : Slovenska škofovska konferenca : Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2020. - 112 str.

TAULER, JOHANNES

Širca, Alen. Bibliografija. - V: Pridige : (1-40) / Janez Tauler ; prevod Alfred Leskovec ; spremna beseda Alen Širca. - Ljubljana : KUD Logos, 2020. - Str. 315-316.

TAVČAR SKABERNE, SONJA

Bibliografija. - V: Sonja Tavčar Skaberne ; radost mojih bolečin : kiparski opus od 1956 do 2018 / [besedila Josip Korošec, Anamarija Stibilj Šajn, Saba Skaberne ; fotografije Janez Marolt ... [et al.] ; prevod besedil v angleščino Melita Silič]. - Ljubljana : samozal. S. Skaberne, 2020. - Str. 172-174.

TESLA, NIKOLA

Perhavec, Miran. Literatura in viri z najpogostejšimi sklici. - V: Nikola Tesla : potovanja / Miran Perhavec. - 1. natis. - Ljubljana : Sanje, 2020. - Str. 784-828.

TITAN, ŠTEFAN

Bibliografija avtorja. - V: Čas za umreti : pesmi / Štefan Titan ; [spremna beseda Robert Titan Felix]. - Tropovci : samozal. Š. Titan, 2020. - Str. 88-89.

TOVORNIK, ARNOLD

Filmografija Arnolda Tovornika. - V: Arnold Tovornik : podobe selniške kulture / Vili Rezman ... [et al.] ; [urednik Vili Rezman ; izdajatelj LIRA, društvo za razvoj

Ruše in Javni zavod Center Arnold Tovornik Selnica ob Dravi]. - Selnica ob Dravi : Javni zavod Center Arnold Tovornik, 2020. - Str. 65.

TOVORNIK, ARNOLD

Radijske vloge Arnolda Tovornika. - V: Arnold Tovornik : podobe selniške kulture / Vili Rezman ... [et al.] ; [urednik Vili Rezman ; izdajatelj LIRA, društvo za razvoj Ruše in Javni zavod Center Arnold Tovornik Selnica ob Dravi]. - Selnica ob Dravi : Javni zavod Center Arnold Tovornik, 2020. - Str. 66-67.

TOVORNIK, ARNOLD

Vloge Arnolda Tovornika v televizijskih dramah v letih 1961-1975. - V: Arnold Tovornik : podobe selniške kulture / Vili Rezman ... [et al.] ; [urednik Vili Rezman ; izdajatelj LIRA, društvo za razvoj Ruše in Javni zavod Center Arnold Tovornik Selnica ob Dravi]. - Selnica ob Dravi : Javni zavod Center Arnold Tovornik, 2020. - Str. 63-64.

TOVORNIK, ARNOLD

Vloge, ki jih je Arnold Tovornik odigral v Slovenskem narodnem gledališču Maribor. - V: Arnold Tovornik : podobe selniške kulture / Vili Rezman ... [et al.] ; [urednik Vili Rezman ; izdajatelj LIRA, društvo za razvoj Ruše in Javni zavod Center Arnold Tovornik Selnica ob Dravi]. - Selnica ob Dravi : Javni zavod Center Arnold Tovornik, 2020. - Str. 59-63.

TROHA, VELJKO

Bibliografija dr. Veljka Trohe, Osebna bibliografija za obdobje 1962-2003. - V: »Najbolj srečen kot učitelj« : bogata poklicna pot prof. dr. Veljka Trohe / uredili Mojca Peček in Irena Lesar. - 1. izd., 1. natis. - Ljubljana : Pedagoška fakulteta, 2020. - Str. 223-237. - Dostopno tudi na: <https://zalozba.pef.uni-lj.si/index.php/zalozba/catalog/book/170> (11. 5. 2022)

VEBLÉ, ALEKSANDRA

Dela pisateljice A. Veble. - V: Enajst življenjskih : zgodbe / Aleksandra Veble. - Grosuplje : samozal., 2020. - Str. [111].

VEBLÉ, ALEKSANDRA

Dela pisateljice Aleksandre Veble - V: Enajst življenjskih 3 : zgodbe / Aleksandra Veble. - Grosuplje : [samozal.] A. Veble, 2020. - Str. [75].

***VIŠNOVEC, BORIS**

Beseda o avtorju. - V: Pogled iz zadnje klopi / Boris Višnovec. - 1. izd. - Ljubljana : Buča, 2019. - Str. 65-67.

VIŠNOVEC, BORIS

Višnovec, Boris. Beseda o avtorju [bibliografija]. - V: Črnjava : zbirka primorskih novel / Boris Višnovec. - Ljubljana : Buča, 2020. - Str. 174-175.

VODNIK, VALENTIN

Legan Ravnika, Andreja, Porenta, Alenka. Bibliografija o življenju in delu Valentina Vodnika (1758-1819) do leta 2020. - V: Bilten (Slovensko društvo za preučevanje 18. stoletja). - ISSN 1855-8445. - Št. 12 (2020), str. 20-52. - Dostopno tudi na: <http://sd18.zrc-sazu.si/LinkClick.aspx?fileticket=nRTVeSGBHEg%3d&tabid=59> (27. 5. 2022)

ZORKO, ZINKA

Osebna bibliografija Zinke Zorko. - V: Zinkin zbornik / [uredil Marko Jesenšek]. - Selnica ob Dravi : Občina, 2020. - Str. 138-176.

ZWITTER, VINKO

Gruškovnjak, Marija. Bibliografija dr. Vinka Zwittra. - V: Vinko Zwitter : vizionar in sejalec : 1904-1977 : zbornik prispevkov in spominov / uredila Marija Gruškovnjak. - 1. izd. - Celovec : Mohorjeva družba, 2020. - Str. 257-266.

ŽARGI, MATIJA

Knez, Darko. Pregled razstavne dejavnosti, pri kateri je bil dr. Matija Žargi avtor ali soavtor ; Seznam predavanj dr. Matije Žargija. - V: Argo. - ISSN 0570-8869. - 63, [št.] 2 (2020), str. 22-25. - V okviru prispevka Darka Kneza Dr. Matija Žargi: 1948-2019.

Domoznanstvo. Zemljepis. Zgodovina

A chronological list of papers on the cryosphere published in Acta geographica Slovenica/Geografski zbornik. - V: Acta geographica Slovenica. - ISSN 1581-6613. - 60, št. 2 (2020), str. 123-124. - V okviru prispevka: The disappearing cryosphere in the southeastern Alps : introduction to special issue / Matija Zorn ... [et al.]. - Dostopno tudi na: <https://ojs.zrc-sazu.si/ags/article/view/9396/8828> (25. 5. 2021)

Bibliografija. - V: Sveti Jurij in jurjevi pevci na Sevnškem / Ciril Dolinšek ; [notni zapisi Zoran Košir]. - 1. izd. - Šmarčna : samozal. C. Dolinšek, 2020. - Str. 281-287.

Bokal, Ljudmila. Leposlovna in strokovna literatura o Žireh in Žirovskem. - V: Besede za žirovski slovar : geselski slovar / Ljudmila Bokal. - Polhov Gradec ; Žiri : samozal., 2020. - Str. 173-179.

Eniko, Martin. Članki, izpisani iz Žirovskega občasnika. - V: Besede za žirovski slovar : geselski slovar / Ljudmila Bokal. - Polhov Gradec ; Žiri : samozal., 2020. - Str. 180-189.

Pridobitve arhivov = Acquisitions of archives. - V: Arhivi (Tiskana izd.). - ISSN 0351-2835. - Letn. 43, št. 2 (2020), str. 499-513. - Dostopno tudi na: http://www.arhivsko-drustvo.si/wp-content/uploads/2021/01/Arhivi_2020-2-internet.pdf (17. 5. 2022)

Samec, Drago. Bibliografija domoznanskih publikacij občin Grosuplje, Ivančna Gorica in Dobrepolje za leti 2018 in 2019. - V: Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje. - ISSN 1318-8313. - [Št.] 31 (2020), str. 279-302.

Samec, Marija. Bibliografija člankov občin Dobrepolje, Grosuplje in Ivančna Gorica za leti 2018 in 2019. - V: Zbornik občin Grosuplje, Ivančna Gorica, Dobrepolje. - ISSN 1318-8313. - [Št.] 31 (2020), str. 303-330.

Mojca Dolgan Petrič, spec., nižja bibliotekarska svetnica

Narodna in univerzitetna knjižnica
e pošta: mojca.dolgan@nuk.uni-lj.si

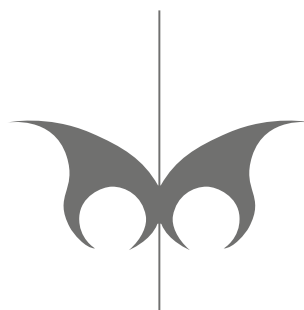
Tjaša Pavletič Lacko, bibliotekarska specialistka

e pošta: tjasa.pavletic@gmail.com

mag. Špela Zupanc, nižja bibliotekarska svetnica

Narodna in univerzitetna knjižnica
e pošta: spela.zupanc@nuk.uni-lj.si

IN MEMORIAM

In memoriam

Darja Kramberger **(14. 2. 1932–11. 11. 2022)**

Dragica Turjak

UDK 929Kramberger D.

DOI <https://doi.org/10.55741/knj.66.1-2.8>

Darja Kramberger, rojena Ostrouška, se je rodila 14. februarja 1932 v Vranju. Po maturi na Prvi gimnaziji v Mariboru je študirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani in leta 1956 diplomirala na Oddelku za svetovno književnost in literarno teorijo. Slovenščino je nato poučevala na Srednji ekonomski šoli in na učiteljišču v Mariboru in bila leta 1961 izvoljena za predavateljico višje šole na tedanji Pedagoški akademiji v Mariboru. Predavala je metodiko pouka slovenskega jezika. Več let je bila zunanja sodelavka Zavoda za prosvetno pedagoško službo kot strokovna svetovalka za slovenski jezik.

V nekdanji Mestni knjižnici se je na povabilo takratnega ravnatelja Ignaca Kamenika zaposlila 1. septembra 1970 kot vodja Pionirskega oddelka in takrat se je dokončno zapisala bibliotekarski stroki. Posebej jo je pritegnila mladinska književnost in vse, kar je bilo povezano z mladimi bralci. Uvedla je ure pravljic, bogato razstavno dejavnost, predstavitev slovenskih ilustratorjev, pisala je bilten Knjižni razgledi.

Leta 1971 je bila soustanoviteljica in prva urednica revije *Otrok in knjiga*, ki jo je razvila v prvo in še danes edino specialno revijo za področje mladinske književnosti, s knjigo povezanih medijev in mladinskega knjižničarstva v Sloveniji. Poskrbela je za široko strokovno afirmacijo revije, za kar je tudi prejela Bevkov kipec.

V letih od 1980 do 1990 je bila ravnateljica Mariborske knjižnice in v tem času je nenehno skrbela za njeno strokovno rast. Uvajala je nove vsebinske in

organizacijske koncepte. Z racionalizacijo poslovanja in inovativnimi pristopi na področju notranje organizacije je knjižnico uveljavila kot zgledno in napredno ustanovo. Idejo mariborske bibliotekarske stroke o enoviti in profesionalni mreži knjižnic na celotnem območju takratnega mariborskega okraja, ki so jo postavili vizionarski knjižničarji z dr. Brunom Hartmanom in Ignacem Kamnikom

na čelu, je dosledno izpolnjevala. To so bila leta, ko je razvila matično službo. Poskrbela je za profesionalizacijo več takrat še društvenih neprofesionalnih knjižnic: Lovrenc na Pohorju, Hoče, Šentilj, Pobrežje, Pekre. Prizadevala si je tudi za boljše prostorske pogoje v krajevnih knjižnicah, za tehnične posodobitve ter strokovno urejene krajevne knjižnice. Kjer pogoji za vzpostavitev knjižnice niso bili dozoreli, je poskrbela za uvedbo postajališča bibliobusa, leta 1987 pa je poskrbela tudi za novo vozilo bibliobusa. Že pred tem, leta 1984, je knjižnica kupila prvo dostavno vozilo Zastava 850 in s tem zagotovila boljšo mobilnost med krajevnimi knjižnicami v mreži in hitrejšo dostavo gradiva iz osrednje knjižnice, od koder je potekala centralna nabava in obdelava gradiva. Zavzemala se je za prehod na računalniško podprt sistem poslovanja knjižnice, za načrtno nabavno in kadrovsko politiko ter za permanentno izobraževanje zaposlenih. Tik pred upokojitvijo ji je uspel velik podvig – prepričati lokalno politiko o nujnosti ustanovitve knjižnice v tako imenovanem spalnem naselju Maribora, v gosto naseljeni Novi vasi, kjer dotlej ni bilo nobene druge kulturne ponudbe. Načrt je bil uresničen leta 1992 in to sta bili moderno zasnovani Knjižnica Nova vas in Pionirska knjižnica Nova vas, prvi v mreži Mariborske knjižnice z avtomatizirano izposajo in komunikacijsko povezavo, začetek novega obdobja, ko smo v knjižnici nadaljevali na temeljih, ki jih je postavljala Darja Kramberger. Njen koncept in njena razmišljanja so bila nastavek za uspešno delovanje mnogo let naprej in so kasneje v nekih novih pogojih delovanja obrodila tudi uresničitve ideje o vzpostavitvi sistema vodenja kakovosti in družbene odgovornosti do vseh v našem okolju, ki smo jo vgradili v poslanstvo Mariborske knjižnice.

Poleg strokovnega in organizacijskega dela v knjižnici se je Darja posvečala tudi povezavam knjižnice z drugimi sorodnimi institucijami. Imela je dobre strokovne povezave s knjižnicami po Evropi. Predavala je na seminarjih za knjižničarje in poučevala predmet knjižničarstvo in knjigotrštvo na Srednji šoli pedagoške in kulturne usmeritve. Ustanovila je aktiv šolskih knjižničarjev in s strokovnimi prispevki sodelovala na posvetovanjih. Skozi leta je ustvarila bogato publicistično delo in obsežno bibliografijo. Za delo na knjižničnem področju je prejela Čopovo diplomu ter ob Bredi Filo in dr. Brunu Hartmanu leta 1998 postala častna članica Društva bibliotekarjev Maribor, posebej ponosna pa je bila na naziv častne članice Zveze bibliotekarskih društev Slovenije, ki ga je prejela malo pred svojim 80. jubilejem.

Darja Kramberger je v Mariborski knjižnici, v slovenskem knjižničarstvu in med svojimi sodelavci pustila globoko sled. Zapisala se je v zgodovino Mariborske knjižnice in mesta. Bila nam je učiteljica, mentorica, gospa prodornih misli in naprednih stališč, zahtevna do sebe in do drugih, brez popuščanja. S svojim zanosom, vztrajnostjo in delavnostjo nam je vcepila pripadnost knjižnici, da smo zdržali tudi najbolj naporna leta v pričakovanju rešitve za novo osrednjo

knjižnico, ki je bila tudi že na njeni agendi nalog toliko let nazaj. Prepričana sem, da tudi ona ne bi odnehala in bi se za knjižnico borila do zadnjega diha. Zdaj se uresničujejo njene in naše sanje, sanje mnogih Mariborčanov in Mariborčank. Seme je posejala Darja Kramberger, za kar smo ji globoko hvaležni in nam je v veliko čast, da smo bili »njeni«.

Osebna bibliografija Darje Kramberger za obdobje 1967–2018

1967

1. ČEHOV, Anton Pavlovič, KRAMBERGER, Darja (pisec besedila na spremnem gradivu, urednik). *Novele*. V Ljubljani: Mladinska knjiga, 1967. 189 str., [4] str. pril., ilustr. Knjižnica Kondor, zv. 95. [COBISS.SI-ID 2863617]

1969

2. RUDOLF, Branko, KRAMBERGER, Darja (urednik, avtor dodatnega besedila). *Huda mravljica*. [Ljubljana]: Mladinska knjiga, 1969. 61 str., ilustr. Moja knjižnica, letn. 3, razr. 2, knj. 3, = 2, 3. [COBISS.SI-ID 375346]

1971

3. INGOLIČ, Anton. *Zgodbe vesele in žalostne*. Ljubljana: Borec, 1971. 109 str., ilustr. Kurirčkova knjižnica. [COBISS.SI-ID 826441]

1972

4. KRAMBERGER, Darja (drugo). Bibliografija mladinskih del Kristine Brenkove, Branke Jurca in Ele Peroci v knjižnih izdajah. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1972, št. 1, str. 107-110. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4258078]

5. KRAMBERGER, Darja. Na začetku poti. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1972, št. 1, str. [5]. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 7818782]

6. KRAMBERGER, Darja. *Otrok in knjiga*. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1972, št. 1, str. 5. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4259102]

7. KRAMBERGER, Darja (urednik). *Otrok in knjiga. 1.* Maribor: Obzorja, 1972. 143 str., graf. prikazi. [COBISS.SI-ID 586825]

8. MATOŠEC, Milivoj. *Veliki potepuh.* [Ljubljana]: Mladinska knjiga, 1972. 174 str., ilustr. Moja knjižnica, letn. 4, razr. 6, knj. 2, = 6, 18. [COBISS.SI-ID 372510]

1974

9. SPYRI, Johanna. *Heidi.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974. 237 str., ilustr. Zlata knjiga. [COBISS.SI-ID 50997]

10. DODERER, Klaus. *Klasične otroške in mladinske knjige : kritična razmišljanja.* Ljubljana: Mladinska knjiga, 1974. 99 str., ilustr. Zbirka Otrok in knjiga, knj. 3. [COBISS.SI-ID 7151873]

1975

11. ŽIVOTIČ, Radomir. Bibliografija knjig za otroke. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1975, št. 3, str. 120-124. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 8080670]

12. KRAMBERGER, Darja. Bibliografija mladinskih del Leopolda Suhodolčana. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1975, št. 2, str. 124-127. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4258846]

13. CRNKOVIČ, Milan. Patriotizem v hrvaški otroški književnosti. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1975, št. 3, str. 21-33. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 8054814]

14. CRNKOVIČ, Milan. Popis otroških knjig avtorjev s področja Jugoslavije, ki so izšle na Hrvaškem 1973 : (z informativno-kritičnimi zapisi ob prvih izdajah hrvaških pisateljev). *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1975, št. 3, str. 110-115. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 8080158]

15. SKOK, Joža. Zvestoba otroškemu svetu. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1975, št. 3, str. 56-63. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 8061214]

1976

16. ČEČUK, Slavenka, LADIKA, Zvezdana. Knjiga kot spodbuda za dramsko igro z otroki. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1976, št. 4, str. 121-126. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 9045790]

17. ŽIVOTIČ, Radomir. Književnost za otroke je integralni del književnosti. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1976, št. 4, str. 101-107. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 9045022]

18. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 1. izd. Maribor: Obzorja, 1976. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 519241]

19. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : navodila za uporabo delovnega zvezka v 2. razredu osnovne šole*. Prva izdaja. Maribor: Obzorja, 1976. 28 str. [COBISS.SI-ID 1805064]

20. CRNKOVIČ, Milan. Od »čiste« poučnosti do »čiste« umetnosti : kako so razširjevalci hrvaške otroške književnosti v njenem prvem razvojnem obdobju iskali bit in smisel otroške književnosti. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1976, št. 4, str. 92-100. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 9044766]

21. CRNKOVIČ, Milan. Popis otroških knjig avtorjev s področja Jugoslavije, ki so izšle na Hrvaškem 1974 : (z informativno-kritičnimi zapisi ob prvih izdajah hrvaških pisateljev). *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1976, št. 4, str. 137-140. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 9053982]

1977

22. RAJKOVIČ, Mila. Ilustracije za otroke. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1977, št. 5, str. 59-64. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 9061150]

23. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 2. izd. Maribor: Obzorja, 1977. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 513363308]

24. VOGELNIK, Eka. Povojna otroška slikanica na Slovenskem. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1977, št. 5, str. 7-21. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4260382]

25. TRŠAR, Marijan. Slovenska mladinska knjižna ilustracija s tematiko NOB. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1977, št. 5, str. 23-44, ilustr. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4260638]

1978

26. KRAMBERGER, Darja. Doma in po svetu. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1978, št. 7, str. 91-93. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4259870]

27. SPYRI, Johanna. *Heidi*. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1978. 237 str., ilustr. Zlata knjiga. [COBISS.SI-ID 24424711]

28. KRAMBERGER, Darja. Iz izkušenj pri delu z mladim bralcem. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1978, 22, št. 3/4, str. 252-255. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 72065792]

29. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 3. izpopolnjena izd. Maribor: Obzorja, 1978. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 85349121]

1979

30. MARJANOVIČ, Voja. Fantastika v Čopičevi prozi za otroke. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1979, št. 8, str. 56-65. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 9504286]

31. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 4. izd. Maribor: Obzorja, 1979. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 166062336]

1980

32. RUDOLF, Branko, KRAMBERGER, Darja (urednik, avtor dodatnega besedila). *Huda mravljica*. 2. natis. [Ljubljana]: Mladinska knjiga, 1980. 61 str., ilustr. Moja knjižnica, letn. 6, razr. 2, knj. 2, = [2, 3]. [COBISS.SI-ID 20303616]

33. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 5. izd. Maribor: Obzorja, 1980. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 17894912]

34. KRAMBERGER, Darja. Umetnost vez prijateljstva med otroki vsega sveta : ob 20. jugoslovanskem festivalu otroka v Šibeniku : 21.6.-5.7.1980. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1980, št. 11, str. 83-86. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4255262]

35. KAMENIK, Ignac, KRAMBERGER, Darja, EMERŠIČ, Majda. *Vzajemna knjižnica : (teze)*. V Ljubljani: [s.n.], 1980. 12 f. [COBISS.SI-ID 19408641]

1981

36. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. [6. izd.]. Maribor: Obzorja, 1981. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 17895680]

37. KRAMBERGER, Darja. Pionirska knjižnica Leopolda Suhodolčana na Ravnah na Koroškem. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1981, št. 12, str. 99. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4256030]

1982

38. SPYRI, Johanna. *Heidi*. 2. ponatis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. 237 str., ilustr. Zlata knjiga. [COBISS.SI-ID 19863303]

39. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 7. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 31460864]

40. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 1. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1982. 103 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1128456]

1983

41. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. [8. izd.]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 35170560]

42. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 2. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1983. 102 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 33432320]

1984

43. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. [9. izd.]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 38616320]

44. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 3. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1984. 102 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 519497]

45. KRAMBERGER, Darja. Pogovor ob okrogli mizi : 11. november 1983. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1984, št. 19, str. 61-73. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4258590]

1985

46. KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 10. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985. 1 mapa (56 f.), ilustr. [COBISS.SI-ID 166062080]

47. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Naš jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 4. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1985. 102 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 166059008]

1986

48. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. [11. popravljena izd.]. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986. 1 mapa (50 str.), ilustr. [COBISS.SI-ID 512061216]

49. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 5., popravljena izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1986. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 227893]

1987

50. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 12. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987. 1 mapa (50 str.), ilustr. [COBISS.SI-ID 21704705]

51. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 6. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1987. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 228405]

1988

52. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 13. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 1723650]

53. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 7. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1988. 95 str., ilustr. u boji. [COBISS.SI-ID 1722370]

1989

54. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 15. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 8335360]

55. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 8. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1989. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 8166656]

1990

56. HOHMANN, Hasso (urednik, prireditelj, avtor dodatnega besedila). *Opečne mreže v prostoru Alpe - Jadran : razstava, Umetnostna galerija Maribor, Razstavni salon Rotovž, 12.-30. junij 1990*. Maribor: Skupščina občine Maribor, 1990. [20] str., ilustr. [COBISS.SI-ID 3472685]

57. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2 : delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. [16. izd.?). Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990. 50 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 18856960]

58. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 9. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1990. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 19181312]

1991

59. KRAMBERGER, Darja. Informacije o nemškem knjižnem trgu za mladino. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 18, št. 32 (1991), str. 94-98. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 55558656]

60. KRAMBERGER, Darja. *Mariborska knjižnica ; Večobčinski sistem SIK : organizacijski in kadrovske elaborat*. Maribor: [Mariborska knjižnica], 1991. 82 f., [6] f. pril. [COBISS.SI-ID 42502401]

61. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 17. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 24192768]

62. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 10. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1991. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 26887424]

1992

63. KRAMBERGER, Darja. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1991. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1992, št. 33, str. 123-124. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4256286]

64. KRAMBERGER, Darja, KRAMBERGER, Igor. *Otrok in knjiga*. Bibliografsko kazalo : številke 1 do 32. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1992, 19, št. 34, str. 71-126. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 7746056]

65. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 18. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 30430976]

66. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3 : delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 11. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992. 95 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 30856192]

67. KRAMBERGER, Darja. Splošnoizobraževalna knjižnica in uporabniki v tretjem življenjskem obdobju. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1992, 36, št. 1, str. 19-28. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 30347520]

1993

68. KRAMBERGER, Darja. Čas snovanja in odmikanja : od pobud do nastanka zbornika *Otrok in knjiga*. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1993, 20, št. 35, str. 79-84. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 55549440]

69. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 19. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 35474688]

70. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 12. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1993. 95 str., barvne ilustr. [COBISS.SI-ID 35626240]

71. KRAMBERGER, Darja. Treba je bilo začeti. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1993, letn. 20, št. 36, str. 81-85. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 6927417]

1994

72. KRAMBERGER, Darja. *Otrok in knjiga*. Bibliografsko kazalo 1992-1994 : številke 33-37. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1994, št. 38, str. 68-75. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4258334]

73. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole*. 20. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994. 49 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 41250304]

74. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole*. 13. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1994. 95 str., barvne ilustr. [COBISS.SI-ID 42102784]

1995

75. KRAMBERGER, Darja. *Bibliografsko kazalo*. Maribor: Mariborska knjižnica: Pedagoška fakulteta, 1995. 69 str. *Otrok in knjiga*, 1972-1994, št. 1-38. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 38710273]

76. KRAMBERGER, Darja (avtor dodatnega besedila), KRAMBERGER, Igor. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev. Bibliografsko kazalo : 1972-1994 : številke 1 do 38.* Maribor: Mariborska knjižnica; Pedagoška fakulteta, 1995. 69 str. [COBISS.SI-ID 66120]

77. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole.* 21. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995. 51 str., ilustr. ISBN 86-11-14426-0. [COBISS.SI-ID 52405504]

78. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole.* 14. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1995. 95 str., barvne ilustr. ISBN 86-11-14419-8. [COBISS.SI-ID 52057088]

1996

79. KRAMBERGER, Darja. Nemška nagrada za mladinsko književnost = (Deutscher Jugendliteraturpreis) : skozi sito žirije v letih 1992-1995. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1996, št. 42, str. 73-80. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 66983424]

80. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole.* 22. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996. 51 str., ilustr. ISBN 86-11-14426-0. [COBISS.SI-ID 61461248]

81. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole.* 15. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1996. 95 str., ilustr. ISBN 86-11-14419-8. [COBISS.SI-ID 61261312]

82. KRAMBERGER, Darja. Zarezalo je ostro, globoko, neusmiljeno ... *Knjižničarske novice.* [Tiskana izd.]. 13. mar. 1996, 6, [št.] 3, priloga str. 8. ISSN 0353-9237. [COBISS.SI-ID 279556096]

1997

83. KRAMBERGER, Darja. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1996. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev.* 1997, 24, št. 43, str. 106-108. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 67772928]

84. KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 2. Delovni zvezek za 2. razred osnovne šole.* 23. izd. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997. 51 str., ilustr. ISBN 86-11-14426-0. [COBISS.SI-ID 68813824]

85. ČUDEN, Zora, KRAMBERGER, Darja. *Slovenski jezik 3. Delovni zvezek za slovenski jezik v 3. razredu osnovne šole.* 16. natis. Ljubljana: Mladinska knjiga, 1997. 95 str., barvne ilustr. ISBN 86-11-14419-8. [COBISS.SI-ID 68108544]

86. KRAMBERGER, Darja, PERKO, Milena. Sožitje splošne knjižnice z Univerzo za tretje življenjsko obdobje. *Knjižnica : revija za področje bibliotekarstva in informacijske znanosti*. [Tiskana izd.]. 1997, 41, št. 2/3, str. 171-183. ISSN 0023-2424. [COBISS.SI-ID 70992640]

1998

87. KRAMBERGER, Darja. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1997. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1998, št. 46, str. 113-116. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4256798]

1999

88. FRAS POPOVIČ, Sabina (urednik), KRAMBERGER, Darja (urednik). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949-1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. 214 str., ilustr. [COBISS.SI-ID 44307969]

89. KRAMBERGER, Darja. Nemška nagrada za mladinsko književnost 1998. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 1999, št. 47, str. 83-86. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4257822]

90. KRAMBERGER, Darja. Pregledna predstavitev knjižnične mreže. V: FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949-1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. Str. 76-104, ilustr. [COBISS.SI-ID 3635742]

91. KRAMBERGER, Darja. Sadovi vztrajnosti in potrpežljivosti : kratek oris razvoja Mariborske knjižnice in njene knjižnične mreže s poudarkom na prostorski problematiki. V: FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949-1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. Str. 35-75, ilustr. [COBISS.SI-ID 3636254]

92. KRAMBERGER, Darja. Začetki in razmah pionirskih knjižnic v Mariboru. V: FRAS POPOVIČ, Sabina (ur.), KRAMBERGER, Darja (ur.). *Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost : 1949-1999 : zbornik ob 50-letnici Mariborske knjižnice*. Maribor: Mariborska knjižnica, 1999. Str. 128-138, ilustr. [COBISS.SI-ID 3636510]

2000

93. KRAMBERGER, Darja. »S pomočjo knjig za otroke in mladino sem lahko prispeval h kulturni izmenjavi med narodi ---« : ob 80-letnici dr. Walterja Scherfa. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 2000, letn. 27, št. 50, str. 46-48. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 126030336]

2001

94. KRAMBERGER, Darja. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev. Bibliografsko kazalo : 1972-2000 : številke 1 do 50*. Maribor: Mariborska knjižnica, 2001. 94 str. *Otrok in knjiga*, 2001, pril. [COBISS.SI-ID 840660]

2002

95. KRAMBERGER, Darja. *Festival Kurirček, Festival Otrok in umetnost : bibliografsko kazalo festivalskih publikacij 1963-1992*. Maribor: Muzej narodne osvoboditve, 2002. 63 str. [COBISS.SI-ID 44122113]

96. KRAMBERGER, Darja. Spoštljiva predanost knjigi : spomini na Bogomila Gerlanca. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 2002, št. 53, str. 83-88. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 4301086]

2004

97. KRAMBERGER, Darja. Prave opore ni : zavzemimo se za Mariborsko knjižnico. *Večer*. [Tiskana izd.], pet., 16.jan.2004, letn. 60, št. 12, str. 26. ISSN 0350-4972. [COBISS.SI-ID 4604190]

2005

98. KRAMBERGER, Darja. Nepozabljena dediščina. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 2005, št. 62, str. 99-101. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 5069854]

2006

99. KRAMBERGER, Darja. Razvoj in dejavnost pionirskih knjižnic v Mariboru ter revija *Otrok in knjiga*. V: KRAMBERGER, Darja (ur.), LOGAR, Maja (ur.). *Splet znanja in domišljije : zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva*

v Mariboru : 1953-2003. Maribor: Mariborska knjižnica, 2006. Str. 11-78, ilustr. ISBN 961-91416-1-X. [COBISS.SI-ID 5307166]

100. KRAMBERGER, Darja (urednik, avtor dodatnega besedila), LOGAR, Maja (urednik). *Splet znanja in domišljije : zbornik ob petdesetletnici mladinskega knjižničarstva v Mariboru : 1953-2003*. Maribor: Mariborska knjižnica, 2006. 299 str., ilustr. ISBN 961-91416-1-X. [COBISS.SI-ID 55991297]

2008

101. ŠIRCELJ, Martina, SAKSIDA, Igor, JAMNIK, Tilka, GRAFENAUER, Niko, KRAMBERGER, Darja, TANCER-KAJNIH, Darka. 70 let Marjane Kobe. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 2008, letn. 35, št. 71, str. 82-87, portret. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 7496265]

2009

102. KRAMBERGER, Darja (intervjuvanec), FORSTNERIČ-HAJNŠEK, Melita. Od pravljičarstva do direktorovanja. *Večer*. [Tiskana izd.]. 24. dec. 2009, leto 65, št. 298, str. [2]. ISSN 0350-4972. [COBISS.SI-ID 6852382]

2011

103. KRAMBERGER, Darja, RAMPIH, Slavica. Na temeljih preteklosti snujemo prihodnost. *Večer*. [Tiskana izd.]. 23. feb. 2011, leto 67, št. 44, str. 47. ISSN 0350-4972. [COBISS.SI-ID 7469598]

104. CIZELJ, Marija (avtor, urednik), FINDEISEN, Dušana, GLAZER, Alenka, KRAMBERGER, Darja, LOKOVŠEK, Nevenka, OZBIČ, Milica, PRIMEC, Štefka, ZGONIK, Alenka. *Profesorica Marija Saje : preplet človeka, kulture in učenja*. Ljubljana: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje, 2011. 50 str., [8] str. pril. ISBN 978-961-91353-6-5. [COBISS.SI-ID 259150592]

2018

105. KRAMBERGER, Darja, KOBE, Marjana, TANCER-KAJNIH, Darka. Bibliografija člankov Marjane Kobe v reviji *Otrok in knjiga*. *Otrok in knjiga : revija za vprašanja mladinske književnosti, književne vzgoje in s knjigo povezanih medijev*. 2018, letn. 45, št. 102, str. 92-94. ISSN 0351-5141. [COBISS.SI-ID 14461982]